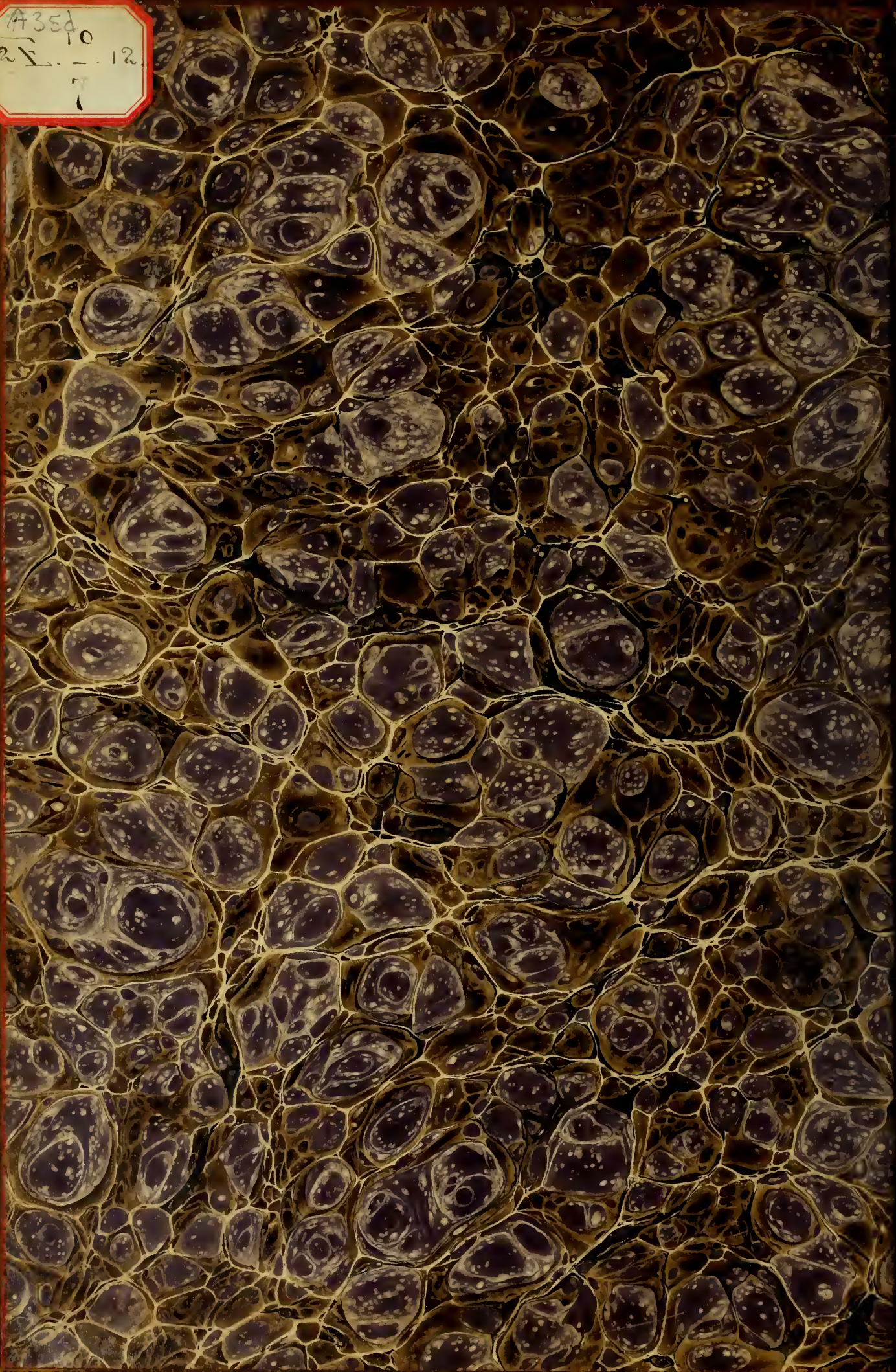
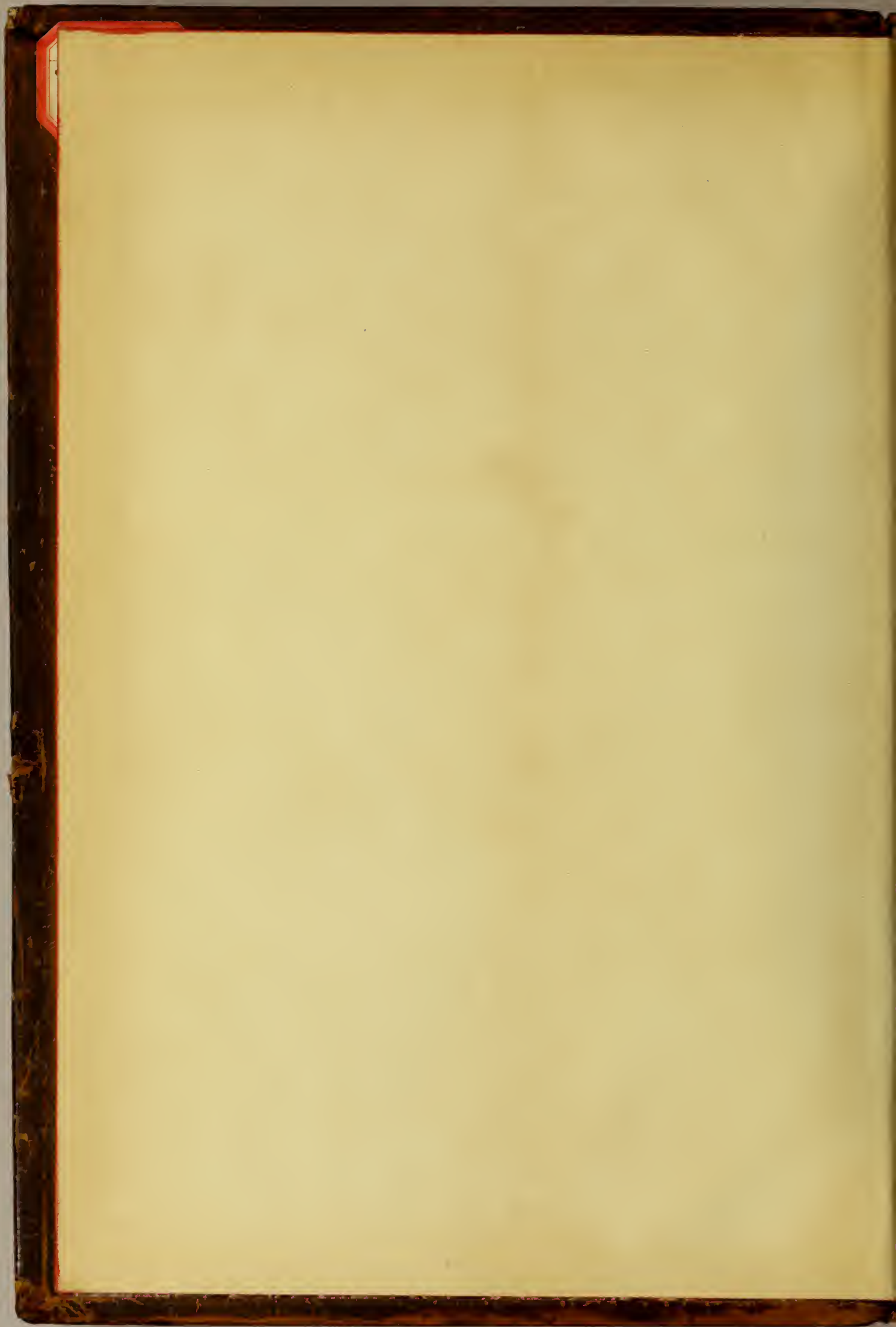

A35d
10
2X...12
7

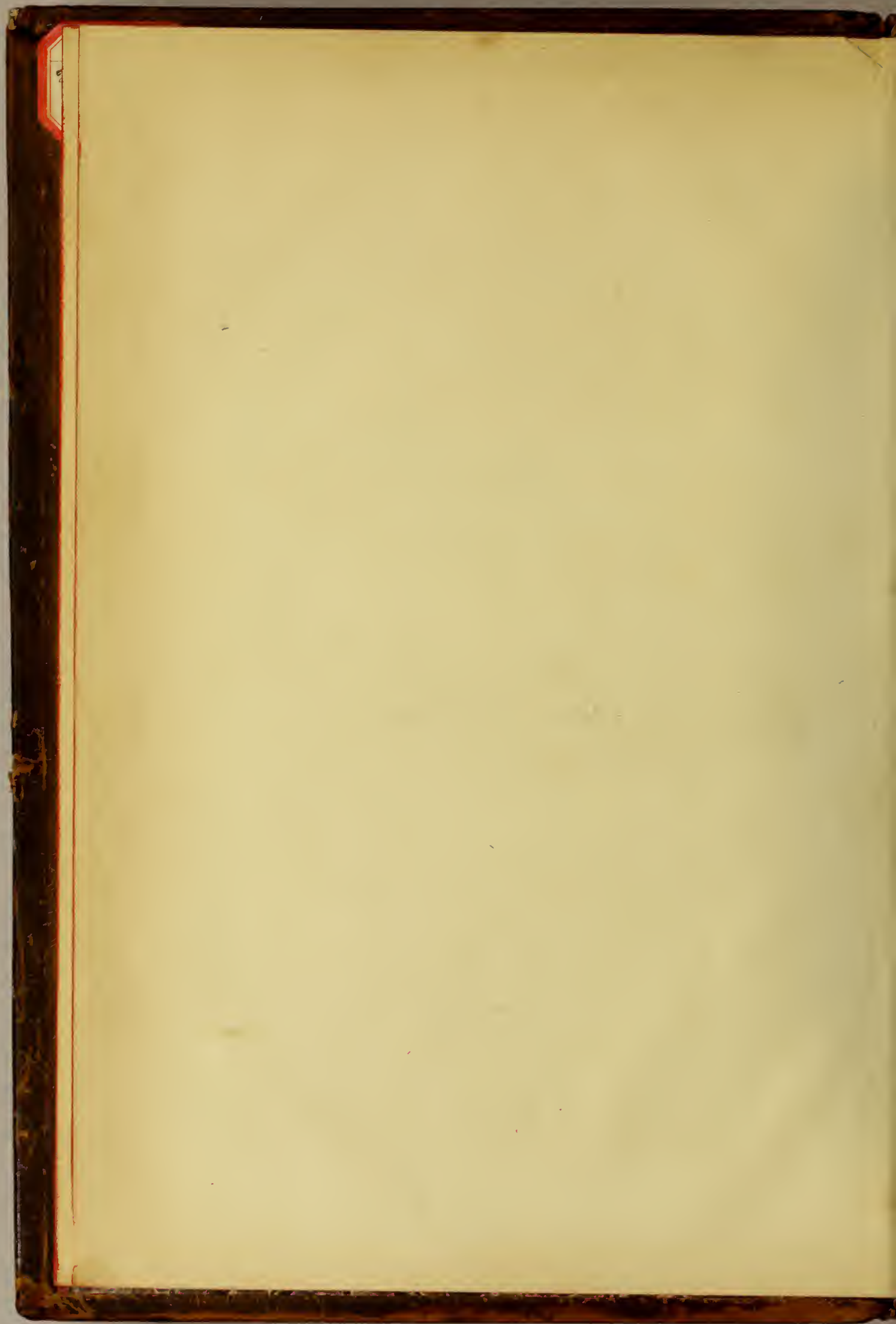
(S. 72) Blanket

(N. 1) Working description of 1st

Cut out.

did it preserve contain the wrong cost of news.

INDIÆ ORIENTALIS
PARS VI.

VERAM ET HISTO-
RICAM DESCRIPTIONEM

AVRIFERI REGNI GVINEÆ, AD AFRICAM
PERTINENTIS, QVOD ALIAS LITTVS DE MINA VO-
cant, continens, Qua situs loci, ratio vrbium & domorum, portus
item & flumina varia, cum variis incolarum superstitionibus, e-
ducatione, forma, commercii, linguis & moribus,
succincta breuitate explicantur & per-
censentur.

LATINITATE EX GERMANICO DONATA

Studio & opera

M. GOTARDI ARTHVS DANTISCANI.

*Illustrata vero viuis, & artificiosissime in æs incisus iconibus,
inque lucem edita*

à

Iohanne Theodoro & Iohanne Israel de Bry fratribus.

RHODE ISLAND
HISTORICAL SOCIETY,
PROVIDENCE, RI.

JOSEPH. H. DE BRY

1643.

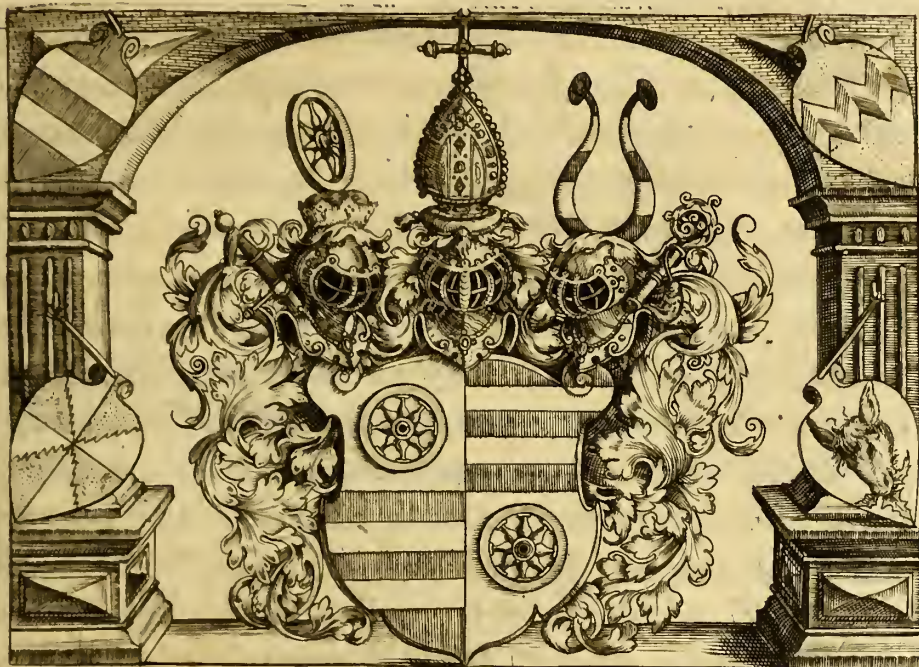

Francofurti ad Mœnum ex Officina Wolfgangi Richteri, sumpti-
bus Iohan. Theodori & Iohan. Israel de Bry fratribus.

Anno M. DCIV.

RPJCB

REVERENDISSIMO
ILLVSTRISSIMOQVE
PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO IOANNI
ADAMO, ARCHIEPISCOPO MOGVNTINO, S. RO-
mani Imperii per Germaniam Archicancellario &
Principi Electori, &c. Dn. suo Cle-
mentissimo.

INTER alia mundi miracula, Reuerendissime & Il-
lustrissime Princeps Elector, quorum apud Scri-
ptores Ethnicos passim fit mentio, à Plinio vero
septem maxime illustria recensentur, primum sibi
vendicarunt locum muri Babylonii, qui alti fue-
re pedes ducentos, lati quinquagenes, tam spaciosam in summitate
exhibentes viam, vt quadriga sibi mutuo occurrentes pertransire
facile possent. Ambitus eorum 368. stadiorum fuisse, quorum sin-
(?) 2 gulo-

E P I S T O L A

gulorum structuram singulis diebus perfectam esse, memoria proditum est. His vero extruendis Semiramis regina potentissima, multas impendisse diuitias scribitur, quæ incredibile simul thesaurum in extructione horti alicuius pensilis profudit. Hortus hic super arce summam murorū altitudinem æquabat, multarum arborum umbra & proceritate admodum amœnus, Saxopila totum onus sustinentes instructa fuerant, super pilas lapide quadrato solū stratum erat, terra, quæ satis alta iniecta fuerat, & humoris terram rigantis patiens, arbores sustinebat tam validas, ut stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquarint, & in quinquaginta pedum altitudinem eminentes, tam frugifera fuerint, ac sit terra sua naturali alerentur.

Omnium in semet oculos structura hæc haud immerito conuertit, procul enim visentibus sylva montibus suis imminere videbantur. Et licet vetustas non opera solum manufacta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat: hæc tamen moles viginti parietibus, undecim pedum intervallo à se inuicem distantibus, imposita, multis licet arborum radicibus pressa tantique nemoris pondere onerata, longo admodum tempore inuiolata perdurauit. At vero tametsi splendida satis & mirabilis structura hæc fuerit, si tamen penitus introspectatur, & admirabilia Dei, quorum totus refertus est mundus, opera conferatur, vix alicuius quod nihilo minus est habere rationem deprehendetur. Quid enim quæso fuit aliud hic hortus, quam inanis ostentatio opū, & moles inutilis, cuius vix rudera hodie conspiciantur? At de mirabilibus Dei operibus Regius exclamat Psaltes, Psal. 96. Dominus regnauit, exultet terra, latentur insule multe, ignis ante ipsum procedet, & inflammabit in circuitu eius, alluxerunt fulgura eius orbi terra. Vidit & commota est terra, montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius. Hinc est quod nō de seipso tantū idem prædicat Ps. 138. Mirabilia sunt opera tua Domine, & anima mea cognoscit nimis. Sed omnes in vniuersum homines hortatur, ut hæc agnoscetes debitis Deum prosequantur laudibus; Cantate, inquit Ps. 98 Domino, & benedicite nomini eius, annunciate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius.

Tametsi

DEDICATORIA.

Tametsi vero præstantissimis mirabilium diuinorum operum monumentis, vniuersa hæc mundi machina vndiq; sit refertissima, ita vt ne minimus quidem reperiatur angulus, qui non impressa eorum oculis nostris exhibeat vestigia: attamen cum quæ apud nos geruntur, omnibus sint in propatulo, sit vt in nulla fere apud vulgum admiratione habeantur, qui quod peregrinum est, quod inusitatum, quod inauditum & transmarinum quasi existit, vel solum hodie veneratur, spretis quodammodo & omisissis quæ oculis exposita propriis, quotidie ipsi intueri licet, vt verum sit, quod vulgo iactatum nouimus.

Quod rarum, charum, vile scit quotidianum.

Cum igitur animaduertemus in remotissimis à nobis locis, India nimirum orientali & occidentali, multa reperiri & vsuuenire quotidie, quæ vt admiratione digna sunt, sic ad cognitionem & commendationem mirabilium Dei operum nō parum faciunt, ad laborauimus hætenus sedulo, vt peregrinas eiusmodi & exoticas historias, quib. & regionum siue locorum ratio, & incolarum mores, arborumq; & fruticum genera varia cum rebus mirabilib. aliis quam plurimis descripta continerentur, publici iuris factas, omnib. non solum legendas, sed aspiciendas et oculis intuentes exhiberemus, progressi in hoc labore mediante & adiuuante nos singulari diuina misericordia, ad sextam vsque partem, quam in præsentia etiam ex Belgico sermone in vernaculum primum conuersam, indeq; latine conscriptam in lucem emittimus. Continet vero historicam descriptionem nauigationis in Guineam, Africa regionem, quæ ante 10. vel 12. ad summum annos Batavis primum innotuit, & ab aliquo, qui ipsemet omnia præsens ibi perlustrauit, ita descripta est, vt præter itineris rationem, quæ ad eam accessus patet, situm loci, formam & mores incolarum, superstitiones, ceremonias & commercia varia, cum variis fructuum & ex terra nascentium, animalium item & bestiarum generibus, quæ Regio hæc producit fouetq;, cognoscere nouitatis studiosus & admirari quam optime possit, præsertim cum nihil in nobis desiderari passi simus, quin omnia viuis iconibus in æs artificiosissime incisis, illustrata & condecorata oculis legentium spectanda subijceremus.

Cæterum quemadmodum superiores partes illustribus semper

EPIST. DEDICAT.

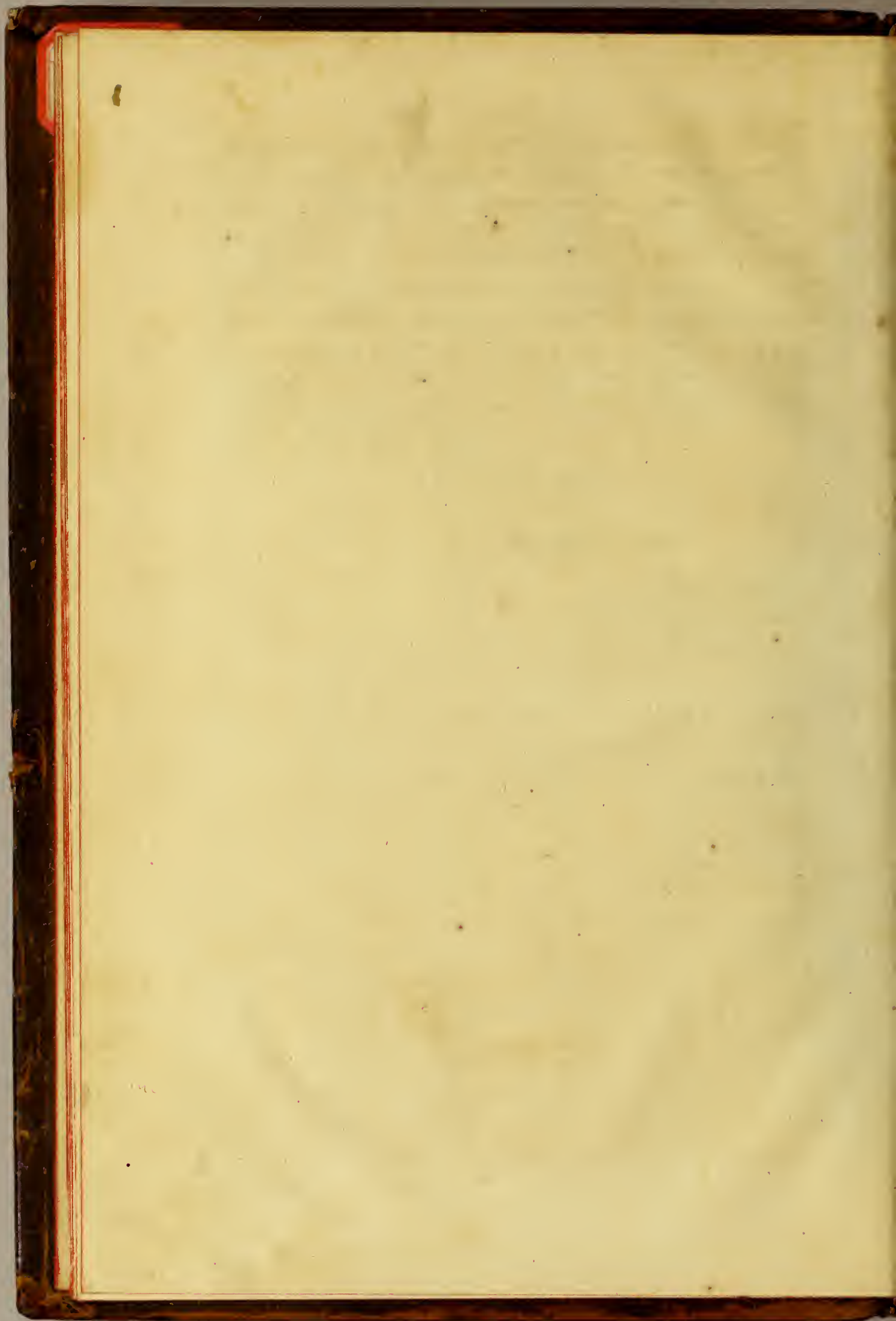
à nobis personis nuncupata & trāsmiſſa ſunt, ſic præſentem hanc R. V. C. patrocinio & tutela inſcribere placuit, quod eam quoque ſingulari nouitatis ſtudio teneri, & rerum exoticarum trāſmarinarumq; deſcriptionibus delectari non diffideremus. Hiſtoriam itaque hanc propter rerum nouitatem, raritatem & varietatem cognitu lectuq; iucundiſſimā ſimul & utiliſſimam, R. V. C. ut clementi, & eo quidem animo, quo optima quauis complecti ſolet, accipiat, maiorem in modum ſubmiſſe rogamus, R. V. C. vitam longeuam, valetudinem ſtabilem, imperium pacatum, ſubditos felices & deuotos, deuote precantes. Francofurti ad Mœnum, Anno 1603. Idibus Auguſti.

R. & Illuſtr. Celſ. V.

humilimi Clientes

Ioan. Theodorus &
Ioan. Iſrael de
Bry fratres.

SEXTA

SEXTA PARS

INDIÆ ORIENTALIS.
 VERA ET HISTORICA
 DESCRIPTIO AVRIFERI REGNI
 GVINEÆ AD AFRICAM PERTINENTIS,
 quod aliàs littus de *MINA* vocant; situm loci, rationem
 urbium & domorum, portus item & flumina varia, cum
 variis incòlarum superstitionibus, educatione, forma;
 commerciis, linguis & moribus, succincta
 breuitate explicans &
 exponens.

CAP. I.

DE ITINERE ET CURSV, CUI BATAVI REGIONEM
 hanc petentes, insistere suis nauibus coguntur.

N^o redemptionis nostræ 1600. ipsis No-
 uembris Calendis, Batauorum aliqui duabus
 nauibus *Guineam* siue portum de *Mina* peti-
 turi, *Texelia* soluentes, mari sese commise-
 runt, posteroq; die *Dunkerca* & *Greuelinga* Flā-
 driæ superatis, *Caletum* Gallie, & ab altera par-
 te *Dauorum*, insulamque *Wicht*, Angliæ sub-
 iectam viderunt.

Pridie idus Nouemb. *Berlingas* ad *Lysabo-*
 nam assecuti, quos secum habebant nouitios

& itineris eius adhuc ignaros, pro more veteri, baptizatos, nauigantium
 albo adscripserunt.

Cæterum 16. huius mensis die cum non procul ab insula *S. Mariæ* ab-
 esse se existimarent, velificationem vrgentes, sequenti 19. die, eleua-
 tionem 32. graduum deprehenderunt, vnde conicere poterant, circa
Mederam sese Insulam iam versari.

Assecuti autem 25. huius, elauationem quam promontorium viride
 in Africa obtinet, 30. tandem ad gradus 8. ascenderunt. Vnde vento
 placido & quieto ad 25. vsque Decembris nauigantibus tandem *Guineæ*
 regio apparere cœpit, quam alias littus de *Manigette*, à frumenti cuius-
 dam genere, magna copia ibi prouenientis & ab Hollandis *Grain* appel-
 lati, vocant, vnde non exigua inter eos exorta est lætitia.

A

Vlterius

Uterius autem progressis 26. Decembris naues duæ occurrerunt, ex societate *Balthasari de Moucheron*, Selandiam repetentes. Sequenti die nauem *Iacobi Pluyts* ad portum *Crou* offenderunt, & 28. Decembris aliam rursus, quæ sub gubernatione cuiusdam Hamburgensis, ibi decrauerat, *Bresiliam*, Occidentalis Indiæ, petitura. Cum igitur de errore *Nauarchum* admonuissent, aperuit sese ipsis paulatim promontorium, quod *Des Palmas* vocant, ita ut 30. Decēb. ad eleuationē 4. graduū pertingerent.

Promontorium
des Palmas.

Promontoriū Di
Trespunctas.

Calendis Ianuarii, Anni 1601. visum est eis promontorium *Di Trespunctas*, superato igitur sequenti die, pago *Kormontain*, tertio tandem Ianuarii ad *Mourre* ciuitatem appulerunt, vbi tres naues alias ex *Hollandia*, negotiationibus variis intentas offenderunt.

Quæ itineris ra-
tio Guineæ ver-
sus navigantibus,
tenenda.

Haftenus Commemoratio fuit eorum quæ prædictis duabus nauibus in itinere *Guineam* versus acciderunt, ut autem iter hoc suscipere volentibus constaret, quis cursus seruandus, quæque tenenda itineris ratio, operæ precium facturum me existimaui, si de ductu & ratione itineris, paucula quædam hic annotarem.

Insula fortuna-
ta.

Naues igitur quæcunque siue *Texelia*, siue *Roterodami* aut *Wielinga*, unde plerunque solunt, ad iter hoc suscipiendum congregatæ, assumptis rebus necessariis omnibus, ut tumulos superarunt arenarios directo inter *Angliam* *Galliamque* cursu, oceanum cantabricum seu mare *Hispanicum* ingrediuntur, *Fortunatas Insulas* itinere compendiosissimo perentes, quibus superatis, eleuationem sectantur. quam possunt maximam, sed scaphis eas ibi & *Cymbis* instructas esse necesse est, quibus litus legere, & negotiationes exercere possint, Inprimis vero ad promontoriū seu caput viride, nauiculis suis mutandi aëris & alimentorū coëmēdorū gratia appellant, Cū optima sese ibi ad hæc omnia aperiat occasio.

Promontorium
viride.

Recollectis aliquo modo in promontorio *Viridi*, seu *Cabo Verde*, viribus, inclinato nonnihil versus *Affricum* cursu, opera danda est, ut scopuli à dicto promontorio in mare excurrentes dextre euitentur, qui quidem, ob fluctuum & ventorum, naues ad scopulos secum ingenti molimine abripiunt, vim maximam, superato admodum sunt difficiles, & vsu venire non paucis solet, ut quo longius ab eis remotos sese arbitrantur, eo ipsis immineant propius.

Rio Grande.
Sierra Leona.

Quod si qui in littore *de Manigette* etiam negotiari & mercaturam exercere voluerint, circumnavigato colle *de Rio Grande*, cursum ad vallum seu scopulos nonnihil dirigant, & fortunam suam vel in *Sierra Leona* vel in flumine alio experiantur, quin etiam vrbes alias, quæ in littore ibi passim conspiciuntur petant, donec ad promontorium seu Caput *Des Palmas* perueniant, vbi cursu iuxta vallum seu scopulos seruato, promontorium *Di Trespunctas*, repetendum est.

Syrtes ad S. Anna-
nam.

Qui vero nec circa promontoriū viride, nec in littore *de Manigette* morasnectere, sed recta auriferum *de Mina* litus petere expetunt, superatis *Fortunatis insulis* velificationem austrum versus dirigant, donec relictis ab altero latere ad promontoriū viride pertinētibus insulis, eleuationem 10.9. vel. 8. graduum assequantur, tunc. n. itinere ad vallum paulatim rursus inflexo, Euro *affricum* versus contendant. Danda est autē opera ut latentes ibi scopuli & *Syrtes* probe euitentur, si enim quis in *Syrtes* illas, quas sub eleuatione 6. graduū existentes *Lusitani* in tabulis suis Cosmographicis, *Baixas de S. Anna* vocant, incidat, non sine multo labore, & magni temporis dispendio sese inde expedit, Experietur enim se dum euas-

fisse

fiſſe periculum exiſtimet, in illud vere primū incidiffe, idq; hanc ob cauſam, quod non æqualis earum eſt ubiq; conſtitutio & profunditas, interdum enim arenis in montem quaſi attractis atq; coaceruatis, vix trium orgyarum profunditatem exhibent & vadofæ omnino exiſtunt, mox vero arenis depulſis, profunditatem orgyarum decem & ultra obtinēt, atque in profundum ſunt præcipites, Accedit vero hoc etiam, quod ingenti fluctuum ventorumq; vi naues ſubinde ſcopulos & vallum verſus ibi propellantur, vt nō immerito periculoſiſſima ibi videatur nauigatio.

Cæterum ſuperatis tandem hiſce ſyrtibus, ſi quis eo curſu pergat, vt gradus fere 7. in eleuatione aſſequatur, in nouum ſeſe præcipitabit periculum & diſcrimen, tantam enim ibi tranquillitatem & ventorum omnium raritatem, menſibus præcipue tribus, Aprili, Majo, & Iunio deprehendet, vt quid agat quoue ſe vertat, neſciat, nam & dies 20. & amplius, Batauorū aliqui ſub dicta eleuatione fruſtra conſumpſiſſe leguntur.

*Tranquillitas
moſſa.*

Imprimis vero *Breſiliam* petitori, ſibi caueant, ne vallo & ſcopulis modo dictis nimium coniungantur, Accidit enim non ita pridem, vt quidam naui ſua ſinum quem *Baio de Todos Santos* vocant, petens, cum vereretur ne fluctuum vehementia abreptus, in ſinum Indiæ Occidentalis præcipitaretur, in hunc locum incideret, vnde ad littus de *Manigette* remiſſus retromeari, coactus & cœptum iter aſſequi non valens, mutato tandem poſt magni temporis iacturam conſilio, cum *Breſiliam* ſe iturum propoſuiſſet, iam Inſulam *S. Thomæ* petere coactus eſt. Difficilima enim eſt & periculoſiſſima ſub hac eleuatione nauigatio, adeo vt de *Hiſpanis* Caſtellum ſiue propugnaculum circa hunc locum extruere aliquando volentibus, hitoriæ referant, eos quo tempore fretum magelanicum apertum primo & peruium factum eſt, tres menſes integros ſub dicta 7. & 6. graduum eleuatione, in mari oberraffe, donec morbo periculoſiſſimo conſumptis plurimis, pauci tandem ſiti & inedia miſerrime conſecti, euro aquilonis beneficio mortem euaserint.

*Nauigatio diffi-
cilis & pericu-
loſa.*

Qui alias Indiæ Orientalis regiones petunt, tranquillitatem ſupra dictam plus iuſto interdum extimeſcunt, quamuis enim ea aliquantum ipsis vitanda ſit, vt ſyrtes *Breſiliæ* declinentur, modus tamen etiam ſeruandus, nec naues ei nimium ſubtrahendæ ſunt, hoc enim ſi fiat, naues vento & fluctibus abreptæ, vel inuitis gubernatoribus ſuis ad promontorium, quod *Cabo Lopo Gonſalues* vocant, propellentur, vnde non niſi poſt multorum miliarium iuxta *Æquinoctialem* lineam conſectorum iacturam, cœpto itineri iterum reſtituantur, quemadmodum non ita pridem *Hollandicis* quibuſdam nauibus accidit, quod quidem nauigantibus impedimento ſolet eſſe non exiguo.

*Tranquillitas
non omnibus a-
qualiter vitan-
da.*

Superatis igitur hiſce difficultatibus omnibus, vbi ad littus aliquod, puta ad promontorium *Des Palmas*, vel locum alium, delatus fueris, re-colleſtis iterum viribus, iter iuxta vallum teneas, nec ſcopulis propius quam ad Orgyas circiter 25. accedas, donec promontorium, *Cabo de Tres-punctas*, vulgo dictum, aſſequaris, quod quidem initium eſt auriferi litoris de *Mina*, vbi cum *Nigritis* ſiue *Æthiopibus* negotiationes ſuas exercere *Bataui* conſueuerunt.

CAP. II.

DE PROMONTORIO VIRIDI, QVOD VVLGO CABO VER-
de vocant, quomodo illud comparatum ſit: qualibus populis habitetur, &
qui incolarum eius loci mores ſint.

A 2

Expof.

EXposita est hactenus itineris ratio quo cursu nempe & tramite *Guineam* petere, & quid periculi in itinere declinare nauigantes deceat. Iam cum ad promontorium viride, *Cabo verde* de vulgo dictum, cuius eleuatio est 15. graduum, naues in itinere plerunque appellant, non abs re fuerit, quale promontorium illud sit, & qualibus habitetur populis, paucis hic etiam annotare.

*Rio Senega.
Cabo Verde eius
descriptio.*

Superato igitur flumine seu *Rio Senega*, promontorium hoc seu *Cabo Verde* paulatim appropinquare incipit, estque cognitu non admodum difficile, si nimirum eleuationem eius probe obserues, primum enim cacumen est, colle duplici, in mari longe lateque extensum, Ab vtroque latere tam Aquilonem quam Austrum versus à continente ita discernitur, vt Austrum versus insulam quandam habeat, vbi propter auium subinde nidulantium copiam, ouorum semper aduentantibus suppeditatur ingens numerus, post insulam hanc rupes cernitur ei quidem coniuncta, sed ita tamen vt interstitium aliquod inter vtramq; relinquatur.

*Pericula circa
promontorium
viride. quomodo
vitanda.*

Cæterum Insula hæc accessu formidabilis admodum est, nec facile nauigia vlla admittit, patet quidem inter eam & continentem nauibus onerum vel lastarum 160. transitus, sed periculo tamen suo, propter latentes in vndis scopulos, nunquam carens, tutius igitur est, occasum versus, ad Insulam quandam aliam cursum suum dirigere, quæ simul atque supra dictam attigeris, statim cernitur, tribus quippe miliaribus ab ea distans. Inculta ea quidem est & nullis habitata populis, quin imo nullius fere rei, præterquam lignorum & lapidum ferax, attamen cum naues facile admittat, & accessum etiam scaphis præbeat, grata est nauigantibus, qui plerunque ad eam appellant.

*Æthiopes vari-
arū linguarum
periti.*

Continens regio multis habitatur Æthiopibus, qui mercimonia cum omni natione exercent, vnde etiam multarum linguarum, Hispanicæ nempe, Anglicæ, Gallicæ & Germanicæ, gnari sunt, Excellunt autem potissimum in lingua Gallica, idq; propterea, quod Galli ante hæc tempora, commercii eorum, aliis nationibus frequentius vsi sunt, quæ commercia tamen hodie fere interciderunt.

*Vestimenta no-
bilis in promon-
torio viridi.*

Populus fere omnis, præterquam quod pudenda habet tenui linteolo obtecta, nudus incedit, Qui vero vel magistratum gerunt, vel nobilitate aliis antecellunt, nitidiori plerunque indumento vtuntur, & externo cultu à vulgaribus dignoscuntur facile. Amiculo enim vestiuntur gossypino oblongo, indusii muliebris formam referente, quod instar integumenti quod puluinaribus nostrates plerunq; insternunt, variis cærulei coloris lineis pictum est & exornatum, Brachijs porro & cruribus multos folliculos siue sacculos ex corio, quadrangulari forma, factos, alligatos, gestant, quibus quid inclusum habeant, cognoscere ab illis nemo adhuc potuit, monilia insuper à collo dependentia habent, dentes equorum marinorum funiculo siue chorda ad modum sphaularū precatoriarum traiectos, & orbiculis vitreis, varii coloris, quos ab Hollandis redimunt, distinctos atque exornatos, capiti vero pileum imponunt eiusdem cum amiculo siue indumento coloris atque formæ.

*Mercimonia po-
pulorum ad pro-
montorium vir-
ide habitan-
tium.*

Populus alioqui prudens est & circumspectus, victum ex agricultura quaerit, oryza & frumento alio, q. Holladi *Grain* vocant, contentus, opes quas possident ex pecoris habent permutatione, exiguus. n. eius prouentus ibi est & summa caritas, ast qui vltterius paulo habitant, à mari remotiores, maxime pecoribus abundant, vnde est, q. nauigia sæpe integra meris boum onusta

nusta exuviis, ex *Porta dallia*, qui locus est, 7. vel 8. miliarib⁹ à p^romontorio seu *Cabo Verde* distās, pro reb⁹ alijs permutāda, ad p^romontoriū mittuntur.

Ferrarios ibi reperias fabros quamplurimos, tractandi & cudendi ferri peritissimos, quod etiam in magno apud eos existit precio, Inprimis vero ferri laminis in hastarum modum diductis delectantur, eius enim & in piscatura & in agricultura, magnus apud eos vsus est, quin etiam varia ex eo arma parare & conficere norunt, nempe arcus & sagittas, hamos & tridētes siue fuscinas, spicula missilia; item hastas & id genus alia.

Agnitionem Dei exiguam vel nullam habent, sed in ea tamē, qui cum peregrinis multum cōuersantur, alijs meliores existunt, cibum nacti nō comedunt sed bestiarum more auidissime vorant, Ad furta & libidines admodum sunt procliues, Nā & viris tot habere vxores concessum, quot alere & sustentare possunt, & mulieres in venerem adeo feruntur, vt suis non cōtentæ viris, alienum subinde cubile sectentur, inprimis vero peregrinorum appetant cōcubitus, Religionem habent Mahometicæ impietati non multum abīsimilem; vnde circumcisione etiam vtuntur. Fallere pręterea & mentiri norunt optime, vnde nihil quicquam ipsorum verbis habendum est fidei, circumvenire enim alios, laudi sibi ducunt maximæ, & datam fidem raro vel nunquam seruant.

Terra porro ipsa ferax est fructuum variorum frugūmq; & herbarum omnis generis, Dactylos enim ibi reperias, & citrea aurea Hesperiaque mala quā plurima, *Tubackam* similiter profert & oryzam & frumentum præterea aliud, quod ipsis *Manigette*, Hollandis veto *Grain* vocatur, quin & vino de palma abundat, & scaturigines iucundissimorum fontium habet quam plurimas. Reperiuntur porro ibi & pisa & fabæ, sed minori copia. At ferarum syluestrium domesticorumq; animalīū ingentē ibi passim cernas frequentiam, nō desunt enim ipsis Elephantes, Cameli, Asini siue Muli minores, simiæ terrestres & marinæ, siue cercopithecī, nō serpentes, Erinacei: & Vaccæ nostris similes, nō Capræ, Gallinæ, Columbæ, Ardeę, Psittaci. Quin & ingentē minutarū auium habent copiā, & certis anni tēporib⁹, Cyprinorū siue prasemorū, cācrorū & aliorū piscium; quorū nomina nostris nōdū innotuerūt, maxima sese ipsis offert abundātia.

Capiendis autē piscibus peculiaria instrumētā adhibent, Nā & tridētes siue fuscinas habēt & hamos nonnihil incuruatos, retia itē & fiscellas, ex viminib⁹ & arborum corticib⁹, artificiose cōtextas. Retia hæc nassarū instar rotunda sunt, & in inferiori parte clausa siue obstructa penitus, cui impositus lapis, pondere suo illa aggrauata in profundū mergit, Piscibus igitur ad escam, medio quasi retium loco alligatā, p̄siliētib⁹, deprehēdentes hoc ipsum piscatores, retia marsupiorū instar cōtracta euacuant. Nā & scaphulas habēt seu nauiculas, quas *Canoes* vocant, ex integro arboris trūco vel stipite diligēter elaboratās, has remis, perinde vt illi q̄ in litore *de Mina* habitāt, sedentes protrahunt, sed remos tñ habent alia ab illorum remis forma, pars enim eorum inferior, quam palmulam vocant, orbicularis est, sed ad laborē tamen satis accōmodata. ¶ Merces quibus negotiātur, sunt coriū, *Ambergris* Gumī Arabicū, Sal, & alia eiusmodi minoris precii, vtpote oryza, *Melegette* siue *Grain*, Ebur, & Zibethi parū. ¶ Ceterū & Lusitani hoc loco habitare deprehēduntur, qui cū Hispanum nō agnoscant Dominū, libera cum nationibus & populis alijs cōmercia tractāt, Nō tamen dominium exercere vllum præterq̄ in mācipia & seruos suos, ipsis cōceditur. Omne. n. penes superiores & præfectos, quos pagus

Religio & mores
populorū ad Ca-
bo verde habi-
tantium.

De annona &
animalibus qua
ibi reperiuntur.

Piscatio iuxta
promontorium
viriā qualis.

Remi à vulga-
ribus, forma
discrepantes.

Lusitani ad pro-
montorium vi-
ride habitantes.

Portorium ad Cabo verde.

quilibet peculiares habet, & Æthiopes *Algayeres* vocant, dominium imperiumque residet, qui simulatque naues exoticæ portum aliquem ingrediuntur, Scaphis suis aduecti, portorium expetunt, Dantur vero ipsis plerumque tres ferri laminæ, sed ab illis qui morem hunc ignorant, quantum possunt auferunt.

Coloris sunt nigerrimi, sed staturæ tamen satis elegantis, Loquentes, Collum, Gallinæ Africanæ vel pauonis Indici instar, exerunt, & voces admodum præcipitant, linguam autem peculiarem habent ex multis aliis conflatam, de qua alibi copiosius.

C A P. III.

QUAE SIT ITINERIS RATIO, A PROMONTORIO HOC VIDI vsque ad littus de Mina, & quomodo quod reliquum est itineris absolvere nauigantes rectissime possint.

AM quæ sit itineris ratio à promontorio hoc viridi ad auriferum vsque littus de *Mina*, & quem sequi ductum iuxta littus de *Manigette* ad prædictum locum nauigantes debeant, paucis etiam annotabimus, indicatis simul præcipuis locis quæ in itinere isto nauigantibus sese offerunt, & eorum ab inuicem distantia annotata. Soluentes igitur, à promontorio hoc seu *Cabo Verde* rectissimo itinere ea loca, modo ventis non impediuntur, petant, ubi negotiationes cum Æthiopibus exercere possint, Numerantur igitur à dicto promontorio vsque ad *Rio Gembra*, leucæ seu miliaria gallica, 25. inde ad *Rio grande* 30. Ad locum autem quem *Sierra Liona* vocant, 60. numerantur, qui quidem locus hybernis est aptissimus, cum in ipso littore orgyarum 5. ad minimum, profunditas reperiatur, ad portum autem appropinquantibus profunditas sese offert 16. 14. 12. 10. & 8. Orgyarum.

*Rio Gembra.
Rio grande.*

*Sierra liona.
Rio de Galinas.*

C. de Monte.

C. des Baixas.

C. des Palmas.

A *Sierra Liona*, vsque ad *Rio de Galinas*, (qui locus est à gallinis sic dictus, quibus adeo abundat, ut pro exiguo cultello gallinam accipere elegantem possis,) numerantur leucæ 40. inde vero ad promontorium vulgo *Cabo de Monte* dictum, 18. promontorium hoc montis instar eleuatū quidem est, sed regio ipsa satis est depressa, Euro austrum versus excurrens.

Ab hoc promontorio *de Monte*, vsque ad promontorium aliud, quod vulgo *Cabo des Baixas* vocant, numerantur leucæ 50. inde vero vsque ad promontorium *Des Palmas*, itidem 50. Et hæc quidem præcipua sunt totius littoris *de Manigette*, promontoria, quorum postremum hoc eleuationem habet 4. graduum, estque extrema totius huius littoris regio, lineam æquinoctialem versus excurrens, terra est plana passim & depressa, alicubi tamen in colles & tumulos quasi assurgens, sed montes tamen excelsos non agnoscit.

A dicto hoc promontorio, ad promontorium *de Trespunetas*, 60. numerantur, hoc enim recta peti solet, relicto promontorio alio, quod vulgo *Cabo de Apollonia*, vocant.

*Cabo de Apollonia.
C. de Trespunetas.
C. Nesurade.
Rio Chofes.*

Hæc autem ut melius videas, à promontorio *de Monte*, ad promontorium *Nesurade*, 16. leucas numerari noueris, quæ regio est acuminata & eleuata. Inde ad *Rio Chofes*, 24. quo vsque terra reperitur eiiciendis anchoris satis idonea, Regio occasum versus, geminati montis instar se conspiciendam præbet, in ingressu autem fluminis *Rio Chofes*, insula est exigua, sed pagus ubi mercimonia fiunt, ab hac insula, miliari gallico vno distat.

Hinc

Hinc ad promontorium, quod vulgo *Cabo di Bassis* vocant, leucæ numerantur 5. quod promontorium nâvis instar patefcit, estque ingens in mari scopulus albicans: Non procul autem ab hoc promontorio vadum est, orgyrum 35. Itaque cursus iuxta vallum tenendus est ad orgyas 32. 33. & 34. nec tamen propius vallo accedendum, nisi quis ad littus frumenti *de Manigette* recidere velit, ingens enim ibi fluctuum & ventorum vis existit, & periculum ab occultis scopulis non minimum expectandum est.

A promontorio hoc seu *Cabo di Bassis*, vsque ad *Sanguinium*, tria numerantur miliaria Gallica, ibi frumenti *Manigette* ingens existit copia, & negotiationes bonæ exercentur. Inde ad *Bosfoën* vsque, miliare vnum est cum dimidio, & ibi mercatura similiter floret optime. Porro ad *Serires*, 2. & inde ad *Bottomam* itidem duo numerantur miliaria, Estque locus vterque ad negotiationes aptissimus. Iam *Synno* sequitur, locus 5. leucis à *Bottoma* distans, Inde *Seuwerobœ*, 2 & *Baldœ*, iterum duobus distans, Hinc *Crou* sequitur duobus à superiori loco miliaribus, & *Wappa* quatuor à *Crou* distans. A *Wappa* ad *Granchetren* leucæ duæ numerantur, & hunc locum Galli alias *Lutetiam* vocant. Hinc ad *Coyuam*, 4. numerantur, quo multum frumenti Æthiopes aduehere solent, estque locus ad negotiandum satis idoneus. A *Goyana* vsque ad promontorium seu *Cabo de Palm*, miliaria Gallica numerantur tria Et hæc loca omnia in frumenti littore cernuntur, quod alias vocant littus *de Melegette*, à regno *Melly*, quod hisce terminis continetur.

Regnum hoc *Melly*, aliud adhuc sibi inclusum habet quod *Bitonin* vocant, & in *Rio Choftes* terminatur, Estque potentissimum & frumenti feracissimum, Abundat & Gossypio, & carnibus, Elephantes alit quamplurimos, & Ebur præstantissimum suppeditat. Incolas habet crudeles admodum & feroces, qui in id intenti sunt vnice, vt peregrinos, commerciorum exercendorum gratia eo aduectos, circumueniant, opprimant, interficiant. Interim tamen non vno erga nationes omnes sunt animo, Gallos enim maiori beneuolentia complectuntur, quam Lusitanos, vnde etiam his illos frequentiores ibi inuenias. Germanis non vbi-que similiter fauent, idque sua ipsorum culpa factum est, cum dolose admodum cum illis alicubi egerint, & fraudem animaduertere Æthiopes tandem cæperint, itaque vindictæ cupidi, vt sese vlciscerentur, modis omnibus adlaborarunt.

Commercia ipsorum sunt frumentum quod Hollandis *Grain* dicitur, Oryza & Ebur, sed Oryzæ exigua hisce temporibus ibi reperitur copia, itaque Eboris & frumenti *Grain* potissima iam ibi fieri solet permuratio. Quod attinet refectionia alia, quæ ad conseruationem & reparationem virium humanarum faciunt, eorum defectus ibi nullus est. Quin & vinum *de Palma*, quod ex arboribus colligitur tantæ ibi generositatis est, vt sapore & præstantia cum aliis id genus, certare facile possit.

Populus alioqui Regibus & præfectis suis, quos *Taba* vocant, subiectissimus est, & ad perficienda mandata eorum promptissimus, ipsi autem Reges & præfecti in pagis passim constituti, auctoritatem suam egregie conseruare norunt, rigidissimi enim sunt mandatorum exactores, & erga subditos seuerissimi. Lingua non vbi-que est eadem, variatur enim ratione populorum quibus cum crebro negotiantur, sic enim cum

cum Galli quibusdam in locis frequentes sint, linguam illorum paulatim apprehenderunt, & iam cum vernacula sua varie commiscunt. Idem vero & populi ad auriferum *de Mina* littus habitantes hodie faciunt, qui etiam Lusitanica interdum utuntur, quam ex assidua cum illis conuersatione utcumque apprehenderunt.

Agriculturae sunt peritissimi, unde frumentorum maxima apud eos fiunt commercia. Sed & artifices apud eos mechanicos, reperias quam plurimos, qui in arte sua satis excellunt. In primis vero *Canoes* siue Scaphas quibus in mari utantur, parare norunt optime, ex arbore scilicet excauata eas in extremitatibus nonnihil incuruantes, ut Venetorum Gundelas siue Cymbas referant.

Zelotypia virorum erga uxores.

Viris tot habere uxores permissum, quot alere & sustentare possunt, sed nimis erga eas rigidi sunt, & ingenti eas zelo prosequuntur, unde si forte deprehendant aliquam pudicitiae limites transgressam esse, tanta in autorem huius flagitii Zelotypia feruntur, ut ingentes turbas dare, & non familiam solum vniuersam, sed & ciuitatem saepe integram turbare non dubitent. Non est igitur quod quis existimet mulieres hoc loco, ut alibi passim esse communes.

Littus eburneus.

Cæterum superato promontorio siue *Cabo des Palmas*, flumina sese aperiant varia, ubi si quis ebore delectetur, commercia eius inueniet optima, eo enim regio hæc maxime abundat, quæ ad promontorium usque quod *Cabo de Tres punctas* vocant, extenditur, & ab ebore, littus eburneum vocatur. Littus hoc multis pagis conspicuum est, quorum incolæ in negotiationibus aliis sunt meliores & candidiores, idque propterea, quod mercatores peregrini raro suis nauibus ad eos appellant. Littus hoc mittendis anchoris commodius est priori, & profunditatem passim habet orgyrum 20. Populus est parandi vestes gossypinas peritissimus, quas magno numero in aurifero *de Mina* littore diuendunt, magna enim cum Guineensibus exercere solent commercia. Reperitur interdum & aurum apud ipsos, sed rarius & exigua quantitate, unde & in magno apud eos precio esse coepit & plerumque à mercatoribus pro mercibus suis expetitur.

Achombene.

Aziem.

Superato promontorio, quod vulgo *Cabo de Apollonia*, vocatum, intermedium est inter promontorium *des Palmas*, & promontorium *de Tres punctas*, offert sese exiguum Castellum seu propugnaculum, quod Lusitani possident, in pago qui vocatur *Achombene* situm. Propugnaculum vero ipsum *Aziem* dicitur, & 5. miliaribus Gallicis à promontorio *de Apollonia* abest. Pagus iste multis etiam habitatur Aethiopibus, sed qui ex mandato Lusitanorum, cum Hollandis conuersari, aut naues eorum ascendere non audent.

Hæc igitur duorum littorum descriptio fuit, quorum alterum à frumenti, alterum ab eboris abundantia nomen apud Hollandos inuenit, iam quod ab auro cognominatur, littus *de Mina* sequitur in ipso *Guinea* regno, quod longe se lateque extendit, nam ad miliaria gallica 500. quæ apud Germanos 400. fere faciunt, excurrit, factò nimirum initio à *Rio de Benin*, usque ad regnum *Melly*, de quo supra dictum est. Nam etsi regna quædam intermedia reperiantur, tamen cum parua sint, & potentia admodum exigua, magno huic *Guinea* regno non immerito adnumerantur.

DE SECVNDA ORBIS TERRARVM PARTE AFRICA

nempe, ad quam hoc Guineæ regnum pertinet.

AFRICAM ab *Afro*, filio *Madian*, qui vnus ex posteris *Abrahami* fuit, nomen suum accepisse, *Iosephus* autor est, sonat vero idem, si significationem nominis scruteris, atque regio sine frigore, quod expers plane sit frigoris, Regio est vasta, & plerunque non nisi in littore maris habitata. Orientem versus, ab Asia, mari rubro & indico separatur, quibus etiam meridiem versus terminatur. Occidentem versus, Oceanum magnum habet, Ad septentrionem vero, ab Europa, mari mediterraneo disungitur. A veteribus in multas distributa fuit prouincias, recentiores vero 4. tantum agnoscunt, quæ sunt, *Barbaria*, pars Septentrionalis *Lybia*, pars Occidentalis, *Numidia* pars Orientalis, & *Æthiopia*, in qua *Guinea* regnum situm est, de quo in hoc tractatu nobis erit agendum. In medio, vt plerique volunt inculta est propter æstus, omnia exsiccantis & comburentis vehementiam, Abundat autem Crocodilis ex Nilò ascendentibus, & aliis feris bestiis quamplurimis, tametsi animalibus etiam aliis, quæ ad sustentationem hominum faciunt, non destituatur, de quibus suo loco.

Africa unde dicta.

Eius fines.

Prouincia seu partes.

Pertinet porro ad *Africam*, & *Ægyptus* & *Abyssinorum* regnum, quod Regionem *Preto Ioannis*, vulgo nominant. In *Barbaria* autem quatuor regna sunt, *Mauritania* nimirum regnum, quod *Maroco* dicunt, Regnum *Fesani*, Regnum *Tunetani*, & *Algiera*, siue *Congo*, sed incolæ huius partis, albi sunt coloris, & terram tenent fertilissimam.

Barbaria regna.

Præter hæc regna multas etiam Insulas Africa agnoscit, vt sunt *Canaria*, alias *fortunata*, quod nominis propter insignem & incredibilem ferre fertilitatem obtinuerunt, Nominantur vulgo, *Medera*, *Palma*, *Ferro*, *Teneriffa*, *Gomera*, *Canaria*, *Forteventura* & *Lansarotte*, sitæ sunt omnes in parte occidentali, & Hispanum, Dominum agnoscunt.

Insula Canaria.

Insulæ quæ ad promontorium viride seu *Cabo Verde* pertinent paulo sunt inferiores, sed non eiusdem cum fortunatis, præstantiæ, salis tamen admodum feraces sunt, vnde ab Hollandis salis Insulæ, vel Insulæ salis dicuntur. Apertæ sunt primum Anno Christi 1472. à Lusitanis, quibus etiamnum habitantur, Recensentur autem decem numero, *S. Iagonis*, *S. Antonii*, *S. Lucie*, *S. Vincentii*, *S. Philippi*, *S. Nicolai*, Insula alba, Insula Salis, Insula de Mays, & Insula de Fogo, quæ omnes, cum excepto sale, nihil fere proferant, nullius æstimantur precii.

Insula Promontorii viridis, vulgo salis.

Præterea in mari *Æthiopico* ante paucos annos, tres adhuc Insulæ repertæ sunt, quæ antea quidem incultæ, iam à Lusitanis excoluntur & habitantur. Sitæ vero sunt sub linea æquinoctiali, & prima quidē *S. Thoma* nomen inde obtinuit, quod ea die quæ Apostolo *Thoma* Sacra est, inventa fuerit.

Insula S. Thoma.

Fama est, eum, qui in hanc Insulam veniens, iustam staturam suam nondum affecutus sit, ita manere, nec quicquam amplius proficere, & cadauer aliquod seu corpus mortuum, spacio 24. horarum, nimio telluris calore putrefactum consumi. Locus existimatur, omnium insaluberrimus, qui aërem habeat nocentissimum. Qui ibi habitant Lusitani, nigris *Æthiopum* vxoribus vtuntur, Europeas enim mulieres lo-

cus iste non patitur, neque enim diu superstites ibi esse possunt, sed statim muliebri morbo, quem menstruum vocant, correptæ, intereunt. Interim tamen insula fertilis est, Saccharum & fructus alios proferens.

Insula Del Principe. Altera nomen *Del Principe* inde obtinuit, quod à quodam principe Lusitano aperta fuerit, distat à priori non amplius 5. miliaribus Gallicis Septentrionem versus, sed multo tamen salubrior illa existimatur, Saccharum supeditat & *Tubackam* fructusque alios, quin & Zingiberis parum, & arborem habet, cuius pars ima crassitiem 24. Orgyarum affecuta, dicitur.

Insula formosa. Insula tertia, *formosa* dicitur, vel *Insula de Fernando poo*, quod fuit nomen nautæ illius, qui primus eam aperuisse dicitur, Verum an à Lusitanis quoque habitetur, & an ut præcedentes fructifera sit, est quod dubites, præsertim cū ferocissimi ibi & truculentissimi Nigritæ ἀνθρωποφάγοι inveniri dicantur.

CAP. V.

DE MATRIMONIIS, QUOMODO ILLA IN HOC REGNO contrahantur, & quid dotis parentes liberis suis ad matrimonium aspirantibus, dare soleant, tam ex parte Sponsi, quam Sponsæ.

QUEMADMODUM Deus absoluto creationis opere, & primo homine, tanquam Domino & gubernatore rerum omnium formato, de conseruatione statim & propagatione humani generis cogitans matrimonium instituit, sic rectissime initium huius libri inde me facturum arbitror, sine quo nulla possessio & creaturarum homini divinitus commissarum gubernatio constans & diuturna esse potuit, cum matrimonium prius in mundo esse, necesse fuerit, quam vel dominium vel possessio vlla & gubernatio creaturarum salutaris & legitima cerneretur.

Parentes filiis suis de uxore prospiciunt.

Filiis igitur in hoc regno adolescentibus, & eam ætatem attingentibus, quæ contrahendo matrimonio apta est, parentes de puella quadam ipsis coniungenda, cogitationem suscipiunt, Eorum enim est, de uxore filiis suis prospicere, vocata igitur puella quadam, quam conuenire filio suo arbitratur pater, eam sine præmissa vlla sollicitatione, filio adducit, qui uxorem etiam eam licet ignotam, qua cum verbum antea nullum fecerit, habere cogitur. Nihil autem ei dotis nomine largitur pater, sed nudum plane eum à se dimittit, nisi forsitan in iuventute sua, vel piscatura vel labore alio aliquid acquisierit & sibi compararit, hoc enim iam subsidium accipit, vnde rei familiaris faciat initium.

Dos sponsæ.

Sponsæ autem parentes, filiæ suæ tantum auri, dotis nomine largiuntur, quantum 14. florenorum precium apud nos æquare possit, vel si ditiores paulo aliis, & melioris fortunæ parentes sint, pater quidem filiæ, vnum cum dimidio, mater vero dimidium *Peso* auri, dotem assignant, quod omne semunciam vel circiter apud nos efficit. Hoc vero eis aurum eum in finem tradunt, ut de vino ad nuptias & sponsalia necessario sibi prospiciant, cum in iuventute sua nihil lucrari ut masculi potuerint, & à parentibus quæ necessaria ipsis fuere, semper

semper acceperint. Et hæc quidem consuetudo apud ipsos plane inualluit, ita ut nihil amplius filiabus in dotem assignetur, licet vel regia stirpe, sit prognata, excepto, quod Regum liberis mancipium aliquod adiungitur, cuius opera in re familiari & domestica postmodum utantur.

Atque hæc iam vxor istius viri iuuenis habetur, quæ in præsentia consanguineorum cognatorum & familiarium omnium, qui ad nuptias honoris ergo conuenerunt, iureiurando sese viro isti astringit, quod pudicitiam viro illibatam conseruare, & nemini præterquam huic viro copiam sui facere velit. Eiusmodi autem iuramentum à viro non requiritur, ipse enim ab eo plane liber & solutus est, si vero postmodum contingat, ut mulier durante matrimonio huius iuramenti immemor, limites pudicitiae transgrediatur, permissum est viro, eam, siue volens, siue coacta id fecerit, repudiare, & ea dimissa vxorem aliam ducere. Qui vero huius flagitii reus est, Regi 24. *Pesos*, hoc est pro nostræ monetæ ratione, marcam cum vncia vna auri puri, pœnæ vel mulctæ nomine soluere tenetur. Quod si autem cum peregrino aliquo rem habuerit, ipse quidem, quod ignorarit eum in matrimonio viuere, pœna hac non tenetur, sed ea tamen in mulierem recidit, quæ proprio suo viro 4. *Pesos* auri, ob violatam fidem soluere cogitur, ni repudiari ab eo statim velit, nec refert siue lucri quid inde perceperit siue non, nisi enim pœnam hanc marito persoluat, & ipse de suo iure non lubens recedat rescissa matrimonii copula, aliam ducere vxorem potest.

Iuramentū pudicitiae.

Adulteri pœna.

Quod si suspicio quidem adsit violatæ pudicitiae, mulierem tamen nemo ad virum hoc nomine deferat, ipse ut suspicione liberetur, allato sale & potu quodam, in nomine *Fetissos*, quod Numen gentis istius est, iurare, & sceleris sese obiecti purgare, vxorem iubet, quæ si rea sit & male sibi conscia, ne attingere quidem quod propositum est, audet, iram nimirum Numinis sui *Fetissos*, metuens, à quo petiurium illud subitanea morte ultum iri statuit, itaque veritas hoc modo, facile deprehenditur, & mulier vel suspicione liberatur, vel sceleris rea, repudiatur.

Pudicitia in muliere quomodo probetur.

Hæc autem omnia ex ingenti zelo & amore quo Viri erga vxores suas legitimas & primas flagrant, oriuntur, si enim contingat vxorem eiusmodi primam, pudicitiae limites transgredi, maxima viro ignominiae nota inuritur, & ipse omnibus contemptui esse incipit, vnde sæpenumero contentiones, iurgia & cædes existunt, vnde etiam si qui sceleris eiusmodi reus deprehenditur, mulctam Regi persoluat, vir tamen instare & persequi ipsum tamdiu potest, donec solum vertat & alio concedat.

Cæterum viuentibus ipsis in matrimonio, si virum ditescere, & tantum ex negotiatione & commerciis suis lucrari contingat, ut aliam adhuc vxorem alere possit, non licet tamen ei sine prioris consensu secundam ducere, At ea consentiente, datur ei potestas aliam ducendi, dummodo priori certum auri pondus persoluat, & posteriorem non pro legitima, sed pro *Etiga fori*, hoc est pro concubina & vsuaria vxore habeat, eamque in amore priori non præferat. Eiusmodi vero mulieres communes sunt, & omnibus sui copiam libere facere possunt, nec est quod quisquam metuat, se ob facinus cum tali muliere commissum, pœnam incurrere posse.

Vir uxorem aliam ducere quando licet.

Cum autem vir animaduertit, priorem suam vxorem, ingrauescente iam ætate, Venere non admodum delectari, relicta statim illa ad iunio-

Qua sit conditio mulierum senio confectarum.

quidem

quidem à se non dimittit, sed ad dies vitæ in ædibus secum retinet, cogitur autem curam habere rei familiaris, iuniori inferuire, de cibo & potu ei prospicere, & vt viro suo placeat, modis omnibus ad laborare.

CAP. VI.

DE REI DOMESTICAE ADMINISTRATIONE,
puerperio & infantulorum recens nato-
rum cura.

VM viro liceat, consentiente vxore prima, plures superinducere, tot nimirum quot sustentare & alere facultatibus suis potest, sciendum est, mulieres eos eiusmodi subinde assumere, quæ non eiusdem ætatis sed diuerforum annorum sint, ita vt altera alteram ætate superet, aliaque aliam subleuet, ne voluptati & libidini viri quicquam decedat, nec vnquam desint, quæ obsequia sua viro præstent. Quælibet autem harum mulierum peculiari habitat tuguriolo, ab alijs separata, licet vel decem essent numero, quod sæpè numero etiam vsu venisse comperimus. Pecunia omnis vxoribus committitur, à quibus viri petere coguntur, quantum volunt. Non vescuntur vno & eodem cibo, nec etiam mensa ipsis eadem est, sed quælibet suo cibo seorsim fruitur, Et viri quidem cum sociis suis, quibus cum negotiantur, cibum capiunt. Vxorū autem quælibet cum parentibus vel vicinis suis, conferentes nimirum in vnum quicquid habent, suauiter epulantur, idque vesperi plerumque vt eo commodius postmodo dormire possint.

Habitatio mulierum.

Mensa.

Letus.

Peractis comestationibus istis ad somnum sese componunt, idque seorsim storea siue stragulo iunceo, humi strato, & sella lignea, puluinaris loco, capiti subiecta, parato autem leui igniculo pedes applicant, vt quicquid vaporum & frigiditatis ex terra per diem integrum, nudis pedibus ambulantes, collegerint, igne isto inter dormiendum iterum extrahatur, quod quidem sanitati admodum conuenire iudicant. Cæterum viro in venerē exardescente, vocat vel ipsemet adducit ex vxoribus eam, qua maxime tum delectatur, atque ita concumbunt, & noctem istam hilares transigunt. qua peracta, ipsa habitationem suam tacita repetit, neq; enim gloriari de viri sui benevolentia, vel aliis quod hac nocte virum suum habuerit prædicare & commemorare audet, ne in odium reliquarum incurrat, & invidiam sibi ipsi conciliet maximam.

Pavus sine interpretum.

Iam vero muliere aliqua grauida facta, cum hora pariendi infantem advenerit, ingens ad eam fit concursus virorum, mulierum, iuvenum, puellarum & virginum, Absque omni enim pudore & verecundia, spectantibus passim omnibus, foetum in lucem proferunt & enituntur, qua de replura referre aures pudicæ & piæ non sinunt, Nato autem infante, mater statim ad fluvium aliquem properat, vt se ibi purget & sordes abluat, quod enim in nostris regionibus moris est, vt puerperæ mulieres sese per septimanas aliquot domi contineant, & donec vires iterum recolligant, sibi à muliere aliqua conductitia, probe ministrari sinant, de eo ipsæ nihil omnino norunt. Edito enim in lucem infante, mulieres statim egrediuntur, & assumpto tantum potu aliquo, quem ex oleo & frumento quod *Manigette* vocant, parant, ad operas & negotia domestica

mestica reuertuntur, perinde ac si nihil ex puerperio percepissent doloris, vnde apparet fortioris naturæ & complexionis eas esse, quam quas Europa nostra profert mulieres.

Postea nomen infantulo recens nato pro libitu suo imponunt; additis multis coniurationibus *de Fetisso* suo. Quin & circumcisionem certo tempore adhibent, tam fœmellas quam masculos circumcidentes; & in lætitia, comessando & potando diem istum transigentes.

Circumcisio infantis.

Quam autem inuerecundæ mulieres sunt inter pariendum, tantus contra in viris pudor conspicitur, ipsi enim per tres menses integros, à Commercio & consuetudine mulierum, post puerperium abstinent, quamuis eos non tam ex pudore & verecundia, quam ex consuetudine illud facere existimem, cum præter vnâ, plures adhuc alias habeant.

Virorum abstinentia.

Cæterum involutum fasciis infantem, super stragulum aliquod iuncum, cunarum vsum plane ignorantes, in tertam collocant, vbi infans sese vertat & reuertat pro libitu, Bimestrem autem vel trimestrem factum, mater linteo à collo dependente imponit, atque ita in tergo; secum, quocunque vadit, circumfert, pari propemodum ratione, qua mulieres militiam apud nos sectantes, infantulos gestare conspiciuntur.

Cura infantum.

Plorantibus vero & potum appetentibus, mater mammaram alteram in humerum eleuatam præbet, qui à tergo eam apprehensam sugunt, atque ita nutriuntur tergo insidentes, matre interim negotiis suis intentâ, & infantem suum ne attrectante quidem, qui in vehementiori motu, matre nempe cursu celeriori progrediente, ita concutitur, vt capite infantis super humeros matriæ prominente, horrendum præbeat aliis spectaculum, & mirum sit, eos saluos & incolumes euadere, Et tamen lætos ibi non vsque adeo multos videas.

Mature autem admodum ambulare infantes discunt, idque inde fieri autumo, quod humi iacentes, serpere paulatim incipiant, donec in pedes eleuati, gressus figere, atque ambulare tandem discant. Sed & loqui tempestiue incipiunt, ita vt multos videas qui annuo spacio & ambulare & fari didicerint, ita vt ab aliis in lingua sua materna intelligantur, exemplo longe à nostræ regionis infantibus dissimili.

Infantes ambulare & fari matre discunt.

CAP. VII.

DE EDUCATIONE ET DISCIPLINA LIBERORVM, 2VO.
modo nimirum eos educatos, instituant, & quam parentes adhibere disciplinam soleant.

INFANTES porro aliquot septimanarum, reticulo, in formam indusi cuiusdam puerilis ex arborum corticibus contexto, & multis coniurationibus *de Fetisso* suo, instar bullarum aurearum, exornato, induunt; multisq; ex conchis marinis factis orbiculis, manus, pedes & colla eorum exornant, idq; non sine superstitione. In ea enim sunt opinione infantes reticulo tali indutos liberos esse & immunes à potestate Diaboli, à quo, hoc sine reticulo si essent, facile apprehensi abducerentur, cum enim per ætatem sese ab insultu Dæmonis tueri non possint, aperte profitentur eos beneficio huius indumenti, tutos ab omnibus eius insidijs reddi.

Quomodo infantes muniuntur aduersus Diabolismurias.

*Quomodo in-
fantes ab omni
bus incommodis
reddantur im-
munes.*

Orbiculos autem manibus pedibusque circumdatos & de collo suspensos, pluribus incommodis conuenire arbitrantur, quosdam enim vomitum & singultum impedire, quosdam à lapsibus eos prohibere, ne cadentes lædantur, quosdam profluuio narium conuenire, quosdam somnum eis conciliare, quos propterea etiam vesperi ipsis alligant, alios arcendis venenis prodesse, & ne ex infecto forsitan aëre morbum contrahant prohibere, dicunt. Itaque huiusmodi orbiculos siue ut ipsi vocant, *Fetissos*, habent quamplurimos, certis nominibus secundum virtutem & efficaciam qua singuli pollent diuersam distinctos. Nam & fiduciam suam omnem in eis collocant, ita ut huiusmodi ornatos orbiculis, ab omni incommodo, & ab omnibus fortunæ casibus, quibus puerilis isthæc ætas exposita potissimum est & subiecta, omnino sibi persuadeant tutos fore.

*Quo cibo in-
fantes utantur.*

Iam quod ad educationem liberorum attinet, educantur illi & nutriuntur eodem crasso cibo quo parentes etiam vescuntur, nam ablactatos & à lacte depulso, quod mature admodum fit, matribus natis suis lac præbere recusantibus paulatim ad crudum & crassum istum cibum, assuescunt, potus vero nil nisi aquam ipsis præbent, cumque vesci eiusmodi cibo didicerunt, nullam eorum rationem amplius habent, sed abiectos humi serpere, & quicquid inveniunt porcorum instar absumere sinunt, quæ etiam causa est quod tam mature ambulare & gressus figere discunt. Quælibet autem mulier suos retinet secum liberos, & liberi singuli cum matre sua manent, donec per patrem vel vendantur, vel laboribus & negotijs adhibendi auocentur, usu enim venire haud raro solet, quod maritus liberos matri ereptos, in seruitutem redigens pro certo precio diuendat.

Color iuuenilis.

Cæterum cum iam succreuerint parum & ire inceperint liberi, fluminibus sese statim committunt, ut aquæ assuescant, & natare discant, Nec vero ab initio natiuitatis plane nigri, sed phænicei & ex rubedine nigricantis sunt coloris, Bresilianis similes, atqui progressu temporis colorem paulatim mutant, donec in fuligineum plane & piceum transeat.

*Disciplina pue-
rorum.*

Interim in omni adulescent nequitia, & barbarico more pueri & puellæ mixtim invicem colludunt. Parentes quidem interdum irati grauius eos corripiunt, baculis femora eorum ita ferientes, ut mirum sit eos plagis non succumbere, sed rarius tamen & non sine graui causa in eos animaduertunt, unde fit quod filii leuissime de ipsis sentiant & auctoritatem eorum nullo modo vereantur, quid enim metuant, cum non nisi graui causa præcedente, vix verbis, leuissimè, idque perraro, corripiantur, institutionis autem & ad virtutem exhortationis nihil audiant, instar ferarum arborum in malitia succrescentes.

*Quomodo filij
ad laborem as-
suescant.*

Elapsis autem puerilibus annis, illisque in omni nequitia consumptis, cum decimum vel duodecimum ætatis annum attigerunt, incipiunt tandem parentes eos admonere, ut aliquid conentur, & laboribus vel negotiationibus manum admoueant, & principio quidem filii ex institutione paterna, discunt ex arborum corticibus fila ducere, & retia contexere, postea cum patre nauculam ingressi, piscatum in mare ascendant, ut rationem gubernandi scaphulas aliquo modo apprehendant, qua postmodo percepta, ipsi assumptis tribus vel quatuor pueris alijs, ut artem exercent, quotidie piscatum egrediuntur, parentibus suis domum afferentes quicquid ceperint, ut eo vescantur.

Deci-

Decimum octauum porro vel vigesimum vbi ætatis annum attigerint, negotiationibus propriis vacare incipiunt. Relictis igitur paternis ædibus seu tuguriolis potius, de habitatione sibi conuenienti ipsimet prospiciunt, emptaue vel conductæ sibi scapha, piscaturam exercent, vtentes ad hanc rem famulatio aliquot mancipiorum quæ in habitationem suam recipiunt. Quicquid autem capiunt, in foro publice diuendunt, reseruato tamen sibi quantum in vsus quotidianos satis esse arbitrantur, pro pecunia autem ista ex piscibus lucrata, primo omnium, linteum sibi emunt, quo pudenda & obsceniores corporis partes tegant, verecundiæ nonnihil studere tum incipientes.

*Quomodo eom-
mercij paula-
tim assuescant.*

Sed & mercatoribus sese postmodum adiungunt, nauiculariam scilicet facientes, & eos scapha sua ad naues peregrinas perducentes, donec tandem aliquantulum auri lucrentur, & negotiationibus siue commerciis ipsi etiam paulatim assuescant. Cum igitur parentes animaduertunt eos aliquid lucrari, & iam commerciis operam dare, de vxoribus ipsis tempestiue prospiciunt, tradita ipsis in matrimonium puella aliqua, vt supra à nobis dictum est.

Cæterum quod ad puellas attinet, ipsæ ad laborem paulo tempestiuius assuescunt, statim enim in pueritia sua sportulas, storeas, stragula, pileosque ex iunco seu scirpo viridi contexere discunt, præterea vittas etiam & loculos aliaque vestimenta & indusia infantibus conuenientia ex corticibus arborum, artificiose texere & concinnare student, quæ omnia vario colore postmodum illuminata & picta omnibus grata reddunt & accepta. Quin & frumentum molere, farinam subigere, & panes pinsere solent, quos postea in foro publice diuendant, pecunia matribus suis domum allata, vt cibum & quæ necessaria sunt alia inde redimant. Quicquid enim lucrentur puellæ, id omne matribus cedit, quæ postmodum, in dotem eis aliquid inde largiuntur, cum viro alicui nubentes matrimonium contrahunt. Et hac quidem ratione puellæ à pueritia sua exercentur, & ad laborem operasq; domesticas assuescunt, vnde postmodum rei familiaris & domesticæ administrandæ peritissimæ euadunt, vti familiæ præesse & viro satisfacere, modo quidem apud ipsos vsitato, sufficienter & abunde possint.

*Quæ sint puella-
tur exercitia.*

C A P. VIII.

DE VIRORVM IN HIS REGIONIBVS PROPOR-
tione, statura & colore.

VIRI harum regionum, proportionis sunt & staturæ elegantis satis & decentis, pedibus sunt aliquantulum fortioribus, reliquis autem membris tenerioribus, quemadmodum hoc ipsum omnium oculis patet qui in hoc quidem regno commercia exercet, vbi plerunq; nudi incedunt. Facie sunt rotunda, non vsq; adeo vel longis labiis vel crasso ore, vt Æthiopes in Barbaria habitantes, sed naso simo, huc enim in pueritia sua, cartilagine ista adhuc molli & tenera existente, ita deprimendo efformant, inter insignia ornamenta id habentes. Hoc autem excepto vnico, nihil in facie eorum indecens est & reprehendendum. Est enim ea, proportioni corporis per omnia conueniens. Aures habent paruas & tenellas, oculos albicantes, supercilia

*Virorum pro-
portio bona.*

crassa,

*Dentium alba
do quomodo pa-
retur.*

crassa, dentes albos, & instar Eboris preciosissimi nitentes, Eos enim ab omni immundicie diligenter conseruant, fricando subinde & terendo eos certis lignis in hunc vsum peculiariter constitutis, ex qua frictione nitorem induunt eboris instar pulcherrimum.

*Vngues promi-
nentes in digi-
tis.*

Barbae parum habent, videas enim vel trigesimum ætatis agentes annum quorum genas vix lanugo vestire cœpit tenerima. Humeros latos habent, brachia crassa, manus robustas, digitos oblongos, quorum vngues crescere & prominere sinunt, vt longitudinem satis magnam assequantur, & vel articulos digitorum interdum superent, decori eos habentes maximo, ita vt quo se quis præstantiorem & nobiliorem alijs existimat, eo vngues in digitis habeat magis prominentes, quos etiam a for-
dibus diligenter vindicant, subinde eos fricantes & teretes, vt vel eboris nitorem induant. Sunt autem mercatoribus potissimum, magno interdum vsui, si enim forte accidat, vt in ponderando auro occupati, trutinas & lances implere subito cogantur, & vero cochlearia in hunc vsum parata, secum non habeant, vnguibus eorum supplere defectum possunt, videas enim semunciam sæpe pulueris aurei, eos vnico digito ex sacculis suis proferre.

*Coloris mutatio
in viris, ob a-
tatem.*

Cæterum corpore non sunt vsque adeo vasto & magno, sed tibiis sunt & Cruribus oblongis pedibus vero latis, qui digitos habent nostris paulo longiores. Capillum in capite habent crispum & asperum, at in reliquo corpore pilos vel nullos vel admodum raros inuenias, cutem autem per vniuersum corpus obtinent teneram mollemque & planam, quæ nullis cicatricum protuberantiis deformata est, cum nullis secturis fissurisq; vt Æthiopes alii, vtantur. Coloris sunt in vniuerso corpore nigerrimi, præterquam in volis manuum & plantis pedum, ibi enim cutis apparet albicans.

Circa annum ætatis 30. in optimo sunt statu, ast vbi 70. vel 80. ætatis annū attigerint, nigredine paulatim remittente, fuscus iam vel subflauus in ipsis color, & cutis non glabra amplius, sed flaccida, & instar corii Hispanici corrugata cernitur.

C A P. IX.

DE INGENIO, SAGACITATE ET ALIIS VIRORVM IN hoc regno nec non de virtutibus, fastu & inso- lentia eorum.

*Ingenium viro-
rum.*

VIRI omnes habent proprietates, quibus virum cordatum, circumspectum & prudentem ornatum esse cōuenit, quemadmodum enim viribus pollent & brachijs pedibusque sunt robustioribus, sic etiam ad laborem non inepti, ingenio sunt & intellectu optimo, & facile quod vel semel saltem viderunt apprehendentes imitari & æmulari non infeliciter conantur. Visu valent acutissimo, longius enim & citius faciliusque naves in mari procul aduenientes, ipsis Batauis animadvertunt.

*Prudentia &
mercatura peri-
tia.*

Prudentes similiter sunt, & mercaturæ peritissimi, cum enim indies eam magis magisque exerceant, fit vt vel ipsis etiam Hollandis meliores existant, superare vero populos alios facile possint, cum non solum ingenio ad emendum & vendendum bono sint, sed etiam cognitionem habeant & notitiam mercium atque bonorum quæ eo asportari solent optimam.

Com-

Complexionis præterea sunt & naturæ fortissimæ, stomachum habentes calidissimum qui dapes non crassas tantum sed crudas etiam concòquere quam celerrime potest; quæ de re plura suo loco dicentur. Sed invidia laborant & odio invicem maximo, conceptamque suam iracundiam probe dissimulare & aliquot annis abscondere possunt, Quin & superstitionibus sunt deditissimi, & oleum de palma, quo se subinde inungunt, olent gravissime, interim autem corpus sæpe lauant & vndis abluunt, cum à pediculis, pulicibus, & insectis aliis sese vindicare ratione alia non possint.

Còplexio & temperamentum.

Ob partes corporis nudas non facile erubescunt, nihil enim turpe & fœdum in corpore humano arbitrantur, sed turpe admodum & ignominiosum putant, crepitum ventris, præsentibus aliis emittere, adeo ut mortem potius appetituri, quam tam fœdum quid & abominandum perpetraturi sint, vnde non satis rusticitatē & impudentiam nostratium mirari possunt, qui præsentibus aliis tale quid committere, & auras fœtidissimis inficiare odoribus sæpe non verentur.

Pudor & verecundia.

Vesicam exonerantes, porcos propemodū nostratēs imitantur, non enim vrinam reddere continuam possunt, sed eius fluxum, porcorum instar subinde interrumpunt.

Auari sunt admodum & cupidi, & inter mendicantes etiam non potestremi; quamvis autem alias tenaces sint admodum; & nemini quicquam de suo facile communicent, tamen quod mendicando acquisierunt, soli non absumunt, satis liberales de alieno.

Mendicitas & avaritia.

Salaces admodum sunt & luxuriosi, libidineque vel toti diffluunt, unde morbo gallico nihil apud eos frequentius existit, quem tamen abominandum nullo modo censent.

Libido.

Vino maxime dediti sunt, nec temperare sibi ab eo vlla ratione possunt, quemadmodum similiter etiam cibi sunt avidissimi; pluviam diligentissime vitant, Corpora enim habent ab aqua pluviæ prorsus abhorrentia.

Ebrietas.

Sed & mendaces sunt, ut fides eis haberi non possit, furtis vero & rapinis admodum delectantur, ab illis enim abstinere per naturam non possunt, etiam si vel reges sint vel præfecti & homines primarii, ita ut in generatum hoc ipsis vitium esse haud immerito censendum sit.

*Mendacia.
Furta.*

In capiendis piscibus & agro colendo strenui admodum sunt & diligentes. Interim vero, animo sunt satis elato & superbo, ita ut ad fastum & insolentiam eorum accedere vix quicquam possit, quemadmodum hoc ipsum ex omnibus ipsorum actionibus apparet, ut nos infra pluribus exponemus.

Fastus.

Si quid eis credas & committas, precium vix impetrabis, ægerrime enim & difficulter quod debent solvunt, ut melius fuerit vel non commississe & credidisse ipsis aliquid, vel prorsus donasse, solutio enim vix speranda.

Ægre soluentes quod debent.

Memoria valent optima, eamque conservare diutissime possunt. Natura calidi sunt, & frigoris impatientissimi, Helluones præterea sunt, & rem facere non possunt, quicquid enim hodie labore suo acquisierunt, id sequenti statim die absumunt, abliguriunt atque conficiunt.

Helluones.

Nati vero & in aquis versandi peritissimi sunt, ita ut nulli hac in parte populo quicquam concedant.

DE VESTITU VIRORVM, QUALI NIMIRVM ORNATU,
& quibus vestimentis utantur.

Rasura capillo-
rum varia.

QVAMVIS habitus virilis, & vestimenta quibus ipsi utuntur, vix alicuius precii sint, fastum tamen & insolentiam suam satis iis declarant, primo enim sibi admodum placent, & fastu quodam rustico turgent, ob crinium & capillorum rasuram variam. Quot enim capita tot sensus, & quilibet sibi peculiare quid, & ab aliis diversum hac in parte effingit, hinc videas aliquos in formam Lunæ dimidiatæ & corniculatæ, alios in formam crucis, alios alio modo rasos esse. Quidam in tria vel quatuor cornua quasi capillum effingentes, vere, quod proverbio dicitur, cristas erigere conspiciuntur. Eiusmodi autem formas tam habent multas & varias, ut congregatis sæpenumero 50. personis, vix tres aut quatuor videas, capillum simili modo rasum habentes.

Ornamenta bra-
chiorum.

Brachiis aliquot circulos eburneos induunt, variis lineis & fissuris, in modum styolorum osseorum, quibus pueri legere incipientes apud nos utuntur, pictos & ornatos.

Collæ.

In collo lineam coralliorum siue Globulorum vitreorum varii coloris gestant, quos à Batavis eo advectos redimunt. Qui vero nobiles sunt primarii, torquem siue catenam auream à collo habent suspensam. Sed &

Cruris.

eundem ornatum infra genua tibiis & suris applicant lineam scilicet orbiculorum vitreorum, varii coloris, quales Venetiis parari solent, corallii veris distinctam, vel monilia & catenulas aureas, si nobiles personæ existant. Reliquam cruris partem, ut & pedes denique ipsos multis exornant circulis stramineis, in honorem sui *Fetisso*, quod numen eorum est, adhibitis variis coniurationibus, ex stramine contextis.

Pedum.

Pileorum gene-
ra varia.

Pileos gestant eleuatos nonnihil & acuminatos, ex arborum corticibus contextos, eosque syrmaticos, caudam habentes in terram fere propendentem, quam postea more Turcico, capiti circumvoluunt, ut spirarum vicem expleat, cum colore vario picta sit & mirabiliter distincta. Habent autem & aliud pileorum genus, ex stramine aut scirpo contextum, lato margine, ut nostris non absimile videatur. Quin & ex caninis, caprinisue pellibus, pileos sibi cōficiunt, adhibito typo quodam cui pelles istas insternant.

Vestitus reliqui
corporis.

Porro linteum longitudine duarum orgyarum per pedes transmissum, corpori circumvoluunt, extremitatibus ad genua usque propendentibus, ut formam caligarum, qualibus Lusitani utuntur, repræsentet, Domo autem egressuri, linteus alterius vel panni atrabatenensis segmentum orgyæ vnus longitudine, humeris iniectum instar pallii applicant, assumptis duabus vel tribus hastulis missilibus, has enim pro armis semper egredientes circumferunt, si vero mercatores sint, vel alias viri primarii, famulum habent sese comitantem, cum sella aliqua, cui quocunque venerint, insidere possint, ne sermonem cum aliquo habituri stare cogantur, commercia enim plerunque sedentes exercent, & in hunc finem sellam sibi subministrari semper expetunt.

Inter

Inter eundem haud exiguum præbent fastus & insolentia suæ argumentum, fixis enim & in terram demissis oculis, neminem intuentur, nec vel faciem vertunt, vel oculos attollunt, nisi à digniore aliqua & nobiliori persona compellentur, tum enim consistunt, ad interrogata responsuri. Quod si vero inferior & tenuioris fortunæ aliquis, incedentes in platea alloqui præsumat, cum responsione non modo non dignantur, sed & false interdum inter eundem obiurgantes tacere iubent, ne forsitan contumeliæ aliquam maculam inde contrahant, cum haud parum suam auctoritatem publico tenuiorum admisso alloquio labefactari putent & imminui.

*Superbia viro
tum in eundo.*

Idem vero fastus sese etiam in sermone eorum exerit, quem qua insolentia proferant, vix inveniunt, peregrinis vero multum semper honoris exhibent, non quidem ex humilitate & animi submissione, sed ut occasionem ipsis præbeant idem faciendi, & ut ab illis resalutentur.

*Fastus in loquē-
do.*

Nauibus peregrinorum advekturi, ut cum ipsis contrahant, deposito omni ornatu, exigui precii linteum, cuius latitudo palmum vix excedit, pedibus transmissum, corpori circumvoluunt; ut pudenda saltem eo obnubilent & tegant, peracta autem negotiatione, ad litus reuerfi, illud iterum deponunt, ingressique fluuium, totum corpus à planta pedis ad summum vsque verticem, aqua proluunt, & oleo de palma, vel animalium quorundam adipe inungunt, ut splendescat quasi & niteat nec pulices muscasve, quibus affligantur, facile admittat, Graveolentiam vero, quæ ex collectis inter pedum digitos sordibus existere solet, saponis ilitu cavent & avertunt.

*Lotiones & un-
ctiones virorū.*

Mane domo egressi, si forte familiarem aliquem & cognatum habeant obvium, salutant sese invicem magna reverentia, in amplexus enim mutuos ruentes, sese complectuntur, coniunctisque duobus manus dextræ digitis, perstrepunt, & tandem inclinatis parum capitibus, suum *Auzy*, quod salutandi verbum est, invicem acclamant & ingeminant.

*Salutationes
matutina.*

CAP. XI.

DE NATURA ET QUALITATIBVS MULIERVM IN HOC
regno, nec non de earum ornatu, cultu atque vestitu.

SED de viris hactenus, ad naturam & qualitates mulierum quod attinet, sciendum est eas natura admodum impudicas esse, & à pueritia statim ad libidines assuefieri, cum nudæ absque vilo pudore incedant & cum pueris conversentur, turpitudinem nullam in nudatis corporis partibus, quas natura tetras esse voluit, ponentes, Hinc enim fit, ut licet progressu temporis pudenda tegant, & per ætatem turpitudinem animadvertentes ab honestate aliquo modo discernant, à libidine tamen sibi temperare & à Venere abstinere nequiquam possint.

*Impudicitia &
vaga libidines.*

Olim cum Regio hæc peregrinis nationibus incognita, à nullis neque Lusitanis neque Hollandis visitaretur, nullus ibi mulierum cultus visus est, nullique nec munditiæ mulieres, nec externo ornatui operam dederunt, prorsus enim nudæ inter masculos scemellæ donec pubertatis annos assequerentur, eadem cum illis ratione, quæ terras hodie à mari remotiores incolunt, incedebant, quemadmodum ex confessione &

*Cultus & orna-
tus muliebri.*

commemoratione propria, omnibus constat, At vero cum cernerent peregrinos immunditiem istam & sordes averfari, delectari vero venustate, pulchritudine & nitore, ut ipsis sese insinuarent paulatim & commendarent, erigi quodammodo ex squalore suo capere, munditiæ studentes, seseque modis quibus poterant omnibus perpolientes & condecorantes.

Fastus & superbia.

Hinc igitur factum, quod brevi temporis spacio contrahere supercilium, cristas erigere & magna insolentia esse caperint, superbiam in incessu & vestitu præseferentes non exiguam. Capillos modis varijs intricare & concinnare norunt, in medio verticis, eos in altum erigentes & quasi conglebantes, ut modum vittæ, qua Rhenanæ nonnunquam virgines utuntur, repræsentent. Circa verticem, lineari partim, partim orbiculari forma crines conuolutos, hinc inde movent, donec speculum intuentes ipsæmet sibi aliquomodo complaceant. Hoc facto tandem oleum de palma adhibent, capillitium eo tamdiu versantes, donec quasi calamistro in annulos crispatum appareat.

Ornamenta capiti & capillorum.

Sed & pectines habent discriminandis capillis idoneos, dentes binos, digitorum longitudinē habentes. Hos crinibus inserunt, ut à pediculis moribus, assidua frictione sese vindicare queant, quamvis illis etiam honorem alicui exhibentes utantur, Mane enim amicos suos in platea salutantes, quando more usitato digitis perstrepunt, sinistra simul manu pectines illos elevatos & extractos crinibus rursus inserunt, quod honoris quidem signum est, inclinationis loco quæ capite aut genibus à nostris perficitur, usurpatum.

Ornamenta faciei.

In fronte tribus vel quatuor fissuris cutem secant, quemadmodum etiam circa auriculas & supercilia, fissuras vero istas nonnihil intumescientes, vario colore imbuunt, multis insuper puncturis albo colore refertis, totam passim faciem illuminantes, ut quasi pulcherrimis exornatæ margaritis eminus appareant. Quin & in brachijs & circa mammillas in pectore cutem varie secant, & singulis diebus, strato surgentes novo colore fissuras istas replent, ut amictorij cuiusdam seu mammillaris dissecti speciem præbeant.

Reliqui corporis.

Sed & in aures gestant ex Orichalco, Cupro, & plumbo candido, siue stanno artificiose formatas, Armillas habent cupreas, itemque ex orichalco & ebore factas, quas similiter & cruribus induunt. Puellæ autem & virgines virum adhuc ignorantes, murenulas gestant in brachijs, ex ferro in tenues circulos artificiose diducto, affabre factas quamplurimas, ita ut 30. vel 40. in vno sæpe brachio numerare possis. Quæ vero communes sunt mulieres, meretrices nempe, *Etigafon* ipsis dictæ, tibijs & cruribus annulos siue circulos cupreos circumdare solent, multis tinnientibus nolulis exornatos, ut incedentes passim exaudiantur.

Rei domestica peritia.

Furaces porro sunt, sed statura & proportionem corporis satis bona. Rei familiaris & domesticæ administrandæ, sunt peritissimæ, coquere & cibum parare suo modo bene norunt, sed vasa coquinaria, utpote lebetes, ollas, cacabos, sartagine, patinas &c. ad ornatum in ædibus suis prostantes non habent, non plus supellestilis ementes, quam ad usum quotidianum satis est. Domi plerunque sese continent & raro in plateis visuntur, filias suas à pueritia statim ad negotia domestica educantes & informantes, ut mirum non sit eas mulieres postmodo factas coquendi peritissimas existere.

Steriles

Steriles quidem non sunt, nec tamen etiam nimis fecundæ, per duos enim vel tres annos viro cohabitare possunt, antequam imprægnentur & gravidæ fiant, Cuius rei quidem causam temperamentum partim earum calidissimum, partim aërem regionis istius ferventissimum existimo, quamvis non negem polygamiam etiam aliquo modo in causa esse, cum enim tot simul & semel habere vxores viris liceat, quot alere suis facultatibus & sustentare possunt, vni semper vxori cohabitare & operam dare non possunt. Nam & diuitias suas maximas in copia vxorum & liberorum viri collocant & quam primum peregrinorum aliquem alloquuntur, vxorum statim & liberorum suorum mentionem faciunt.

Fecunditas mulierum.

Dentes perpetua frictione pulcherrimos & vel Ebores candidiores reddunt. Quod ad vestitum attinet, linteum aliquod, longitudine sesqui Orgyarum, à pectore ad genua vsque demittunt, illudque cum rubri, cærulei vel fului coloris panno, corpori alligant, qui pannus simul etiam cinguli vicem obtinet, vt cultros, crumenulasque & claves ei appendant, etsi enim cistarum apud eas vsus rarus est, integros tamen clauium fasciculos, à cingulo pendentes habent, ornatus, vti putant, gratia. Multos præterea ex stramine compositos annulos, intermixtis fabis & orbiculis vitreis, chorda seu funiculo lineo transmissos, variisque de Ferisso suo coniurationibus, vt putant, sanctificatos, gestant, Aliæ storias ex arborum corticibus cõtextas, aut aliud quispiam corpori præcingunt, pudenda saltem quoquomodo regentes.

Vestitus mulieris.

Atque hæc vestimentorum ratio est, qua domi quotidie vtuntur. Cæterum in forum & conspectum hominum processuræ, corpus aqua prius ablutum, linteo nouo præcingunt, nouo similiter cingulo adhibito, linteumque aliud à pectore ad pedes vsque, vt stolam aliquam vel pallam repræsentet, demittunt, pannique vel Atrebatensis vel Hunscotensis vel vndulati segmentum humeris iniectum, per brachium alterum, cetum pallium aliquod traducunt, sicque exornatæ, in forum procedunt, patinam aliquam ligneam, eleuata nonnihil manuum altera gestantes. At vero peractis in foro negotiis suis cum domum revertuntur, habitum hunc statim omnem deponunt, vestimenta quotidiana & vulgaria resumentes. Cum viris sint multo tenaciores, sumptibusque quam possunt diligentissime semper parcant.

Vestitus mulierum domo exeuntium.

Mulieres tenaces.

CAP. XII.

DE CIBO ET POTU EORVM, QUOMODO NIMIRVM PARES coquant, quam crudas absumere dapes soleant, quam cibi sint avidissimi, quo potu vtantur, & quam famem sedare nunquam possint.

PRINCIPIO sciendum est, mulieri omnem rei familiaris administrandæ curâ incumbere, quæ propterea etiam cum pecunia viri omne in domo imperiû obtinet, Viris in acquirendis opibus interea occupatis, prospicere igitur sibi & suis omnibus de cibo & potu necessario mulieres coguntur, quæ non plus

Familiam regere, & de cibo potuque necessario cogitare, mulierum est.

Quomodo farinam præparent & panes coquant.

emere & parare solent quotidie, quam in diem sufficere ipsis videtur, à sumptibus non necessariis diligenter abstinentes, sub vesperam itaq; vnius cuiusque diei, horreum suum vna quolibet ingreditur, tantumque frumenti ibi accipit, quantum pro familia sua sufficere in sequentem diem arbitratur, Hoc excavato saxo impositum, pistillo tundunt & in morem herbarum comminuunt, contusum autem, catino ligneo infundunt, vt crebra ventilatione à paleis, mancipiorum suorum opera diligenter purgetur. Frumentum hoc candidum est & pulcherrimum, commixtum vero alio, quod ipsis *Mays*, nobis milium indicum est, aquæ infunditur per noctem ea mitigandum. Mane igitur surgentes mitigatum hoc frumentum lapidi molari imponunt & conterunt, eadem prorsus ratione, qua pictores nostros in coloribus terendis occupatos videmus, sic enim attritum, farinam præbet optimam, quam statim affusa aqua & asperso sale, in massam cōficiendis panibus aptam subigunt, eamque in aliquot partes diuisam, calido foco imponunt, vt crustam agat & induretur paululum, qui postmodum panis est, quo vulgo vtuntur.

Quæ in castello *de Mina* habitant *Æthiopicæ* mulieres, elegantes admodum panes ex milio indico pinsere norunt, qui ad filigineos nostros candidissimos quam proxime accedūt, tam vero eos probe percoquant, vt trium vel quatuor mensium spacio nec mucidi fiant, nec situm vllum resipiant, vnde com meatum nauibus insulam *S. Thomæ* vel *Aegolam* petituris, præstare solent optimum. Quæ vero tritico & frumento vnde panes coquant destituuntur, in forum progressæ, panes optimos, quos *Kanguës* vocant, pecunia redimunt. Nam in foro omnia ad vitæ sustentationem necessaria, quotidie prostant, panes nempe, carnes, fructus omnis generis & alia, quin & pisces, viris ex piscatione domum reversis, à mulieribus in forum venales, asportantur.

Cibi crudi calidi & inhumani.

Cibi sunt avidissimi, eumque crudum maxime & calidum appetunt, sic enim integros eos piperis manipulos deglutire, & vitrum vino igni eliquato, quod aquam vitæ vulgo dicimus, repletum, satis magnum, vnico haustu absorbere videas, sed & canes & feles adhibere in cibum solent, & foetidas Elephantum, buba'orumque carnes, licet & vermicibus sæpe scateant, & nares odore suo foetidissimo maxime offendant.

Aviculæ sunt ibi fringillas nostrates vel paros magnitudine æquant, capita habentes rubentia, fusco alias colore prædita, quæ nidos suos magna dexteritate minutis arborum frondibus appendere & alligare consueverunt, vt à serpētibus & id genus aliis venenatis animalibus, pullos suos tutos reddant. Has si forte comprehendant, cum plumis & intestinis, viuas, & integras devorant.

Intestina gallinarum cruda devorantur.

Fama est, eos qui in locis à mari longius remotis habitant, lacertis calore solis induratis, vesci, Vulgus vero populorum loca maritima inhabitantium, licet cibis recentibus & bonis non destituantur, & eos melius, quam qui remotiora loca incolunt, habere possint, temperamenti tamen sunt & naturæ adeo ferventis, vt gallinarum etiam intestina, cruda & nulli igni admota comedant, quemadmodum Hollandis hoc non semel visum est.

Accidit enim aliquando, vt puer quidam, Hollandis oppignoratus, aliquandiu in naui relinqueretur, hic tanto flagrabat ciborum crudorum amore, vt omnibus stupori esset, Quamvis enim alimentorum ei daretur satis, & de inedia conqueri non posset, gallinatio tamen advolutus,

lutus, communi cum gallinis libentius vesceretur cibo, quin & gallinas capita cancellis suis exerentes obseruabat, baculo, cui clauum ferreum præfixerat, eas feriens ut morentur. Quo facto postea profiliens narrabat gallinas quasdam se vidisse exanimatas. Id autem hanc solummodo ob causam faciebat, ut intestinis sibi crudis vesci liceret. Ea enim sordibus non modo non purgata, & abluta, sed feruentia adhuc, ita ut ex gallinis excernebantur, auidissimus vorabat, caliditatem naturæ & temperamenti sui hoc ipso satis comprobans atque declarans.

Quia & piscibus putridis, feruoreque solis induratis haud raro vescuntur, sed hæc tamen ita non accipienda sunt, quasi nullis alimentis aliis quam crudis hisce & crassis vterentur. Nam & delicatioribus victitant, modo id ipsis concedatur. Hinc mulieres videas, ex illis potissimum quæ cum Lusitanis aliquandiu in propugnaculis vixerunt, quæ coquendi & præparandi cibi sunt peritissimæ. Nam & gallinis vescuntur, & carne caprina, veruëcina, bubula, ceruina, & alia id genus ferina. Verum hic non promiscuæ plebis & vulgi cibum est, sed nobilium & ditiorum tantum, qui sibi de eo prospicere per fortunas & facultates commode possunt.

Sed & fructibus vescuntur delicatioribus, varios enim eos habent, nempe *Ingnamos*, *Bananas*, *patates* & alios. Arbores habent varii generis, inprimis vero quas *Palmitas* vocant. Earum autem quasdam foemellas dicunt, quæ vinum nullum proferunt, sed eius loco multis abundant fructibus, qui magnitudine quidem pruna nostratiâ, colore vero mala aurea, sed in extremitatibus nonnihil nigricantia, referunt. Hunc fructum ad nucleum usque amputantes, parando oleo adhibent, quod *Oleum de Palma* vocant. Et hoc quidem preciosum satis est & bonum coquendisque piscibus non ineptum, iusculum reddens delicatum & sapidum si nimirum recens sit atque dilutum, illud enim quod paulo crassius est, inungendis corporibus & capillis exorhandis adhibent. Nucleum hic fructus habet magnitudine iuglandis, durum admodum, & tribus rotundis foraminibus in vertice insignitum, cuius corticem si aperias, tres in eo nuces inuenies, auellanæ similes, sed nullius fere saporis.

Pisa insuper habent & fabas varii generis, inprimis vero delicatulas & molles aliquas, Phaseolis nostris non absimiles, rosei purpureique coloris, quæ si adhibito oleo de palma, probe coquantur, pulpa mentum præbent, non male nutriendum. Reliquas autem fabarum species in cibum raro assumunt, cum exigua ibi copia nascantur. Sed fructu qui *Ingnamus* ipsis dicitur pro pane interdum vtuntur, si nimirum panibus destituantur.

Iam ad potum eorum quod attinet, nullo quidem alio communiter & vulgo vtuntur, quam aqua, quamuis potum alicubi alium conficere soleant, ex frumento quod *Mays* vocant, illud enim aqua decoctum, potum præbet cereuisiæ non absimilem, & eius passim magnus usus est, nominaturque *Poitou*.

Vinum sitientes, auro redimere coguntur, Cum autem vinum illud, quod de palma vocant, non diuturnum sit, sed saporem statim amittat, solent interdum viri quinque vel sex, collutis symbolis, olam integram vino repletam emere, qua quidem mensuræ prope modum

*Cibus delicatior
pro nobilibus.*

Fructus.

Oleum de Palma.

Pisa & faba.

Potus qualis.

Cereuisia.

Vinum.

*Ceremonia in-
ter potandum
usitata.*

modum nostrates decem contineantur, Hoc, vasculo postmodum alii, quod in arboribus crescens ipsis *Cabas* vocatur, mensurarumque nostratium duodecim fere capax est, infundunt, statutumque in medio, potaturi decumbunt. Antequam autem potare incipiant, vir quilibet coniugi suæ, quam charissimam habet, haustulum aliquem minori vasculo domum mittit. Cæterum potationis initium facturus, vrceolo quodam, seu minori *Caba*, ex vase isto vinum haurit, cæteri vero astantes, aperto eius capiti manus imponunt, & voce magna, barbaricum *Tautosi* ingeminant. Non licet autem ei poculum seu vrceolum integrum primo haustu evacuare, sed relictum in eo parum in terram effundit, addita dictione *Iou*, quasi *Ferisso* seu numini illud bibendum daturus. Nam & *Ferissos*, si quos brachiis pedibusue circumdatos habeant, de primo isthoc haustu omnes aspergunt, ut ita Numen etiam, quod colunt, vini huius particeps fiat, in ea enim sunt opinione, se vinum suum, hoc per incuriam & obliuionem intermisso, secure & quiete non bibituros.

*Barbaries in e-
dendo.*

Sed & barbaries in edendo apparet maxima, tam enim cupide & avidè vorant, ut si eos non homines dicas, prostrati enim in terram ad comedendum, alius alium non expectat, sed magna velocitate & aviditate in paropsidem omnes simul involant, arreptum vero ferculum confringunt, & in minutas dividunt particulas, quas deinde ex paropside tribus digitis elevatas, tantâ velocitate in os coniiciunt, ut merito, ab ore eos non aberrare mireris.

Fames cōtinua.

Asia de v.

Quamvis autem cibo non parcant, sed eum satis copiosum assumant, famem tamen sedare nunquam possunt, ita ut vel integrum diem edendo consumere posse videantur, idque propter ventriculi, qua valent, caliditatem maximam. Nec obstat quod regio calidissima sit, & æstu illo externo, appetitus ciborum impediri videatur. Quamvis enim in nostris regionibus aer calidus, cibi alias parum admittat, ipsi tamen saturari nunquam possunt sed semper deprehenduntur famelici, quin imo peregrini etiam, quorum non exiguus ibi passim conspicitur numerus, cibi magis quam aliis in regionibus, semper appetentes ibi existunt.

Pauci divites.

Cæterum licet à iuventute sua ad laborem assuefacti, nunquam fere conspiciantur otiosi, rem tamen facere, & opes multas accumulare non possunt, idque propterea quod parsimoniam ignorantes de futuro non sint solliciti, atque ita inventis parcere & parta tueri nesciant. Quo enim quis lucrum facere maius incipit, eo pluribus eum conversari, & sumptus maiores facere necesse est, ut divites ibi non multos iuvenias.

CAP. XIII.

DE NEGOTIATIONIBVS EORVM VARIIS, QVIBVS intentire facere & parare divitias conantur.

*Status incolarū
miser ante Lu-
sitānorum ad-
ventum.*

ANTE Lusitanorum in has regiones adventum, incolæ quo se sustentarent parum habebant, contenti nimirum iis quæ terra tum proferebat, quæ quidem satis erant exigua & tenuia. Nam & vestimentis plane destituti, nudi incedebant, & pecorum commoditatibus carentes, parum habebant unde viverent seque & suos sustentarent, At Lusitanis postmodum incipientibus,

& pe-

& pecora & res alias omnis generis, eo transportare, aliam omnia induisse faciem visa sunt, nam & pecoribus & rebus ad sustentationem huius vitæ necessariis, regio ista adeo nunc abundat, ut nihil amplius desideres.

Cum igitur Lusitani primo merces varias asportantes in regiones hæce venirent, incolæ loca maritima inhabitantes aggressi statim, pannum lineum & laneum, resque quibus indigebant alias, auro præsentibus sibi comparabant. At vero loca à mari remotiora incolentes, appropinquare, & commercia cum ipsis exercere verebantur; abhorrentes nimirum à conspectu hominum istorum peregrinorum, qui albi existentes, variis erant induti vestibus. Quotquot enim in mundo reperirentur homines, nigros esse putaverunt, quemadmodum ex nostris etiam non pauci reperuntur, qui conspectu deformium istorum & nigrorum hominum attoniti quasi cohorrescunt. Stupefacti igitur cum auro suo ad loca maritimâ venientes, notos sibi quosdam exorabant, ut molestia hac conveniendi Lusitanos sese liberarent; & accepto hoc auro, has vel illas merces, sibi emerent, qui subornati, ad Castella & propugnacula Lusitanorum profecti, quod iussi fuerant; auro præsentibus redimebant, ferrum nimirum, & lineum laneumque pannum, vasa item ænea, cuprea & stannea cum cultris, & orbiculis vitreis, aliisque id genus rebus variis. Cæterum reuersi rationem mercatoribus reddebant, certam pro quolibet auri expositi *Peso*, mercedem accipientes, quæ quidem tum ratio erat pecuniam acquirendi, pro illis qui in maritimis habitabant civitatibus.

Postmodum cum Batavis littus hoc & regio innotesceret, ipsique viderent locum mercatoribus esse admodum convenientem, Lusitanis quippe mercaturam bonam, & non parum lucri ibi facientibus, ceperunt & ipsi cogitare, quomodo, lucri illius partem ad se pertraherent, & auro quod regio ista profert aliquo modo potirentur, oneratis igitur & rebus necessariis omnibus instructis navibus sub imperio *Bernhardi Fricksen Medenblicensis*, qui cum Lusitanis olim regionem istam perlustraverat, & loca omnia cognita probe habebat, regionem istam tentarunt ut fortunam suam ibi experirentur. Hic cum vento secundo ad litus illud appulisset, & vero non domum modo nullam, cui bona sua, progressu temporis cum fructu distrahenda inferret, à Lusitanis obtinere posset, sed & ne in terram quidem propter odium eorum crudelissimum descendere auderet, cū navi in portu subsistere & adventantes *Æthiopum Canoas* naviculasque præstolari coactus est.

Advenientes igitur Nigritæ, cum viderent, Hollandos omnis generis merces & bona advexisse, decreverunt cum ipsis contrahere, allatoque ad naves auro, mercaturæ huius initium fecerunt. Quæ quidem progressu temporis ita confirmata est, ut negotiationes Lusitanicæ fere prorsus iam ceciderint, Nigritis ad naves Batavorum catervatim confluentibus.

Cæterum commerciorum quæ cum Hollandis Nigritæ iam exercent hæc ferme est ratio. Empturi res quaslibet, ad naues Batavorum in portu subsistentes, primo statim diluculo, cymbis suis advehuntur. Ratio vero cur matutinis horis mari se committant, hæc est, quod, ventum eo tempore plerunque habeant secundum, à terra nempe progredientem, qui ipsis *Bofone* dicitur, A meridie autem ventus plerunque conversus, ex

Prima commercia cum Lusitanis.

Batavi cuius ductu hæc regiones invenerunt.

Commerciorum cum Batavis quæ sit ratio.

*Cur Aethiopes
matutinis horis
cum Batavis
negotiantur.*

angulo opposito, nempe ex parte maris procedit, qui *Agora Bretton* ipsis vocatus, tempestates in mari ciet, illudque totum turbidum reddit. Itaque mercatores isti Nigritæ properant quantum possunt, ut sese matutinis horis expediant, & tempestive antequam ventus convertatur, terram rursus assequantur. Qui enim loca à mari longius remota incolunt, commotiones & fluctus maris ferre nullo modo possunt, quin imo licet tranquillo & quieto mari ad nautes Batautorum advehantur, adeo tamen languidi & debilitati cernuntur, ut ne consistere quidem pedibus possint, sed prostrati agrotantium more recumbant, nautis contra nihil huiusmodi sentientibus, qui crebra assuefactione contra omnem maris impetum quasi occalluerunt. Quod si igitur mare sedatum omnino & placidum, ita eos exerceat, ut ad languorem usque debilitati, perpetuo misere vomitu torqueantur, quid mirum, eos, ventum, tempestates & fluctus in mari cientem, horrere maxime & averfari?

*Commercium per
personas subor-
natas.*

Sed & aliqui ex mercatoribus istis paganis reperiuntur, qui mare ita reformidant, ut ne appropinquare quidem, multo minus vero ei sese committere audeant, itaque tradito prædictis nautis auro suo, & mercibus quas expectant denominatis, mercaturam per alios exercent, Nautæ vero isti ad naues Batautorum aduecti, sacculum auro repletum à collo habent suspensum, vnius cuiusvis tamen portione seorsim posita & peculiari papyro involuta, sed memoria subornatos istos nautas & proxenetas valere optima necessum est, ne quantum ab vno quolibet auri acceperint, & quid bonorum siue mercium quilibet expectat, obliuiscantur, multas enim interdum & varias sustinent provincias, à decem vel duodecim sæpe mercatoribus aurum accipientes, idque non eadem quantitate, sed ab vno vnam, ab altero tres, quatuor quinque & plures marcas, pro conditione & fortunis mercatorum variis.

Quod si autem aurum alicuius non iustum habere pondus contingat, impositum rursus sacculo, mercatori à quo illud acceperant, referunt, addere enim aliquid & pondus explere consultum ipsis non est, cum trutina appensum illud acceperint, atque ita defectum supplere cogantur. Cæterum peracta mercatura iam, nautis illis munera quædam & donaria, *Dache* ipsis dicta, ab Hollandis debentur.

CAP. XIII.

DE DONARIIS QUAE IPSI DACHE VOCANT, QUID
illa sint, & quomodo caperint. Item de multiplici dolo quo proxeneta si-
ue mediatores & subornati mercatores, in emen-
do subinde utuntur.

*Origo donario-
rum quæ ipsi
Dache vocant.*

NAVIGATIONE hac primum inventa, accidit aliquando ut tres diversæ naves, vno & eodem tempore ad littus hoc, mercaturam exercendi gratia appellerent, *Mittelburgica* nempe, *Amstelrodamia*, & *Schiedamia*; quibus commercia sua simul ibi exercentibus, cum *Naucerus* in vna navi animadverteret, maiorem ad alteram fieri concursum, & plus mercium in ea dividendi, ut mercatores ad se invitaret fallaciâ excogitavit eiusmodi, proxeneta & nautis quorum favore, qui cum fructu ibi negotiari expectant, in primis opus

opus habent, ad se vocatis, spem muneris faciebat, si mercatores ad suam nauem transportarent, & ut citius aliis suas diuenderet merces, seq; ibi expediret, facerent. His igitur, cum natura auari sint, facile annuentibus, cum proxenetas ad eam impolterum advolare, mercatoribusque sese destitui, Nauclerus prior cerneret, qua de causa id fieret nautas interrogabat, cumque accepisse sese à Nauclero isto præmium aliquod siue donarium, dicerent, adderentque paratos sese redire & mercatores rursus adducere, si simile quid & hic expectandum sibi esset, ipse statim amplius promittens, præmium duplicaturum se affirmabat, mercatores hoc modo rursus ad sese pertrahens. Sed & tertius fallaciã hanc animadvertens *Dache* siue donarium illud triplicare, & longe plus quam priores duo, nautis illis donare cœpit, saltem ne solus mercatoribus destitutus ibi relinqueretur. Itaque alieno cum essent ab inuicem animo, alter alterius fortunis insidiatus, mutuis concertationibus & mercatores ad se allicere, & commodum suum, cum detrimento alterius promouere quisque studebat.

Hæ donationes & munera, usque adeo ascenderunt & creuerunt indies, ut *Dache* illud hodierno die semissem interdum & septuncem excedat. Ipsorum enim Batauorum discordia & contentionibus factum est, ut cum alter alteri commodum suum inuideret, tandem confirmata hæc consuetudo in legem abiit, & iam scire propemodum quilibet possit, quid & quantum pro *Dache* sibi dandum sit, De quibuslibet enim mercibus, siue linteum sit quod emant, siue pannus, siue ferrum, aut vasa quælibet ænea, nosse potest Nauclerus quilibet, quantum in pondere & mensura muneris, vel, ut ita dicam, Episagmatis loco donandum sit, non vni tantum, sed & mercatori pagano, in specie & proxeneticis & Nautis, qui suam in advehendis illis obtulerunt operam, vnoquolibet *Dache* suum pro se seorsim expetente. Quæ quidem consuetudo per inuidiam Batauorum introducta, ut nullo modo laudanda, sic, hoc præter-

Quid Dache illud sit, & quousque se extendat.

ea habet vel maxime vituperandum, quod peracta iam mercatura, nouæ exq; prioribus longe maiores Naucleris creantur molestiæ ex *Dache* isthoc rite perficiendo, cum sæpe accidat, ut illi qui parum emerunt, plus negotii Naucleris facestant, quam qui multum auri expenderunt.

Non semel autem accidit, ut Nigritæ ad naues Batauorum venientes, tanta superbia fuerint, ut ne inchoare quidem mercaturam voluerint, antequam scirent, quid muneris & donariorum sibi expectandum esset. Quin imo conuiuio eos excipere, & vino donare necesse sæpe fuit, cumque ante hæc tempora, Mercatores pagani, proxeneticis & nautis certam persoluerent mercedem, ipsi iam proxeneticæ & nautæ, ut mercatores sibi concilient, certis eos muneribus ad se inuitare atque ita mercedem ipsis quasi persolvere mercatoribus non dubitant, idque propterea, ut quo plures adducant Batauis mercatores, eo plus munerum & donariorum seu *Dache* accipiant.

Cæterum fit interdum ut pagani quidam mercatores ex longe distantis locis ad ciuitates maritimas profisciscantur, ultra centena sæpe miliaria cōficiētes, qui magnā auri asportare solent copiam, mancipiis 20. & 30. sæpe pro ratione facultatum suarum, stipati, quibus merces cōemptas imponant & domum secum asportent. Hi certa sua domicilia habent & certos mediatores vel proxenetas quibus in cōmendis mercibus vtantur. His aurum appendunt, & quid mercium expectant expo-

Cōmercia cum peregrinis mercatoribus.

*Proxenetæ pa-
ganos suos mer-
catores quomo-
do circumveni-
ant.*

nunt addito eis plerunque vno ex consortibus suis, qui vt omnia recte in navi administrantur, & dolus caveatur attendat. At vero Mediatores isti & proxenetæ cum animaduertunt paganum istum linguæ Lusitanicæ ignarum esse, Nauclerum statim ea de re commonefaciunt, Rusticum eum esse & idiotam dicentes, qui linguam qua Bataui vtantur non teneat, tacite subindicare volentes, quod eum circumvenire & decipere expetant, id quod etiam egregie faciunt, statim enim merces eas quas emere iussi sunt proferri petunt, cumque quanti vnumquodq; veneat, cognitum iam ante & perspectum habeant, nova cum Nauclero actione non est opus, conversi igitur ad paganum agere cum illo incipiunt, offerentes ei pro auro suo quantum sufficere videtur. Quo acquiescente, & contractum istum ratum habente, merces cymbis suis imponunt, traditoque Naucleris auro, cum pagano isto littus legunt, qui postmodum mercibus istis, mancipiis suis impositis, domum repetit. Cæterum discedentibus paganis, ipsi rursus Mediatores & proxenetæ ad naues Batauorum reuertuntur, allatum nempe mercium residuum illud, quod paganis ab alienatum, in navi reliquerant, vbi vel tertiam adhuc mercium, quæ paganis mercatoribus deberentur, partem superesse, & proxenetæ ita furtum non exiguum commisisse animaduersum sæpe fuit & deprehensum. Quod autem fraude & impostura acquisiuerunt, inuicem statim partiuntur & computationibus inutiliter dissipant atque disperdunt.

*Fraudes prox-
enetae multas.*

Quod si paganus quem secum adducunt linguæ Lusitanicæ peritus est, vt iam circumueniri & decipi hac ratione non possit, vel si linguam quidem non teneat, ita tamen circumspectus sit, periculumque sit, eum cognito & perspecto dolo, animos sociorum suorum ab hoc mediatore & proxeneta auersurum, quemadmodum id quidem non raro accidit, vt reuersi pagani de alio Mediatore sibi prospexerint, peracta mercatura, mensæ assident, & auri partem aliquam, pagano inter expendendum & ponderandum vel tussiente, vel expuente, & faciem forte vertente, subtractam, magna celeritate vel in ore, vel in auribus, naribusque abscondunt, persuadentes pagano, aurum istud leuius esse, & iustum pondus non habere. Alii ablata auri aliqua parte, inter ponderandum spiritu oris trutinam adiuuant, vt debitum acquirat pondus, & furtum non animadvertatur, decipientes hoc modo Nauclerum, qui nisi probe attendat, & accepta trutina lances sua etiam manu cleuet, non parum inde damni percipit, magna enim ad furandum sunt dexteritate, & modos circumueniendi mercatores cum quibus negotiantur & contrahunt, infinitos norunt.

*Simplicitas eorum
quomodo emen-
data.*

Hoc quidem negari non potest, eos initio cum Bataui primum ad ista loca venirent simplices admodum & credulos fuisse, Non putabāt enim dolum in albos istos homines cadere, sed omnis eos fraudis expertes esse, itaque bona fide, quicquid emerant mercium, accipiebant, nihil hæsitantes aut de iusta quantitate subdubitantes. Verum Batauis hac illorum simplicitate nimium abutentibus, cum pro orgyis & vlnis decem, vix octo ipsis darent, & contrahentes eos pro libitu circumuenirent, tandem prudentiores facti, fraudem animaduertere cœperunt, & cautius imposterum mercari. Hinc adeo iam in supputando calculando & remetiendo, excellunt, vt ne ducentas quidem lintei vel panni orgyas & vlnas ementes, decipi villo modo possint. Dolum vero vel minimum animad-

animaduertentes, adeo Nauclerum odisse incipiunt, ut nunquam ad nauem istam reuertantur; iniuriarum enim admodum sunt memores & vel leui verbo offensi, implacabile sæpe odium concipiunt.

Haud raro autem & mutuo accipere merces à Naucleris conantur, blandientes ipsis admodum, & splendidis verbis solutionem promittentes, quam tamen præstare nunquam cogitant, itaque si aliquid impetrent, & Naucleri dictis ipsorum fidei habentes, ipsis merces quasdam concedant statim iam incipiunt ab ista naui abstinere, nec viquam ad eam reuertuntur, ne solutionem præstare cogantur, ut ita melius longe sit ipsis aliquid donare quam concedere & mutuo dare, ne odium sibi quis officio suo conciliet, & damnum inde sentiat maximum:

CAP. XV.

DE OMNIS GENERIS MERCIBVS QVAS BATAVI eo transportant, à quibus scil. & in quem usum emanantur.

NRE peregrinorum in has terras adventum, parum vel nihil erat, quo sese vestirent, itaque videntes hoc Lusitani varias eo transuehere merces cœperunt, ut defectum hunc supplentes, lucri inde facerent quam plurimum, Verum cum Batavi etiam perpetuis bellis excitati regionem hanc scrutari cœpissent, vidissentque mercaturam ibi exerceri satis lucrosam posse, decreverunt tandem allatis mercibus variis fortunam suam experiri, quod quidem successu non caruit, cum Lusitanorum commercia, adventu Batavorum prorsus fere extincta iaceant.

Merces autem quas Batavi eo transportant sunt, primo lintheum ^{Lintheum Silensium.} silesium, hoc enim maxima copia ad istas regiones deferretur, cum maximus ibi sit eius usus, utentibus eo Nigritis ad vestimenta sua. Deinde pelues omnis generis, magna copia eo transportant, nimirum ^{Pelues varia.} sartagines minores & maiores, pelues tonsorias, malluvia, pelluua, Labra, Sartagines scoticas amplitudine duarum sæpe orgyarum, ollas item lebetes & cacabos variis generis, quibus ad res varias utuntur, minores enim conseruando oleo inseruiunt, quo corpora sua inungunt, maiorum usus in sepulturis est, ut sepulchris, eas imponant, adhibentur etiam mactandis pecoribus, & aliis rebus variis, pelues tonsorias lauando capiti, & refecandis capillis adhibent. Latis sine profunditate & planis pro operculis utuntur, ut nimirum aliis eas insternant à sordibus & immundicie res suas conseruantes, nam & ornatum suum muliebrem & alia id genus eis imponunt, sartagines scoticas, mactandis suis adhibent, ut nimirum illis impositas aqua feruenti infundant, & crinibus purgent. Cacabis & ollis sine margine ad coquendum utuntur. Atque huiusmodi quidem vasis æneis, ex cupro & orichalco factis, regio ista à Batavis ita referta & impleta iam est, ut pagani, qui longe à mari remotis habitant locis, ea ab incolis ciuitatum maritimarum eodem sæpe, aut certe non maiori, quam in Hollandia venduntur precio, redimere possint.

Quamuis autem ingenti hæc vasa copia eo transportentur, nec vero tam facile ea consumi & atteri possint quam linteamina & merces aliæ, non facile tamen fractum ibi & attritum cuprum invenias, quod ipsum argumento est ingentem in remotis à mari locis habitare populum, quorum vsibus variis vasa illa inferuire possint, vt ita passim per regionem istam diuendantur & distrahantur.

Vasa ænea & cuprea.

Ferrum.

His accedunt & vasa alia hauriendis aquis accommodata cuprea & ænea, quædam enim afferendis aquis adhibentur, quædam in ædibus constituta eis excipiendis inferuiunt, vt nimirum aquam semper in promptu habeant qua ad potandum vtantur, & hæc intrinsecus stanno sunt obducta. Ferro ad omnis generis arma paranda vtuntur, sunt enim ex eo hastæ & missilia, securës, pugiones, & id genus alia, & missilibus quidem pugionibusque in bello, securibus vero ad agriculturam vtuntur, vt terram illis proscindant, fodiant, ligna in sylvis secant, & opera rustica alia perficiant, præsertim cum instrumenta hisce laboribus vt & extruendis ædificiis, navibusque excavandis inferuientia alia non habeant.

Sed & pannum rubri, cærulei, fului, viridis aliorumque colorum, Batavi copiosum eo transuehant, vnde cingula & Zonulas parant, quibus corpus præcingant, cultrosque & clauës, & loculos aliaque id genus aligent. Penulas porro gausapinas villosas, vestiendis corporibus adhibent instar pallii vel amiculi alicuius, circulos siue annulos ex cupro & orichalco factos, brachiis & cruribus exornandis circumdant, Vasa stannea emunt quidem etiam, sed non tanta copia velut superiora ænea. Cultros & orbiculos vitreos varii coloris magna copia redimunt. Eos vero postea in 4. vel 5. particulas diuisos, & in lapide quodam raptatos læuigare & expolire solent, colligatosque in fasciculos, passim per vniuersam regionem diuendunt, frequentissimus enim eorum vsus est in collo, manibus pedibusque exornandis. Præterea & sphæras habent precatorias & orbiculos rotundos supradictis paulo maiores, quos capillis intertextos iuxta auriculas demittunt. Ex acubus vero, quas similiter magna copia emunt, hamos capiendis piscibus aptos conficiunt.

Quæ sint merces optima ex quibus plurimum lucri fieri possit.

Præterea fiabellis ex cauda equina factis, præterquam quod otiosi sedentes, muscas iis abigant, in choreis & saltationibus etiam pro insigni ornamento vtuntur, sed & specula, mulctralia, vrceoli, situlæque cupræ & alia id genus, ab Hollandis, regionibus istis importantur, verum merces optimæ & faciendo lucro conuenientissimæ sunt linteum, pannus, ferrum, vasa ænea & stannea, vt pelues, sartagines, ollæ, lebetes, cacci, cultelli etiam & orbiculi versicolores vitrei. Reliqua quæ diximus non sunt vsque adeo lucrosa, quippe quæ non magna copia, sed particulatim ibi diuendantur.

Buccina sibilis.

Stapedes.

Cum vero adhuc hodie in rebus aliis periculum fiat, vt intelligatur, an aliquid præter iam dictas merces, ipsis arrideat, accidit interdum vt ipsis incognita eo aduehantur, eo fine vt illis diuenditis, lucrum ad Batavos nouum redeat, cum lucro faciendo mercatores vnice sint intenti.

Allatas igitur aliquando buccinas fictiles ex terra figulari fabrefactas, Nigræ quidem initio tanquam nouum & peregrinum aliquid cupide redimebant, verum progressu temporis, cum viderent, eas ex manibus forte in terram cadentes, statim frangi & comminui, nullas amplius expectebant. Quin & stapedes in quibus pedes firmantur & quasi stant comodo-

modioris vectationis gratia, cum aliquando quidam attulissent ipsi mirati, ex Naclero quærebant, nunquid in aures istæ essent, quibus mulieres exornandis auribus vterentur, prohibentes simul ne plures afferrent, quod aures suarum mulierum tanto potideri ferundo non essent. Sed & perspicilia ipsis allata sunt, verum cum nares haberent simas atq; deprellas, ea ipsis minus convenire compertum est.

Porro cum claves ipsis afferrentur, eas quidem initio emerunt magna copia, ut in fasciculos colligatas, à cingulo dependentes gestarent. Verum accidit aliquando, ut interrogarent, quem claves istæ in nostris regionibus vsum haberent, cum igitur ipsis responsum esset, convenire eas aperiendis feris, quibus capsulæ & cistæ obfirmari solent ne ad eas aditus cuilibet pateat & accessus, nullas igitur afferri cupimus amplius dicebant, capsulis enim nostrarum mulierum minime sunt convenientes, & nos iis aperiendis etiam clauibus hisce destituti, valemus optime. Atque huiusmodi quidem diceris facetiisque repudiare solent res illas quas sibi ex usu non esse iudicant. Quod si autem acceptum quid & desideratum ipsis adferatur, tanto in illud emendum impetu feruntur, ut à verbis sæpe ad verbera, omnibus illud appetentibus, perveniant. Sic enim exempli gratia, cum aliquando ipsis afferretur Diotæ quod genus ollarum ænearum est, coquendis cibis variis inseruiens, formam repræsentans catini alicuius, excipiendo lacti inseruiens, incrustatum intrinsecus stanno fusili ad obliterandum saporem æris, extrinsecus vero duobus annulis ansatum, tam ipsis gratum hoc ollarum genus erat, ut relictis met cibus aliis, his solis emendis operam omnes darent, quamvis propter ingentem copiam, qua tota fere regio expleta iam & referta est, vilescere quodammodo nuper inceperint.

Claves.

Ollarum genus
aliquod pecunia-
re.

Lusitani qui castellum *La Mina* adhuc tenent, ut & alii passim in ista regione habitantes, multas ab Hollandis merces redimunt, Mancipia enim sua auro instructa ad naves mittunt emptum pannum lineum laneumque, orbiculos item vitreos, & merces huiusmodi alias, quas postea circitoribus suis committunt, qui distrahendas aut cum rebus aliis permutandas, vicatim eas circumferant, Propolarum ita munere fungentes, qui à solidariis, Batavis scilicet negotiatoribus coemptas merces, pluris distrahant, aut cum bobus seu vaccis, caprisque & gallinis, aut aliis rebus ad sustentationem sibi necessariis permurent.

Lusitani propo-
larum munere
funguntur.

C A P. XVI.

DE NOTITIA ET COGNITIONE MERCIVM QVA VALENT
optima, quomodo item eas explorent, & quid mercedis famulis ex navi eas
domum suam transportantibus dare soleant.

QUAM cum mercimonia in his regionibus penes Lusitanos solos essent, nulla permittebatur eis eligendi potestas, ut pro libitu suo hoc eligere, illudque repudiare potuissent, sed cogebantur acquiescere eo quod à Lusitanis porrectum accipiebant, sed postquam Bataui ad hasce regiones venientes mercaturam exercere cum incolis coepissent, illud ius sibi paulatim, conniventibus Hollandis sumpserunt, ut pro arbitrio suo quilibet, quod maxime sibi artideret eligeret, unde tam prudentes & negotiationis periti evaserunt, ut non modo vitiosum ipsis nihil obtrudi, sed ne vendi quidem aliquid posset, quod non aliquoties permutatum, ipsimet elegerint, mercium cognitionem parem fere cum Hollandis iam habentes.

Huic

*Ad cognitionē
mercium quo-
modo Æthiopes
pervenerint.*

Huic autem cognitioni causam dederunt ipsimet Hollandi crebris deceptionibus eos circumnueientes, tam in dimetiendo panno, quam in aliis mercibus variis, cum enim nō solum numerus orgyarum in panno & linteo sibi non constaret, sed & pelues pertusas, lebetes & sartagine reparatas & interpolatas, cacabos & ollas multo vsu iam attritas, linteum item putredine confectum, & cultros ferrugine adeo torpentes, vt integros vagina vix extrahere posses, ipsis pro auro suo obtruderent, sumpta inde occasione, de dolo imposterum cauendo, & mercibus explorandis cogitare cœperunt.

*Exploratio mer-
cium quomodo
instituitur.*

Explorationem igitur mercium, antequam eas emant, ita instituunt. Pannum ementes lineum, diligenter attendunt, attritumne sit & lacerum aut putredine confectum, itemq; an satis dealbatum, iustam suam obtineat latitudinem, nam linteum eximiæ expetunt latitudinis, cum eo vtantur ad præcinctoria corporibus induenda, quæ à pectore seu māmilibus ad genua vsque porrigantur. Pannum autem laneum ementes, soli eum obvertunt videntes solidusne sit & probe compactus, an vero tenui & raro textu vilis. Cultros vaginis priusquam emant extrahunt, ollas, sartagine, lebetes, pelues, cacabos diligentissime intuentur & perscrutantur, considerantes an etiam vsu attritæ & pertusæ sint, repudiantes quicquid vel foramen vel rimulam habet tenuissimam, aut sordibus leuiter pollutum, nitorem non obtinet legitimum.

Ferrum humi depositum pedibus suis permetiuntur, visuri, an iustam suam longitudinem habeat nec ne. Lebetes & cacabos in terram deponunt, fundo inverso & elevato, postea impactis in eum pollicibus summa virtute incumbunt, cedatne an resistat iniuriæ huic & violentiæ externæ exploraturi, repudiantes statim in quo vel minimum impressionis huius appareat vestigium. Orbiculos vitreos diligenter numerare solent, explorata seorsim vnaqualibet linea, vt sciant numerus vtrum sibi etiam constet, & nihil in eo desideretur, reposcentes si vel vnicum deesse orbiculum contingat.

*Famuli merca-
torum adven-
tum præstolan-
tes.*

Cæterum peracta iam mercatura, cum emptas scaphisque suis impositas merces domum vehentes, littus negotiatores isti legunt. Constituti in littore otiosi quidam pueri, eorum adventum cum desiderio præstolantur, quod ipsum quidem etiam fieri solet, piscatoribus ex mari reuertentibus, aut aliis vinum & res alias ab *Anta* vel aliunde advehentibus, Illos enim adventantes expectat semper non exiguus puerorum numerus, qui cymbis terræ iam appropinquantibus, in occursum tendunt, aquam ore tenus sæpe ingressi, Apprehensâ autem cymba in terram simul cum ea enatant, & arripientes postmodo partem aliquam mercium, ad ædes mercatoris vel piscatoris vel cuiuscunque advenientis alterius, deferunt, alii Cymbam ex aqua protractam, ad locum stationis deportant, vt ab imbribus defendatur.

*Merces famulo-
rum.*

Hoc autem non frustra faciunt, sed mercedem inde postea repetunt, accipientes à piscatoribus quidem minutum pisciculum, ab illis qui vinum advehunt, haustulum vini, à mercatoribus vero exiguum auri granulum, si labor quem præstiterunt, non sit alicuius momenti, quod si vero bonam & necessariam navarunt operam, & laborem insumperunt iusta mercede aliqua dignum, tantæ sunt impudentiæ, vt satis multum pro labore suo mercedis postulent, & vix sedari à mercatoribus possint.

DE PORTORIO ET VECTIGALI QVOD MERCATORES

pagani Regibus eius loci persolvere coguntur, tam pro transitu libero, quam pro mercibus & bonis suis coemptis.

REGES huius loci non destituuntur suis publicanis, quos habent in littore maris passim habitantes, ubi naues peregrinas appellere sciunt, Horum autem officium est operam dare, ut quæ Regibus suis debentur vectigalia, recte colligantur, qui ne decipiantur, ipsis plerunque alium aliquem adiungere solent, nimirum vel filium vel cognatum suum proximum, qui attendat ut omnia recte & sine ullo dolo administrantur & peragantur, Iam de piscibus qui quotidie in mari capiuntur tributum & vectigal ita accipiunt, Mensuram habet metiendis piscibus convenientem, Hanc impletam, piscator liberam retinet, de reliquo autem quod superest publicanus Regis quinos semper accipit, si pisces sint paulo maiores, vel quantum sibi sufficere videtur, si sint minutiores, qui quidem è vestigio ad Regem per servos quosdam deferuntur, qui singulis diebus ad ædes publicani allatum pisces conueniunt.

Publicani Regis in littoribus passim habitantes.

Tributum de piscibus.

Mercatores porro pagani, qui ex longe diffitis locis ad ciuitates maritimas mercatum veniunt, coguntur Regi ad quem portus iste quo tēdunt, pertinet, pro transitu libero impetrando, exsoluere drachmas fere tres auri puri, siue multum velit emere, siue non.

Vectigal pro transitu libero.

Cæterum peracta negotiatione, cum ex naui Batauorum ad littus mercatores isti pagani reuertuntur afferentes merces suas, quarum redimendarum gratia naues Batauorum conscenderant, adsumunt statim publicani illi quos ipsi lingua Lusitanica, *La guarda*, hoc est speculatores regios vocant, acceptamque quartam sæpe bonorum partem, domum secum abducunt, & transferunt, ubi postmodum mercatores transigere cum ipsis coguntur, quam possint minimo, ut bona sua recuperent, si enim bona & merces quas emerunt, sextantem non excedant, & ipsi plus auri non expenderit, certum aliquod tributum & vectigal impositum non habent, itaque cum publicano mercatoribus tunc agendum, & opera danda, quomodo eum, oblata aliqua bonorum parte, placare possint, hanc enim laboris sui recompensationem publicanus retinet, ita ut Regi rationem de ea reddere non teneatur. Quod si vero precium bonorum quæ Mercatores isti emerunt, sextantem auri superet, iam certum ipsis & præscriptum vectigal numerandum & exolvendum est. Sextans porro hic, ipsis *Benda* vocatur, & pro quolibet *Benda* auri in mercatura expositi coguntur pagani isti mercatores certum aliquod exsoluere pondus siue precium, quod thesauro & fisco Regis applicatur.

Tributum quod mercatores pagani pro bonis coemptis exsolvunt.

Hoc quidem tributum & vectigal est paganis mercatoribus impositum, iam ad incolas siue subditos Regum quod attinet, qui in locis maritimis habitant, ipsi ab hoc onere liberi sunt, ita ut vectigalis & tributum nihil exsolvant, si mercatura eorum *Bendam*, vel sextantem non excederit, At superato sextante, tantum de mercibus & bonis suis, quantum pagani persolvere coguntur.

Tributum illorum qui in locis maritimis habitant.

Quod si forte quis furti accusatus, proximo quid eripuerit, aut adul-

E

terii

Publicani officium, in Multa delinquentibus imposita colligenda.

terii reus, cum vxore proximi sui consueuerit, publicani huius & speculatoris Regij officium est, multam ei irrogare, & pro ratione delicti, in delinquentem animadvertere, sic si paganorum aliqui, armati ciuitatem maritimam ingrediantur, pœnam statim siue multam incurrunt, Nam & agricolæ fructus suos in ciuitatem venum asportantes, arma sua ad portam deponere, aut multam trium auri drachmarum persolvere publicano coguntur. Eadem ratione si quis aurum vitiauerit, & monetam adulterauerit, aut aliud quid deliquerit, pœnam evitare non potest, sed multam publicano præstare tenetur, quam ipse Regis sui nomine delinquentibus pro ratione cuiusque delicti imponit, collectam autem pecuniam Regi postmodum affert singulis anni quadrantibus rationem administrati officii ei reddens.

CAP. XVIII.

DE MENSURIS, PONDERIBVS, TRUTINIS, MONETARIIS, numeris & supputationibus ipsorum, quomodo nimirum numerare & ad calculos aliquid reuocare soleant.

Tenaces auri.

Trutina & lances eorum.

PROPTER avaritiæ vitium quo omnes fere laborant, tenaces sunt admodum & ad aurum præcipue attentissimi, ita ut ne granulum quidem auri aut profundant aut temere expendant, nam & inter ponderandum si vel momentulum supra iustum pondus lanci impositum deprehendatur, illud repetunt, si quid vero deesse cernatur, ipsi egregie dissimulant, & ægerrime suppleant. Hinc est, quod aurum suum trutina prius explorent, quam ad naues Batauorum profiscantur, quod proxenetis bene ad pensum tradant, quod ponderari denuo à proxenetis vel mediatoribus suis in nauibus Batauorum curent, & quod, si iusto leuius à Naucleris deprehendatur, illud lanci suæ rursus impositum, perscrutantur, defectum inquirentes, & an à pondere priori discrepet diligenter attendentes. Pondera habent ænea siue cuprea. Lances ex cupro rotundas & ad modum pilæ seu putaminis de malo aureo excauatas, chorda siue funiculo, ad iugum seu scapum alligant, lingula quadam tenuissima in medio lanci-um constituta, quæ cum foramine quodam insignita sit, transmissio filo quodam ferreo, aliquid ponderaturi lances alleuant, tamdiuque obversant donec lances huc illucque nutantes, consistant, æquatisque lancibus, examen seu lingula illa, neutro inclinet, verum æquo momento discrimen partiatur.

Exploratio trutinæ & ponderum, quibus Batavi utuntur.

Nostri sane mercatores Bilancibus & trutinis istis uti commode non possunt, At ipsi tam stricte aurum suum eis ponderare possunt, & tã sunt in appendendo auro exercitati, ut iustum pondus nõ modo celerrime deprehendant, sed et ita assequantur, ut ne minimũ quidem momentũ ipsis desit. Quod si nostris ipsis utendũ sit bilancibus, lances prius & iugũ lingulamq; diligentissime intuentur, attendentes, an omnia recte disposita sint & vitio careant. Eadẽ ratione & pondera, mensurasq; & vlnas quibus Naucleri Batauorum utuntur, sedulo inspiciunt, certisq; notis discedentes signant, ut reuersi animaduertant, corruptumne aliquid in eis sit & mutatum, semper n. metuunt plures à Batauis vlnas & pœdera plura, dolo malo aduectas esse, quibus circumuerti decipiantur, itaque non quiescunt, donec consideratis & perscrutatis ponderibus vlnis & mensuris omnibus, ne forsitan sibi imponatur sedulo prospexerint.

Mercato-

Mercatores pagani, trutinas habent & balances ex ligno factas, pro ponderibus autem, fabis vtuntur rubris & nigris, quarum pondus & valorem tam exacte nouerunt, vt præcise alicui significare possint, quot fabæ vtriusvis coloris *Pesos*, quot item *Benda* vnum constituent; *Benda* autem ipsis pondus maximum est, & sextantem apud nos facit seu vncias duas. *Benda Affa*, idem est quod dimidium *Benda*, vnciam vnam valens, *Assuwa* facit duos *Pesos* cum dimidio. *Eggeba*, duos *Pesos* seu sescunciam, *Siron* vnum *Peso* facit cum dimidio, *Enfanno* vero *Pesos* vnum est, nostris semuncia vel dipondius *Quienta*, sunt tres quartæ vnius *Pesos*. *Agiraque*, est *Peso* dimidium; quod nos sicilicum vocamus. *Mediataba*, quarta pars est vnius *Pesos* nostri drachmam vocant, quodlibet enim *Peso* semunciam valet vel dipondium, vnde conuenientia ponderum nostratium cum illorum ponderibus apparet, Nam & nominibus fere conueniunt, nisi quod in libra eorum integra; *Peso* vnum cum dimidio, sex nimirum drachmæ nostrates desint, tanto enim minor ipsorum quam nostra libra deprehensa est.

Trutina & balances paganorum.

Nomina ponderum quibus ipsi vtuntur.

Linteum ipsi duabus orgyis coniunctis remetiuntur, dissectumque in medio, *Tectam* vocant, Orgyæ vero binæ istæ, vnam vnam, cum duabus quartis efficiunt, In remetiendo autem linteo tam exercitati sunt, vt præcise statim & exacte respondere possint, si interrogentur quot orgyas, tot vel tot vlnæ nostrates constituent. Linteum pannum diuidentes inuicem, in particulas oblongas, sed quæ palmum in latitudine non excedant, dissecant, vt cingulorum instar corpus eis præcingere possint, itaque cum vsum ipsis alium non præstet, nullis vel orgyiis vel vlnis in diuendendo panno, opus habent.

Mensura vlnarum.

In numerando & supputando exercitati non sunt, cum enim vltra denarium ascendere debent, tot verba vnius numeri præcipitanter ingeminant, vt se ipsos confundant, & finem numerandi facere cogantur. Videas vero etiam aliquos tamdiu numerando inhærere, donec quantum numerauerint obliuiscantur, atque ita ad caput redire, & numerum denuo incipere cogantur. Cum igitur vltra denarium ascendere non possint, ea iam apud ipsos consuetudo obtinuit, vt denarium assecuti numerantes, subsistant, depositoque in manuum altera digito, telam exordiantur, ad denarium denuo alterum progredientes, quo assecuto, digitum alterum deponunt, hocque tamdiu repetunt, donec depositis omnibus digitis, vtraque manus in pugnum contrahatur, tunc enim centenarium sese numerum assecutos intelligunt, & propterea eo vel creta vel carbone in mensa annotato, calculum præcedentem repetunt, donec ad finem eum tandem perducant, & numerum quem volunt, assequantur. Sed vocabula quibus numeros suos exprimere solent, sub finem libri, Germanici inuenies, vbi phraseologiam & dictiones varias, in hisce regionibus vsitatas annotauimus, adiectis simul aliis vocabulis, & modis quibus in *Chincka*, vbi commercia nuper etiam exerceri cœperunt, aliquid numerantes & supputantes vtuntur.

Arithmetici & numeratores mali.

Ratio numerandi.

DE FORO, NVNDINIS ET MERCATIBVS IPSORVM, QVAE
nimirum sit eorum ratio, quas item merces & quali precio
ibi venum exponunt.

Nundina &
mercatus septi-
manarum.

ERTOS habent & constitutos mercatus, quibus plus venum exponatur, quam alias fieri solet, nec tamen omnes ciuitates vno & eodem tempore mercatus suos habent, ita enim vna alteri impedimento esset maximo, sed ita ab inuicem distincti sunt vt si huius ciuitatis mercatus in hunc diem cadat, altera ciuitas mercatum suum alio die celebret, quo ordine & absque vllius incommodo siue detrimento, omnia peragantur. Hoc autem potissimum de mercatibus annuis siue nundinis intelligendum est, quas ipsi mercatus maiores vocant & per duos dies integros celebrant. Ceterum & singulis septimanis singulos habent mercatus, quibus agricolæ & mercatores pagani ad commercia & negotiationes suas varias exercendas conueniant, quæ quidem nunquam cessant, sed singulis diebus continuantur per totum annum, exceptis solum diebus festis, quorum singulis septimanis, ad similitudinem nostri diei Dominici, vnum obseruant, solenne habent, ab omnibus negotiis & laboribus in eo quiescentes.

Mercatum ra-
tio.
Calamus Indi-
cus.

Fructus & fru-
menta.

Gallina.
Panis.

Ratio vero horum mercatum talis est, primo statim diluculo, agricolæ in forum procedunt, mel arundinis, seu calamos indicos afferentes, quos in fasciculos colligatos venum exponunt, qui cum cibus sint omnibus acceptissimus, ab incolis cum desiderio expetuntur, & summa celeritate distrahuntur. Interea dum viri circa calamos hosce sacchari occupantur, rusticæ etiam mulieres adueniunt, fructus & alia afferentes, sicut enim alia vas aliquod, (ipsis *Cabas* est) malis aureis, medicis item & citreis refertum, alia *Bannanas*, *Bachovens*, *Petatos*, *Indiamas*, & fructus alios, Tertia frumentum, Milium nempe indicum, *Mays*, *Manigette*, *Oryzam*, &c. asportant, Quædam gallinas, & oua, aliæ panes & res alias ad sustentationem huius vitæ necessarias afferunt, vendentes eas non incolis tantum sed & Hollandis qui quod necessarium est, emptum veniunt, naviculis suis in terram delati.

Merces Batavo-
rum.

Pisces.

Sed & qui in maritimis habitant ciuitatibus, merces suas venum exponunt, quas nimirum à Batavis emerunt, nempe pannum lineum, cultros, orbiculos vitreos leuigatos, specula, acus, armillas, cingula ex panno varii coloris parata, & id genus alia. Alii pisces afferunt, quos agricolæ & rusticæ præsertim mulieres, avidissime redimunt, ad ducenta sæpenumero miliaria eos, vt & merces alias portantes, vt aliquid inde lucrentur & quæstum faciant.

Rustica Mulie-
res lucrosa.

Rusticæ hæ mulieres ad rem admodum sunt attentæ, & negotiationibus suis sedulo inuigilantes. Videas enim aliquas itinere s. vel 6. miliarium, singulis diebus ad mercatum venire, asinorum instar onustas, infantem enim à tergo dependentem habent, & onus non exiguum à fructibus variis, in capite portant, quibus diuenditis, statim pisces & res alias alibi distrahendas redimunt, vt ita æque interdum grauitèr onustæ à foro iterum discedant.

A tributo libe-
ra.

Liberæ sunt ab omni vectigali & tributo ita vt nihil pro rebus quas gestant Regi pendere & exoluere necesse habeant. In itinere autem

si *Fetisso* ipsis occurrat, hoc est aliquid quod pro numine habent, ei comedendum aliquid de fructibus & frumento suo proiciunt, decimas ita de bonis suis dare se putantes. Solæ raro proficiscuntur, sed plerunque cum comitatu iter faciunt, canendo & confabulando itineris aliquo modo sibi molestiam lenientes.

Circa meridiem rustici alii adveniunt, vinum asportantes, idque *Vinum.* in ollis diversa quantitate, quidam enim vnam, quidam plures adferunt, quantum nimirum per noctem singuli collegerunt. Quamvis autem armati incedant, alcias nimirum siue secures cingulo immisfas, & missilia aliquot siue hastulas in manibus gestantes; arma tamen sua ante forum deponunt, repetentes ea postmodum ubi vino iam diuendito domum redire statuunt. Cæterum qui vinum hoc vendunt, legitimum obseruare tempus norunt, Non enim adveniunt, nisi finitis inter Hollandos & Nigritas negotiationibus, Tunc enim reuersi ex nauibus Batauorum proxeneta & nauta, acceptam a mercatoribus paganis mercedem, & *Dache* siue donaria quæ à Batauis acquisiverunt, vino statim permutant, illudque confidentes potitant.

Porro vinum hoc emere volentes, auro præsentibus instructos esse oportet, plerunque enim auro illud venditur rarius linteo. Et aurum *Vini cariss.* quidem Oenopolis istis admodum præcise appendunt, cum ipsi vinum etiam suum satis care divendere soleant, si enim multos videant adesse emptores, qui illud expetant precium; statim conduplicant, ut tanti illud sæpe vendatur, quanti vinum hispanicum venire in nostris regionibus solet. Vnde autem & quomodo paretur, alio loco dicemus.

Cæterum rustici hi omnes ut & mulieres, qui ad mercatum ita proficiscuntur, pro fructibus & rebus quas venum apportant, peculia- *Loca in foro re-* rem & destinatum sibi locum habent, quo sese cum rebus suis con- *bus quibuslibet* ferant. Nam in forum procedentes, qui fructus varios afferunt ad locum *peculiariter as-* fructibus hisce destinatum concedunt, qui calamis indicis onusti in- *signata.* grediuntur, locum è regione alium occupant, Oenopolis, pistori- bus, piscatoribus; & aliis similiter certus locus assignatus est; ut ita confusio vitetur & res quælibet suo convenienti loco facile inveni- antur.

Quod autem vinum illud de Palma attinet, quod aliunde per mare nempe advehitur, illud quidem in forum non profertur, sed cum *Vinum peregrinum.* plerunque circa vesperam nauiculis suis adueniant, quo tempore, peracto omni labore populus passim otiosus obambulat, fit, ut facile emptores inueniant, Nigritis illis tanto ardore & desiderio in littore maris illud expectantibus, ut quod advehitur omnibus non sufficiat, & turba haud raro exoriantur maximæ altero alterum præuertente, & vasculum ex manibus quasi eius vi maxima extorquente.

Moneta vel pecunia certa non vtuntur, sed ementes aliquid, aurum *Moneta & pecunia qualis.* plerunque venditoribus appendunt, Quod si vero modicum illud sit, nec tanti precii, ut pondus aliquod auri attingat, exiguis auri particulis, quas quadrangulæ forma factas, scrupulumque vel granum auri valentes, *Kacrauen* vocant, venditoribus satisfaciunt. Consuetudinem autem parandi hæcæ particulas siue *Kacrauen* à Lusitanis habent, Olim enim meris bonorum permutationibus, aliquid ementes utebantur, monetæ usum plane ignorantes, sed cum Lusitani postmodum in Castello *La Mina* habitantes, pecunia, qua fructus & alimen-

alimenta varia redimerent, destituerentur, modum parandi hasce particulas excogitarunt, quibus pecuniæ loco vterentur, vnde adhuc hodie qui castello *La Mina* propiores sunt, hisce particulis magis & frequentius in emendo vti cernuntur, quam alii, vbiunque etiam habitantes.

Quibus vero Lusitanorum commercia prorsus sunt incognita, hi & monetæ & particularum istarum vsum plane etiam ignorant. Et cum Batauis quidem contrahentes, aurum rude afferunt quemadmodum illud ex terra colligitur, artificium nempe auri & liquandi & purgandi ignorantes. Ab aliis vero aliquid ementes, præsertim si minoris precii sit quam vt auri valorem assequatur, monetæ loco, hastulis vtuntur longitudine digiti ex ferro factis. Et hæc quidem monetæ ratio est per vniuersum *Guineæ* littus vsitata.

CAP. XX.

DE DIEBUS FESTIS ET VARIIS EORVM SUPERSTITIONIBUS, itemque de numinibus & idolis eorum, quæ Fetissos vocant.

*Sabbatum vel
dies festus in
septimana quis.*

QUAMVIS omnes in vniuersum per hanc regionem habitantes, Lusitanis exceptis, feri sint, inculti, agrestes & barbari, ita vt neque libros habeant, literasue intelligant, neque mores norint, consuetudinesue habeant, laude & memoratu dignas, verum tamen est & negari non potest, eos sex hebdomadæ diebus, quibus negotia & opera vocationis peragunt, finitis, septimo die ab omni labore quiescere & cessare, habentes eum pro sabbatho vel die festo singulis septimanis certo & statuto, vnde etiam *Dio Fetissos* ipsis nominatur, quod idem sonat ac dies dominicus siue festus. Hoc tamen notandum est, non obseruare eos primum nobiscum diem, neque septimum cum Iudæis, sed tertium in septimana, qui nobis est dies Martis. Quam vero huius rei causam habeant, cognoscere hætenus nondum licuit.

Die festo à laboribus abstinens.

Sanctum autem omnino & solennem hunc diem habent, ita vt in eo neque piscatoribus liceat piscatum exire, neque agricolis & mulieribus rusticis quicquam in forum portare. Rustici Oenopolæ vinum hoc die nullum proferunt, aut publice diuendunt, sed collectum ex arboribus Regi tradunt & offerunt, qui illud vesperi inter aulicos suos ebibendum distribuit. Verum licet hoc die ab omni labore cessent, attamen, qui in maritimis habitant ciuitatibus, à commerciis Batauorum non abstinere, sed ea continuantes, hoc æque vt aliis diebus ad naues Batauorum advehuntur.

Altare & sacrificia.

In medio foro mensam habent quadratam, quatuor columnis, quarum altitudo est duarum vlnarum, impositam, cuius superficies plana, ex stramine & arundinibus firmiter invicem contextis constat, Hanc in circumferentia multis bullis & orbiculis siue annulis stramineis exornant, quos *Fetissos* vocant, impositumque in eam frumentum & oleum de palma, velaquam, Numini suo offerunt, quod eo vesci omnino persuasum habent, ignorantes ab auibus & volatilibus cæli illud in absentia sua clam absorberi, Reversi autem cum quæ imposita fuerant, absorpta animaduertunt, oleo mensam vel aram suam perunctam, frumento rursus

rurfus alio & potu nouo onerant, sacrificium se hoc modo præstare, Numini suo gratissimum existimantes, cui alias fame pereundum foret.

Sed & sacerdotem quendam habent, quem *Fetissero* h. e. ministrum Numinis sui, vocant. Hic singulis diebus festis in forum prodit, statutoque in medio mensæ siue aræ suæ sedili, confidet, populo sese promiscue omni cuiuscunque sexus sint & ætatis, circa ipsum congregante, quibus conuenientibus omnibus & confidentibus, ipse orationem incipit, satisque prolixam ad eos concionem habet, quam attentissime audiunt, *Qua* de re autem verba faciat, Batauorum nemo adhuc cognoscere potuit, quamuis enim & ipsi astantes diligenter haud raro at- *Sacrificus Fetissero.*
tenderint, sensum tamen inde percipere nullum potuerunt, sed neque ab vlllo quicquam cognoscere licuit, interrogati enim hac de re, pudore suffusi, vel parum vel nihil respondent. *Conciones.*

Animaduersum autem non semel est, Ollam quandam prope sacrificum hunc constitutam esse aqua plenam, cui lacerta innatet, mulieresque infantes quosdam adduxisse, quos aqua ista aspergeret, quo facto domum reuersæ sunt, vnde aliud quid colligere Batau non potuerunt, quam vnguentum quoddam illud esse, quo infantes ab incommodis & periculis quæ à *Fetisso* seu Numine suo ipsis metuenda sunt, bonum enim & malum, esse, nocere item simul & prodesse *Fetissum* seu Deum suum arbitrantur, præseruent quasi & tutos reddant. *Ritus aspersio- nis.*

Finitis autem ceremoniis & sermone absoluto, *Fetissero* vel sacrificus ille surgens, mensam siue aram liquore quem in olla secum habet totum inspergit atque perungit, Interea vero verba quædam ignota, simul omnes, magno clamore pronunciant, plausumque manibus facientes, clara tandem voce exclamant Iou, Iou, finem ita concioni imponentes.

Corpori suo passim multos ex stramine factos annulos siue bullas alligant, tutos sese illis reddi existimantes ab omni malo & incommodo sui *Fetisso*, ne scilicet ipse vllum eis inferre incommodum eo die possit, Mane vbi strato surgentes corpus suum aqua abluerunt, faciem suam illuminant multis lineis ex terra alba, cretam apud nos æmulante, idque in honorem sui *Fetisso*, loco orationis vel precationis alicuius matutinæ illud habentes, Cibum capere volentes primam buccellam *Fetisso* suo largiuntur, similiter & primum vini haustulum, aspergentes nimirum eo annulos istos stramineos à corpore & pedibus suis dependentes. *Ceremonia varia ad cultum numinis sui pertinentes.*

Piscatores cum parum piscium forte capiunt, aqua piscibus non vsq; adeo iam abundante, existimant *Fetissum* suum iratum, pisces ne caperentur prohibuisse, nec quicquam amplius eis daturum, Lugentes igitur & plangentes *Fetissero* suo auri paululum largiuntur, orantes simul eum, vt coniuratum *Fetissum* cogat pisces remittere, quo copia eos maiori capere imposterum liceat. Hic postea, cum vxoribus suis quas habet omnibus, eleganti vestitu ornatis, ciuitatē circumambulant plorantes petusq; suū tundentes, & cōcussis manib⁹ ingentē strepitum facientes, vt luctus non vulgaris speciem præbeant. Ad littus autem maris venientes, ramos aliquot ab arboribus decerptos collo circumdant, cumq; has arbores numina sua esse existiment, quæ pisces ipsis largiantur, nominantes eas propterea *Fetisso Dasianam*, arreptum *Fetissero* tympanum, ipsis grati- *Quomodo numina irata placentur.*
Arbores pro nominibus habentur.

gratificaturus pulsat. Tandem ad vxores in littore maris stantes conuersus, expostulans quasi contendens cum eis loquitur, abiectoq; in mare frumento & rebus aliis vario colore illuminatis, quasi cibum *Fetisso* obtulissent discedunt.

Sacrificium Regis ad placandum numen.

Si forte mercatorum paganorum decrescit numerus, & Rex animadvertit aliquid de vectigali suo decedere, vnde parcius viuere cogatur, ad arborem sese confert quam pro *Fetisso* suo habet, sacrificium ei offerens, quo Deus suus vescatur, postea ablegato *Fetissero* quærere ex eo iubet, breuine plures adventuri sint nec ne. Qui cum vxoribus suis arborem accedens cineres primo in alvearii vel pilei alicuius formam accumulatur, decerptumque ab arbore ramum, eis inserit, deinde haustam ex pelui aquam in ramum istum expuit, & cum vxoribus suis nescio quid locutus, expuitionem repetit, Tandem post multas ineptias, facies suas cineribus inficiunt, & quæstionem Regis clara voce pronunciant, quo facto vocem audire dicuntur, Diabolo ipsis ad quæstionem respondente, Itaq; accepto hoc modo responso ad Regem revertuntur, exponentes ei quicquid responsi à *Fetisso* suo acceperint.

Diabolus ad interrogata ipsis respondet.

Infantes, vt supra quoque dictum est, varie exornant, multo stramine in pilæ formam conglobato, annulis item stramineis & aliis rebus à corporibus ipsorum suspensis, quæ omnia *Fetissos* vocant & multis conducere casibus, quibus infantes alias expositi sunt, arbitrantur.

Ceremonia in funeribus usitata.

Mortuo inter ipsos aliquo, novum statim *Fetissum* aliquem faciunt, orantes eum, vt defunctum istum ad alterum mundum iam proficiscentem comitetur, & ab omnibus iniuriis molestiisque in itinere tueatur, itaque convenientibus amicis & cognatis omnibus gallinam primo matant & ad coquendum præparant, postea in angulo ædium defuncti confidentes, omnes quos defunctus habuit *Fetissos* in medium prolatos, ordine disponunt, maximum quemque medio loco ponentes, & fabis, pisque funiculo ex arborum corticibus facto, sphæricularum precatoriarum instar transmissis, exornantes. Hoc facto sanguine Gallinæ, *Fetissos* aspergunt, & allatas herbas quasdam ex agro, virides, torquis instar à collo suspendunt. Interea dum viri his ineptiis sunt intenti, elixam mulieres gallinam in patina afferunt, inter medios *Fetissos* eam deponentes.

Ratio faciendi Fetissos.

Tunc autem vir quidam veneficia & incantationes suas exorditur, multum enim locutus, haustam ore aquam vel vinum de palma, in *Fetissos* illos expuit, decerptaque de herba viridi à collo suo suspensa, duo vel tria folia, in formam pilæ alicuius convoluit, quam pilam duobus digitis comprehensam, per pedes hinc inde traducit, *Auzysuum* quod salutandi verbum est, ingeminans, salutem quasi *Fetisso* suo dicturus, cumque liquorem ex pila hac super *Fetissos* exprefferit, eam deponit, pilam nouam ex aliis quæ adhuc supersunt foliis, componens, & ceremonias modo dictas toties repetens, donec omnis, quam à collo habet suspensam, herba conteratur & in sphæriculas eiusmodi seu pilas redigatur, Tunc sphæculis illis omnibus in pilam vnam, pugni magnitudinem obtinentem, conglobatis, faciem suam illis inficit, vt ita ex hac etiam herba, *Fetisso* fiat. Quo facto defunctus quietem assecutus dicitur, ipsique collectas ineptias omnes ad futurum usum reponunt. Hos enim *Fetissos* in primis sanctos habent, & ad defensionem vitæ bonorumque suorum multum facere arbitrantur, vnde & in bellum forte profecturi eos induunt, collum, brachia, pedes & vniuersum corpus iis exornantes, vt nimirum eorum

eorum ope conseruati spicula hostium effugiant, & salui domum reuertantur.

Cæterum inter *Fetissos* & numina sua etiam avem quandam nunciant, quam Ardeam Stellarem aliqui, à punctis, quibus tanquam stellis eleganter picta visitur, aliqui Taurum, quod mugitum quodammodo bouis imitetur, vocant. Iter enim aliquo facturi, si forte vocem & mugitum huius auis audiant, ingentem concipiunt animo lætitiā, *Fetissum* eam esse dicentes, qui iter facientibus defensionem & patrociniū suū promittat, ne in periculum aliquod incidant, sed salui & incolumes domum reuertantur, Quamobrem ad locum eum, ubi vocem eius audierunt, vasculum aqua plenum cum granis aliquot frumenti deponunt, ut quod edat bibatque ibi inueniat, vnde multa passim in syluis & agro disposita eiusmodi vasa videas, quibus milium vel aliud frumentum adiectum est, in cibum nempe & potum suo *Fetisso*.

Quemadmodum autem inter aues, sic etiam inter pisces quosdam *Fetissos* habent, Quosdam enim omnino non capiunt, ut Thynnos, *Fetissos* seu numina quædam marina eos esse dicentes. Illud vero piscium genus, quod Xiphias & Gladius Plinio dicitur, capiunt quidem, sed in cibum nisi Xipho siue gladio eius abscisso, non assumunt, quem arefactum pro insigni *Fetisso* habent.

Quidam proceras arbores pro numinibus colunt, & ad eas aliquid scire expetentes confugiunt, ubi Diabolus quidem ipsis sæpe in forma nigri alicuius canis apparet, vel inuisibili specie ad interrogata respondet.

De religione sua interrogati talia sæpe proferunt, quæ nec in speciem quidem cum religione consentiunt, sed ab ea prorsus abhorrent. Quod si vero absurditatem istam mireris, illud statim ingerunt, sic à *Fetisso* suo se edoctos, qui hoc & illud ita obseruari & fieri iusserit, quamvis deceptos sese plerunque deprehendant, & in castris Diaboli militantes, stipendium etiam à Diabolo accipiant, idque non immerito, quid enim ab eo qui mendax est & homicida, aliud expectes? Itaque de eo non modo raro verba faciunt, sed etiam tremantes & stupentes, ad solam nominis eius mentionem exhorrescunt.

Montes ibi reperiuntur altissimi à creberrimis tonitruum fulgurumque & imbrium tempestatibus admodum infesti, vnde cum sæpe damnum piscatores & alii sentiant non exiguum, iratum Deum suum, cibumque & potum exposcere arbitrantur, Itaque montes istos pro Diis habentes, cibo & potu vacuos esse non sinunt, nec iter etiam facientes, facile prætereunt, quin ascendant prius, & cibi aliquid potusque ibi deponant, secus enim si faciant in perpetuo sunt metu, iram Numinis sui & vindictam semper timentes. Facile enim sibi aliquid persuadent, & periculum vel vigilantes somniant, nec à præconceptis opinionibus reuocari possunt.

Cæterum his superstitionibus de *Fetisso* suo obstinati admodum inhaerent, quamvis pudore suffusi, non facile præsentibus Batauis, qui in prias eiusmodi ridere solent, *Fetissum* amplius facere præsumant, optandum igitur esset, ut illuminati diuinitus, abiectis superstitionis hisce densissimis tenebris ad lucis & veritatis agnitionem tandem aliquando perducerentur.

DE IPSORVM RELIGIONE ET FIDEI ARTICVLIS, QVID
nimirum de Deo & aeterna vita sentiant, & quod quidam ibi reperian-
tur religionis Christianae non plane
expertes.

De religione
ipsorum non fa-
cile quid cognos-
ses posse.

VAMVIS supervacaneum plane & intempestivum videatur, de religione eorum peculiarem suscipere tractationem, praesertim cum ab eis vix certi aliquid hac de re intelligi & cognosci possit, his nimirum qui superstitionibus hisce prorsus adhuc dediti sunt, nihil hac de re dicentibus, illis vero, qui cum Lusitanis multum conuersantur, Christianos sese esse profitentibus, qui à Fetisso & impietate ista prorsus abhorreant, attamen cum in familiari colloquio, modo hoc modo illud Bataui ab ipsis intellexerint, operæ precium me facturum putavi, si id quoque quodcunque tandem est, Lectoribus hic communicarem.

De aeterna vita.

Accidit enim non semel, vt Bataui cum ipsis conuersantes & conferentes, inter alia eos de religione sua interrogarint, quid nimirum de hoc vel illo religionis capite sentirent, vtpote primo, quo morientes migrent? & quid de extremo iudicio vitaeque aeternae statuatur? Ad hoc respondebant, se extremum iudicii diem prorsus ignorare, sed vitam semel defunctos, mortuos plane esse, & in alium quidem mundum migrare, At quomodo & quo, illud vero se nescire. Hoc tamen affirmabant aliam esse rationem hominum, & aliam pecorum, sed qualis esset eorum post mortem conditio plane ignorabant, nescientes simul an locus ille quo transferrentur supra vel infra terram esset, nihilominus tamen de supellectile solere se partem aliquam defunctis assignare dicebant, vt quocunque tandem venirent, haberent quod ad vñs quotidianos necessarium sit.

Hinc patet credere quidem eos aliquo modo, vitam post hanc aliam superesse, sed resurrectionem mortuorum prorsus ignorare, existentes se simul atque moriuntur in mundum alterum transferri, vbi varia supellectile, & rebus aliis perinde vt & in hoc mundo indigeant, vnde si aliquid forte perdant, eiusmodi statim concipiunt animo cogitationes, venisse forsitan aliquem amicorum suorum ex mūdo altero, & illud abstulisse, cum eo carere diutius non potuerit.

Quid de Deo
sentiant.

Cæterum de Deo interrogati quis nimirum Deus ipsorum esset, respondebant Deum suum nigrum esse & minime bonum, qui multis eos malis afficeret & damni eis inferret plurimum. Audientes vero ex Batauis Deum nostrum non nigrum sed album esse, & bonum imo optimum & fontem omnis boni, à quo omne bonum proficisceretur, & qui multis nos subinde beneficijs afficeret, cum praesertim & à cælo descendisset, vt nos à peccatis liberatos saluaret, fuisse quidem eum à malis quibusdam interfectum, sed potenter iterum à morte surrexisse inque cælum ascendisse vt nos in hac vita defenderet & tueretur, post hanc autem vitam ad se in cælum reciperet, vbi aeterna cum eo perfrueremur lætitia, nec cibo nec potu, nec rebus ludicris alijs indigentes.

Hæc & similia audientes, mirati admodum, felices nos prædicabant, quod Deus nobis tanquam filiis suis omnia patefaceret, & nihil ab ipso impetratu nobis esset difficile.

Quidam

Quidam vero murmurantes dicebant, cur autem Deus nobiscum non ita agit? cur non similiter & nobis omnia reuelat & largitur, cur non linteum pannumque & ferrum, vasa item ænea & merces alias nobis æque suppeditat? quibus à Batauis responsum est, provenire ea quidem omnia & nobis communicari à Deo, sed Deum tamen interea ipsorum quoque minime oblitum esse, qui quamvis verum Deum iginorarent, multa tamen ab eo beneficia & commoda acceperant, sic enim auro eos præ cæteris à Deo donatos esse, sic vinum de palma arbore ipsis divinitus suppeditari, sic varios fructus & frumenta, gallinas item, boves, & capras, multaque alia ad vitæ huius sustentationem pertinentia, à divina liberalitate & bonitate ipsis communicari. Verum hoc ipsis persuaderi non potuit, nullo enim modo hæc à Deo proficisci credebant, Aurum, dicebant, non Deus, sed terra nobis suppeditat, ex qua illud eruitur: Milium, Oryzam & frumenta alia, terra similiter profert & multiplicat, si ei iusto tempore committantur, quod quidem sine labore etiam nostro perfici non potest. Fructus porro varios ab arboribus provenire affirmabant, quas à Lusitanis acceptas, ipsi plantarint, sic hædos à capris, agnos ab ovibus, procreari, Mare pisces suppeditare, Ad hæc vero omnia laborem & industriam suam requiri, sine qua nihil haberent, sed vel fame sibi moriendum esset, convincere scilicet hoc modo volentes à Deo hæc minime proficisci, nec Deum esse, ex cuius liberalitate ista acciperent.

*Cecitas in rebus
divinis.*

Quod ad pluviam attinet, illam à Deo quidem esse negare non poterant, quemadmodum hoc quoque fatebantur multorum sese iam bonorum quæ à Christianorum Deo provenissent fieri participes, & pluviam non solum arbores fecundas reddere, sed ut aurum etiam maiori copia invenirent efficere, veruntamen longe hæc minora esse, quam quæ Batauis diuinitus obtingerent dicebant, merces enim quas Bataui adveherent, utpote linteum & vasa omnis generis alia, iam paratas ipsis à Deo obvenire putabant, ita ut vel in agro eas colligere magna copia possent, cum ipsi contra nihil sine labore suo haberent, Itaque longe Christianorum conditionem suæ præferendam concludebant.

*Pluvia donum
Dei.*

Accidit autem haud raro, ut Batavis vel in foro vel in domiciliis ipsorum existentibus, & cum eis contrahentibus, subita coorta tempestate, tonare & fulgurare cæperit, frementibus vndique ventis & subversio- nem interitumque quasi mortalibus præsentissimum minitantibus, cum igitur ipsi metu quasi exanimati viderent, Hollandos nullo modo perterrefactos, in plateis sine metu ambulare & rerum suarum satagere, mirati admodum eorum sunt audaciam, neque enim quenquam olim putarunt sine extremo vitæ periculo sævientibus procellis, per plateas ire & tempestate conflictari posse, itaque studiose admodum, exorta aliqua tempestate, domi sese continent, idque eo magis, quod aliquando quosdam tempestatum pericula aspernantes, periisse prorsus, & à Diabolo, Deo ut loquuntur suo, abreptos, nunquam rediisse, meminerint, Nemo igitur ex illis est, qui tempestates sustinere aut velit aut possit, sed omnes ventorum pluviarumque maxime reformidantes periculum, si tonitrua forte exaudiant, latèbras quibus se abscondant abditissimas quarunt, Quidam vero cum tonare & fulgurare incipit, cælum intuentur, ubi Christianorum Deum habitare & residere norunt, vocantes eum.

*Tempestates v-
ti metuant.*

Iuan Guëmain.

Sed nec hoc prætereundem est, Batauos aliquando quendam ex Nigritis illis captiuum quasi in naui detinuisse, propterea quod aurum adulteratum pro bono & puro obrudere eis voluerat, Hic singulis diebus cum strato surrexisset, faciem abluebat, haustam cauis manibus aquam trans caput proiiciebat, multumque locutus, in aquam expuebat. Interrogatus igitur cur hoc faceret, respondebat, se à *Fetisso* seu Numine suo pluuiam hoc modo exorare, vt ab amicis suis, aurum maiori copia inuenientibus, eo citius ex vinculis liberaretur. Quæ quidem superstitio inepta satis erat & stolidæ, quasi aquarum effusione Deum inuitare posset, vt idem faciens, aquas in terram præcipitaret & plueret.

Circumcisio & ceremonia Mahometica.

Infantes suos Iudæorum more circumcidunt, consuetudinem Turcarum siue Mahometistarum secuti, quemadmodum multas præterea, Mahometistarum quæ sapiunt superstitionem, ceremonias habent alias, quarum hæc quoque vna est, quod perniciosum existimant & reprehensione dignissimum, si quis expuens, sputum in terram proiciat, sed de his & similibus prolixè hic differere instituti nostri non est.

Quid ad Christianam paulatim religionem accedentes.

Quamuis autem eiusmodi ineptiæ passim conspiciuntur, & maxima pars superstitionibus hisce est dedita, non tamen omnes eius esse opinionis, dici verè & affirmari potest, siquidem post Lusitanorum aduentum, multi per quotidianam cum eis conuersationem, non linguam solum, sed & mores meliores discere cæperunt, & iam commercia cum Batauis exercentes, paulatim ineptias istas odisse, & ad Christianorum pietatem accedere incipiunt, vocabula quædam pia & religionem nostram redolentia, sermoni suo subinde intermiscientes, præsertim cum audiant sæpe ex Batauis, res esse ludicras, inutiles, & Deo minime acceptas, quas ipsi tam sollicitè vrgeant, & obseruent.

Cum igitur in ea passim sint sententia, Batauos Dei filios esse

quamuis animus eorum lubricus admodum sit, & in omnes horas mutabilis, in præconceptis scilicet superstitionis suis opinionibus tam obduratus & excæcatus quasi, vt in viam meliorem perducere difficulter possit, præsertim cum nemo etiam sit, qui linguæ istius gnarus erudire eos in veritate & docere sufficienter possit.

Æthiopes in Christiana religionis probe versati.

Cæterum quod ad Æthiopes attinet, qui cum Lusitanis in Castello *La Mina* habitant, religionis Christianæ imperiti non sunt, sed egregie de Deo & rebus diuinis verba facere noverunt, sic enim in aliquos sese incidisse Bataui narrant, qui de natiuitate Christi, de passione, morte, resurrectione, ascensione ad cælos, itemque de Cana Domini & aliis religionis Christianæ capitibus pie & erudite loqui potuerint. Quin & vnus aliquando inuentus est, qui linguam Lusitanicam legere & scribere perfecte potuit, inque S. literis adeo versatus fuit, vt de religione cum Batauis conferre, & si quando quid contrarium

proferrent, ipse refutationem eius ex Evangelistarum & Apostolorum scriptis, suscipere non dubitaret. Vnde videre est, ingenium quidem eis non deesse, quo ad veritatis agnitionem pertingerent, modo haberent aliquem à quo in capitibus pietatis, & religionis Christianæ principiis rectè erudirentur. Quo magis etiam optandum,

dum, vt talia Deus ipsis media largiatur, quæ ad propagationem verbi sui, & salutem ipsorum facere & prodesse possint.

C A P. XXII.

DE ÆDIFICIIS ET DOMICILIIS, OPPIDIS.

quæ & pagis ipsorum, quomodo nimirum extruantur,
& qualibus plateis ab invicem
discernantur.

ÆDIFICIA habent vel tuguria potius, nullius precii, nam & haras alicubi apud nos invenias ædificiis ipsorum longe meliores & præstantiores: Cum tabernis tamen militum excubias in propugnaculis agætium comparari aliquo modo possunt. Stipites arborum quatuor, ad quatuor angulos seu cardines, in terram nonnihil defossas erigunt, impositasque ipsis trabes, funiculis ex arborum corticibus factis, fortiter alligant, ferulas postea denso agmine in terram ab omni parte insertas, afferibus siue plancis tabularum ita constringunt, vt ne manui quidem transitus vllus pateat, parietes ita cratitios ex cannis, ferulis cratibusque implexis facientes, quibus ita contextis, terram, ex agro lutei coloris afferunt, eamque affusa aqua subactam, argillæ instar, parietibus, ad pedis dimidii latitudinem vndique insternunt, quæ terra postmodum calore solis arefacta, vel lateres nostros vincere & superare duritie possit. Sed & ex terra ruffa vel alterius cuiusdam coloris, massam præparatam aliam parietibus hisce intrinsecus extrinsecusque obducunt, vt picti quodammodo & colore illustrati appareant, Non parum enim de illuminatis eiusmodi ædificiis apud peregrinos & externos gloriantur, & sibi ipsis admodum placent, si tuguria eiusmodi illustrata inhabitent, quæ etiam Batavis in terram forte descendentes iactabundi statim commo-
struantur.
Parietes.

Porro opercula duo ex foliis arborum quadrangulari forma faciunt, quæ tecti vicem suppleant. Folia enim istarum arborum, quæ vinum, quod de palma vocant, proferunt, sibi inuicem instrata probe compingunt, vt aquæ resistantia, pluuiam nullam transmittant. Hæc opercula ab vtraque ædificii parte trabibus transversis alligant, ita vt ianuæ alicuius vel fenestræ instar aperiri vel elevari & remitti rursus possint, Cælo enim existente sereno vt radiis solaribus ingressus pateat, tectum illud elevant, baculo cui innitatur, ei substituto, quod tunc quidem alarum quasi duarum speciem refert. At contra cælo nubiloso & pluuias colligente, tectum remittunt, vt à tempestatum & pluviarum iniuriis tuti ibi delitescere possint.
Tectum ædificiorum ex foliis arborum.

Pro ingressu foramen aliquod quadratum constituunt, cui ianuam apponunt cratitiam ex cannis cratibusque contextam. Hæc non pensilis est à cardinibus, vt foras proiciatur, sed versatilis, vt retromeari in pariete possit, clausam vero nullo obice muniunt, sed funiculo ad parietem alligant. Pavimentum planum admodum faciunt, & terra ruffa illustrent, vt lapidibus quasi stratum appareat. In medio autem domus fossam plerumque efficiunt, cui vasculum aliquod vini de palma imponant, cum potando sese exilarare est animus.
Ianna.
Pavimentum.

In ædificio hoc, aliquot receptacula quasi conclauia faciunt, qua-

Conclavia.

drangulari forma, in quorum medio focus constituitur pro coquendo cibo, atque hisce receptaculis seorsim, vno tamen quasi septo siue pariete communi circumdati omnes quotquot ad vnam pertinent familiam habitant, vxorum enim quælibet receptaculum peculiare, & vir similiter peculiarem suam mansionem habent, ita vt ab invicem discernantur, quamvis coniunctim in vno habitent domicilio.

Altitudo ædificiorum.

Tandem perfecto ita & absoluto ædificio, multum straminis parietibus extrinsecus affundunt, ea altitudine qua parietes constant, qui plerunque viri alicuius altitudinem non excedunt, tam enim depressa & humilia ædificia illa sunt, vt sine tecto si esset, quod plerunque ad fenestræ modum elevatum patet erectus incedere in eis non posses.

Platea.

Cæterum continua serie ædificia sese omnia consequuntur, & vnum quasi alteri adhæret nisi quod affuso isto stramine ab invicem separentur, quæ quidem interstitia straminea, plateas etiam ciuitatis & oppidi constituunt, quibus series vna ædificiorum ab altera separatur & discernitur, quæ quidem adeo sunt angustæ, vt transitus non nisi vni personæ pateat. Quod si igitur pluviam existant, transire alicui, & ex viscosa sese expedire humo vix concessum, at splendente sole lutum istud ita induratur, vt lapidibus quasi stratas plateas diceres.

Transitus per ædificia.

Quod si aliquem convenire in ædibus suis, quis velit, in platea eousq; progrediendum est, donec ianuam aliquam apertam videat, hanc ingressus, transitum ex ædificio altero in alterum invenit, donec tandem quo velit perveniat.

Supellex domestica.

Supellectilis in ædibus parum vel nihil videas, vasa enim & res alias cistis plerunque quas à Batauis redimunt, impositas habent, ita vt nihil fere ad ornatum in ædibus proftet.

Ædificia Regum.

Ædificia Regum & præfectorum ciuitatis, plerunque in loco foro vicino extruuntur, & ab aliis ædificiis separata sunt, soli enim Reges habitant, & vicinos nullos habent exceptis vxoribus & liberis suis, quorum plerunque apud eos maior, quam apud alios reperitur numerus. Cæterum ædificia isthæc regia, altiora sunt paulo & in sublime magis ascendunt quam vulgaria, multis ianuis intrinsecus exornata, vt quasi in labyrintho constitutus, ex hac in aliam incidas, finem & exitum non cernens. Tectum habent stramineum, culmis & arundinibus constratum. Satellites & excubitores regii mansiones singuli singulas habent ab invicem discretas. In medio huius aulæ, porticus est, vndique patens, & solo tecto, ardores solis imbresque declinante constans, vbi inambulare & residere cum aulicis suis Reges per diem, fallendi temporis gratia cernuntur. Ad ianuam autem, in ipso regiarum domus ingressu, vasa duo in terram nonnihil defossa cernuntur, quæ recenti aqua singulis diebus complentur, idque fortasse in gratiam Numinis regii, vt scilicet *Fetisso* Regis nunquam potus desit.

*Porticus Regum.**Vrbes sordide, & male olentes.*

Iam quod ad vrbes maritimas attinet, ornatus quidem & elegantiarum in ipsis parum est, sordidæ enim sunt & tam fœde olentes, vt vento ex terra progrediente, fœtorem ad integrum miliare & amplius in mari nocentissimum percipere possis. Fœtor vero iste, à quibusquiliis & sordibus existit, quas ad vias & sepes, ante portas scilicet ciuitatum ingenti cumulo deponunt. Vrbes vero à mari remotiores aliarum, & auro magis abundant, & ædificiis splendidioribus conspicuæ sunt, Nam & populosiores sunt & mercatores habent longe maiora exercentes commercia,

quam

quam ab illis fieri solet, qui loca maritima incolunt, illi enim plerunque tenuioris fortunæ sunt, utpote interpretes, proxenetæ, portitores, nau-
tæ, piscatores, serui & mancipia eorum qui vrbes remotiores inha-
bitant.

*Ciuitates mari-
time qualibus
inhabitantur
hominibus.*

Reges propter fœtorem istum in maritimis locis non habitant, sed in
ciuitatibus aliis non longe tamen ab illis remotis; Atqui in maritimis
præfectos suos habent qui suo loco eis præsint. Verum quidem est vrbes
à mari aliquantulum remotas, longe maritimis esse maiores, & nullo
modo neque quo ad ædium præstantiam; neque quoad populi abun-
dantiam, cum his conferendas, sed nec portas habent nec mœnia, nec
vlla quibus adversus hostem sese tuentur & defendant propugnacû-
la, ita ut incursionibus quibuscunque pateant, & expugnatu perquam
faciles appareant.

Aula Regis ubi.

*Collatio urbium
maritimarum
cum aliis.*

C A P: XXIII.

DE CIVITATIBVS ET OPPIDIS VBI BATAVI NEGOTIA-
tiones suas exercent, in specie, quomodo nimirum vocentur, & quo inter-
vallo ab invicem separate distent.

VM primum, Bataui, commercia sua in *Guinea* littore iam ex-
ercentes, ad littus quod de *Granis Manigette* nomen habet
venissent, etsi aurum alicubi inuenirent, non tamen pro-
pterea ab auro isti regioni nomen imponere voluerunt, quod
non modo eo non abundare, sed vel in maiori id precio habere inco-
las viderent, quam à nostris æstimatur, Vt iterum igitur progressi, cum au-
rum maiori sese subinde aperiret copia, & quo longius pergerent, eo co-
piosiori abundare populos animaduverterent, initium littoris auriferi,
promontorium quod *Cabo de Trespunctas* vulgo vocant, fecerunt, ad *Rio
de Volta*, usque illud extendentes.

*Littus aurife-
rum ubi inci-
piat.*

Promontorium igitur seu *Cabo de Trespunctas* sub elevatione 4. gradu-
um situm, id nominis inde accepit, quod triplici sese aperiens cacumi-
ne, procul in mare excurrat. Et quidem in hoc promontorio Lusitani
Castellum quoddam habent, nomine *Aziem*, quod impedimento est,
quo minus Bataui commercia sua ibi exercere possint, quamvis nemo
etiam sit, qui contrahere cum Nigritis huius loci admodum cupiat, &
plerumque ideo ibi appellant, quod locus sit qui facile cognoscatur, ut ita
postmodum absque hæsitacione progredi, & cœpto itineri insistere possint.

*Cabo de Tres-
punctas.*

Aziem.

Quinque ab hoc promontorio versus ortum miliaribus gallicis abest
emporium primum, *Anta* Nigritis dictum, Hic primo anchoram emitte-
re solent Bataui, quod incolas norunt ferrum admodum expetere, ex quo
arma omnis generis præparent. Populus huius loci vendendo vino est oc-
cupatissimus, quo maxime abundant, quemadmodum & aliis fructibus,
gallinis item & capris ouibusque. Tempore igitur illo, quo vinum ex arbo-
ribus colligitur, *Oenopolæ* *Æthiopes*, ultra & 20. miliaria habitantes,
multis nauculis seu scaphis ibi applicat emptumque ab incolis vinum, per
vniuersum postea littus distrahunt, quod quidem viris melius conueni-
re quam mulieribus existimant, propterea quod non tantæ est dulcedi-
nis, quantæ alterum illud quod in locis à mari prouenit remotioribus,
sed aqua est magis dilutum & grata asperitate iucundum, contra vero al-
terum illud à mulieribus propter dulcedinem suam, magis expetitur.

*Anta urbs &
vinum quod ibi
colligitur.*

Ab hoc autem oppido miliari vnico distant, *Rio de S. Georgio*, *Iabbe*
item & *Cama*, ubi Lusitani non castellum solum habere, sed cum locus
admo-

*Cama.
Castellum.*

admodum sit fertilis, habitare etiam visuntur, & vestigal siue tributum à Nigritis piscatoribus colligere, Quin etiam alimenta hic coëmere varia dicuntur, & quotidie mancipiorum auxilio ad castella alia, *Aziem* nimirum & *Mina* transferre, ne defectum rerum necessariarum forte in illis castellis sentiant. Circa hunc autem locum ingens in mare scopulus excurrit, qui naues Batauorum nullas admittit & non nisi scaphis minoribus superari potest.

Agitaki seu Comando.

Porro admiliare vnicum progressis, ingens sese pagus offert, Nigritis, *Agitaki*, Lusitanis vero *Aldea de Torto* dictus, Bataui hunc pagum *Comando* vocant, quamuis verum *Comando* non sit, quod in montibus situm, aula regia celebre est. Ipsi autem propter pronunciationem commodiorem hoc nominis ei dederunt.

Hic pagus aquilonem versus, eleganti virgulto, & flumine limpidissimo, ad continentem tendente celebris, negotiationibus vero aptissimus est, vnde etiam ab Hollandis nunquam præternaugatur, qui multa ibi exercere commercia solent, cum frequenti habitetur populo, licet non vsque adeo locuplete & diuite, Nam & ab *Anta* mercatores, si naues in portu suo nullas habeant, & ab *Edom*, *Wassa*, *Comando* aliisque locis, quam plurimi eo merces necessarias emptum proficiscuntur.

Merces quæ in Comando venduntur.

Merces vero quæ ab incolis eius loci potissimum expetuntur, sunt orbiculi vitrei varii coloris, Tenuioris enim fortunæ homines illis perpoliendis & diuendendis victum quærunt, præterea vasa cuprea minora, pannus laneus cærulei coloris, & iustæ latitudinis lineus, cum multi ibi agricolæ habitent, qui eo carere non possunt.

Non possunt tamen hæ merces ingenti copia ibi diuendi, sed singulatim tantum & minori numero distrahuntur, quæ causa est, quod locus iste, ad *Dache* seu donaria proxenetis & nautis expedienda, pessimus omnium sit, quotquot in *Guinea* littore reperiuntur. Ingenti enim sæpe multitudine Batauorum naues simul ascendente, quilibet parum tantum emere expetit, præterea aurum quod afferunt raro purum sed liquefactum & in minores particulas fusum est, quod fraude sua non caret, cum orichalcum ei affundere plerunque soleant, & quidam reperiuntur, qui purum orichalcum pro auro obtrudere Batauis contentur, vt ita diligenti attentione maxime in hoc loco opus sit.

Piscatura frequens.

Canoas seu scaphas præcæteris qui in hoc littore habitant, plurimas habent, & piscatum frequentissimi omnium in mare egrediuntur, Nam & 70. vel 80. sæpe *Canoas* secum ducunt, & tam longe in mare progrediuntur, vt oculorum aciem fere effugiant, circa meridiem autem simul omnes cum ingenti piscium multitudine reuertuntur, atque ita in labore hoc admodum strenui & diligentes existunt. Fructibus & rebus aliis ad vitæ sustentationem pertinentibus satis abundant, ita vt vix alius, in toto littore locus reperiatur, vbi plus fructuum exiguo precio emere possis, Maximam autem fructus alicuius, quem *Bannana* vocant, habent abundantiam, vt ita non immerito locus hic Batauis forum fructuum dicatur.

Terra Pekina.

Vlterius paulo progressi, ad locum qui *Terra Pekina* vocatur, perueniunt, sed ibi commercia non exercentur, propterea quod Lusitani ex castello *La Mina*, ibi quotidie obuersantes reperiuntur, qui si aliquid mercium expetant, aliquos ex hoc pago, auro instructos, ad pagum *Agitaki* seu

seu *Comando*, vnico saltem miliari aduerso flumine hinc distantem, mittunt, qui quod velint ab Hollandis redimant.

Ipsū autem Castellum *La Mina*, dimidio saltem miliari à modo dicto pago abest, Estque propugnaculum fortissimum, Regem Hispaniæ Dominum agnoscens, sed sub iurisdictione tamen Lusitanica, militibus etiam Lusitanis firmatum. De quo quidem peculiari nobis capite agendum erit.

Cæterum confecto adhuc vno miliari, locus sese alius offert, *Cabo Corso* vulgo dictus. Hoc promontorium siue *Cabo*, emporium est celeberrimum, vbi Galli ante hæc tempora commercia exercuerunt non vulgaria. Verum propter pericula quæ ex vicino castello *La Mina*, negotiatoribus ibi imminere solent, locus iste vitari cœpit, mercatoribus iam fere destitutus, Nam oppressam ibi circa annum 1590. vel 91. Gallorum nauem, Lusitani plane euerterunt, plerisque interfectis, residuo vero capto & in seruitutem redacto, præterea etiam Batauorum aliqui: Anno 1592. sub Naclero *Simone Tacy* Amstelrodamo, in cymba littus legentes, misere per Lusitanorum insidias oppressi & trucidati sunt.

Cabo Corso cur à mercatoribus aliquandiu desertum sit.

At vere nuper, cum 1600. qui pagum *Boure*, alias *Moure* dictum inhabitant, bellum Lusitanis inferrent, naues ad dictum promontorium appellere rursus & commercia ibi exercere cæperunt, auri etiam aliquo modo præstantia inuitatæ, quod magna copia ex *Foetu Abrenbou*, & *Mandinga*, nec non ex aliis ciuitatibus, ad 200. miliaria à mari remotis, eo transportatur.

Mercatores quidem pagani magno numero ibi non confluunt, sed multum auri afferentes, Copiosas merces coëmunt, præsertim autem linteum & vasa ænea mediocris capacitatis. Locus alioqui sub imperio Regis de *Foetu* est qui ibi telonium etiam suum habet, pagus vero egregie eleuatus est & ingenti scopulo præmunitus, cui fluctus maris tanto alliduntur impetu, vt sonum eorum procul audire possis.

Populus malus est, idque propter assiduam cum Lusitanis familiaritatem & conuersationem, quæ inde extitit, quod ante hæc tempora omnes fere, circa castellum de *Mina* habitauerunt. Forum eximium habent & spaciosum, ita vt omnes maritimas ciuitates alias, amplitudine sua facile superet.

Porro ad miliare vnicum si progressus adhuc fiat, ad præcipuum totius littoris Emporium, *Mourre* peruenitur. Hic locus primus fuit, qui à Lusitanis secedens, aduersus eos qui in castello *La Mina* sunt, arma cepit. Incolæ vero etiam eius, primi fuerunt, qui fauore & beneuolentia Batauos complexi, familiaritatem cum eis ex nauibus nimirum suis, in terram inuitatis, contraxerunt. Quamobrem etiam Lusitani, cum hoc animaduertissent, noctu aliquando ex castello *La Mina* proruentes, omnes eorum *Canas* & scaphas dissectas vastarunt.

Mourre emporium præcipuum.

Verum quidem est Batauum eos aliquando aliquem interfecisse, sed id propria ipsius culpa factum est, qui petulantia sua ad iracundiam eos commouerat. Accidit enim Anno 1598. pridie calendarum Maii, vt Batauorum aliqui in terram descenderint ramos aliquot virides allatum, quibus pro more nauem suam exornarent, cum autem arbores cedere cœpissent, aderant statim incolarum aliqui hoc ipsum prohibentes, quod eiusmodi essent arbores, quas ipsi inter *Fetissos* seu numina sua habent & colunt, sed Hollandi strenue in cædendo pergentes, ludibrio eos

habere ceperunt, cum igitur ab instituto suo desistere nollent, à verbis tandem ad verbera ventum est, & Nigritæ quidem magno impetu in Batauos proruentes, spiculis & lapidibus, pago eiektos ad naues confugere coegerunt, vno inter fugiendum trucidato, quem postea capite truncatum terræ mandarunt.

Iustitia ab Æthiopibus administrata.

At sequenti statim die, incolæ ad nauiem venientes, Æthiopem istum homicidam secum adduxerunt, petentes, vt simili pœna ab Hollandis afficeretur, qui cum ipsum comprehendere & trucidare recusarent, assumptum secum & in terram iterum abductum capite truncarunt, corpore in quatuor partes dissecto & in cibum volucris proiecto.

Postea cum Bataui rursus in terram descendissent, viderunt eum qui in fuga interfectus fuerat, ab incolis sepultum, caput vero homicidæ culeo insertum, supra sepulchrum suspensum esse, Quod quidem non leue erat beneuolæ eorum erga Batauos voluntatis argumentum, vt quod captam amicitiam omnibus modis sanctam & rectam esse cuperent.

Emporium celebre.

Locus hic cœmeterium Batauorum vulgo appellatur, quod multi eorum vita in itinere defuncti, ibi terræ mendantur, præcipuum autem est totius littoris emporium, vbi plurimæ naues appellunt, & plurima commercia fiunt, Quin imo si quæ alibi negotiationes suas exercuerunt, ibi semper prius quam domum reuertantur appellunt, vt aqua lignisque & rebus aliis, quibus adhuc indigent sibi prospiciant, cursu postmodum suo versus promontorium quod *Cabo Lopo Gonsalues* vocant directo.

Pagus ipse eleuatus non nihil est, sed informis tamen & sordidus, nec forum habet negotiationibus satis aptum, quamuis & copiosum de palma vinum & fructus alii ad sustentationem vitæ pertinentes, satis multi ibi vendantur. Dominum agnoscit Regem de *Sabou*, qui telonium ibi suum habet.

Mercatores pagani ex *Cano*, & aliis à mari remotioribus locis, magna frequentia ibi congregantur, magnam vim auri rudis, quemadmodum illud ex terra eruunt, secum afferentes, & multas merces subinde ementes. Ante hæc tempora, locus quidem celebris non fuit, cum rari eum frequentarent mercatores pagani, Verû nauibus Batauorum subinde ibi applicantibus inuitati sunt paulatim ex pagis, vt frequentiores indies aduenerint, & locum iam negotiationibus suis celeberrimum reddiderint.

Infantia. Kormentin.

Cæterum miliari vno adhuc confecto, locus quidam occurrit, quem *Infantia* vocant, Ciuitas vero *Kormentin* duobus inde miliaribus abest, quæ ante hæc tempora à negotiationibus celeberrima, imo præcipuum totius littoris emporium fuit, iam vero non magni æstimatur, Pagus ipse satis eleuatus est & in excelsis positus proceram in fori medio arbore insignis, occasum versus, monticulos quinque, ortum vero versus, montem *Mango* habet. Lusitani & Galli olim magna ex parte portum suum hic habuerunt, quemadmodum etiam à Batauis frequenter requisitus est, sed cum aurum adulterantes incolæ sæpenumero deprehenderentur, naues postmodum alibi appulerunt, hoc loco prorsus relicto, ita vt incolæ ipsi iam cogantur ad *Mourre* ciuitatem Batauorum naues cōuenire, si merces aliquas, in primis vero orbiculos vitreos emere desiderent, Regem autem de *Foetin* Dominum agnoscunt.

Mango.

Quatuor ab hoc loco miliaribus, *Mango*, mons admodum excelsus abest, vbi

vbi Æthiopes Diabolo ipsi sacrificia offerunt, sed ibi negotiationes nullæ exercentur, quæ ad locum alium vno adhuc miliari ab hoc monte distantem reiectæ sunt, qui *Biamba* ipsis vocatur. Pascua enim ibi habent. *Biamba.* tur optima, & propterea multis incolæ pecoribus abundant, quæ etiam magno numero vendere solent, negotiationes per vniuersum lictus pecoribus suis exercentes ditissimas. Sed & multi paganorum mulieres & puellas emptum huc proficiscuntur, quibus pro mancipiis & famulis vantur. Cum mulieres ibi reperiantur reliquas fere omnes prudentia & ingenio superantes. Viri huius loci, agriculturæ sunt studiosissimi, victum sibi ex frumentis, oleo palmarum, & pecorum cura diligentiori, comparantes.

Confectis adhuc tribus miliaribus ad locum alium quem *Birquvō*. *Birqu.* cant, peruenitur, pagus est in montis vertice situs, vbi Galli plerunque commercia sua exercere consueuerant. Atqui in commemoratis hætenus ciuitatibus communi & eadem lingua omnes vtuntur, hic autem lingua mutari aliquo modo incipit, incolis aliter quam hætenus vsitatum fuit loquentibus. Prudens autem hic & ingeniosus admodum reperitur populus, qui non aurum solum fundere, sed & torques & monilia, annulosque & alia id genus affabre facere norunt. *Lingua mutatio.*

Sed & potum sibi parare possunt, cereuisiæ nostræ tenuiori non absimilem, quem *Pitouw* vocant, Gallinæ ibi maiori reperiuntur copia, quam alibi, & longe etiam minoris veneunt, Auibus etiam abundant, quas *Paroquitas* vocant. Incolæ à Batauis ferrum emunt magna copia, Eius enim tractandi peritissimi sunt, & arma omnis generis parare eleganter norunt. Cum autem naues vel raro vel nunquam hodie ibi appellant, secundo flumine *Ackram*, quatuor miliaribus ab hoc loco distantem, re- *Ackra.* tunt, vt quibus opus habent, ibi coëmant. Terra est humilis & depressa, fracta arbore insignis, quæ dissecti patibuli speciem in littore repræsentans, pro *Fetisso*, seu numine ab ipsis habetur.

Lusitani castellum olim in *Ackra* habuerunt, sed cum Nigritis admodum molesti, ingentem tyrannidem & crudelitatem exercerent conspirantes aduersus eos incolæ, Castellum expugnarunt, dirutūq; subuerterunt, Lusitanis partim trucidatis, partim in fugam versis, & territorio suo eiectis.

Populus est ingeniosus & callidus, rei que familiaris suo modo administrandæ peritissimus, *Canoas* siue scaphas quibus in mari vtantur non multas quidem sed magnas tamen & amplas habent, Reperias enim quasdam pedum 35. longas, latas vero pedum 5. & trium altas, ita vt vel 30 personarum capaces sint. Raro cum Batauis contrahunt, certos enim in septimana dies habent, quibus ad naues Batauorum proficiscantur, veniunt autem multo instructi auro, afferentes illud, prout ex terra erutum est, Merces quibus delectantur sunt pannus laneus rubri in primis coloris, vasa item ænea omnis generis, & gausapa hispanica albi coloris villosa pondera habent illorum qui in *Mourre* habitant ponderibus paulo minora, estque discrepantia, dimidii fere *Peso* in *Benda*.

Feris admodum abundant, sicut enim & ceruos, & lepores, aprosque & feras alias ibi inuenias, fructuum vero præter *Ignamos* & genus aliquod pisorum, fere nihil. Raro autem Hollandi nauibus primariis ibi appellant, propter fluctuum vehementiam, itaque scaphas suas eo ex *Mourre* & *Cabo Corso* ad miliaria 18. fere mercibus onustas ablegant, quod illis flu-

ctus superentur facilius, & com meatu etiam instruantur commodius, cum in ascendendo, quod contra fluminis decursum fieri necesse est, tres saepe & quatuor septimanas conficiant.

Labedde.

Vnico infra *Ackram* miliari, locus est *Labedde* ipsis dictus, ciuitas nempe egregia, muro & vallo cincta, cuius incolae sues alunt magna copia, commercia autem exercere volentes *Ackram* ascendunt.

Chinka.

Itinere porro duorum miliarium peruenitur ad locum quem *Nengo* vocant, Ab hoc *Temina* miliari vno, & inde *Chinka* similiter vno distant, quorum locus posterior nuper anno 1690. Hollandis primum innotuit, & iam aequae ut praecedentia omnia ipsorum negotiationibus & commerciis inseruit. Delectantur autem huius loci incolae Linteo potissimum, mensurisque & ponderibus iisdem cum illis qui in *Ackra* habitant, quo & ipsi antea aliquid emere volentes proficiscebantur, vtuntur.

Linguam habent ab illis qui in *Ackra* habitant diuersam, ita, ut quamuis non longo ab inuicem interuallo distent, vnus tamen alterum intelligere non possit.

Rara ingentes.

Abundant admodum malis aureis pulcherrimis, & pisces interdum satis copiosos, variis hamis & instrumentis capiunt. Raias non raro inuenerunt 15. pedes longas, latas vero pedes 20. Ciuitatem habent non deformem longius aliquanto à mari remotam, ex qua mercatores pagani magna copia emptum merces varias subinde prodeunt. Nomen autem ciuitati est *Spice*. Ceterum pagani in *Chinka* ab omni vectigali immunes sunt & liberi, Rex enim nihil ab eis tributum nomine exigere voluit, eo forsitan sine, ut commercia & negotiationes ab aliis eo facilius ad hunc locum transferrentur.

Ceterum ab hoc loco vsque ad *Rio de Volta* varia adhuc oppidula & pagos cernere est, de quibus cum nullius sint praestantiae & momenti, nihil attinet multa dicere. Atque ita quae recensuimus praecipua loca sunt & oppida totius auriferi littoris, vbi negotiationes à Batavis subinde exercetur.

C A P. XXIIII.

DE BELLIS ET CERTAMINIBVS EORVM, QVAE
nimirum sit bellorum ratio, & qualibus in bello
armis utantur.

*Bellorum initia
levia.*

VM regionis huius populus superbus admodum sit & fastuosus, odioque & inuidia inuicem laboret maxima, facile ipsis est causam aliquam belli inuenire. Atque bella ipsorum non sunt diuturna, sed quemadmodum cito fiunt, ita cito etiam dispercunt rursus & finiuntur. Regibus inuicem nulla familiaritas est & nulla coniunctio, quin imo perpetuo sese inuicem odio prosequuntur, vnde facile aliquid accidere & euenire potest, quo offensus, alter alterum ad pugnam prouocet, & bellum sibi inuicem indicant. Denunciato autem bello, Rex statim ciuitatibus suis vniuersis, id significat, iubetque praefectum cuiuscunque ciuitatis cum subditis suis vniuersis & singulis dicta belli die sibi adesse, & ad pugnam sese parare, Idem ab alterius etiam partis Rege fit, ne ad bellum imparatus vllus accedat.

Belli denunciatio.

Satellites Regij.

Habent autem Reges certos suos satellites, qui in aula regia excubias agant, & Regi semper sint à latere. Hi propter officium suum sibi admodum placent, per plateas enim incedentes insolenter sese subinde intuentur

tuentur & respiciunt, variis gesticulationibus gladium modo trans caput athletarum instar vibrantes, modo ab hoc ad alterum latus saltantes inepti sunt, toruum tuentur, & vultum fingunt tam crudelem, ac si vel omnes pessundare, vel vniuersum subuertere mūdum vellent. Hi Regem suum semper comitantur, ita vt si Rex ipsemet in bellum procedat, eum sequantur, sin minus, domi etiam cum eo permaneant.

Die igitur bello dicta, iam appropinquante, aciei sese quilibet accingit, armis se instruens, & aduersus hostem, quocunque modo communiens. Ac primo quidem faciem terrā rubri, albi, vel fului & flauī coloris pingunt, pectus vero & corpus reliquum variis lineamentis, circulos, cruces, serpentes & id genus res alias referentibus inficiunt, vt formidabiles appareant; Postea orbiculos suos varios sphæricularum præcatoriarum instar funiculo traiectos, quorum vsus est in faciendo *Fetisso*, corpori inuoluunt, existimantes se hisce orbiculis quasi munitos, à *Fetisso* suo, in pugna conseruatum iri, ne vel vulnerentur vel plane præliantes occubant, porro contextam ex arborum ramis brachii crassitie cofonam, à collo suspendunt, qua ictus & verbera excipiant, ne facile iis vulnerentur, Capiti Galeam ex Pantherarum pellibus aut serpentū Crocodilorumq; exuviis factam imponunt, quin & Cingulum ex pellibus ferarum factum, corpori circūdatum per pedes traducunt, Pudenda sua exiguo linteī segmento tegentes, vestimenta enim in bellū profecturi, ne inter pugnandum ipsis sint impedimento, prorsus respuunt, post cingulū, pugionem obdunt, sinistra manu Clypeum oblongum & latum, totumque fere corpus suum obtegentem, dextra vero, spicula tria vel quatuor quæ inter pugnandum in hostem emittant & ciaculentur pro ratione conditionis & fortunarum suarum capiunt. Qui vero eius fortunæ non sunt vt iaculis huiusmodi & Clypeis vtantur, arcubus armantur & sagittis, pharetras enim habent ex ferarū pellibus factas, quæ multis acutissimis sagittis refertæ sunt, quæ in hostem torquere quam celerrime possunt. Serui & famuli tympana pulsant, alii vero cornua habēt & tibiae ex ebore factas, quibus classicum canant.

Hac sic facta præparatione, *Morinni* seu nobiles omnes, ad aulam Regis sui congregantur, & postea cum vniuersa sua familia ad locum pugnae destinatum, militatum abeunt, sumptis secum vxoribus liberisque & rebus quibuscunq; preciosioribus omnibus. Quin imo si bellum ipsis cordi sit, Causa nimirum existente ardua & seria, qua commoti ardeant cupiditate hostes exterminandi & finibus suis prorsus eiiciendi, tunc ciuitatē & ædificia sua omnia antequā abeant igne subuertunt ne vel hostes forte superiores facti, iis potiantur, vel ipsi desiderio aliquo reuertendi domum teneantur, sed eo maiori conatu in hostem ferantur, & pugnam maiori alacritate sustineant. Sin vero causa leuis sit, quæ facile rursus componi possit, ædificia sua non quidem exurunt, nec etiam vxores & liberos secum in pugnam abducunt, sed antequā tamen ad præliandum ciuitate egrediātur, vxores & liberos cum supelllectile & rebus omnibus ad locum proximum, vbi nulla inimicitiarum & simultatum est suspicio, deportant, vt ita ædificia prorsus euacuentur, & nihil quicquam in ciuitate reliquum maneat, quasi eam prorsus deferere & nunquā redire statuisent. Neque vero quisquam etiam ante belli exitum ad eam reuertitur, sed finito & composito certamine, mulieres istę deportatę cum liberis & rebus suis omnibus ciuitatem & ædificia sua tandem repetunt.

*Quomodo ad
pugnare accin-
gantur.*

Arma.

*Quis status sit
mulierum, viris
in militiam ab-
euntibus.*

Ardor belli.

Profecti igitur in militiam, cum ad pugnam & certamen ventum est, quilibet pro se & Rege suo strenue pugnant, atque ut victoriam obtineant, laborant gnauiter nullis neque iaculis nec sagittis parcentes, cædendoque rem urgentes acriter spicula mittentes raro aberrant, tam enim in proiiciendo & iaculando certi & exercitati sunt, ut vel obolum ferire possint, Durante conflictu tympana pulsan- tur, & classicum eburneo cornu canitur, more in bellis usitato. Si quos in hostium manus vivos peruenire contingat, illi perpetuæ seruituti mancipantur, ita ut libertatem sperare nunquam possint, qui vero trucidati in bello occumbunt, à parte victrice postmodum cocti in cibum assumuntur.

*Victoria crudelis.**Insidia.*

Non semper autem aperto Marte decernunt, sed per insidias etiam interdum domicilia hostium exurunt, & ciuitates eorum subuertunt, illis in exilium fugatis & eiectis. Sic enim cum aliquando bellum esset inter illos qui in *Agitaki* vel *Aldea de Torto*, & alios qui in *Iabbe* & *Cama*, habitant, quæ oppida in parte orientali fluminis *S. Georgij* sita erant, accidit, ut qui in *Agitaki* habitant, noctu venirent, & accensis hostium suorum ciuitatibus, *Iabbe* nempe & *Cama*, incolas cogerent, relictis omnibus suis facultatibus, fuga sibi prospicere, qui nauiculas suas ingressi traiecto statim flumine in territorium ciuitatis *Anta* venerunt, ubi à persecutionibus hostium suorum tuti, tuguriola postmodum in parte fluminis *S. Georgij*, occidentali extruere cæperunt, imperio Regis ab *Anta* sese submittentes, cuius patrocínio etiamnum hodie fruuntur, in parte nempe nominati fluminis occidentali habitantes, & iam ab incursionibus hostium in *Agitaki* liberi.

*Pacis tractatio & confirmatio.**Obsides.*

Finito bello & lite composita, fit interdum ut pacem Reges constituent, & mediante iuramento alter alteri promittat, quod ab armis abstinere, & nihil impofterum noui moliri inuicem velint, pro confirmatione autem huius pacti, cum nullis verbis fidem habeant, alter alteri virum aliquem tanquam obsidem pacis tradit, quem ex præcipuis nobilibus Regis esse necesse est, offerendus autem Regi pingitur primum vario colore, & mirum in modum exornatur, deinde humeris satellitis cuiusdam regii insidens, ad Regem transmittitur, à quo honorifice non solum excipitur, sed & honeste habetur, quamuis ei non per omnia fidem habeant, sed attente gressus & facta eius omnia obseruent.

Lusitani à Nigritiis magna copia caesi.

Anno 1570. temporibus nimirum Sebastiani Regis Lusitaniæ, bellum fuit Lusitanis in Castello *La Mina* habitantibus, cum incolis ciuitatum *Comando* & *Foetu*, ubi Lusitanorum quidem ingens multitudo conueniens, non incolas solum ciuitatibus suis eiecerunt, sed & oppida ipsa igne deformatâ penitus vastarunt, At vero Æthiopes in sylua quadam congregati, reuertentes Lusitanos expectarunt, qui ad Castellum suum confecto bello redire volentes, insidiarum ignari, in manus Æthiopum inciderunt, à quibus tantâ acceperunt cladem, ut ultra 300. trucidati perierint, de quibus 50. adhuc capita nuper cuidam Batauorum monstrata sunt, quibus sepulchrum Regis illius, qui in pugna occubuerat, vndique cinctum erat, singularis ornatus gratia, & in recordationem facti huius, silentio non prætereundi, Tantam enim tum Æthiopes aduersus Lusitanos de Castello *La Mina* obtinuerant victoriam, ut expugnato castello, residuum inde eiicere & exturbare facile potuissent, absque tormentis æneis si fuisset, quæ in castello disposita Æthiopes admodum metuunt &

unt & abhorrent. Hanc vero historiam à præcipuo quodam viro, qui *Viador* & affinis Regis erat, Bataui acceperunt qui eam non solum confirmabat, sed ipsum se etiam bello tunc & pugne interfuisse dicebat cum Lusitani nihil tale metuentes, tanta copia & multitudine oppressi occumberent.

Cæterum de amicitia & familiaritate Lusitanorum cum Æthiopi-
bus quemadmodum etiam de commerciis, quas cum eis exercent, infra
diceretur. Quamvis autem Nigritæ periculum tormentorum & sclop-
orum valde metuant, & propterea diligenter sibi ab eis caueant, libenter *Quomodo bom-
bardis delectan-
tur.*
tamen sonum eorum audiunt & explosionibus scloporum admodum
delectantur. Cum enim animaduertunt naues aliquas vel aduenire, vel
discedere, magna statim copia ad littus conuolant; auditum quomodo
se invicem salutare & excipere soleant, sed & pagani quidam ditiores si
adveniant, qui multas merces emerunt, & multum auri expenderunt,
plerunque in discessu expetunt, in honorem sui explosionem alicuius
tormenti fieri. Quin etiam multi hodie repetiuntur, qui bombardas &
sclopos sibi comparant, illorum usum egregie addiscentes, neque et-
iam ignorantes magno enim suo malo apud Lusitanos id animaduertere-
runt, glandem ex bombardâ aliqua oblonga proiici longius, quam ex
minore aliquo sclopeto.

Sed & periti admodum sunt omnis generis arma parandi, pugio- *Pugiones sine
gladij.*
nes enim siue gladiolos faciunt ancipites longitudinem vlnæ, latitudi-
nem vero palmi seu 4. digitorum habentes, Capulo constantes ligneo
laminis aureis, vel cute cuiusdam piscis obducto, quem tanti, quantia-
pud nos aurum, fieri solet, æstimant, vaginas ex pellibus caninis vel ca-
prinis præparant, & in superiori parte, qua gladius intromittitur, testa
rubicunda pugnum referente, exornant, cum autem eiusmodi pugio-
nes propter testam maxime præciosiorem, pluris veneant, quam ut o-
mnibus promiscue conueniant, ideo qui tenuioris sunt fortunæ, sicam
emunt siue securim, ex altera tantum parte acutam, cuius latitudo su-
perioris partis in mucronem desinit, Huius autem manubrio exornan- *Sica vel securi.*
do, caput tigridis vel simiarum inseruit.

Atque hoc quidem vulgare armorum genus est, quo præcincti quo-
tidie per plateas assumptis præterea iaculis quibusdam siue hastis mis-
silibus, incedunt, Cæterum qui eius sunt fortunæ ut mancipia habeant
& seruos proprios, hi armis gestandis non defatigantur, sed famulo ea
sibi præferenda committunt, ipsi vero baculo innixi pedetentim præ-
euntem famulum sequuntur.

Mercatores plerunque armati incedunt, siue peregrinentur, siue per *Arma seruo-
rum.*
plateas tantum eant, sed & mancipia siue famulos habent armis pecu-
liariter instructos, gestantes nimirum plerunque arcum & pharetram
iaculis refertam, idque propterea, quod hoc armorum genus ipsis in-
ter eundem oneri & impedimento non sit, quippe quod à collo suspen-
sum gestare possunt.

Hastas & missilia variis modis præparant, pleraque autem ex ferro solido, *Hasta & missi-
lia.*
ita ut parum tantum ligni in medio interferatur, ferrum autem quod v-
trinque ligno affigitur, æqualis esse ponderis necesse est, ne vna parte præ-
ponderante, in mittendo à scopo aberrant. Egregiam autem armorum suo-
rum rationem habere consueverunt, semper n. sex vel septem missilia eiusmodi
in ædibus suis humi iuxta Clypeum à pariete suspensum, defixa habent.
Clypeos

Clypeus.

Clypeos enim ex corticibus arborum in tabulae alicuius quadratae formam, longitudine ut plurimum 6. pedum, latitudine vero quatuor, contexunt, & nonnihil excuruatos vel eleuatos in medio crucis formam referente, ligno ut eo fortius resistent adstringunt, ansa, qua teneantur ab interna parte ligno affixa.

Quidam potentiores Clypeis suis corium bouis interni, & umbo nem seu eminentiorem eius partem, ferri laminae praemuniri curant, multum enim Clypeis confidunt, & sese illis ab omni impetu & externa iniuria bene tutos & tectos esse statuunt.

Arcus & sagitta.

Arcus ex lento firmissimoque ligno faciunt, nervos eis praetendentes, ex corticibus arborum constructos, sagittas similiter ex ligno lento & tenui efficiunt, alas ex crinibus caninis mirabiliter contextas, ad mediam usque partem eis aptantes, & mucrone ferreo nonnihil incuruato eas munientes. Caeterum licet in bellum profecturi sagittas hasce herbae cuiusdam liquore admodum venenato inficiant, infectis tamen extra bellum uti ipsis non licet, nisi poenam incurrere, & multam numerare grauissimam velint, pharetras autem pro conseruandis hisce sagittis ex pellibus caprinis factas, a collo suspendunt.

Tympanum maius.

Tympana ex arbore quadam excauata faciunt, pellibus caprinis ei instratis, haec enim si indurata, baculo percutiantur, sonum tympanorum praebent, plerumque autem haec tympana praeforibus aulae regiae, vel domus quam praefectus Regis inhabitat, iacere, & vel 20. pedum longitudinem habere cernuntur, raro autem & non nisi festum aliquod Rege celebrante, pulsantur.

Tympanum minus.

Sed & minora habent eodem modo quo maiora haec parata, quae a collo suspensa, per plateas incedentes pullant, sed nemini tamen praeterquam nobilibus usus eorum concessus est.

Cornua & tibia.

Sed & cornua habent siue tibiae ex ebore factas, Has variis lineamentis & scissuris condecorant, foramine aliquo quadrangulati forma, in medio constituto, quod ori fistulantes admovent, Atque hisce quidem tibiis soli tantum Reges & ipsorum praefecti utuntur.

CAP. XXV.

DE ELECTIONE ET AVLIS REGVM, ITEM QVE QVIS
honor ipsis exhibeatur, & quid liberis ipsorum inde lucri ac-
cedat siue sperandum.

Regis electio.

REGES ex communi populo, votis procerum eliguntur, Nulla enim ibi haereditaria regna sunt, ut Regibus defunctis, ad proximos agnatos vel filios, ea deuoluerentur, sed vno defuncto alius statim ex populo eligitur, qui aulae regiam cum omni suppellectile quasi haereditario iure ad se deuolutam occupat.

Liberalitas in Regerequiritur.

Sed de rebus suis annuis multos eum boues & vina redimere, & subditos suos liberaliter subinde habere oportet, dummodo fauorem populi retinere velit, Liberalem enim ipsi Regem expetunt & fauore prosequuntur, contra vero tenacem & parcum siue auarum, qui rem facere & multum auri accumulare cogitat odio habent, & omnibus modis ei insidiantur, non quiescentes, donec causam aliquam arripiant, qua ipsum deponant & regno eiiciant, eligentes postmodo alium qui voto & cupiditatibus ipsorum satisfaciatur.

Sic

Sic enim nuper Regi cuidam de *Sabon* accidit, Assumptus ille erat ex pago *Infantin*, quem patriam suam agnoscebat, parce autem & sordide viuebat, auaritiæ studens & thesaurum sibi colligere expetens, Quamuis enim tributi nomine non parum quotannis acquireret, conuiuio tantum parum vel nihil impendens, raro subditorum aliquem inuitabat, comessationes vero & computationes nullas fere aut satis ieiunas & frigidas instituebat, alienans ita à se & auertens subditorum animos, qui cum omnes ipsi hoc nomine essent infensi, facto aliquando in aulam eius imperu, omnibus eum bonis exutum, exautoratumque & regia sede deturbatum, ad pagum suum *Infantin* cum ignominia remiserunt.

Quicumque igitur acceptum sese subditis reddere, & fauorem etiam populi sui conseruare expetit, is auaritiam vitare prorsus & sordes cogitur, quo enim sumptus maiores facit, quo sese magnificentius gerit, & plures ad cœnam subinde inuitat, eo subditis suis Rex gravior & acceptior habetur. Communis igitur iam apud eos consuetudo inualuit, ut singulis anni quadrantibus, quando quæstores & publicani ad telonium sedentes, rationem de accepto tributo & multis variis collectis, pro more reddiderunt, Conuiuium aliquod apparent, impendentes ei vel parum vel multum, pro ratione nempe auri per quadrantem istum anni, collecti & ad hoc conuiuium *Moriani* siue nobiles aulici, cum consiliariis Regis omnibus inuitantur. Tunc autem multas pecudes, & vini quantum per vniuersum suum regnum acquirere potest, Rex coëmi, & inter populum distribui iubet, mirum eos in modum exhilarans, & gaudio tanto perfundens, ut psallere, exultare, & tantum non bacchari in voluptate videantur.

Peracto hoc solenni conuiuium, capita bouum mactatorum, colore vario illustrata, & multis *Fetissis* exornata, in habitationem Regis ordine collocantur, ut tabularum pictarum vicem expleant, existimantes ad commendationem Regis ea non parum facere, cum ex repositis illis capitibus colligere peregrini possint, Regem eum beneficium & liberalem esse, quod quidem non in minima laudis parte ponendum arbitrantur.

Sed & aliud festum Reges admodum solenne habent, diem nempe anniuersarium coronationis suæ, quem ipsi diem *Fetissos* sui vocant. Et tunc quidem non præfectos tantum suos, sed & Reges vicinos, & nobiles aulicos cum vniuerso senatu, ad prandium inuitant, nullis omnino sumptibus parcentes, Quin etiam preces suas eo die Rex quilibet perficit, & sacrificia anniuersaria *Fetisso* suo, quem arborem habet in ciuitate sua altissimam, offert. Hunc autem diem summa cum lætitia transigunt, pulsantes tympana, ducentes Choreas & nihil quod ad hilaritatem pertinet, intermittentes, Inprimis vero mulieres lætitia tunc exultare, saltare & tripudiare videntur. Quilibet autem Rex festum eiusmodi solenne & anniuersarium celebrat, studens ne cum altero concurrat aut alteri cuidam Regi sit impedimento, idque propterea ut conuenire rectius & alter alterum inuisere commodius possint, circulum quasi tempore æstiuo absoluentes.

Diebus festis, quos singulis septimanis certos & constitutos instar Sabbathorum habent, Rex omne vinum quod eo die ex arboribus collectum ad aulam suam defertur, coëmit, cœnamque instruens & omnes

suas vxores cum liberis & proximis nobilibus invitans, absomit, lætitia non mediocri perfusus, cum semel tantum in septimana vxoribus & liberis suis coniunctus cibum capiat.

*Vxores Regis v-
bi habitent.* Vxores Regis omnes fere cum eo in aula regia habitant, quamvis sint etiam quæ extra aulam sese contineant; vt pote prouectioris iam ætatis aliquæ, quæ oblectare Regem amplius non possunt, sed iuuenctulas & forma venustiores omnes in aula sua secum habet, singulis domicilium peculiare distribuens, vt rectius sibi inferuire, & cupiditatibus suis satisfacere possint, omnem enim honorem & obedientiam Regi suo præstant, & quælibet noctes diesque id vnum cogitat, quomodo ei placeat, & præ aliis sese insinuare possit. Quælibet autem etiam proprium suum & ab aliis separaturn peculium siue thesaurum habet, & liberos suos secum retinere; deque victu & amictu eis prospicere cogitur, sed quæ præ cæteris in gratia apud Regem est, defectum omnino nulum sentit.

*Sapientia vxor-
um Regis ex-
emplum imple-
re.* Vxores istæ domo egressæ, humeris alicuius mulieris quam pro mancipio habent, innituntur, similiter & Regum liberi per seruos in humeris gestantur. Rex autem ipsemet raro ex aula sua procedit, semper enim domi sese continet, nisi quod interdum, ad portam vel ianuam aulae suæ confidet, quod tamen etiam perraro accidit. Satellites regii aulam istam die & nocte custodiunt, semper armati incedentes, exire autem forte volentem Regem magna stipante caterua comitantur. Horis matutinis & vespertinis, tibiis semper ex eборе factis in honorem Regis canitur, cantoribus vocem suam egregie moderari valentibus, vt sonum non inconcinnum præbeat.

*Lotiones Re-
gum.* Egressum ex cubili Regem, vxores præstolantur, vt aqua frigida ablutum probe corpus eius oleo inungant, vnde splendescat quasi & totum nitidum reddatur. Hoc facto cibi paululum capit, postmodum in sella quadam residens, muscarium arripit, ex Equi vel Elephantis cauda factum, quo muscas & culices abigat. More autem ibi vtitato, varie ornatus conspicitur, Barba enim eius multis coralliis bonis, & rebus aliis implicata est & intertexta, Armillas brachiis circumdatas habet ex puro auro, multis orbiculis vitreis varii coloris distinctas. Eiusdem etiam generis torques & murenulas aureas à collo suspensas habens. Sic autem ornatus totum diem confabulando terit, deficientibus ei nunquam aulicis quibus cum tempus fallat.

*Viador seu Atrij
magister.* Inter aulicos autem Regis, præcipuum locum habet, qui *Viador* ipsis dicitur, quod nomen à Lusitanis mutuatum ipsis denotat secundum quasi à Rege, qui Quæstoris officio fungitur & thesauro regio præest, accipiens & expendens inde quantum opus est, omnia enim gubernat, & propterea etiam proximus quasi à Rege velut atrij Magister armillas & torques aureas regio ornatu multo preciosiores gestat.

*Reges filijs suis
nihil largiun-
tur.* Filii Regum ad laborem æque vt alii assuefiunt, labore enim suo sibi aliquid acquirant & comparent necesse est ni velint in extrema paupertate & inopia vitam degere, Rex enim nihil quicquam ipsis largiri audet, metu nimirum populi, qui id non permetteret multis de causis, imprimis vero, quod hoc modo nobiles spe successionis frustrarentur, & de solennibus etiã conuiuiis multum decederet. Quæ etiam causa est, quod
Reges

Reges liberis suis ad matrimonium transeuntibus nihil amplius præterquam quod vsitatum est, & quod ab aliis etiam fieri solet, dotis nomine largiuntur, excepto mancipio seu seruo aliquo, cuius opera & ministerio vtantur. Commodum vero aliud à parentibus suis expectare non possunt, itaque etiam filii Regum si otio sese & ignauia dedant, & in iuuentute sua nihil operentur, vnde opes & diuitias acquirant, seniores facti, omnibus contemptui sunt, & in extrema paupertate vitam transigere coguntur.

Solent autem plerunque Reges filios suos secum retinere, & officiis aulicis destinare. Quod si igitur finito bello aliquo, pax inter Reges cõponatur; & obsides mittendi sint, Reges plerunque vnum ex filiis suis eligunt, quem obsidis loco ad Regem alium transmittant, vt ita ad dignitates promoueantur, & honoribus paulatim assuescant, si forsitan succedere aliquando in Regno possint.

*Quomodo Reges
filios promoue-
ant.*

De redditibus annuis, vt sunt fructus varii, pisces, vinum, oleum de palma, & alia ad victum pertinentia, familiam & vxores cum liberis suis abunde sustentare possunt, frumentum ipsis per alios seritur, & postea collectum domum affertur, sine vlllo suo labore, vt ita vitam otiosam & tranquillam agere possint, quæ tamen quantumuis bona videatur, misera est si cum nostrorum principum regumq; vitiis conferatur.

*Redditus Regum
annui.*

Cæterum defuncto Rege aliquo, corpus eius more regionis vsitato, honorifice sepelitur, & in eius locum alius statim eligitur, qui tamen non est de familia prioris defuncti, ex communi enim populo aliquis adsciscitur qui idoneus huic maiestati censetur. Quemadmodum autem agnatos Regis omnes, qui sanguine ipsi coniuncti sunt, respuunt, sic neminem etiam hac maiestate dignum existimant, qui Regi sese aliquando opposuerit, aut contrarius vnquam fuerit, vel in minimo eum offenderit. Electum autem Regem ad pallatium deducunt, tradita ei aula regia cum bonis à Rege defuncto relictis omnibus, quæ nouus etiam Rex iste, quasi hæreditario iure ad se delata, statim occupat, liberis defuncti Regis exclusis omnibus, hi enim ex hæreditate parentis sui nihil quicquam accipiunt, exceptis tamen bonis, quæ antequam in Regem eligeretur possederat, ea enim ipsis restituantur, diuidenda inuicem more istius regionis vsitato.

*Rege defuncto,
quis eligatur.*

*Quid filij Re-
gum ex hære-
ditate paterna
consequantur.*

CAP. XXVI.

DE PROCESSV IN IVDICIIS VSITATO, QVOMODO NI-
mirum causas in foro agant, aduersarios in ius vocent, & interdum
seipsos etiam vliscantur.

S Ilites & contentiones inter eos, vel ob debitum aliquod vel ob violatam alicuius pudicitiam, furtum aut similem aliquam iniuriam, existant, quas ipsi cõponere amice & transigere non possunt, præfectum statim Regium, qui vicem Regis in hoc vel illo oppido sustinet, accedunt, exponentes ei rem omnem & iudicium seu sententiam eius expectantes. Principio autem Actor, actionem exorsus, eum à quo læsus est coram Iudice accusat, qui audita accusatione mancipium statim seu seruum suum, qui Reum ad iudicium vocet ablegat, Hic igitur adueniens, sese purgat & defendit ra-

*Processus seu
Ordo in iudi-
cij vsitatus.*

Procuratores nō agnoscunt.

tione qua potest optima. Verba autem quilibet pro se facere ipsemet tenetur, neque enim vel procuratorem conducere, vel per alium loqui, cuiquam conceditur. Proinde ubi Reus finem dicendi fecit, Actor ad orationem eius respondet, resumens & refutans quæ pro sui defensione alter in medium protulerat; Atque ita disceptatio hæc coram Iudice semel atque iterum repetitur, ut & Actor & Reus aliquoties audiantur, antequam sententia pronuncietur. Loquente vero altero, alter tacere cogitur, & neque loquentem in sermone confundere, neque responsione sua, antequam ipse se expediat, prævertere, pœna capitis secus facientibus proposita. Quæ quidem consuetudo est laude sua dignissima, prudentiamque eorum qui iudicio præsumt eximiam arguit, licet alias feroces admodum sint, & satis importuni.

Sententia definitiva.

Cognita igitur causa, & parte utraque satis sufficienterque audita, tandem Vicarius iste siue præfectus Regis, sententiam dicit pro arbitrio suo, eosque à se dimittit, in qua quidem etiam sententia ipsis acquiescendum est absque ulteriori prouocatione seu appellatione. Nam si causa talis sit, quæ Regem concernat, & pars altera condemnetur, multam statim huic vicario regio numerare & persolvere cogitur. Quod si vero causa tam difficilis sit, ut componi ab hoc Iudice non possit, tanta cum animorum exacerbatione discedunt, ut iam non odisse sese solum sed & insidiari sibi inuicem videantur. Nam & alter alterum ad pugnam provocant, ut armis litem dirimant causamque componant, Facta eiusmodi prouocatione, pars utraque, causam amicis suis exponit, & sibi pugnae socios exorat, stipati igitur amicis suis, in campum ad dictum diem procedunt, pugnae socios tres vel quatuor secum adducentes, qui è regione consistentes finem pugnae expectant, Interim litigantes qui sese inuicem ad pugnandum prouocarunt, Clypeis & missilibus hastis armati, in arenam descendunt, petentes sese inuicem sagittis vel hastis suis, donec alter percussus atque vulneratus concideris, animam exhalet, tunc enim finem pugnandi faciunt, atque ita etiam contentio ipsa cum morte alterius terminatur.

Persecutio eius qui in duello alterum occidit.

Finito autem certamine, consanguinei eius qui interfectus perit, homicidam à parte altera requirunt, ut eum loco interfecti retineant & in seruitutem redigant, Qui si arrepta fuga, sese subdixerit, inque aliam ciuitatem concesserit, omnibus eum modis persequuntur, nihil non tentantes, ut eum recuperent & in potestate suam redigant. Neque vero etiam, nisi ab insidiis ipsi remittant & inquirendi finem sponte sua faciant, sese ab illorum manibus tueri, & vindictam euitare potest, præsertim cum neque Reges ei libertatem aliquam concedere, neque ciuitas vlla eum tueri & conservare possint, Vbi cumque enim fuerit, si exploratus, repetatur, Reges eum reddere & à se dimittere coguntur, nisi perpetuum Regis, cuius potestati subiectus est, odium, & bellum experiri grauissimum velint.

Pœna eorum qui alterum in duello trucidaverunt.

Cæterum recuperatus tandem homicida iste uxori eius qui interfectus est offertur, quæ pro libitu suo vel retinere eum & in seruitutem redigere, vel pro certa pecunia vendere potest, ut ita perpetua seruitute puniatur. Quod si vero homicida iste, eius sit fortunæ, ut uxori vel amicis interfecti satisfacere, & pœnam seruitutis pecunia redimere possit, concessum id ei quidem est & permissum, soluto igitur precio tutus in ciuitate more consueto versari, & quæ muneris sui sunt peragere, absque impedimento, quasi neminem offendisset, potest. At vero si contentos eos reddere &

& placare non possit, medium nullum salutis aliud ipsi restat, quam ut sese aduersariis tradat, & seruitutē perpetuam subeat, sed hoc facto, neque ad consanguineos & familiares suos neque in ciuitatem ex qua oriundus est, reditus ipsi vnquam patet.

Verum rarissime hoc certamē instituitur, nec nisi causa admodū seria & ardua existente, tali modo, litem dirimere alicui concessum est. Nam cognita prouocatione aliqua consanguinei & familiares omnem mouere lapidem solent, ut sedata contentione, reconciliationem inter partes faciant, ne in arenam descendentes, sibi & suis malum incomparabile attrahant.

CAP. XXVII.

DE IUDICIIS FORENSIBVS ET DELICTORVM POENIS;

quomodo nimirum iudicia instituantur, quomodo accusatos in iudicio, si factum negent, explorent, & quomodo conuictos, pro ratione facti, vel civili pœna, vel capitali supplicio afficiant.

ACERRIMI sunt mandatorum regionum vindices, ea enim sanctissime omnibus sunt seruanda, ita ut si vel in minimo quis peccet, è vestigio impositam multā persolvere sine vlla tergiversatione, vel ciuitate & territorio Regis excedere cogatur. Quod si quem igitur mandatum aliquod regionū violare & transgredi contingat, atq; aliquis sit, qui eius rei notitiā habeat, is non statim quidem transgressorem in ius vocat, vel eo nomine accusat, sed per tres, quatuor & plures interdum annos id egregie dissimulat, donec sibi tandem malum aliquod vicino suo creare placeat; tunc enim ad vicariū vel præfectum Regis sese cōferēs, rem omnē ei exponit, qui tympanum statim pulsari iubet, Moris enim est, apud eos, ut si quādo iudicium aliquod publicū fieri debeat, seruus quidā, suspensum à collo tympanum, per totam ciuitatem ambulando pulset, ciues quasi hoc modo convocans, ut spectatum in forum procedant.

Mandata Regum sancte seruanda.

Proclamatio iudicij publici.

Pulsato igitur tympano Præfectus statim Regius cum nobilibus suis omnibus in forū armati procedentes cōsident, accurrente & cōgregante sese statim vniuerso populo, visum nimirū quid futurum sit. Et mulieres quidem in peculiari loco consistunt, Viri vero propius aliquanto accedunt, auditum, quid præfectus dicturus & in medium prolaturus sit.

Iudicium publicum quomodo instituitur.

Quod si igitur Reus iste propter quem iudicium hoc institutum est, in cætu illo forsitan præsens adsit, facta statim denominatione cōprehensus in ædes præfecti deducitur, ubi vel vinculis constrictus & ligatus, si res ardua sit & grauis, vel solutus & liber, si causa leuior sit, & non vsque adeo seria, per spiculatorem cōseruatur, ita ut ne pedem quidē domo mouere possit, donec causa transacta iudicium finiatur. Nobiles enim & senatores omnes interea in foro residentes, cognitioni causæ student, Facta igitur accusatione, & delicto in medium prolato, admonetur per præfectum, qui ad hoc delectus domum concedit, reliquis in foro expectantibus, ut ad illud respondeat, quod si nō cōtinuo & sufficienter facere possit, multæ adiudicatur, quam sine vlla exceptione præstare cogitur, si vero tantum in bonis non habeat, ut exolvere eam possit, Regis statim nomine seruus declaratur, & pro mancipio venditur, ne Regi quid de multa decedat, Quo facto, seruus per omnem suam vitam manere cogitur, nec vnquam seruitutis hoc iugum excutere impofterum potest.

Reus quomodo interrogetur & condemnetur.

*Pœna homici-
dij.*

Quod si quis igitur homicidium fecerit, quod quidem capite alias luendum est, potest sese ab hoc supplicio liberare & vindicare, si cum Rege agat, & ei hoc nomine satisfaciatur, Et hæc quidem multa inter *Morianos* siue nobiles aulicos distribuitur, ita ut media pars ipsis cedat, alterum vero dimidium fisco regio applicetur, Hoc vero facto homicida ille prorsus liber est ab omni impetu & actione amicorum defuncti, ita ut in posterum nullam aduersus eum actionem instituere, quin imo ne conuenire quidem eum & compellare hoc nomine possint, cum Regi satisfecerit, qui eum ab omni iniuria consanguineorum interfecti ut defendat & tueatur, virium satis habet.

*Pœna adulterij,
tam ex parte
viri, quam ex
parte mulieris.*

Quod si quis in adulterio deprehensus, cum vxore viri cuiusdam rem habuerit, quam multis & splendidis promissis ad tantum nefas sollicitatam & invitatam decepit, Rex quidem adulterum omnibus bonis exuit, & mulier suo ipsius viro multam, nimirum vel quadrantem vel sextantem auri persolvere tenetur, ni repudiari ab eo velit, quod ipsi hoc casu permissum est, ita ut dato ei repudii libello, aliam statim ducere vxorem possit. Porro consanguinei deceptæ istius mulieris, ædificium facinorosi istius viri qui adulterium commisit, igne succensum funditus extirpant, omnibus eum modis persequentes, donec tandem ex ciuitate discedere, & alium sibi locum quærere cogatur, ne facinore eius & flagitio lacesciti subinde pudore suffundantur.

*Adulterium pœ-
nitum.*

Accidit aliquando ut vir quispiam in ciuitatem cuius iure quidem ipse non fruebatur, debitorum quorundam exigendorum causa profectus, à muliere quadam, ad mercatum simul eo profecta, quam ipse splendidis promissis inductam, ante annum violauerat, forte conspiceretur, Hæc igitur eo viso, ad præfectum vrbs, qui *Æne* ipsis dicitur, se recipiens, Virum accusat, & ut comprehenderetur impetrat. Congregato igitur iudicio, prodit mulier accusans virum istum, quod pro vitio sibi oblato, mercedem promissam non soluisset, cui ipse respondens, illud non invita sed expetente & volente muliere factum esse contendit. Quauis autem neutra pars priuilegiis istius ciuitatis gauderet, nihilominus tamen in adulterum sententia lata est, post multam enim disceptationem, accessit tandem *Fetisso* seu sacrificus quispiam, qui sacris ipsorum præest, allatumque potum in olla quadam ad pedes præfecti & senatorum deposuit, Accurrens igitur mulier ex olla bibit, in confirmationem veritatis, & testimonium, quod pro oblato sibi vitio satisfactum nondum esset. Quod si autem vir prior potum illum gustasset, in testimonium, quod mulieri hoc nomine satisfecisset, absolutus quidem iudicio fuisset, Atqui cum reum sese agnosceret, & potum gustare timeret, pœnam euitare non potuit, prolata igitur sententia, in 3. *Bendas*, siue selibram auri damnatus est.

*Aliquis falso
delatus absol-
uitur.*

Accidit similiter ut aliquis litem alicui moueret, de fratre suo, ante biennium defuncto, Accedens igitur ad Regem, accusat eum, quasi fratrem suum interfecisset auxilio sui *Fetisso*, quem in perniciem fratris exorasset. Rex audita accusatione comprehensum eum iudicio sisti iubet, qui respondens, sancte affirmabat, nihil per totam suam vitam litis & disensionis sibi cum fratre Actoris intercessisse, seque tempore mortis eius præsentem ibi non fuisse, sed in alia ciuitate habitasse, Cui Actor respondens dicebat, precibus eum à *Fetisso* obtinuisse, ut fratrem suum interficeret, quod ipse constanter negans, potum à *Fetisso* afferri petebat,

bat, quem cum ea conditione bibisset, quod *Fetissum* in perniciem defuncti non invocasset, & plane innocens mortis eius esset, iudicio absolutus est.

Potius hic iurisiurandi vim obtinet, & ipsis *Enchionbenon* dicitur, paratur vero ex herbis recentibus, quatum usus est in faciendō *Fetisso*, Dicitur eius esse efficaciz, ut qui eo contra conscientiam suam falso utitur, à *Fetisso* suo subitanea morte puniatur; bibentibus vero eum in confirmationem & testimonium innocentiz suæ, cuius sibi optime sunt consci, nihil detrimenti inferatur. Beneficio igitur huius potius veritatem & innocentiam alicuius explorare possunt, ut ita difficile ipsis amplius non sit sententiam ferre, cum Reus aliquis qui sibi male conscius est, seipsum accusare, & iudicium quasi contra seipsum pronuntiare cogatur; metu nimirum *Fetisso* sui, cum sibi omnino persuasum habeant; neminem; qui contra conscientiam suam potum hunc bibat, mortem euitare possit. Accusatus igitur in iudicio aliquis, si factum neget, & innocentiam suam iureiurando confirmare paratus sit, ad potum hunc statim remittitur, quò allato, aliter facere non potest, quin veritatem aperiat, & fateatur quod res est. Nec est, quod cogites posse delictum aliquod diu in istis regionibus latere & celari; cum enim odio laborent inuicem & invidia maxima, alter alteri non parcat; sed si cognoscat, ab altero quid peccatum esse, defert illud ad urbis præfectum; nec poenam quis euitare potest, etiam si vel ante decem annos delictum illud commisisset.

Si condemnatus aliquis mulctam impositam Regi persolvere non possit, & vero aliquem habeat siue consanguinitate siue affinitate sibi coniunctum, qui sub ditione eiusdem Regis habitet, accersitus ille pecuniam exponere pro ipso cogitur, ni vna cum Reo urbe excedere velit, Regi enim modis omnibus satisfaciendum est, etiam si cognati damnum facientes nihil inde recuperare possent. Hoc enim nisi fiat, & nisi mulcta illa tempestive persoluantur; non reus tantum sed cum eo omnes etiam consanguinei & amici eius urbe excedere, & tam diu exulare coguntur, donec Regi satisfactum & certamen omne sublatum sit, tum enim ad possessiones suas redire ipsis permittitur. Cæterum reuersi tali casu; omnes; quibus cum notitia & familiaritas ipsis intercessit, adeunt, culpam & ignominiam istam deprecantes, ut ita impofterum tranquille & amice rursus ipsis cohabitare, & rem suam familiarem absque perturbatione administrare possint; Viri igitur suos amicos, quibus cum conuersandum ipsis est, mulieres vero itidem suas vicinas & alias salutant.

Causa autem cur consanguinei etiam cum damnato aliquo, qui solvendo non est, loco cedere soleant, hæc est ut ita ab incursionibus & molestiis Regis tuti esse possint, qui alias crebra compellatione ipsis non parum negotii facessere solet, donec pro damnato suo consanguineo pecuniam tandem exponant & regi hoc nomine satisfaciant. Ne igitur detrimentum aliquod ex delicto affinis & amici sui capiant, & pernitiem sibi aliquam attrahant, excedere potius ciuitate, & solum vertere, quam cum iactura rerum suarum domi manere expetunt, præsertim cum impensam sibi à suo affine, in solidum restitutum iri sperare vix possint.

Pœna vel mulcta furti, sunt tres *Benda* seu selibra auti puri, Non enim propter furtum capitali afficiuntur supplicio, & hæc etiam pœna non omni

Potius quoque veritatem in iudicijs explorant; unde patetur.

Pœna in consanguineos etiam redundans.

Cur consanguinei cum condemnato solum variant.

Pœna furti.

omni furto dicta est, sed tantum furto interno & domestico quasi, cum alter alteri in sua natione aliquid surripiat & auferat, si quis autem Batauis aliquid ereptum sit in hoc quidem furtum nemo est qui animadvertat.

*Pœna auri a
adulterati.*

Si quis aurum adulteratum Batauis pro bono obtrudere volens, ad Regem deferatur, adulterator ille pœnam incurrit, & pœna ista pro ratione delicti exasperatur, ita ut interdum etiam ad perpetuam seruitutem hoc nomine condemnentur. Ita igitur delictis singulis, singulae etiam pœnae sunt impositae, & multa hæ omnes fisco Regis applicantur, ne ipsi quid decedat, & ut semper habeat, unde conuiuia institueret, potationibus indulgere & cuticulam cum aulicis suis curare lauius possit.

*Pœna capitalis
qua sit ratio.*

Quod si quis vero delictum eiusmodi commisisset, quod non nisi capitali pœna expiari possit, absque incarceratione diuturniori, ad mortem condemnatus spiculatori vel carnifici commendatur, Is obligatis oculis, & manibus in tergum reuinctis, in campum eum extra urbem deducit, ibique demisso non nihil capite, in genua procidentem, sagitta vel hasta missili transfigit, ut semianimis in terram proruat, quo facto, caput securi resecat, Non enim exstimant vere aliquem mortuum & vita defunctum esse, nisi abscisso à ceruicibus capite, corpus in quatuor partes dissectum, auiibus & volatilibus celi in cibum proiciatur. Peracto supplicio, consanguinei & amici eius eum deploraturi conueniunt, Et viri quidem insertum in ollam caput, tamdiu coquunt, donec ossa cute & carnibus nudata appareant, tunc enim & iusculo & carnibus deuoratis cranium illud cum *Fetisso* suo honorifice reponunt. Mulieres vero lachrymis & eiulationibus indulgentes, in querulas sæpe voces erumpunt, & miseriam infelicitatemque defuncti lamentantur. Comites quidem itineris, qui spectatum supplicium, portis egrediantur, damnatus non habet, At vero peracto supplicio, ingens densa sese agmine multitudo offert, quæ vicem & miseriam eius doleat atque deploret.

*Lamentationes
ob aliquem ca-
pitis supplicio
affectum.*

CAP. XXVIII.

DE FURTIS IPSORVM, QVAM CAUTE NIMIRVM furari, & furta sua occultare possint.

*Furtum prohi-
bitum.*

IN furando tam sunt exercitati, ut nullum sub sole populum esse putem, cui hac in re quicquam concedant, Est quidem furto grauis pœna imposita, ita ut alter alteri quicquam furari non audeat, ni pœnam velit incurrere grauissimam, Et si forte furtum aliquod in ciuitate commissum sit, tot passim execrationes & detestationes eius audiuntur, ut nihil supra, Verum accidit tamen aliquando, maxime tamen nocturno tempore ut furto aliquid alteri eripiat. Itaque Rex ad præcauendum hoc malum, cum animaduertit, querelas hoc nomine in populo esse quod aliqui, posthabito Regis mandato, manus suas furto contaminarint, summo diluculo per præconem in plateis proclamari iubet, ut à furto sub capitis pœna abstineant, ut ita renouato & in memoriam ipsis reuocato rursus mandato suo, iustam habeat causam in fures animaduertendi, & nemo furti nomine accusatus, ignorantiam prætendere possit.

Quem.

Quemadmodum autem turpe existimant alicui ex suis, furto aliquid eripere, sic contra honestum & laudabile putant Batauis aliquid furari, Eos enim prudentes, ingeniosos, agiles & ad rem suam attentissimos esse statuunt, ideoque existimant artis esse eos fallere, & qui aliquid ipsis possit subtrahere, eum prudentiorem & alacriorem prædicant, ut ita honori sibi ducant maximo si quid Batauis furto auferre possint.

Batauis aliquid furari laudabile putans.

Venientes igitur in nauim hoc proposito ut aliquid Batauis furentur, magnum comitatum, & sportas admodum capaces afferunt, quas ex iunco contextas ipsi *Akoffo* vocant, postea omnes commissario vel Nauclero assidentes, omnia perscrutantur, simulantes se multas merces empturos, Itaque Nauclero multum sese venditurum existimante, & multa variaque bona proferente, ipsi interim in omnes occasiones intenti, id agunt sedulo, ut aliquid furentur; & clam subtractum occultent, quod ipsum etiam dici vix potest; quam celeriter efficere possint, cum natura sua ad furta ferantur & ab hoc vitio abstinere nullo modo possint.

Natura ad furtum propens.

Hinc videmus eos vix vnquam ex nauis discedere, quin aliquid, quicquid illud etiam sit, secum auferant; Nam etiam nullius fere momenti res abducunt, si preciosius quid furari ipsis non liceat, unde commissario siue Nauclero pondera surripiunt, quibus in ponderando auro uti solet, quod si enim ea tantum ex manibus deponat, & non intentis semper ad ea oculis respiciat, pereunt, ut nescias quo devenerint, Nigritis ea vel in ore vel in auribus vel in capillis vel alio modo abscondentibus, sic clavos ferreos rubigine fere consumptos, axungiam, qua nautæ trochleas in malo, ut velis & carbasis vel attrahedis vel remittedis aptiores fiant, inungere solent, perpendicularia & bolides, laminas item plumbeas nauis extrinsecus ad teredines ab erosione ligni prohibendum obductas, & id genus alia, furto subducere cernuntur, naturam suam ad furta propensissimam hoc modo satis prodentes.

Atque hoc quidem ingenio communiter omnes deprehenduntur, siue diuites sint siue non, Nam licet quidam interdum sint, qui duas, tres & plures secum libras auri afferant, & merces plurimas emant, mercaturamque satis diuitem exerceant, eo tamen omnes animo sunt, ut si quid, præterquam quod emerunt, abducere secum possint, in se quidem nihil desiderari patiantur, quamuis contra si ipsis aliquid ereptum sit, grauissime id ferant, & ingentes propterea dare turbas soleant.

Omnes ad furtum propensi.

Quod si autem in furto deprehensi, à Batauis reprehendantur, iniquam hanc esse reprehensionem conqueruntur minimeque eam Batauos decere asserunt, interrogati vero, cur à furtis non ipsi quoque abstineant? respondent se propter ea culpari non posse, utpote quibus aliquo modo concessum sit, Batauos defraudare & furto ipsis aliquid eripere, quod tamen Batauis contra non liceat, idque hac de causa, quod Bataui diuites sint & rebus omnibus abundant, imo cum tantum bonorum habeant, ut plenis ea nauibus ad loca alia deferant, indicio id esse, se multitudine bonorum nimia grauari, velle igitur Batauis gratificari, & onere isto grauatos liberare, ut eo citius se expedire & terram suam repetere possint. Contra vero se pauperes nudos & rerum omnium egenos esse, nec habere quo sese tegere & operire possint, ut ita minus quam alii sint propter furta reprehendendi.

Furti excusatio.

Furti poena.

Quod si quid igitur in naui amissum sit, & Naucerus id animaduertat, necesse est perscrutationem *ἐπεὶ ἀνὰ τὸ φῶρος* quasi & dum factum adhuc recens sit, fieri, donec qui furtum commisit deprehendatur, quo facto, fur iste verberibus excipiendus, & non dimittendus est donec ablatum restituat, qui postmodum omnibus risui est, & à suis insuper reprehenditur, quod furtum suum melius celare non potuerit. Verum si animaduertant furtum percrebuisse & manifestum factum esse, metuantque ne inquisitio fiat, absque vlla cunctatione ex naui descendunt, & Naucero isti valedicunt, non facile vnquam ad istam quidem nauim reuersuri.

CAP. XXIX.

DE FIDE IN PROMISSIS ET PACTIS NULLA, ITEM QVE
de iuramentis ipsorum quibus nimirum ceremoniis
ea perficiantur.

Nigriti fides
non habenda.

ERBIS, promissis, pactis, & iuramentis ipsorum, fides nulla habenda est, cum leues omnino sint & mendaces, Nam nihil celare possunt, & licet alicui iuramentum praestent, mox tamen quod ipsis secreto commissum est alteri aperiunt, qui id peruertere multis modis potest, quemadmodum *Carolus* quidam *Huscherus*, qui constituerat castellum de *Mina* expugnare, cum ingenti suo damno nuper deprehendit.

Iuramentorum
ratio & cere-
monia.

Quod si autem alter alteri in sua natione aliquid promittat, & iureiurando id confirmet; tunc non facile fidem fallunt, sed promissa seruant fidelissime. Iuramentum autem praestare volentes, faciem suam pedibus primo eius cui illud praestandum est, deinde humeris, pectori; & toti tandem corpori admovent, exclamantes magna voce, *Iau, Iau, Iau*. Hoc vero tertio repetunt, perstreptentes manibus pedibusque & *Fetissos* suos quos brachiis pedibusque alligatos habent, deosculantes. Alii in confirmationem veritatis potu vtuntur, de quo supra dictum est. Has vero ceremonias interdum etiam adhibent Batauis iuramentum praestantes, verum si quis eis propterea fidem adhibere vellet, deceptum sese tempestiue videret, cum ipsis ultra quam videas fidendum nihil sit. Verum quid est, eos qui in *Mourre* habitant multa consilia Lusitanorum in castello *La Mina* habitantium Batauis proderi solere, sed hoc non eam ob causam faciunt, quasi Batauis tam fideles essent, sed propter ingens odium, quo erga Lusitanos flagrant.

CAP. XXX.

DE PARTIBVS ANNI AESTATE ET HYEME IPSORVM,
itemque de agricultura, quomodo frumentum serant & colligant, &
quid Regibus suis inde persolvere cogantur.

Discrimen aesta-
tu & hyemis.

VAMVIS per vniuersam hanc regionem frigus nullum sentiatur, & quasi continua aestas esse videatur, habent tamen aliquam temporum differentiam, certos quosdam menses aestati, certos itidem hyemi tribuentes. Differentiam vero aestatis & hyemis, varietas tempestatis efficit, Arbores enim semper virides & foliis suis ornatae apparent, & reperiuntur quaedam,

quædam, folia sua bis in anno deponentes. Sed agri æstiuo tempore aridi sunt & steriles, ab ingenti nimirum æstu exsiccati, hyemis autem tempore, frugibus ornati florent, ut ita autumnus ipsorum in hyemem incidat, quo frumentum & fruges quaslibet, in horrea sua colligat. Æquinoctium habent quasi perpetuum, ita ut vix differentia aliqua dierum & noctium appareat, dies enim & noctes semper æquales deprehenduntur, & solidem semper tempus quo oriatur, & occidat, retinet. Nam veluti per totam Orientalem Indiam, sic hoc etiam in loco, ut matutina sexta oritur, sic sexta rursus vespertina occidit, quamvis negari non possit, eum dimidia hora iam ante exortum esse, quam apparere incipiat, & ortus occasusque tempus verum non tam exacte, & præcise, sicut in nostris regionibus annotari possit.

*Æquinoctium
continuum.*

Fructibus per totum annum semper abundant, ita ut nullus eorum vnquam defectus sentiat. Hyemi autem eos assignant menses, quibus solem verticalem habentes, æstum maximum experiuntur, veluti sunt Aprilis, Maius & Iunius, quibus mensibus pluuias habent frequentes fulguraque & tonitrua experiuntur creberrima & maxime abominanda, quas tempestates à nimio solis calore & æstu prouenientes, Lusitani quidem *Trauados*, ipsi vero *Agombrotou* sua lingua vocant. Cumque à pluuiis & imbris terra hoc tempore bene rigetur & fecunda efficiatur, solent hisce mensibus frumentum suum terræ mandare, cum alias æstiuo tempore propter siccitatem terra nihil proferre possit.

Menses hyberni.

Appropinquante igitur hoc tempore apto scilicet ad operas rusticas & agriculturam, in campum vel syluam euntes, locum sibi convenientem eligunt, ubi frumentum serant, Agrum enim nemo proprium habet, quo tanquam suo, pro se utatur, sed in Regis potestate omnis ager syluaque & campus existunt, ita ut sine peculiari eius permisso, quicquam vel plantare vel seminare nemo possit. Cæterum impetrata à Rege venia, cateruatim egrediuntur & locum quem elegerunt à frutetis, spinis & sentibus purgant, igne nimirum omnia comburentes, & inutilem herbarum luxuriam extirpantes. Runcatum postea agrum, & carbonibus, ei nimirum stercorendo inferuentibus, ab exustis arborum ramis oppletum oblongis ligonibus, quos ipsi *Coddon* vocant, ad pedis vnus profunditatem bene defodiunt, & ad dies octo vel decem requiescere sinunt, donec omnes incolæ agros suos ita præpararint, tum enim de semine sibi prospiciunt, & omnes ad aulam Regis die quem loco Sabbathi, festum habent, congregantur. Eius enim frumentum primo omnium seminandum ipsis est, Congregati igitur simul in agrum egrediuntur, euulsisque arborum & ramorum reliquiis, agrum secundo fodiunt, & semen ei tandem committunt.

*Agri omnes ad
Regem pertinent.*

Initium autem faciunt die Sabbathi sui, & primo Regis vel præfecti Regii frumentum terræ mandant, qui circa vespertam finito labore in agrum deferri iubet aliquot lagenulas vel vascula vini de Palma, carnisque vervecinæ & cibariorum aliorum tantum, quantum sufficere operariis existimat, qui finito labore discumbentes in terram edendo & potando hilares sese præbent, quin & radices & sarmenta in vnum comportata incendunt, cantantes, & choreas circa ignem istum ducentes, in honorem scilicet Numinis sui *Fetisso*, ut benedictionem ab ipso impetrēt & frumentum bene succrescens augeatur.

*Quo ordine se-
mina terra com-
mittant.*

Sequenti die ad agrum alterius cuiusdam vicini omnes simul pergunt,

gunt, laborantes ibi æq; vt in agro Regis, Cumq; peracto labore advesperascit, pari lætitia allatū à Domino istius sementis cibum capiunt, & choreas circa ignem ducunt, vt benedictio Numinis sui *Fetisso*, huic etiam frumento affulgeat. Atque sic ab vno ad alium transeunt, operas enim coniungunt, & coniunctis viribus sementem faciunt, ab vnoquoq; pro viribus, satis laute excepti atque tractati.

*Frumentum i
psorum cito ger-
minans.*

Commisum hac ratione & terræ mandatum semen, breui temporis spacio pullulare & germinare cernitur, non enim diu in terra absconditum latet, Cumque altitudinem viri assecutum est, & flores iam ex spicis prominent, tabernam quandem ex ligno in medio agri extructam stramine contegunt, filiosque suos in ea collocant, vt frumenti rationem habeant & ab auium perniciē illud vindicent, Lolium enim & Zizania non euellunt, sed simul crescere sinunt vsque ad tempus messis, nec aliunde perniciem vllam quam ab auibus metuunt.

*De Milio In-
duc.*

Milium ipsorum spicas habet oblongas, suntque granula colore quidem semen cannabīs æmulantia, sed forma tamen non nihil oblongiori, glumis siue vtriculis & folliculis, aristas nullas habentibus inhæret, instar Dipfaci herbæ, fractum vero & comminutum, candidissimum apparet. Et hoc quidem frumenti genus semper habuerunt, etiam ante Lusitanorum aduentum; succrescit spacio trium mensium, quibus exactis abscinditur, & in terram depositum vnus adhuc mensis spacium requirit, vt calore solis probe exsicceat & percoquatur. Postmodum spicas culmis refecant, inque fasciculos collectas domum deportant, stramine operiendis vel muniendis quasi & cingendis ædificiis suis destinatis.

Panes ex milio.

Milium hoc, frumenti genus optimum est, ex quo facili labore & cura, panes pinferre licet, cum non sit crassum & durum, sed molle admodum & attritu facile, massam statim conficiendis panibus aptam, præbens, qui quidem panes, si recte pinferentur, possent fere vnus esse coloris, cum panibus, quos nostri ex farre seu zea conficiunt, Verum cum fornacum & clibanorum vsum ignorent, & massam istam foco ab ignitis saltem cineribus calenti, imponant, colore ad placentas ex legumine quodam, quod panicum quidam, quidam fagopyrum vocant, factas, accedunt, saporis tamen boni sunt, & nutrimentum salutare hominibus præstant, inter edendum dulcedine quadam linguam afficiunt, licet interim dentes non nihil offendant, quod arenulis ex lapide molari contractis abundant.

*Tributum pro
usu agrorum.*

Tempore messis, vbi frumentum in horrea collegerunt, partem aliquam illis vendunt qui sementem non fecerunt, vt Regi tributum pro usu agrorum persolvere possint. Nihil autem certi hoc nomine ipsis constitutum est, sed quilibet auri tantum, quantum sibi videtur satis esse, ad præfectum Regis deferat, qui, donec ab omnibus tributum illud accipiat expectat, Cumque collectas habet *Bendas* auri 5. vel 6. omnibus illis stipatus agricolis, ad Regem proficiscitur, aurum illud ei afferens, qui pro munere isto gratiam ipsis habet maximam, prandioque eos liberali exceptos & bene potos à se iterum dimittit.

DE FRUMENTO ALIO QVOD IPSIS MAYS, NOBIS

tritium Turcicum vocatur, quomodo in hanc regionem perven-
rit, & quem ipsis usum praebeat.

Hoc frumenti genus, quod ipsis *Mays*, aliis vero triticum tur-
cicum, vocatur, passim iam per vniuersum terrarum orbem
innotuit. Primo quidem ex *America* in insulam *S. Thomae*, & *Mays vnde ac-*
inde postea à Lusitanis ad hæc loca delatum est. Antequam *ceperint.*
enim Lusitani in has terras venissent, frumentum hoc Nigritis plane i-
gnotum fuit, quo verò iam ita abundant, vt tota regio eo oppleta quasi
videatur.

Vtuntur autem eo ad conficiendos panes, milio nimirum suo illud *Panes ex hoc*
admiscentes, Quidam autem cum Lusitanis frequenter versantes, seor- *frumento.*
sim illud terunt, panes inde conficientes præstantissimos, quos postea
Lusitanis & aliis diuendunt, & non parum inde lucrantur, cum eos ita
parare possint, vt quadrimestres sæpe fiant, & aliquot mensibus superes-
se soleant. Filii ipsorum frumento hoc, panis loco sæpe vescuntur, ex-
cussio nimirum ex spicis & aristis igne non nihil tostis & præustis, sed si
frequentius paulo eo vtantur, à scabie sese vindicare non possunt, cum
sanguinem gignat nimis calidum & adustum quasi. Nutrimentum alias
bonum, & salutare præstat, sapore vero, à tritico nostro vulgari non mul-
tum abest.

Indiani in *America* ex panibus huius frumenti potum conficere pos-
sunt, quem ipsi *Chicka* vocant, estque potus inebrians sicut vinum ex uvis *Potus ex tritico*
paratum, Atque idem artificium etiam quidam huius loci animaduert- *Mays.*
isse videntur, frumentum enim hoc aqua probe maceratum coquunt,
atque ita potum Cereuisiæ non absimilem, quem ipsi *Pittouwe* vocant,
inde parant. Hoc autem illi plerunque tantum faciunt, qui cum Lusita-
nis multum conuersantur.

Requirat autem hoc frumenti genus, agrum calidum & humidum, *Quomodo ser-*
& bis in anno fructus suos præbet, Non feritur modo vulgari, sed per po- *tur.*
sitionem & insitionem quasi vt pisa nostratia, terræ mandatur. Non diu
autem sub terra latet, sed breui temporis spacio erumpens crescit, donec
altitudinem viri assequatur, culmos habet arundini in paludibus apud
nos passim crescenti, nō absimiles, quæ rustici in casis & horreis suis con- *Quomodo cre-*
tegendis vulgo vtuntur. Quamuis autem spicas protrudat graues & pon- *scat.*
derosas, ita vt cucumeres æmulari videantur & culmus in summitate
admodum tenuis fragilisque sit, in formam quippe pyramidis fastigia-
tus, attamen ab vno sæpe culmo 7. & 8. pendere spicas videas, vt ita ab v-
no culmo ex vnico granulo prognato, 550. interdum grana colligere
possis.

Coloris porro non eiusdem sed varii hæc grana cernuntur, sic enim *Color huius fr-*
alba quædam & nigra, quædam flaua & cerea, quædam rubicunda, ro- *menti.*
sea, purpurea &c. reperiuntur. Quin etiam vna interdum spica di-
uersi coloris grana profert, Differunt autem quantitate, quædam e-
nim maiora sunt, quædam minora, sed efficaciam tamen illa maio-
rem habent, stramen vero cum Equis hæc regio destituatur, in pa-
bulum non conuertitur, sicut in *America*, vbi nutriendo pecori

etiam inferuit, & pabulum dicitur esse nostro tritico vel hordeo non abfimile.

CAP. XXXII.

DE PLVVIA, CVR EAM TANTOPERE VITENT, ET corporibus suis excipere abhorreant.

PLVVIAM summo studio vitant, & admodum perniciosam corporibus suis nudis existimant, Cuius quidem rei causas etiam habent non contemnendas, cum non admodum salutarem eam esse Bataui ipsi haud raro deprehenderint, idque potissimum temporibus illis, quæ ipsi *Trauados* vocant, & tribus mensibus Aprili, Maio, Iunio, respondent, quibus mensibus tempestates maximæ, fulgura & tonitrua horrenda, ventique & pluuiæ admodum frequentes ibi existunt.

Pluvia perniciofa.

Pluvia vestes consumit.

Pluvia certe quæ sub æquinoctiali linea decidit, tota rubicunda est, & adeo perniciofa, vt si aliquis ea madefactus ad somnum sese non exutis vestibus componat, quod quidem nautis familiare est & vsitatum, morbum sæpe contrahat periculosissimum. Nam & experientia testatur, quod si vestimenta pluuiæ aqua madefacta, antequam soli exposita & probe exsiccata sint, seponantur, breui temporis spacio adeo consumantur & corrumpantur, vt putrefacta quasi gossypium vel lini stupam, digitis facillime distrahere & lacerare possis.

Cur aquam pluuiæ abhorreant.

Hinc apparet non sine causa pluuiam eos vitare, cum præsertim nudis corporibus incedentes incommodum inde percipere facile possint. Hinc igitur pluuiis sese celeriter admodum subducunt, & inter currendum, si forte pluere incipiat, complicatis super humeros brachiis, pluuiam corporibus studiose prohibent arcentque. Adeo enim exhorrescunt ad eius guttas, ac si febris corriperentur, idque non quidem quasi aqua ista frigida esset, cum adeo sæpe deprehendatur calida, ac si igni admota fuisset, sed hæc horroris istius causa est, quod natura eorum à crudis humoribus sit alienissima, vnde etiam noctu dormientes, igni obuertos pedes habent, vt supra dictum est. Itaque inter causas alias, cur oleo & vnguento subinde vtantur, hæc etiam non postrema est, non tantum vt corpus suum crebris hisce inunctionibus nitidum reddant, sed etiam vt ab aqua pluuiæ illud vindicent, cum oleum non facile aquam adhærescere & sese per occultos meatus corporibus insinuare patiatur, quæ quidem insinuatio, grauissimorum sæpe morborum causa existit.

CAP. XXXIII.

DE SCAPHIS ET NAVICVLIS IPSORVM QVIBVS IN MARI vehuntur, quot nempe generum sint, & ex qua materia, quaque ratione fermentur.

SCAPHAS & nauiculas quibus in mari vehuntur, ipsi *Ehem*, Indiani vero alii *Canoës*, & Lusitani *Almadias* vocant, parantur vero ex trunco arboris integro, cui nullæ particulæ, nulla segmenta & assers impinguntur, alia prorsus ab illis quibus

bus *Bresliani* & ad *S. Thomam* habitantes vtuntur, quasque ipsi *Iangados* vocant forma, quemadmodum etiam ab illis prorsus discrepant, quas in India Orientali alias *Phragos* vocant. Quamuis autem admodum leues sint, & nullo pondere aggrauatæ; celeri tamen cursu in mari feruntur, & cum humiles admodum sint, nautas à quibus reguntur, medios sæpe in aqua sedere necesse est, longitudinem habent quæ septem vel octo capere personas possit, si nimirum singulatim sedeant, eius enim latitudinis non sunt, vt binos coniunctim sedentes capiant, Insident autem sellis minoribus, quas singuli ex ligno factas, secum adferunt, & medii semper conspiciuntur, manibus remos tenentes, palæ seu infurnibuli instar ex ligno factos, quibus nauiculam à *Naucrero*, ad clauum sedente, gubernatam protrahunt.

Scapha quales.

Sagittarum autem in modum celerrime in mari feruntur, ita vt volare quasi videantur nulla vel celoce vel cymba assequi eas aut præuerrere possis, idque potissimum mari quieto & placido, quo etiam ab vno gubernari facile possunt, at turbulento, & fluctus ciente mari, sustinere eas vix plures possunt, facile enim subuertuntur, vt necesse sit eos probe attendere in quam partem promineant, nisi enim sese subinde vertant & ab vno latere in alterum pro motu eius vario inclinent, facile subuersis scaphis in mare labuntur, quæ quidem etiam causa est, quod *Bataui* iis vti commodè non possunt. Nam & *Nigritas* interdum, iis subuersis, in mare incidere accidit, qui tamen mirâ agilitate etiam si aquis immerfi sint, nauiculas rursus erectas aqua liberare, & insilientes ipsis, iter suum continuare possunt, ita vt littus legere necesse ipsis non sit.

Quam celeriter nauicula progrediantur.

Possunt quidem cum illis ad 5. vel 6. miliaria in mare excurrere, sed cum maris impetum sustinere & aduersis fluctibus progredi admodum sit difficile, matutino plerunque tempore iter ingrediuntur, vt negotiis suis mature peractis, circa meridiem, cum venti plerunque contrarii mare conturbare cernuntur, littus legere, & scaphas suas in aridam deducere possint.

Quousque hinc scaphis progrediantur.

Vulgarium autem scapharum longitudo 16. latitudo vero vnus cum dimidio vel ad summum duorum pedum esse solet. Sed & aliud genus habent, quo non nisi in bellis, itemque in advehendis bobus aliisque pecoribus vtuntur, & huius generis reperiuntur quædam magnitudine & capacitate sua cum cymbis nostratibus certantes, cum & tormentis, si opus sit, muniri, & malum, vnde carbasa dependeant, sustinere possint.

Scapha minores & maiores.

Huius autem generis naues, 35. pedes longæ, 5. latæ, & 3. altæ plerunque esse solent, & puppim habent rotundam atque sessilem, transtris ex solido ligno constantibus exornatam. Fiunt vero potissimum in promontorio seu *Cabo de Trespuntas*, vbi arbores admodum proceræ & solidæ crescunt, quarum aliæ 16. aliæ 17. & 18. interdum *Orgyas* in circumferentia complent. *Lusitanis* maxime inseruiunt, qui alimenta hinc inde coempta ab vno castello ad alterum deferre coguntur. Sed & *Nigritæ* eis vtuntur, velis nimirum & funiculis ex arborum corticibus, iunco item & stramine confectis, eas instruentes.

Maiores ubi fiunt.

Minores magna copia in *Anta* fiunt, cum locus iste idoneis arboribus admodum abundet, veneunt autem ibi plerunq; vno *Peso* auri, quod

Minorum magna copia.

flore-

florenos Francofordienses 4. fere constituit. Maiorum non est magna frequentia, sed minores passim magna copia reperiuntur, inprimis vero in *Agiraki* vel *Aldea de Torio*, qui locus piscatoribus multis habitatur, qui 70. vel 80. interdum scaphis piscatum in mare proficiscuntur. Peractis autem negotiis cum domum reuertuntur, non quidem scaphas suas in aqua relinquunt, sed in aridam statim protractas, ad locum eis destinatum deferunt, ut & à putredine vindicentur, & leuitatem etiam suam conseruent, quam attracta aqua amitterent. Eius enim leuitatis sunt, ut à duobus viris in humeros acceptæ, ad locum destinatum facile deferantur.

Quomodo scaphas fiant.

Parantur autem hoc modo, primo lignum quoddam securibus siue ascis quas à Batauis redimunt, vndique abscindunt, atque in formam oblongiorem perpoliunt, ita tamen ut ab vtraque parte circa medium nonnihil protuberet, & formam alui repræsentet, postea carinam faciunt planam, & in extremitatibus lignum illud vno fere modo exacuunt, ut non facile inter proram & puppim discernere possis, nisi quod prora seu anterior pars aliquanto soleat puppi esse depressior & inferior.

Protuberantias autem in extremitatibus relinquunt ab vtroque latere, veluti in triremibus plerunque conspiciuntur pedem vnum longas, & quatuor digitos crassas, quæ apprehendendis & commodius deportandis scaphis illis inseruiant. Hoc modo paratum lignum, peculiari instrumento pulchre excauant, ita ut latera quidem vnus tantum digiti, fundus vero duorum crassitiem obtineant, Tandem accenso stramine, leniter eas vndique adurunt, à vermium corrosione, & fissuris ab æstu solis existentibus, eas hoc modo vindicantes. Hoc autem dum faciunt, margini, ne ab igne contrahatur & incuruetur, columnas aliquot substernere solent.

Scapha Fetisso conseruanda commendantur.

Cæterum perfectas ita & elaboratas, *Fetisso* consecrare non cessant, Multos igitur *Fetissos* ipsis apponunt, variis frumenti spicis exornatos, ut à *Fetisso* ab omni incommodo & detrimento conseruentur, qui frumentum etiam simul quo vescatur habeat, ne scaphis hisce custodiendis inuigilans, fame forsitan & inedia pereat. Sic igitur scaphas suas non solum artificiose parare possunt, sed & ab omnibus inquinamentis conseruare diligentissime solent, & quilibet etiam suam ab aliis discernere exacte novit, ita ut non facile alienam apprehendat, piscatum quando exire, aut aliud quid in mari peragere constituit.

CAP. XXXIIII.

DE PISCATVRA EORVM, QVIBVS INSTRVMENTIS ET
quomodo eafiat, quales item pisces & quibus temporibus capiantur,
& quid tributi de captis piscibus Re-
gi persoluantur.

Quando à capiendis piscibus cessant.

P

RÆCIPVVM laborem & studium capiendis piscibus impendunt, cum ad piscaturam ab ineunte ætate à parentibus suis assuefiant. Piscantur autem singulis per septimanam diebus, excepto die Martis, quem Sabbathi loco, sanctum habere coguntur. Variis autem instrumentis vtuntur, & pro diuersis anni

anni temporibus, varia etiam piscium genera capere solent, veluti paulo post dicitur.

Multum autem nocturno tempore piscatu inuigilant, accensas faces ^{Piscationes nocturna.} manu altera ut cernere possint, sibi præferentes, altera vero manu tridentem seu fuscina tenentes, hac enim pisces lumini accelerantes cōfodiunt & aqua extractos reponunt.

Faces hæc ex ligno arido & leui præparant, fissum enim illud & oleo de palma probe perfusum, in fasciculos brachii alicuius crassitie, longitudine vero 6. fere pedum colligunt, qui accensi flammam lucidissimam ^{Faces ad piscandum adhibentur.} gignunt. Alii, ignem in scaphis suis extruunt, quarum latera tribus vel quatuor sunt pertusa foraminibus, per quæ radii flammantis ignis in ^{Ignis in scaphis extruitur.} aquam proiecti, pisces alliciunt, qui advenientes fuscina postmodum confossi capiuntur.

Sunt etiam, qui licet noctu capiendis piscibus operam dent, nullis tamen scaphis & nauculis utuntur, sed in littore sese continēt. Media autem nocte egressi, altera quidem manu ardentem facem, altera vero fuscina scirpeam vel arundineam, quæ corbem repræsentat gallinari- ^{Pisces fuscina scirpea capiuntur.} um, pullis, apud nostros, interni solitum, arripiunt. Sic instructi aquam umbilico tenus ingrediuntur, flumini contra nitentes, Cumque pisces lumini appropinquare vident, fuscina eis statim insternunt, immissaque per orificium superius manu, eos apprehendunt, quos postmodo captos funiculo vel chorda per oculos traiciunt & à collo suspendunt, donec quantum satis est piscium acceperint, Pisces vero tali ratione capti, forma ad Cyprinos & præsemos nostros quam proxime accedunt, & carnem bonam habent quæ salmonem fere resipit.

Quod si nocturnas hæc piscationes tempus anni non admittat, primo statim diluculo piscatum abeunt, bini semper scapham vnam ingressi, vnus nempe qui eam gubernet, & alter qui capiendis piscibus incumbat, satis autem longe à littore abscedunt, & arma sua pro diuersa ratione temporis varia secum ferunt. ^{Piscationes matutina.}

In Ianuario enim, Februario & Martio pisciculos minutos capiunt, qui magnos habent oculos, comprehensi vero saltando & fremendo ^{Quales pisces capiant in Ianuario, Februario & Martio.} magnum edunt strepitum & fragorem donec extinguantur. Pisces hi, quos ab oculorum magnitudine Ophthalmios vel oculatos cum Plinio dicere possis, forma & colore porculos nostros vel percas minores referunt, nec sapore etiam ab ipsis multum alieni deprehenduntur, Capiuntur vero funiculi beneficio, cui hami tres vel quatuor cadauere infecti adherent; Eiusmodi enim funiculos ex arborum corticibus factos, ad Orgyastres vel quatuor, cum profundius natate non soleant, aquæ immergunt, Cumque aggrauari eos & in profundum trahi sentiunt, extractos postmodum piscibus liberant.

In Aprili & Maio, aliud quoddam piscium genus boni saporis capiunt, Raiis non absimile, quod hac natura est, ut ex profundo interdum emergens, aquæ sese imponat, itaque etiam hamo adunco facile comprehensum attrahitur. ^{Aprili & Maio.}

Menibus Iunio & Augusto, pisces capiunt, ab Halecibus nostris non multum discrepantes, quos ipsi *Sardin* vocant, verum propter spinarum ^{Iunius Augustus.} quibus admodum abundant, multitudinem, palato non arrident. Pisces alioqui in superficie aquæ sese continent, hacque natura sunt, ut cælo sereno

fereno & tranquillo ex aquis subinde exsiliant. Ratio vero eos capiendi hæc est, Funiculo satis longo, & in extremitate plumbo aliquo prægruato, multos hamos annectunt, piscium aduentum præstolantes, qui cum salire in aqua cernuntur, ex humeris in eos funiculum istum emittunt, & hamis adhærentes attrahunt, donec accepta non exigua multitudine circa meridiem domum reuertantur.

Sed & Cancros & Astacos siue Cammaros hoc tempore quamplurimos capiunt, eiusdem fere generis cum illis quos Norwegia habet in scopulis latitantes. Cibi sunt satis boni, sed qui tamen pro incremento & decremento Lunæ subinde varietur.

Sept. mens.

Mense septembri varia sese ipsis piscium genera offerunt. Quidam enim scombris, vel etiam Alocis similes sunt, sed capite quidem longiori, corpore vero tenuiori, Cutem habentes glabram & squamis plane carentem. Quidam reperiuntur geminato quasi ore, quibus decoctis os superius remouetur, & sapore Cyprinum nostratem referunt. Quidam Mullos referunt, barbati enim sunt, & cristam instar serræ in tergo eminentem habent. Cauendum autem est, ne inter capiendum spinis istis ledaris, tam enim venenatae sunt, ut non solum intumescere læsam aliquam partem faciant sed incredibilem etiam dolorem excitent, & periculum membri istius vulnerati rescandi afferant. Non sunt autem saporis tam iucundi, ut superiores, capiuntur vero peculiari instrumento, & tali propemodum modo quo in Hollandia A sellos capiunt, Rati enim lignæ cornu aliquod alligatur, in cuius medio pistillum est, ut crotalū aliquod quale vaccis nostris appendi consuevit, referat. Ratem hanc mari committunt cuius fluctibus impulsu cornu, sonum aliquem præbet, instar nolæ vel tintinnabuli, quo inuitati pisces, dum apprehendere ratem cupiunt, hamis interim occultatis adhærescentes capiuntur.

Octobr.

Novembri.

Mensibus Octobri & Nouembri, retia plerunque usurpant, quæ ex arborū corticibus facta, 20. fere Orgyas longa sunt. Hæc enim vesperi aduerso maris flumini immergunt, ingenti in extremitatibus saxo aggrauata, locum vero ligno oblongo signant, quod funiculo retibus alligatum in superficie maris natans, indicio est piscatoribus, ubi retia sua reuerſi inuenire debeant. Per noctem enim integram in mari ea relinquunt, ubi ingens piscium copia illis interim implicatur, quam sequenti postmodum die, eleuatis ex mari retibus, colligunt. Cumque retia soli exposuerunt, coniuncta postmodum manu, in mare, pisces alios cum rate lignea captum proficiscuntur.

Pisces vero quos retibus capiunt Luciis nostris adsimilantur, dentes habentes acutissimos, quibus multum damni dare solent, omnibus aliis piscibus formidabiles, unde etiam Hollandis propter similitudinem Lucii vocantur. Sed & aliud quoddam piscium genus retibus capiunt, Salmonibus non absimile, quod carnem habet albicantem & boni saporis. Quin & Galeos stellatos reti capiunt, & Hinnulos siue Galeos cruciferos, sic dictos quod amplis capitibus sint, & os latum habeant instar battilli vel testi, quo placentulas parare nostri solent, corpus vero quasi cruce insignitum apparet, & ab humanis prorsus abstinent corporibus. Refectos per totam regionem transportat. At maiores illos qui robore suo duas & tres interdum superare scaphas possunt, statim dissectos inter ciuitatis ubi capiuntur incolas distribuunt atque diuendunt.

In

In Decembri, quemadmodum etiam in Iulio, pisces capiunt quos *Korcofado* vocant, latitudinem habent longitudini æqualem, & caudam instar lunæ dimidiatæ, squammas habent exiguas, spinas vero paucissimas, carnis sunt antequam coquantur albicantis, quæ tamen elixa ad rubedinem paululum, velut *Accipenser*, inclinat. Capiuntur hamis aduncis, ad funem alligatis, idque tali ratione: Hamo particulam calami indici siue arundinis sacchariferi præfigunt, funemque capitibus suis alligant vt ad 7. vel 8. Orgyas in mare propendeat, cum igitur pisces arundinē attingunt calami dulcedine invitati, quo cibo admodum delectantur, sentiunt illud in capite, & statim protractum ex mari piscem hamo liberant, capientes hoc modo 20. sæpe & 30. per diem dimidium, Longe autem lateque à paganis distrahuntur, quemadmodum etiam cochleæ seu conchæ marinæ, quarum inter scopulos magna sese ipsis interdum offerre solet copia, suntque saporis æque boni atque nostræ.

Cæterum peracta piscatura ex mari redeuntes, publicano regio tributum persolvere coguntur, partem nimirum aliquam piscium, qui ad Regem statim deferuntur vsui quippe quotidiano inferuientes. Sed & piscationes exercent alias, in stagnis nimirum & lacubus, retia adhibentes nostris non multum dissimilia, sed illa non contrahunt, verum in fundo traduentes cum piscium aliquid ceperint, comprehensum manibus, in sportulas quas à corporibus dependentes habent, coniiciunt, Alii retia adhibent tantæ altitudinis, vt aquæ profunditatem adæquent. Ea explicata & baculis erecta, per stagnum traducunt, quicquid comprehendere possunt, secum in aridam trahentes. Cum autem nullibi exitus ipsis pateat propter altitudinem retium, fit interdum vt magnam copiam comprehendant, & de eis tributum Regi non persolunt, cum poreulis nostris minores sint, & saporis non admodum boni.

Fila vnde retia hæc fiant, viri ipsi ducunt, reuerfi enim à piscatura, post meridiem in ripa stagni confident, trahentes fila, & retia sua component. Non diu autem pisces ibi à corruptione & putrefactione conservari possunt, cum regio sit calidissima, itaq; necesse est vt recentes quamprimum ex aqua proferuntur, coquantur & comedantur.

C A P. XXXV.

DE FORMA SAPORE ET QUALITATE PISCIVM
qui in regionibus istis capiuntur.

RÆSTANTISSIMVS omnium qui in mari capiuntur piscis *Dorado* est, itaque etiam hoc nominis apud Lusitanos invenit, Dicitur enim *Dorado* ab auro, quasi piscis aureus, vel cum auro conferendus, propterea, quod mare hoc meliores non gignat aut producat, quamvis hæc etiam nominis huius ratio videri possit, quod in aquis fulvus & aureus appareat, auri nimirum instar resplendens. Sapore Salmonem referunt & Anglis quidem, Delphines, Batauis vero pisces aurei dicuntur. Celeres admodum sunt in natando, ita vt piscium velocissimi habeantur. Nauibus gaudent & facile capiuntur cum fames eos premit. Pedum plerunque 4. vel 5. longi sunt, & Cristas habent siue pinnas in tergo à capite ad caudam vsque pertingentes. Cæterum cute glabra sunt & nullis squammis rigente, spinam vero vni-

cam saltem habent, quæ per totum corpus sese extendit. Si quando fame vrgeantur & pisces volantes nullos comprehendere possunt, vnus aduersus alterum insurgit, & sese inuicem deuorant, quod Batauis aliquoties visum & animaduersum. Sereno cælo cateruatim aquis innatantes cernuntur, & pro diuersis anni temporibus, diuersis etiam in locis sese continent. Iecur ipforum arefactum & in puluerem redactum, dysenterix medetur, si modico vini permistum assumatur.

Bonites.

Secundum à *Dorado* locum *Bonites*, obtinent; saporis boni, sed cum *Dorado* tamen non conferendi. Capiuntur plerunque in locis à fluctuum vehementia periculosis. Breues sunt & crassi, acuminato capite & spinarum paucarum, plurium tamen quam in *Dorado* reperiuntur. Pisces volantes ingenti odio, vt superiores etiam, prosequuntur, Delectantur nauibus, quas cursus celeritate vel superare possunt. Capiuntur adunco hamo, fasciis cædidis involuto & funi alligato, Cum enim linteum istud candidum in aquis vident, piscem esse volentem existimantes, ad illud summo impetu feruntur, sed apprehenso ferro adhærescunt, & ex aqua capti protrahuntur. Cutem habent glabram, coloris cinerei vel cæsei, & capiuntur tempestate mala atque procellosa commodius quam bona.

Albocores.

His fere similes sunt *Albocores*, Cute glabra & candida, squammis carentes, pinnas vero habentes fului coloris, quas sub aquis cernere est elegantissime. Superant *Bonites* magnitudine, inveniuntur enim quidam longitudine quinque pedum qui virum latitudine adæquant, succi sunt exigui, & non boni admodum saporis, cutem habent mollem, & spina constant vnica per vniuersum corpus protensa.

Testudines.

Testudinum duo reperiuntur genera, quædam enim in terra tantum, quædam vero in terra & in aquis simul viuere possunt, Reperiuntur magna copia circa promontorium viride, animalia sunt pigra & somnolenta, quæ dormientes plerunque aquis innatare videntur, Cû calorem solis penetrare per testam alteram sentiunt, statim sese invertunt, modo superiorem modo inferiorem corporis sui testam soli obiectientes, vt feruorem ita nimium à se avertant. Cum igitur dormientes ita à maris fluctibus propelluntur, comprehensu sunt facilimi, hamo enim lateribus ipforum sub testam iniecto ex aqua protrahuntur. Animadvertentes autem insidias, statim sub aquas sese occultant, quamuis non diu sub aquis se continere possint. Carnem habent delicatam & sapore ad vitulinam nostram quam proxime accedentem.

*Galeus siue
Hinnulus, Tu-
baron.*

Galeus siue Hinnulus, Lusitanis *Tubaron*, Gallis vero *Requiens* dictus, apparet plerunque cælo sereno & quieto. Feruntur autem stipati & cincti quasi magna minorum pisciculorum multitudine, qui *Quaquadores* dicti, os habent & caput latum, quo corporibus hinnulorum adhærescere possunt. Ad percas alioqui proxime accedunt, Cumque cibum nactus est hinnulus, ipsi statim adsunt, & eodem vescuntur cibo, quos etiam ipse, nihil repugnans, facile admittit. Cæterum Galeus hic *Tubaron*, carnem habet crassam & minus delicatam, pigri sunt in natando, & cristas in capite admodum eleuatas gerunt. Os habent ad colli fere medium inclinatum, quod comedere volentes magno labore eleuare coguntur. Capite sunt lato & plano, viribus vero pollent maximis, quas etiam cauda sua optime exercent. Dentes habent acutissimos. & instar serræ alicuius dentatos, vnde natantibus interdum in mari hominibus brachium vel pedem tanta celeritate abscindunt, ac si securim quis adhibuisset.

buiſſet. Famelici admodum ſunt, & cibi auidiſſimi, ita vt quicquid apprehendunt in aluum ſtatim traiciant, nihil attendentes, an ſtomacho ſuo conueniat nec ne, vnde vel hamos ferreos & ſecures in ventriculis ipſorum ſæpe reſertos Bataui affirmare non dubitant.

Turſiones vel phocænas Luſitani *Tamnos*, Galli vero *Marſovin* vocant, ſuntque duorum generum, quidam roſtrum habent inſtar ſuis acuminatum, vnde etiam interdum Delphines vel porci marini nominantur. Alii oſlatum & planum habent inſtar Lamiarum, quo nomine etiam ab Hollandis vocantur, cumque quaſi cucullati appareant, vocantur propterea etiam Monachi Marini. Longitudinem plerumque habent 5. vel 6. pedum, & caudam diſcriminatam. Cum diſſecantur adipem præbent & lardum carnemque ſuiſus noſtris ſimilem, Omnia enim inteſtina habet cum porcis communia, & eodem cum ipſis etiam cibo veſcuntur. Cateruatim ſemper incedunt grunientes inſtar ſuum, quod quidem certarum tempeſtatum ſignum & indicium haberi ſolet.

Sed & Lamia cateruatim in mari natate videntur inſtar Turſionum vel porcorum, à quibus tamen celeritate non nihil ſuperatur. Paulo ſunt minores Balænis, ſed branchias vel foramina in capite, quibus aquam expuant atque transmittant, nulla habent.

C A P. XXXVI.

DE OMNIS GENERIS SYLVESTRIBVS ET DOMESTICIS
*animalibus, quæ in his regionibus inveniuntur, quomodo nimirum
qualibusque inſtrumentis capiantur.*

FERARVM & aliorum animalium, tam bonorum quam nocentium, defectum nullum habent, nam à Luſitanis ſi quod adhuc deeſſet, ſtatim eo transportaretur. Et quidem quod ad ſeras attinet, inter illas quidem Elephantes primum & præcipuum obtinent locum, nam & vaſtiſſimæ & fortiſſimæ ſunt omnium ferarum, quæ tantum ſufferre & perficere laborem poſſunt, quanto nulla alia ſufficiunt animalia, ſed & libenter omnia perficiunt, & tanta cum voluptate, vt etiam oneri potius ſuccumbant, quam ſocium aliquem admittant, maxime ſi bene habeantur, & in cibo potuque defectum nullum ſentiant.

De virtutibus eorum alii multa annotarunt, quæ hic repetere neceſſarium non eſt, Vita ipſorum ad 150. annos extendi poteſt, niſi vis aliqua ipſis inferatur, Quo plus autem annorum aſſequuntur, eo colorem & pilos accipiunt elegantiores, in primis vero caudas habent admodum præſtantes, quæ etiam in magno ab Indianis habentur pretio. Diligenter autem ipſis inſidiantur, quamprimum intelligunt vbi locorum ſeſe contineant, cum illis non ad laborem ſolum vtantur, ſed etiam carnibus eorum veſci paſſim ſoleant.

Capiuntur vero tali modo, principio locum obſeruant, quo ſeſe cõferre frequenter ſoleant, ibi n. foueam ſatis profundam faciunt, orificio eius ſtramine & foliis arborum operto, Huius igitur doli ignarus Elephas accedens, in eam incidit, quo facto adſunt ſtatim Nigritæ iaculis & miſſilibus eum haſtis in fovea captum conficientes, Cumq; eo interfecto deſcenderunt, mēbratim eum in partes diuidunt, de quibus cuiſlibet liberum eſt accipere quantum voluerit. Pellē ſellis & ſedilibus inſternunt, caudam vero Regi tanquam inſigne aliquod munus offerunt, qui eo ad muſcas abigendum vtitur.

*Pardales &
Tigres.*

Postea Pardales etiam habent & Tigres, illas quidem nostris per omnia similes, has vero alterius à nostris naturæ. Ita enim comparatæ sunt, ut discernere inter homines albos & nigros possint, nam ab albis hominibus in vniuersum abstinēt, cum tamen nigritas sæpenumero interficiant & deuorent. Feroces autem admodum sunt & crudeles, ipsis etiam leonibus sæuiiores, pellem habent multis puncturis variegatam & interstinctam, quæ propterea etiam magni æstimatur. Cum fame urgentur & nullum offendere in agro animal possunt quod vorent, ædificia hominum ingrediuntur, comprehensumque animal quodcunque, secum abducunt, idque sine omni metu & timore, spectantibus etiam hominibus, quos ipsos etiam iugulare & deuorare interdum solent.

Quomodo capiuntur.

Difficiliter admodum capiuntur, etiam si enim iaculis veneno infectis petantur, nisi tamen comprehensæ constringantur neglecto vulnere fugam arripiunt, quamuis postea inter currendum, veneno scilicet ex motu isto magis accenso & excitato, deficiant, & in agris exanimis reperiantur. Itaque talem eas capiendi dolum Nigritæ excogitarunt. Diligenter obseruatum locum ubi sese plerumque continere solent, multis palis & stipitibus muniunt, facientes in eo decipulam seu caueam quasi, ligneis interseptam longuriis, muscipulæ quamures apud nos capiuntur, non absimilem, Ingressæ igitur bestię allatum cadauer, quod ibi occultatum vident, irretiuntur, & iaculis postmodum conficiuntur.

Simia & Cercopitheci.

Simiis & Cercopithecis tota abundans est regio, suntque variorum generum, Quidam enim barbam habent albicantem, reliquum vero corpus maculosum, multis punctis variegatum & distinctum, & in ventre quidem pilis niueis in tergo vero spadiceis conspiciuntur, pedibus nigris, & nigra cauda, Batauis simii barbati vocantur.

Simiorum duo genera.

Alii vero etiam reperiuntur, quibus à naribus albis Bataui nomen dederunt, quod nihil albi in vniuerso ipsorum corpore exceptis naribus, cernatur, feri admodum sunt & indomiti, odoreque suo pessimo nares hominum grauiter afficiunt. Quidam etiam *Iaccis* illis similes inueniuntur, quibus littus graniferum abundat. Omnes autem ad duo referri possunt genera. Quidam enim feroces admodum sunt & hominibus infesti, & hi admodum sunt sæcundi, reperiunturque aliquibus in locis tanta copia, ut incolæ arma aduersus eos capere cogantur. Quidam vero hominibus fauent, libenter cum eis conuersantur, & conuietum eorum delectantur vnice.

Omnes autem in genere admodum ingeniosi sunt & callidi, ita ut, quod semel tantum viderunt, imitari statim conentur, pullos suos admodum diligunt, nunquam otiosi conspiciuntur, & membris omnibus ad humanam accedunt formam, ut ipsis præter sermonem & loquelam vix aliquid deesse videatur, unde etiam Nigritæ maledictos eos homines esse asserunt, qui loqui quidem si vellent, possent. Capiuntur plerumque funiculis ab arboribus suspensis.

Lepores vulpecula & cerni.

Leporum, vulpecularum & ceruorum, non exiguus ibi reperitur numerus, sed alibi tamen maior, alibi minor, nihil autem à nostris differunt, nec rationem Nigritæ peculiarem eos comprehendendi habent, cum enim forte potum ad flumina veniunt, adsunt statim Æthiopes iaculis eos petentes, ut decidant & moriantur.

Serpentes.

Serpentes quos regio ista alit, nostris non absimiles sunt, si magnitudinem

dinem vel amplitudinem eorum excipias. Quidam enim palmorum 20. longi, & 5. lati deprehenduntur. Et hæc quidē magnitudo eorū vulgaris est, occurrunt enim interdum etiam maiores, sed rarius tamen. Nuper quidem captus est aliquis longitudine 30. pedum, cui portando viri 6. sufficere vix poterant:

Fauces habent admodum capaces, ita ut integras deglutire gallinas & anseres possint. In terra æque ac in aquis viuere possunt, ventre cibis repleto, prosternuntur in terram, somno indulgentes, more ebriorum hominum, sicque oppressi, facile interficiuntur. Nigritæ enim eis libentissime vescuntur, carnes eorum vel gallinarum carnibus præferentes.

Sed & aliud quoddam serpentum genus ibi reperiri dicunt, quos Dracones vocant, alis & cauda rostroque bene longo & dentibus acutis-^{Dracones alii.} simis, quibus pecudes & carnes crudas quascunque conficere facile possunt, formidabiles. Colore sunt cæruleo & viridi, & ab Æthiopibus pro Fetiss^{is} habentur: Odio Elephantes persequuntur maximo, quos etiam calliditate sua interimere possunt. Vlnarum sunt in his regionibus plerunque decem, quamuis alibi inventi sint Dracones 100. pedum longi, qui volando eo usque ascendere & attollere sese potuerunt, ut vel aues in aëre volantes comprehendere potuerint

Sed & Crocodilus ibi reperitur, animal perniciosissimum, quod tam ^{Crocodilus.} in aquis quam in terra viuere potest. Accepta enim præda statim ad aquam properat, ut eam ibi abscondat. Non solum autem pecora sed & homines abripere & deuorare audet. Ortum Crocodili ex ovo habent, quod magnitudine sua ouum anserinum non superat, crescunt autem in tantam magnitudinem, ut pedes interdum 20. longitudine sua excedant. Pecora vero abrepta in aquis non deuorant sed abscondunt solum, & cum iis vesci volunt, ex aquis retrahunt. Magna sunt pedum pernicitate, & cute tam dura, ut nulla eam hasta penetrare possis, sed in ventre tamen molles sunt, & facile vulnerari possunt, itaque dexteritate & prudentia opus est, ut capti interficiantur.

Lacertis & Chamæleonibus regio ista etiam non caret. Et referunt ^{Lacerta.} inter alia Bataui, in sylua ipsis lacertam aliquando tantæ magnitudinis occurrisse, ut crassitie virum æquarit in longitudine vero 6. pedes habuerit, squamis albis opertam, ita ut instar cochleæ vel ostreæ alicuius enituerit, quæ cum ad quadrantem horæ consistens Hollandos probe intuita esset, tandem in syluam rursus aufugerit cum tanto strepitu, quasi ingens ceruus arbuta perrupisset.

Chamæleones, lacertis non absimiles sunt, sed colorem tamen alium, ^{Chamæleones.} ad malum nempe aureum fere accedentem præ se ferunt, cum autem hominem aliquem intuentur, vulgarem suum colorem mutant, exiguo vtuntur cibo, ita ut etiam vento vel aëre pasci atque victitare dicantur. Nigritæ inter venenata animalia hæc duo non numerant, arefacta enim magna copia distrahunt & in cibum assumunt.

Porro multis etiam Moschi vel Zibethiferis Catis abundant, quos Lusitani Kato ^{Felis velcati Moschiferi.} Dagalia, Æthiopes vero Kankan vocant, Hæc animalia etiam in aliis Indiæ Orientalis locis & in Iava reperiuntur, sed nullibi eius sunt præstantiæ, ut cum illis quæ in Guinea vivunt, conferri possint, ubi vocantur Castory. Nutriuntur autem multa copia à Lusitanis qui non exiguum ab ipsis commodum percipiunt, ex Agaly nempe vel

vel moscho, quem egregie purgatum, & vitris probe obligatis inclusum, Lyfabonam transmittunt, magnoque precio diuendunt. Sed non facile educantur & nutriuntur, præterquam enim quod ad mordendum semper propensi sint, meris etiam tantum carnibus vescuntur, Gallinas nimirum, columbas, & alias delicatiores carnes expetentes, cibumque plane respuentes alium. Forma ad vulpeculas proxime accedunt, excepta cauda, quæ feles vel catos eos esse demonstrat, per vniuersum corpus punctis pardalis instar interstincti sunt. Capiuntur potissimum ab Æthiopibus in syluis, cum adhuc ætate florent. Virilis sexus præferitur fœminino, & quo ferociores & intractabiliores sunt, eo moschum proferunt præstantiorem.

Leporum venatio.

Multi præterea lepores, ut alibi passim, sic potissimum in *Ackra* reperiuntur. Cum autem eos capere volunt, cateruatim ad locum eum sese conferunt, ubi lepores congregatos norunt, accipientes singuli duos vel tres denigratos baculos, brachii longitudinem obtinentes. Porro circumdato vndique & cincto loco ubi lepores latitant, ingentem strepitum, baculorum percussione excitant, quo perterrefacti lepores profiliunt, exitum quærentes, sed baculis Nigritarum percussi occumbunt, atque ita magna sæpe copia capiuntur.

Venationes omnibus liberæ sunt & permissæ. Sed & multæ feræ aliæ ibi reperiuntur, tam inusitatæ & peregrinæ formæ, ut cum nulla nobis nota fera conferri possint, cum præsertim incolis etiam ipsis natura ipsarum sit incognita, Bataui vero terræ confidere, & à nauibus procul abscedere, ut feras perscrutentur non audeant, ne à Lusitanis comprehensi in seruitutem redigantur.

Canes.

Iam quod ad domestica animalia attinet, Canibus felibusque abundant plurimis, Et canes quidem latrare non possunt, nec mordendo nostris, similes, sed plane muti existunt, varii coloris sunt, nimirum albi, nigri, spadicei, fului, flauī &c. Assumuntur autem in cibum, vnde in locis aliquibus, magna copia, velut oues vel sues, in forum aguntur atque venduntur. Nam & *Ekia* ab ipsis, & *Cabra de Matto*, quod idem sonat ac oues vel capras syluestres, eandem ob causam vocantur, suntque primum munus quod ad nobilitatem aspirantes Regi offerre coguntur. Cæterum nostri canes in magno apud ipsos habentur precio, propterea quod latrare possunt, audito enim canum latratu, loqui eos Nigritæ existimant.

Feles.

Sed & feles in magno sunt apud ipsos precio, cum mures capiant, qui Nigritis in ciuitatibus passim habitantibus multum molesti esse solent. Vocantur ab ipsis *Ambaio*, suntque pelle pulchra & tenera, Assumuntur vero etiam in cibum quemadmodum de canibus antea dictum est.

Gallina.

Boues & vaccæ eius loci, mediocris sunt magnitudinis, Non mulgentur ab hominibus, vix enim tantum lactis habent, quantum nutriendis vitulis sufficiens est, quos etiam ægre sustentare & educare possunt propter pabuli siccitatem & inopiam æstusque vim maximam.

Gallinas & capras, quæ simul etiam oues & verueces eorum sunt, à Lusitanis ex Insula *S. Thomæ* acceperunt. Et Gallinas quidem facile ipsis est sustentare cum frumento abundant optimo, quo saginata vel Caponibus nostris non cedunt, quamuis quoad magnitudinem, iis paulo inferiores existant, Oua quæ pariunt, magnitudinem ouorum columbinorum vix assequuntur.

Columbas

Columbas similiter à Lusitanis accèperunt, vnde etiam *Abronama*, quod aues à candidis hominibus eo delatas significat, vocantur. Colum-
bis nostris fere similes sunt, nisi quod capita habeant aliquantulum mi-
nora, nondum vero maiori ibi cernuntur copia.

Sed & sues à Lusitanis acceperunt, vocant vero eas *Ebbio*, suntq; exi-
guæ magnitudinis, & carnis suauissimæ.

Anseres quos nuper ab Hollandis acceperunt *Apatta* vocant, & pro-
pter raritatem in magno habentur precio.

C A P. XXXVII.

DE AVIBVS ET INSECTIS OMNIS GENERIS, QVAE
in regionibus illis inveniuntur.

AVIVM quæ ibi reperiuntur genera varia sunt, pauca tamen
nostris similia. Primo quidem Psittaci cærulei coloris, ma-
gna frequentia per arua passim volitantes cernuntur. Ho-
rum pullis incolæ admodum insidiantur, ex nidis eos eru-
entes, idque propterea quod rectius & melius ad garriendum assuefi-
ant si à primo quod dicitur ovo in ædibus foueantur, & cum sylvestri-
bus passim volitare non permittantur, Atqui non tamen eius sunt præ-
stantiæ, nec garrire etiam tam commode vt Bresiliani illi virides, di-
scunt.

Deinde viride quoddam auium genus occurrit, sturnis nostris non
multum dissimile, quod ipsi *Ahuront*, Bataui vero *Paroquiten* vocant.
Has aues laqueis & retibus capiunt, eodem fere modo, quo Fringillæ
nostris capiuntur. Valles amant & campestria plana milio confita, eo e-
nim libenter vescuntur. Amice inuicem viuunt, & concordiam vnice
colunt, si enim par aliquod auuario includatur, turturum fere naturam
imitari videntur. Aspectu admodum delectabiles existunt, per vniuer-
sum nempe corpus virides, caput vero habentes colore mali aurei insi-
gnitum & condecoratum.

Eiusdem autem generis adhuc aliæ reperiuntur, rubri & sanguinei
coloris, nigro in capite puncto, & atra cauda insignes, paulo tamen supe-
rioribus maiores.

Sed & aliæ reperiuntur aues, Emberizis flauis vel Fringillis quas vo-
cant aureis non dissimiles, coloris nimirum aurei vel crocei. Hæ autem
in agris non morantur, propter serpentum & aliorum venenatorum a-
nimalium insidias, sed nidos suos à tenuissimis arborum ramusculis
quam artificiosissime suspendunt, vbi ab insidiis omnibus tutas se esse
norunt.

Habent adhuc minutas alias, quas carduelibus nostris assimilare li-
cet, eas Nigritæ viuas ori inferere, & vna cum plumis atque intestinis
deorare solent.

Habetur porro genus aliud Aquilis non dissimile, nisi quod ca-
pite ad Galli decumani, quem Gallopauum Gesnerus vocat, speciem,
magis accedat. Volucres sunt fastu & iracundia tumentes, Nigritisque
admodum perniciosæ, multum enim ipsis damni inferunt, qui sibi ad-
modum ab eis metuentes frumentum subinde & aquam ad montana
deferunt, vt escam reperientes ab iniuriis abstineant, ipsique ita placatas
quasi,

quasi, mitiores eas experiantur. Vocant eas *Pastro de Diago*, quod idem sonat, ac volucres à Deo missas, & summo studio cauent, ne damnum aliquod ipsis inferant, aut villo modo eas offendant, cum illud inultum habere eas non posse certo sciant. Delectantur sordibus, & plerunque in sterquiliniis locisque aggesto fimo foetidis atque obscænis versantur, vnde etiam adeo foetent, vt nares hominum offendere vel è longinquo soleant.

Ficedula.
Gallinago.
Turtur.

Reperiuntur etiam ibi *Ficedulae* & *Gallinagines*, auiculæ nempe ad stagnorum ripas & crepidines frequenter versantes, sed minori copia. *Turtures* vero circulo nigro circa collum obducto quasi torquati certantur, sed phasiani & perdices à nostratibus parum distant.

Phasianus.
Perdix.
Pavo.
Taurus.

Pauones similiter à nostris non differunt. *Ardea stellaris* siue *Taurus*, inserto terreo rostro mugitum frequenter edit, vnde etiam pro *Ferisso* ipsis habetur, vt supra quoque annotatum est.

Ardea.
Grus.
Gavia.
Ciconia.

Sed nec *Ardeis* vulgaribus, nec *Gruibus*, nec *Gauis*, carent, habent etiam genus quoddam auium *Ciconiis* nostris non ab simile, nec vero necessarium esse puto, auium hic prolixiorè instituere catalogum, Cum illis ita abundant, vt tota fere regio auibus oppleta videatur, nemine fere existente qui eas capiat, cum instrumentis ad aucupia necessariis destituantur.

Noctua.
Vespertilionas.
Locusta.
Rana.
Canceri terrestres.

Iam quod ad *Noctuas*, *Vlulas*, *Vespertiliones* &c. quemadmodum etiam ad insecta, locustas, ranas & alia attinet, passim illis abundant, ita vt de eorum defectu conqueri nemo possit.

Musca lucenses.

Sed & *Canceri terrestres* ibi inveniuntur. *Bataui* autem aliquando noctu in agro splendidum aliquid & lucens inuenerunt animalculum, comprehensum igitur & strophio involutum, *Cicindelam* esse putantes, *Nigritis* obtulerunt, sed nihil certi de eo cognoscere potuerunt, donec facta iterum luce, viderent vermiculum esse nigerrimum muscis quas hispanicas vocant, non ab similem, excepto colore quo erat plane piceo. De *Apibus* ad arbores mellificantibus, itemq; de *nigris formicis* sub terra habitantibus, & insectis aliis plura hic dicere necesse non est.

Apis.
Formica.

CAP. XXXVIII.

DE HERBIS ET FRUCTIBVS IBI NASCENTIBVS, ITEM-
que de vino Palmarum, quomodo nimirum crescant, cuiusque
virtutis sint & efficacia.

Calamus Indicus Saccharites.

CALAMVS Indicus *Saccharites*, altitudinem 7. vel 8. pedum crescendo assequitur, medulla optimi saporis, quã vulgo mel arundinis vocant, repletus, multa habet internodia, seu articulos, folia vero longitudinem duorum cubitorum, sed latitudinem calamo hispanico minorem obtinent, colore ab arundine vel calamo vulgari nihil differt, flores late dispergit, Radicem calamo hispanico similem habet, sed aliquãto tamen suauiore, stolones siue furculos interdum ex radice emittit, qui postmodum abscissi transplantantur.

Terram requirit calidam & humidam, quæ causa est quod in *Hollandia* plantatus non crescat. Cum maturitatem assecutus est, eodem modo quo frumentum abscinditur, sed plus temporis antequam maturescat requirit, duas enim ætates crescendo consumit, donec iustam altitudinem attingat, Cumque abscissus est, multum adhuc laboris requirit, vt cibo conueniens & aptus reddatur.

De

De tritico tureico quod ipsis *Mays* vocatur, supra dictum est. *Oryza* in culmis crescit nonnihil inflexis & incuruatis, firmis tamen & rigidis, Spicas habet acutissimis aristis formidabiles, grana vero ipsa glumis inhaerent siue folliculis cerei coloris, Culmus longitudinem habet vnus pedis cum dimidio, assimilatur vero stipulis hordei, sed radix ad triticum magis accedit. Originem traxit ex India, & per vniuersum fere terrarum orbem distractum atque disseminatum est, ita vt vix vllus reperiatur hodie locus *Oryza* vacuus. Multum requirit caloris, & messis eius sera admodum est, in septembrem nimirum incidens. Hoc vero mirum est, quod grana tam dura & spissa, humido delectentur agro, & quod terra humida & vliginosa frumentum procreare tam praestantis saporis &imenti tamque siccum possit.

Zingiber in multis & variis locis crescit, speciem quandam tenuioris arundinis, qualis in nostris regionibus passim reperitur, praeseferens, Ad spithamas duas vel tres a terra assurgit, radix vero Zingiber ipsum est, Eam enim mensibus Decembri & Ianuario, terra erutam, arefaciunt, sed luto prius diligenter circumdatam, ne quid virium per exhalationem & humoris extractionem forte amittat, experientia scilicet edocti, quo diligentius rimulae & foramina obturentur, eo praestantius & generosius Zingiber euadere.

Sed & alia ratione Zingiber crescit, nimirum velut gladiolus, vel etiam velut lenticula palustris, caulem habens duos vel tres palmos altum. Verum radicem hanc dum adhuc viridis est, in partes aliquot dissectam & herbis permixtam, aliis, affuso aceto saleque & oleo in acetarium praeparant comeduntque.

Crescit vero Zingiber omnibus in locis calidis si transplantetur, & terrae inferatur, nam quod sua sponte a nemine transplantatum crescit, efficaciam & virtutem habet exiguam. Quamuis interim negari non possit virtutem hanc pro diuersa locorum qualitate & natura mutari, ita vt non eiusdem vbique praestantiae reperiatur. Optimum igitur & praestantissimum ex *Bresilia* & *S. Domingo* affertur, quod vero Insula *S. Thomae* & promontorium viride suppeditant, paulo minoris efficaciae existit.

Frumentum illud quod Batauis *Grain*, Aethiopibus vero *Manigette* vocatur, potissimum in Africa reperitur, & quidem in peculiari quodam loco qui nomen etiam suum inde obtinuit, Crescit autem in agris, ad modum oryzae, seminatur etiam quemadmodum frumentum verum, sed ad tantam altitudinem non assurgit. Folia habet stricta & tenuia, quibus frumentum illud instar auellandarum nucum adnascitur, Aristas habet cum tritico siue *Mays* conuenientes, colore rubicundo. Caeterum putamina habet, quibus apertis grana demum inveniuntur, cuti tenellula involuta, & peculiaribus quasi oculis ad modum granorum in malo punico, ab invicem distincta.

Ficus Indicae, per totam fere Indiam inveniuntur, suntque fructus praestantissimus & omnium qui in India reperiuntur, post *Cocquos* utilissimus frequentissimusque. Non vno autem & eodem vbique vocantur nomine. Nam in *Guinea* dicuntur *Banana*, Bresiliani vocant eas *Pacona*, & arborem ipsam *Pagouer*. In *Malauaria* autem *Patan* nominantur.

Arbor ramorum expers plane est, fructus vero ex ipsa prorumpi stipite cernuntur, folia habet longitudinem vnus orgyae, latitudinem ve-

Ficus arbor.

ro triumphalium fere excedentia, quibus Turcæ quidem pro papyro utuntur, Alii vero parandis ædificiorum suorum tectis ea adhibent. Frutex potius est quam arbor vera, nullum enim lignum habet, sed si confringatur speciem refert in fasciculum conuolutorum foliorum. Ad viri alicuius altitudinem à terra assurgit, qua assecuta folia protrudere incipit, quorum natura hæc est quod vetera & arefacta subinde erumpentibus nouis decidant, semper enim alterum alteri cedit donec fructus maturitatem suam assequantur. Neruum folia habent in medio transeuntem, satis crassum, quo in duas æquales dirimuntur partes, Inter ipsa autem folia, flos erumpit, magnitudine oui Struthionci, qui malum persicum colore referens, progressu temporis late sese extendit, ut ad modum caulis alicuius promineat, & huic ficus adnascuntur instar acinorum ingentis vix, quæ donec folliculis suis inclusæ sunt, formam maiorum fabarum referunt, indies autem magis magisque augentur & crescunt, donec longitudinem spithami, latitudinem vero palmi assequantur, & cucumeres quasi reptantes sentent.

Ficus arbor singulis mensibus abscinditur.

Resecantur autem antequam ad perfectam maturitatem perueniant, atque cum caule suspenduntur, qui tanto interdum pondere est, ut ab vno viro vix eleuari possit, Cæterum post aliquot dies in aëre pendentibus maturescunt, flauumque colorem contrahunt. Ex sectura autem liquor profluere solet albedinem lactis referens. Non plus vnico arbor ista caulem vna vice profert, sed cui ultra centum ficus adhæreant, cumque caulis ressecatur, ipsam simul etiam arborem abscindi necesse est, ut sola radix in terra relinquatur, ex qua statim noua arbor emergit quæ spacio menstruo iustam non solum altitudinem rursus assequitur, sed & fructu nouo exornata cernitur, ita ut iterum ressecari eam necesse sit, idque singulis mensibus per totum annum ita continuatur.

Fructus huius natura est effusiva.

Cæterum fructus hic tenerrimus & suauissimus, lenitate & mollitie sua vel butyrum superat, coloris est ex albedine flauescentis, infrigidat ventriculum, & non solum raucedinem inducit, sed & diarrhæam prouocat si nimirum immoderate comedatur, Mulieres etiam salaces & libidine admodum prurientes efficit. Sunt autem qui ex suauitate fructuum & arboris pulchritudine coniiciant, arborem forsitan eam esse, quæ in medio paradisi consita, fructus eos protulerit, quibus primis parentibus nostris interdictum fuerit vesci. In medio fructuum crucis apparet signum, si nimirum cultro diuidantur, quod Nigritæ admodum auersantur.

Ananas.

Porro & *Ananas* habent, fructus tenerrimos suauissimosque & tam ab odoris gratia quam à saporis præstantia commendatissimos. Variis autem appellantur nominibus, illis enim qui in canariis vel fortunatis habitant insulis, *Ananasa*, Bresilianis, *Nana*, Hispaniolam inhabitantibus *Iaiama*, vocantur, Hispani vero qui in Bresilia sunt, *Pinas* nominant. Duorum autem generum sunt, masculini nimirum & fœminini, quorum vtrumque magnitudinem malorum medicorum, quæ Melones vulgo vocamus obtinet, coloris sunt pulcherrimi, ex flauo nimirum viridique & rubro, suauiter rubentis, qui tamen, ad maturitatem ubi fructus peruenerint, paulatim in colorem mali aurei desinit. Naturæ sunt calidæ & humidæ, At sine vino illis vesci non licet, concoctionis sunt facilissimæ, immodice tamen si comedantur, inflammationis causa existunt.

In

In *Guinea* vnus tantum generis inueniuntur, Assurgunt ad orgyæ dimidium à terra, & folia habent herbæ, quam semper viuam vocant, similia, si instar raphani in orbiculos dissecentur, & vino hispanico perfundantur, cibum præbent adeo delectabilem, vt eo expleri & saturari vix possis.

Naturæ sunt calidissimæ, & agro delectantur arenoso, Liquorem, si exprimas, præbent, vel musto dulciorem. Atqui si cultrum quo in scindendo hoc fructu, vsus es, non statim abstergas, sed madidum ita seponas, deprehendes eum vel semihorulæ spacio ita exesum & consumptum, ac si aqua forti conspersus fuisset. Causa sæpe ingentium morborum existunt, si immoderate assumantur.

Iam quod ad *Iniamos* attinet quibus regio ista etiam abundans est, illos seminari & plantari necesse est instar raporum nostratium, Nihil enim aliud sunt quam rapa sub terra nascentia, quemadmodum etiam raporum flauicoloris magnitudinem assequuntur. Coloris sunt in exteriori parte murini vel cinerei, intrinsecus vero rapis nostratibus albis assimilantur, quamuis dulcedine & suauitate aliquantulum ab eis differant. Si in ahenis, cum carnibus decocti, cuticula exteriori, liberentur, oleoque & sale probe perfundantur, cibum præbent suauissimum, sed panis loco passim habentur & comeduntur, suntque cibus Nigritarum vulgarissimus & fere quotidianus.

Simili modo *Batates* habent, *Iniamis*, si colorem excipias, non admodum dissimiles, sunt enim colore nonnihil rubicundo, saporem habent nucum sub terra nascentium, Suntque cibus Nigritarum vulgaris, assis enim & elixis passim vescuntur.

Palma arbor, ex qua vinum colligunt, similis fere est *Dactylo* arbori, quam ipsi *Cocos* vocant, item alteri cuidam quæ ipsis *Lantor* dicitur. Reperiuntur enim huius generis arbores aliquot, quæ foliis quidem fere conueniunt, sed certis tamen notis & signis ab inuicem discernuntur. Et hæc quidem proceritate ab aliis differt, quam cæteris omnibus minorem habet.

Ex hac arbore vinum suum colligunt, perforata enim liquorem supeditat lacti non dissimilem, qui frigiditate & suauitate sua admodum delectabilis existit. Non diu autem asseruari hoc vinum potest, sed necesse est vt recens ex arbore collectum bibatur, tunc enim non dulce solum & gratum potus sed & inebrians est, & dolorem in capite excitans, sed si asseruatum veterascere incipiat, acidum plane fit & ad bibendum ineptum, quin imo breui temporis spacio in acetum plane transit, vt acetariis adhiberi possit. Vrinam ciet, & hominem non valde grauat, quippe quod facile per vrinam rursus dissipetur.

Quamprimum ex arbore promanat, feruere incipit ac si igni appositum esset, & tum tantæ virtutis est, vt si vitro infusum probe obturetur, ne vel transpirare vel aërem admittere possit, vitrum disrumpi necesse sit, Verum vbi ita deferbuit, amissa statim suauitate, tantam breui tempore acredinem & austeritatem contrahit, vt à natura sua degenerasse, & plane deprauatum esse videatur. Sed tamen etiam aqua valde miscetur & diluitur antequam in foro veni exponatur, ita vt non facile purum sicut ex arboribus promanat, haberi possit. Corripitur autem ab ipsis,

partim ex auaritia vt copia eius maior fiat, partim vero vt palato melius arrideat, crassitie eius non nihil discussa & moderata, temperatum enim aqua modica, mulsi nostratis saporem acquirit, colore ad mustum quam proxime accedens.

*Palma arbor
quomodo reno-
uescit.*

Arbor hæc quando inveterascit, ita vt ex superna parte, vel cacumi, ne nihil suppeditare amplius possit, statim à terra abscinditur, & nihil eius præter radicem sit reliquum. Postmodum ab altera parte accensa, vini si quod in trunco adhuc restat, calore isto ad partem protruditur oppositam, & in subiectam ollam colligitur, quo ita expresso, truncus tandem Vulcano consecratus comburitur. Cæterum ex radice, noua statim arbor emergit, quæ vbi dimidium annū attigerit, vinum rursus suppeditat æque ac prius generosum. Cum autem non sit diuturnum, hoc vinum primo statim diluculo illud colligi necesse est, vt circa meridiem in forum prolatum vendatur, & eo ipso statim die absumatur, per noctem enim sepositum acescit & perit.

Palmites.

Non frequentes admodum hoc loco *Palmites* visuntur, quæ arbores sunt ramis & frondibus in vniuersum carentes, fructus vero ex stipite protrudunt, illis non multum dissimiles, quas *Ananas* vocant. Fructus ad maturitatem vbi peruenerūt, colore aureo delectabiles apparent, aperti vero, nucleos vel granula exhibent, instar mali alicuius punici quam plurima, quæ saporis sunt suauissimi, cum folliculus exterior, cui grana ista inhærent, crudus sit & esu plane ineptus.

CAP. XXXIX.

DE NOBILITATE IPSORVM, QUOMODO NIMIRVM, ET
quibus ceremoniis nobiles creentur, Itemque qua ratione nobilitas
comparetur & confirmetur.

*Nobilitas pa-
rum lucrosa.*

ULTI in his regionibus Nobiles inueniuntur, sed tenuioris tamen fortunæ & opum exiguarum. Quamuis autem non admodum lucrosa existat nobilitas ista, & parum ex ea commodi sperari possit, summo tamen studio ab illis expectitur, Dies enim noctesque eo contendunt vt tantum pecuniæ acquirant, quantum ad comparandam nobilitatem satis est, quæ certis sumptibus acquiritur. Triplici enim munere nobiles alii primo honorandi sunt & devinciendi, primū est canis qui ipsis *Cabra de Matto*, h. e. Capra vel ouis sylvestris dicitur, alterum Ovis est vel capra domestica. Tertium est bos vel vacca. Præter hæc autem munera sumptus adhuc alios facere quam plurimos cogitur nobilitatis appetens, vt paulo post apparebit, Et hæc quidem munera inter nobiles alios distribuuntur.

*Munera pro
acquirenda
nobilitate.*

*Qualis ad no-
bilitatem asse-
quendam præ-
paratio fiat.*

Cum igitur nobilitatis candidatus aliquis, vt ita dicam, qui ad honorem hunc aspirat, excusis diligenter viribus suis,prehenderit, se oneri huic esse ferundo, necessarium ante omnia est, vt nomen suum apud præfectum Regium profiteatur, & bouem in forum productum ibi alligari curet. Hoc enim facto, publice proclamari præfectus iubet hunc &c. nigritam, ad nobilitatem aspirare & eo &c. die insignia nobilitatis consecuturum. Interea dum fama hæc percrebuit, Nobiles omnes sese præparant, vt solennitati huic interesse, & spectacula dare populo possint. Candidatus vero seu futurus nobilis, omnia præparat quæ ad festiuitatem

vitatem hanc necessaria videntur, nam ut hospites siue conuiuas suos qui honoris sui gratia in foro congregabuntur, bene accipiat, de multis sibi gallinis, & præstantissimo vino prospicit, cuiuslibet enim gallina cum vasculo vini domum mittenda est, ut gaudii huius publici aliquo modo etiam in ædibus suis particeps fiat.

Instante igitur iam die solennitati huic deputata, populus omnis magna frequentia in foro congregatur, Et superiores quidem, qui magis stratum gerunt, certo loco confident, variis instrumentis musicalibus, utpote tympanis, cornibus, tibiis, nolis siue tintinnabulis, & id genus aliis instructi. Præfectus autem ipse in medium procedit, armis suis instructus, multisque stipatus Satellitibus, qui omnes Clypeis & Sagittis armati, inque facie & per totum corpus colore vel rubro vel flauo infecti, terribiles & metuendi apparent.

Postea Candidatus vel futurus nobilis, ab aliis nobilibus ornatus & indumento indutus nouo, ingreditur, puerum à tergo sequentem habens, qui sellam portat, in quam collocuturus cum aliquo confideat. Mox autem consanguinei & amici primum omnes ordine accedunt, de nouo hoc honore ipsi congratulaturi, qui antequam eum alloquantur, manipulum straminis, quod edificiis passim, ut supra dictum, affusum est, pedibus eius substernunt, ut ex sella sua surgens, non terræ sed stramini pedibus suis nudis insistat, Quæ consuetudo quidem semper ita obseruatur, si amicus amicum conueniat, vel munus quis alteri aliquod offerat, honoris & benevolentiae signum illud interpretantes.

Viris abeuntibus, mulieres succedunt, expectantes, donec vxor futuri istius nobilis in publicum procedat, ut nimirum ei gratulentur & honorem aliquem exhibeant. Exornant autem sese modis quibus possunt optimis, Capillos multis *Fetissis* aureis, & collum torque siue circulo aureo condecorantes. Brachio dextro armillas circumdant aureas, exiguo clypeo ad formam operculi alicuius ex puro auro facto insignes, Manu vero altera muscarium ex cauda equina factum gestant.

Omnibus igitur ita congregatis, in ordinem sistuntur, tum vero bouem præcedentem, qui nimirum ab aliquo ducitur, omnes tam viri quam mulieres ordine insequentes, per plateas & circa ciuitatem progrediuntur, saltantes & variis gesticulationibus lætitiā suā declarantes. Reuersi vero in forum, & boue rursus alligato, tympana pulsant, Choreas ducunt & gaudio exiliunt, ita tamen ut arma sua non deponant, illis enim semper instructos esse oportet, Exultant igitur, nouoque perfusi gaudio, nouo huic nobili applaudunt, vnoquoque pro sua virili studente, ut delectationem ei afferre, & placere præ cæteris possit.

Sed & mulieres non minori afficiuntur voluptate, hilari enim animo cantus & choreas exercent, curisque laxatæ domesticis omnibus, in lætitiā totæ resoluuntur, Iuniores vero nobiles, sellæ impositos modo nobilem hunc nouum, modo vxorem eius, mutatis vicibus, per plateas ciuitatis circumgestant, donec vespera fiat, tum enim magna stipante Nobilium cæterua domum deducitur, & ad quietem componitur, sequenti autem die Nobiles eum multi ante ædes eius congregati præstolantur, egressumque domo, in forū rursus deducunt, voluptates, lusus & gaudia eodem modo quo præcedenti peregere die, repetentes, Et hæc quidē festiuitas per tres dies cōtinuatur, quo tempore vexillum album in ædibus noui huius nobilis erectum volat, in singularis nempe lætitiæ, & festi alicuius splendidioris signum.

Tertio

Quibus ceremoniis Nobiles creantur.

Congratulationes.

*Bos mactatus
populo distri-
buitur.*

Tertio tandem die bos ille mactatus & in aliquot partes dissectus, inter populum distribuitur. Nobili vero, in cuius honorem hæc festiuitas celebrata est, ut & uxori eius nihil quicquam de carnibus huius bouis gustare permittitur, persuadentur enim, se, gustatis hisce carnibus intra anni spacium, certo morituros.

*Privilegia nobi-
litatis.*

Consummatis igitur solennitatis diebus, caput huius bouis domum Nobili huic affertur, quod vario colore infectum & multis stramineis *Fetissis* mire exornatum in aula sua postmodum suspendit, in testimonium & confirmationem nobilitatis suæ, cuius beneficio multa acquirit priuilegia, utpote quod seruos seu mancipia emere, & negotiationes varias exercere possit, quibus ipsi antea interdictum fuerat.

*Nobilis paupe-
res & miseri.*

Hinc igitur est, quod nobilitatem assecuti, admodum insolescant, & subinde coram peregrinis de dignitate sua glorientur. Primum enim quod peregrinis prædicant, est, quomodo nobilitatem assecuti sint, & multos seruos habeant. Hoc enim nomine magnos sese, & præ cæteris honorandos arbitrantur, quanquam haud raro accadat, ut finito nobilitatis festo, cum dignitatem hanc assecuti sunt, pauperiores fiant quam antea vnquam fuerunt, idque hanc ob causam, quod omnem substantiam in id impenderunt, ut superbiæ & cupiditati suæ satisfacerent, & nobiles salutarentur, unde ad piscaturam rursus redire, vel alia seruilia opera facere sæpe coguntur, nisi fame perire velint miseri.

*Sumptus pro
consequenda
nobilitate.*

Sumptus vero in nobilitatem expendendi, Octo propemodum *Bende* sunt, quæ assen vel libram auri vnâ apud nos faciunt, si vero ea quæ ipsis donantur, & ab amicis festiuitatem hanc concelebrantibus honoris ergo afferuntur munera detrahas, semissem vel selibram vix excedent.

*Festa nobilium
anniuersaria.*

Cæterum nobiles hi fraternitatē inter se colunt & festum anniuersarium in recordationem festiuitatis huius quotannis celebrant, quo inuitatis ad prandium amicis, frontem exporrigunt ciboque & potu sese reficiunt, & tum quidem caput huius bouis albo colore renouatum multis arstis & spicis Milii vel tritici in recordationem nobilitatis suæ exornant.

*Festum frater-
nitatis.*

Præterea adhuc aliud festum ordinarium fratres nobilitatis huius quotannis celebrant, quod incidit in 6. diem Iulii. Hoc enim die vniuersum corpus suum albo & rubro colore, inficiunt, suspensamq; à collo coronam ex virentibus arborum frondibus & stramine contextam, per totum diem gestant, tanquam insigne aliquod nobilitatis, quo nobiles ab aliis dignoscantur, monumentum, capita vero bouum & caprarum in ædibus suis reposita, multis similiter *Fetissis* exornant, & sub vesperam ad ædes præfecti sui conueniunt, qui conuiuio eis acceptis cænam dare variis epulis instructam solet.

C A P. XXXX.

DE CHOREIS ET SALTATIONIBVS IPSORVM, ITEM QVÆ
de instrumentis musicis, quibus choreas ducentes vtuntur.

*Ornatus mulie-
rum ad choreas
ire volentium.*

Ad Choreas ituri miris sese modis exornant, Et mulierum quidem maior hac in re diligentia est, hæ enim mirifice sibi saltantes placent. Brachiis igitur multas armillas siue circulos cupreos, æneos, stanneos & eburneos circumdant, pedes

des vero nolis & tintinnabilis exornant, ut inter saltandum resonare audiantur. Capillos eleganter circumvoluunt, ut quasi fasciis crinalibus colligati videantur, corpus aqua probe ablutum, oleo diligenter inungunt, ut nitidum quasi splendeat; Dentes vero cum candidos habeant, ligno quodam ita perpoliunt, ut eburnei quasi videantur.

Sic exornatum corpus, indumento tegunt, lintei nimirum segmento quod ab vberibus ad genua usque propendeat, sese conuolutes. Plerumque autem sub vesperam conuenientes; ad Choreas in foro exercendas, proficiscuntur.

Sunt autem, ex illis aliqui, qui instrumenta musica secum afferunt quibus nimirum ad choreas ludant, Eaque sunt vel pelues cupreæ, quas baculis pulsan, vel tympana ex trunco excavatæ arboris instrata nimirum eis caprina pelle, parata. Alii baculos habent rotundos, multis foraminibus perforatos, qui pulsati, mirabilem edunt concentum. Alii crotala habent & crepitacula, Alii testudines habent ex ligno excavato artificiose factas, instar Citharæ sex chordarum, vel Harpæ nostratis potius, quam nostri duabus manibus pulsare solent, Sic enim & ipsi hoc instrumentum utraque manu pulsan, quod sex chordis siue fidibus arundineis obtensum resonat.

*Instrumenta
musica.*

Congregati igitur instrumentum quilibet suum pulsat, habita diligenti concentus ratione, ut nimirum instrumenta illa aliquo modo consonent, nec dissonantia sonorum aspera, aures nimium feriant lædantque.

Concentus.

Alii porro canunt, & chorearum initium faciunt, quarum hæc plerumque est ratio, Bini semper ex adverso sibi oppositi, pedes subinde eleuantes & deprimentes, sese conuertentes, digitis ad inuicem perstreptentes, capitibus sibi innuentes, ea inclinantes, in aurem sibi invicem tacite aliquid insusurrantes, & muscarium ex cauda equina factum, manibus non solum varie permutantes, sed & modo in hunc, modo in alterum humerum proiicientes, saltant.

Quædam mulieres circulos ex stramine contextos in terram leuiter demittunt, deinde ipsis insiliunt, pedibus porro eleuatos, in aërem proiiciunt, & manibus rursus comprehendunt, ineptiis eiusmodi puerilibus sese mirifice oblectantes, voluptatemque non exiguam inde capientes. Præsentiam tamen peregrinorum Choreas eiusmodi ducentes admodum auersantur, ne scilicet risui ipsis sint & ludibrio, quod pudere iam eos aliquo modo eiusmodi ineptiarum cæperit.

Sed & certa ibi ædificia habentur, ad eos usus destinata, ut iuniores saltare & instrumentis ludere discant. Iuvenes vero potationibus & nocturnis circumcursionibus admodum dediti sunt, qui sæpe ingentes dare turbas in plateis solent, armati enim incedunt, & aliquando in adversarios incidentes, à verbis ad verbera perueniunt, Non facile quidem commouentur, & cedere sibi invicem in multis possunt, Verum ubi semel in arenam pertracti sunt, sine sanguine non discedunt, & vix cohiberi possunt, donec alter ab altero interfectus concidat.

*Mores Iuue-
num.*

DE MORBIS QUIBUS VULGO CORRIPIUNTUR, ET DE
remediis, quae ipsis adhibere soleant.Morbis vulga-
res.

HOMINES eius loci multis morbis & infirmitatibus obnoxii sunt, sed parum tamen sibi ab illis metuunt & nihili faciunt siue vulnera siue morbos quibus corripuntur. Vulgariores autem morbi, quibus multum obnoxii sunt, numerantur, morbus gallicus, phagedæna siue vermis. Cephalæa siue capitis dolor, & febres ardentes, quos quidem omnes plerunque ab impudicis mulieribus contrahunt, cum ad venerem & scortationes sint propensissimi.

Medicina &
remedia.

Verum morbo quocunque correpti parum extimescunt, contemnunt enim eos & nihili omnino faciunt, ambulantes per plateas & negotia sua peragentes, ac si rectissime valerent & nullius ægritudinis dolorisve consci sibi essent. Naturæ enim sunt robustioris, & non facile externis cedunt iniuriis. Vulneribus remedia nulla adhibent, parum attendentes siue crustam agant & pus colligant, siue cicatricem ducant, Neque enim vel remedia vlla norunt vel chirurgos habent, qui ipsis consilio & auxilio veniret si morbo aliquo corripiantur, vel vulnera etiam si quæ accipiant obligare & sanare possent. Resistere igitur affectionibus & infirmitatibus non possunt, quicquid etiam de illis fiat, nisi forsitan à Chirurgis Batauorum vel emplastrum vel medicinam aliquam accipiant.

Remedia morbi
gallici.

Morbo gallico siue venereo correpti, *Salsaparilla* herba plerunque vuntur, quam Bataui ad ista loca transportare magna copia solent. Eam enim aqua fluuiatili coquunt, & decoctum hoc postmodum bibunt non sine fructu. Quin etiam phagedæna siue vermibus correpti, qui ex pedibus vel aliis corporis partibus erumpere videntur, hoc decocto vtuntur, ut infra pluribus, cum morbus hic Batauos etiam ibi multum versantes, cotripere interdum soleat, hac de re dicetur.

Remedia Cephalæa.

In Cephalæa vel capitis doloribus pulmentum quasi quoddam adhibent, ex certis arborum foliis paratum, ad locum nimirum affectum, ubi dolorem sentiunt, illud applicantes. Quod si tumores alicubi erumpant, & cutis ex inflammatione aliqua intumescat, cultro affectum locum aperiunt, cutem tribus vel pluribus pro magnitudine inflammationis, secturis incidentes, & suppurationem ita promouentes, quæ post puris eruptionem sua sponte postmodo coalescat. Hinc est quod cutem habent extantibus & callosis tuberculis admodum deformem, Cicatrices enim eiusmodi, ab aliis stigmatibus, quæ ornatus gratia corporibus inciduntur, agnoscere & discernere facillimum est. Phlebotoniam autem nullam adhibent, usum scalpello venam secandi & sanguinem detrahendi prorsus ignorantes. Eius vero loco, si quando sanguinem nimis abundantem sibi molestiam creare existimant, cutem hinc inde cultro aperiunt & secant, ut sanguis inde effluat.

Phlebotomia.

Inhumanitas
erga ægros.

Cæterum si morbo quodam naturali quis corripatur, nemo est, qui, non dico, medicinam ei faciat, sed accessu eum dignetur, aut dolores eius vel solatio & verbis leniat, Ægrotus n. omnibus odio esse incipit, & omnes

omnes eum vt pestem auersantur, quin imo vt canem vilissimum eum abiiciunt, vix guttulā aliquam aquæ oleiue ei subministrantes. Nec vero vlla hic vel consanguinitatis habetur ratio, omnes enim natura, ægrotos auersantur, ita vt parentes etiam liberos suos abiiciant & negligant, licet fame & inedia confectis certissima morte pereundum esse non nesciant.

C A P. XXXXII.

DE MANCIPIIS ET SERVIS IPSORVM, ITEM QVE DE MISERE affectis & mutilatis, quomodo victum sibi comparent, nec non de invidia & odio quo sese invicem prosequuntur.

DILIGENTER admodum inter Æthiopes & Nigritas discernunt, neque enim Æthiopes vocari volunt, sed *Negro* vel *Pretto*, quod idem atque Nigritas sonat, Æthiopum vocabulo mancipia denotari putantes, vnde si eos compellando, Æthiopum vocabulo vtaris, responsum ab eis vix impetrabis. Nam etiam si quædam etiam inter ipsos mancipia inueniantur, tamen non tanta copia sese offerunt, vt in *Agola* vel *Congo*, vbi integras naues illis onerare & aliis diuendere possunt, cum e contra in *Guinea* sæpe mancipia desiderentur, & quidam sint, qui ea emere expetant, dummodo haberi possint.

Notunt vocari Æthiopes.

Causa autem cur non tanta Mancipiorum apud ipsos reperiatur frequentia hæc est, quod seruos emendo & vendendo nulla ibi commercia fiant, & ipsi eos tantum ad negotia propria adhibere soleant, Neque enim cuiquam, nisi in nobilium numero sit, negotiationes mancipiorum emendo scilicet & vendendo ea, exercere concessum, Fiunt autem ex pauperibus miseris & afflictis hominibus, qui rebus suis præesse, & victum sibi comparare nullo modo possunt, vel qui ad multam condemnati, Regi satisfacere non possunt. Hi enim dum in viuis sunt, hominibus, in quorum potestatem peruenerunt, inseruire coguntur, perficiendo omnia vel abiectissima negotia, & mulieres in negotiis domesticis iuvando.

Mancipia rara & vnde fiant.

Quod autem pueros attinet, qui à parentibus suis in seruitutem venditi, viribus illis nondum sunt vt domestica perficere negotia possint, illi vellæuigandis & perpoliendis orbiculis vitreis, vel capiendis piscibus adhibentur, Ne autem Dominos suos fallentes in pedes sese coniciant, ferro candenti signantur, vt agnoscantur & si forte aufugerint in viam reducti, Dominis suis restituantur.

Mancipia signumate notantur.

Cæterum qui oculis vel pedibus capti, vel alio aliquo membro mutilati & misere affecti sunt, vt laborando cibum quærere non possint, hi vel ad officinas ferrarias, vt folles premant, vel ad torcularia, quibus oleum palmarum exprimitur, à Rege destinantur, vel colores terere, & aliud quid quod per vires adhuc possunt, facere coguntur, vt ita cibum inueniant, mendicos enim qui ostiatim panem suum colligant, nullos ferunt, cibum suum nemini gratis communicantes.

Cæci & mutili quomodo sustentantur.

Reges eius loci multa alunt mancipia, vt nimirum illis venditis rem faciant & aliquid lucrentur, negotiationes enim & commercia mancipiorum

piorum ipsi exercent. Cæterum seruos liberos, quales apud nos habentur raros invenias. Quod autem ad scorta & meretrices attinet, mancipia fere sunt, quæ vitam suam in perpetua transigere seruitute coguntur.

Odium & invidia ipsorum. Odium & invidia apud ipsos non exulant, Omnes enim eo sunt animo, ut si offendantur, non facile reconciliari possint, memores enim sunt iniuriarum, & aduersarios modis omnibus persequuntur, iracundiam sæpe regentes & vel ad decennium vsque dissimulantes, donec commodam nacti qua sese vlciscantur occasionem, peruersum & malignum suum animum aperiant.

Eiusmodi vero odium non inter priuatos tantum reperitur, sed publicum est, ita ut ciuitas altera alteram invidia premat & odio persequatur, cuius rei causa quidem alia dari non potest, quam quod alia fortunis alterius semper offendatur, id enim studiose omnes agunt, ut naues Batauorum ad se allicere, atque commodum inde aliquod percipere possint, itaque si videant naues ad portum alterius ciuitatis deflectere, odio eam statim persequuntur, commodum illud ei præripere cupientes. Neque enim vicinitatem respiciunt aut colunt, sed alia aliam coram peregrinis traducit, se vero eis insinuare summopere laborat, ut amicitiam Batauorum potissimum conseruet, quos suis commodis maxime conuenientes esse animaduertunt, & iam relictis Lusitanis vnice amplectuntur.

CAP. XXXXIII.

DE SENIBVS ET AETATE CONFECTIS, ITEM QVÆ DE
mortuis & sepultura mortuorum, quibus nimirum ceremoniis ea perficiatur, & quid de relictis defunctorum
bonis fiat.

*Amor inter
conjuges exiguus.*

QVAMVIS exiguo sese amore inuicem viuentes prosequantur, & vel diuortia sæpe faciant & vxores à se dimittant, vel alteram alteri inducant & plures ita vxores simul & semel habeant, quæ quidem amoris signa non sunt, cum vir aliquis pari erga multas vxores amore & animo esse non possit, sed vni plus alteri minus fauere cogatur: Negari tamen non potest, eos ægre aliquem ex suis amittere, & admodum dolere, si aliquem ex domesticis aliisque amicis suis mori contingat.

*Senes quomodo
sequeantur.*

Consenescere quidem haud raro solent, quod ex vultu & multis signis facile est colligere, quamuis ipsimet ætatem & annos suos ignorent. Cum enim prouectioris esse ætatis incipiunt, nigredinem paulatim amittunt, canos accipiunt, & cutis eorum in rugas contrahitur, ut corio hispanico similis videatur, quod postremum quidem à crebris vntionibus, & multo olei palmatum usu existit. Hinc marcescentes arefcunt, & quasi inedia extenuati, macilenti totique elumbes apparent, in primis vero mulieres ob mammarum dependentium laxitatem satis deformes.

Morbis.

Sole æquinoctialem percurrente lineam, ita ut ipsis verticalis existat, multis morbis passim obnoxii sunt, vnde etiam non pauci tum temporis moriuntur, propter aërem quo minus salutarium fruuntur.

Cæterum defuncto aliquo, consanguinei, familiares & amici eius magno

magno numero congregantur, plangentes, & multis querimoniis eum deplorantes, alloquentes item defunctum & subinde eum interrogantes, cur mortuus sit, & quid causæ ex hac vita emigrandi habuerit? Postea depositum in stragulo ex corticibus arborum contexto, panno gossypino, qui quidem ad nullos alios usus adhibetur, involvunt, Hunc enim pannum ex locis à mari remotioribus afferri curant, estque coloris rubri, cærulei, nigri & albi. Capiti sellam ligneam subiiciunt faciem eius pelle caprina regentes, Corpus totum cineribus ex contritis arborum corticibus factis conspergunt, Oculos ei non comprimunt, brachia vero & manus iuxta eum extensas deponunt. Inuolutum ita sub dio iacere per diem dimidium sinunt, confidente apud eum vxore quam habuit Charissima si vir est, vel viro, si mulier est, & continuis lachrymis casum eius deplorante, fasciculoque straminis faciem eius subinde perlinente.

Quomodo defunctum involvant.

Interea amicis & vicinis omnibus ad deplorandum tristem hunc defuncti casum congregatis, proxima quidem ex amicis mulieres circa domum constitutæ, cantare & vasa sua ænea seu pelues pulsare incipiunt, Interdum vero etiam defunctum accedentes, quasi corona cingunt, canentes, saltantes, manibus pedibusque perstrepentes, & tumultum non exiguum excitantes. Mox domum rursus canentes atque saltantes circumeunt, & hoc ipsum ter vel quater repetunt, donec adueniant qui funus efferant, omnisque præparatio fiat, ad conuiuium peracta sepultura celebrandum. Eum enim in sinem ouem vel capram & gallinas mactatas præparant atque coquunt, ut post sepulturam, frontem exporrigere & dapibus sese recreare possint, luctu omni deposito atque abiecto.

Præparatio ad conuiuium funebre.

Interdum vero mulier quædam ex vicinitate ista quæ ætate reliquas antecellit, accepta pelui de domo ad domum progreditur, ostiatim stipem colligendo, antequam adhuc funus efferatur. Et tunc quidam vicinorum quilibet particulam aliquam auri quæ 4. tamen bacos non excedit, persolvere & contribuere cogitur, pro hoc vero auro bouem vel vaccam coemunt, eamque *Fetissero*, qui Sacerdos, vel prestigiator & veneficus potius ipsorum est, tradunt, ut coniuratis numinibus luis, à *Fetisso* obtineat, ne quiete defuncti turbet, sed potius ipsum in itinere promoueat, tueatur atque defendat, ut ad mundum alterum, quo iam iter instituit, peruenire sine molestia possit. Hunc bouem *Fetisserus* postmodum mactat, sanguine eius, ad coniurandum *Fetissum* adhibito, cum defunctus *Fetisso* suo sanguinem offerre semper cogatur.

Cantiones & lusus funebres.

Porro funus hoc tabulæ alligatum cantantes & saltantes efferunt, ubi ipsum quidam funus viris portatur, at à solis tamen mulieribus deducitur, nemo enim præter mulieres illud comitatur, quæ singulatim, una nimirum post aliam, incedentes, baculo innituntur, capita ferro stramineo exornatæ. Cæterum vxor viri defuncti charissima, funus proxime insequitur, quæ si vero mulier mortua sit, vir ipse funus hoc comitatur lachrymans & dolens defunctæ vxoris vicem, præter illam autem, nulli viri pro funere eunt, nisi forte illud in loco peregrino fieri debeat, sic enim interdum accidit, ut funus aliquod ad 20. miliaria à loco ubi ægrotus mortuus est, deducatur, atque tunc viri quidam armis suis instructi funus illud comitantur.

Funus quomodo efferatur.

Cum ad locum sepulturæ ventum est, Libitinarii humum aperiunt, foueam facientes 4 pedes profundam, hanc deinde imposito cadauere

Defuncti quomodo sepeliantur.

Supellex & vestimenta defuncti, cum eo sepeliuntur.

multis palis operiunt, ita ut nihil penetrare ad funus possit, postmodo mulieres hac illac per sepulchrum serpendo, multas querelas lamitantes neunt, & ultimum defuncto suo vale dicunt. Hoc facto humus palis illis imponitur, aggestaque terra instar cistæ alicuius aut muri quadrati eleuatur, cui postmodum vniuersam defuncti supellectilem, ollas nimirum, patinas, pelues, batillos, lebetes, vestimenta item & alia quibus in vita sua defunctus usus est, imponunt, armis eius sepulchrum obsepientes & munientes, ne in altero forsitan mundo, rebus eiusmodi necessariis destituatur.

Munera amicorum.

Insuper & ab amicis munera quædam afferuntur, quibus defunctum honorent, hæc simul cum ipso vel terræ mandant vel sepulchro imponunt, tanquam monumentum & pignus aliquod amoris sui, Etsi vino forte defunctus in vita sua delectatus est, vasculum aliquod vini sepulchro imponunt, ut habeat quo sitim in altero mundo restinguat. Quod si mulier quædam in puerperio una cum infante moriatur, infantem vlnis eius impositum, simul cum ea terræ mandant, sed & testum sepulchro imponunt, quo supellectilem & vasa isthæc omnia à pluuiis & cæli inclementia defendant.

Merces Libitinariorum.

Cæterum Libitinariis partem aliquam pro mercede & compensatione laboris à sepulchro accipere permissum est, nisi ab amicis eis satisfiat, qui plerunque mercedem eis persolunt, ne bonorum sepulchro impositorum quid auferant. Honori enim sibi ducunt maximo, si multum supellectilis sepulchro imponatur, Omnia enim defuncto suo consecrata, in sepulchro relinquunt, donec putredine corrumpantur & intereant, nec quisquam est, qui vel minimum inde auferre audeat.

Lotiones funebres.

Peracto igitur funere, & defuncto hunc in modum sepulto, ad mare vel fluminis alicuius ripam omnes lauatum progrediuntur, ubi quædam mulierum, vmbilico tenus in aquam descendunt, aliæ cantantes & vasa sua ænea pullantes ludunt, una autem ex toto isto cætu, apprehensum vel virum vel uxorem defuncti, secum in aquam deducit, semel atque iterum aquæ eum, ut probe abluatur, immergens, Dum autem ita lauantur, querelas suas subinde repetunt & ingeminant. Et his omnibus ita peraetis, ordine ad ædes defuncti reuertuntur, ut cænam ibi capiant & sese rursus oblectent.

Hæreditas & bona defuncti.

Iam quod ad hæreditatem & bona defuncti relictæ attinet, sciendum est, uxorem defuncti, siue liberos habeat, siue non, nihil de mariti sui bonis, retinere posse, quo liberos sustentare & educare queat, omnia enim quæ ab ipso relictæ sunt, vel fratri vel aliis defuncti consanguineis restituere tenetur, ita ut ne hylum quidem retineat. Quod si vero frater nullus adsit, pater ipsemet hæredem sese bonorum à filio relictorum profitetur & offert. Et eadem ratio etiam virorum est quorum uxores moriuntur, Nam mortua uxore maritus omnia eius bona fratri vel alii ex consanguineis restituere cogitur, ita ut nihil ei remaneat, unde vel liberos sustentare possit, Liberi itaque in hoc regno hæredes suorum parentum esse non possunt, multo minus vero vxoribus in bonis maritorum suorum succedere vel quicquam inde retinere permittitur, sed omnia post mortem inter fratres vel proximos consanguineos distribui necesse est, Vxores igitur vsum fructum solum bonorum viri habent, idque dum vir iste in viuis est, & quamdiu viri viuunt bonis suis uti frui possunt, illis autem vita defunctis, iam ancillarum instar cum liberis suis

Liberi parvæ suorum hæredes non sunt.

exire,

exire, & bonis sese abdicare omnibus coguntur. Quæ quidem causa est, quod iuvenes & puellæ ab ineunte ætate ad laborem sese assuefaciant, ut scilicet ad matrimonium transire volentes habeant, unde rei familiaris administrandæ initium faciant, cum non modo bonis suorum parentum, post mortem ipsorum non fruantur, sed & dotis nomine parum vel nihil ab ipsis accipiant.

CAP. XXXXIII.

DE SEPULTURA REGVM ET PRÆFECTORVM SVORVM,
quomodo nimirum & quibus Ceremoniis ea
peragatur.

REGE aliquo defuncto luctus multo maior conspicitur, tantis enim propter mortem magistratus sui afficiuntur & anguntur doloribus, ut dici & explicari satis non possit. Ceremoniæ sane & ritus, quibus in sepulturis Regum vtuntur, iidem quidem sunt cum commemoratis superiori capite, sed cum Reges plurimum ministerio opus habeant, quam vulgaris conditionis alii, necessarium existimant multos ipsis adiungi famulos, qui non in itinere solum eum comitentur, sed & in altero mundo, ipsi famulentur, & omnia servitia peragant, cum iter difficile & periculosum ipsi conficiendum sit, ad quod non parum requiratur. Resurrectionem quidem mortuorum plane ignorant, interim tamen arbitrantur mortuos suos in alium aliquem mundum commigrare, ubi variis rebus opus habeant, & eodem modo vitam, ut in hoc mundo agant, Cumque nihil ibi venale expositum inueniant, necessarium esse putant, cum ipsis aliquid bonorum sepeliri, atque ita inopiam & necessitatem ipsorum subleuari, non solum de supellectile domestica, sed & de vestimentis & famulatio ipsis prospiciendo.

Quod igitur nobiles attinet, qui in aula regia, Regi ministrarunt, horum quilibet mancipium aliquod Regi defuncto largitur, cuius ministerio in altero mundo vtatur. Alii ex mulieribus suis vnam ei largiuntur, quæ cibum parat, & in aliis ei gratificetur. Quidam filiorum suorum aliquos ei offerunt, ut ita utriusque sexus satis magnus congregetur numerus eorum, qui Regem comitentur, qui quidem omnes interficiuntur antequam id animaduertant vel cogitent, Quin. Regi suo munera hæc offerre constituerunt, mentionem quidem hac de re nullam faciunt, sed recte id dissimulant, ne animaduertant sibi cum Rege in alterum mundum proficiscendum esse. Cum autem dies sepulturæ destinatus iam instat, persona Regi offerenda peregre abire cogitur, ablegata nimirum à suo Hero ad ciuitatem vel pagum hunc atque alium, ut negotium aliquod perficiat, sed latet anguis in herba, dum enim in itinere est, subornatus aliquis clam à tergo insequitur, & iaculo vel hasta missili eam petens ex improviso, antequam id subolfaciat quidem trucidat.

Ceterum trucidati ad aulam Regiam deferuntur, ut appareat quam charum nobiles & subditi alii Regem suum habuerint, Cadavera n. illa omnia sanguine probe conspersa & perlita, vna cum Regio funere vni sepulchro imponuntur, ut simul cum eo iter faciant. Quin & vxores quæ Regem præ ceteris charum habuerunt, ultro mortem oppetere non verentur, ut vni cum eo sepulchro inclusæ, & monumento simul reconditæ, pari passu ambulantes ei adhæreant, & in altero mundo ab eo non seiungantur.

Capita

*Monumenti re-
gij exornatio.*

Capita autem eorum qui ita trucidantur, terræ non mandantur, sed ceruicibus resecta hastis affiguntur, ut stipatum illis & circumseptum monumentum exornetur, quod ad honorem Regis non parum ea facere existiment. Cæterum monumento postmodum cibus & potus imponitur, ut habeant quod edant bibantque, existimantes eos cibum potumque istum absumere, unde vasa ista subinde renouant & nouo vino aquaque euacuata replent.

Porro vestimenta, armaque & omnia quæ chara in hac vita habuerunt, cum eis sepeliuntur, Nobiles vero & Aulici omnes, ex terra delineati, & formati viuisque coloribus ut viuentes repræsentent, illuminati, circa monumentum istud collocantur, unde sepulchra ista amplitudinem sæpe ædificiorum regionum exæquare cernuntur, quæ omnibus etiam rebus necessariis complentur, ut nihil ipsis si vel in viuis adhuc essent, deesse posset. Nam & à defunctorum Regum successoribus in tanto habentur honore, ut excubias ibi suas constituent, ne si forte defunctus Rex rei alicuius indigeat & aliquid expetat petitione sua frustretur.

CAP. XXXXV.

DE ARTE NATANDI, QUOMODO NEMPE NON SOLVM
in, sed etiam sub aquis sese continere possint, & quam mulieres
etiam natandi sint peritissima.

*Causa cur in
natando ex-
cellant.*

Quod Nigritæ isti, præcipue vero qui in maritimis habitant ciuitatibus, in natando sint præ cæteris exercitati, inde sit, quod à prima pueritia aquis assuefiant, quamprimum enim ambulare incepterint, aquis sese iam committunt, oblectantes sese in eis & tempus fallentes, idque promiscue absque ullo sexus discrimine & pudoris verecundiæ respectu. Nam quod paganos attinet, qui remotiora paululum à mari loca inhabitant, adeo sunt huius artis ignari, ut sæpe etiam expauescant & cohorescant ad solum maris intuitum & aspectum, cum econtra, qui loca maritima incolunt, nihil extimescant etiam si nauigium quo vehuntur, vento & fluctibus maris impulsus subuertatur, quippe quod in mari natantes summa illud dexteritate erigere, & aqua euacuatum conscendere rursus facile sese posse non dubitent.

*Natandi peri-
tia.*

Quod autem attinet ad artem natandi, negari non potest, quod eius sint peritissimi, cum non solum aquis innatare, sed etiam sub eis satis diu sese continere possint, Quin imo aquis sese immergere, & non solum in profundum maris descendere, sed etiam moras ibi necere, & bene longo commorari interuallo possunt, Itaque ob hanc etiam artem suam alibi locorum, ubi mergis eiusmodi opus habent, valde amantur & expetuntur, veluti in America Insula *S. Margareta*, quæ margaritarum feracissima est, quas ex mari mergorum istorum beneficio extrahi necesse est, sic *Ormis* etiam in India Orientali, ubi aquam dulcem, quam morbis quibusdam correpti, ut etiam vermibus infecti, bibunt, ad 20. sæpe orgyas, sub aqua maris salsa existentem, proferre & educere coguntur, cui quidem labori Nigritæ fere ex his regionibus adhiberi, & propterea etiam præ aliis chari acceptique haberi solent.

Quamuis

Quamuis vero natandi sint peritissimi, non libenter tamen aquas ingrediuntur nec temere mari sese committunt, idque metu cuiusdam piscis, qui Gallis quidem *Requiens*, Lusitanis vero *Tubaron*, dicitur, Hollandi *Haye*, nos Galeum siue Hinnulum marinum vocamus; Ab hoc enim pisce natantes in mari sæpe comprehensi vel brachio vel crure aliquo mutilantur, interdum etiam prorsus abrepti deuorantur. Natantes autem morem Lusitanorum obseruant, brachiis enim supra aquam semper feruntur, vnum altero semper præponentes, pedibus vero ranarum instar sese promouent atque protrudunt; vnde admodum celeres sunt, & natantes Batauos, multis parafangis post se relinquunt.

Ægre sese mari committunt.

Ratio & celeritas natandi.

Sed & mulieres, si non omnes, pleræque tamen, natandi sunt peritissimæ, Accidit enim non ita pridem, vt ad Hollandos in portu ciuitatis *Mourre* nauigio subsistentes, Nigritæ quidam, merces quasdam coemendi gratia venirent, mulierem quandam in scapha secum habentes, Inter contrahendum autem, cum peluim æneam furto surreptam Bataui animaduertenter, fustibus eos aggressi, vt ablatum restituerent vrgebant, qui metu perterriti, omnes sese ex Batauorum naui in mare præcipientes dedere, sola muliere post se relicta, quæ viso hoc tumultu & ipsa protenus defiliit, non summa solum velocitate viros insequens, sed etiam fere in natando præuertens, ita vt vna cum eis enatarit & littus apprehenderit.

Mulieres natandi perita.

C A P. XXXXVI.

DE AVRO IPSORVM, QVOMODO NEMPE ILLVD EXTER-
*ra eruant, agnoscant, purgent & probent, quamque propterea
cristas erigant & insolescant.*

QVAM antehæc tempora auri cognitionem habuerint, sciri quidem non potest, ex relationibus tamen ipsorum constat, notitiam eius eos habuisse perquam exiguam, nec etiam in magno precio aurum apud eos fuisse, cum nemo fuerit, cum quo contraherent & aurum suum permutarent, Verum cum temporis progressu viderent Lusitanos auri cupidos esse, & multas propterea merces advehere, cœperunt & agnoscere aurum, & in precio illud habere, vnde valor eius eo iam ascendit, vt tanti apud illos, quanti vix apud nostros æstimeretur. Subinde enim augeri precium eius cœpit, cum viderent Batauos aurum adeo sitire, vt posthabitis omnibus periculis & laboribus, nauibus suis ad littus illud appellerent, & multo plus mercium pro eo permutarent, quam à Lusitanis antehæc tempora factum esset, eos enim Hollandi in negotiationibus suis adeo superant, vt vix dimidium bonorum Nigritæ pro tanto &c. auri precio à Lusitanis antea acceperint, quantum à Batauis hodie, ipsis offertur.

Notitia auri & valor quomodo creuerint.

Itaq; non immerito à quibusdam affirmatur, toto illo tempore quo Lusitani negotiationes has exercuerunt, tantum auri ex his regionibus *Lysabonam* transportatum non esse, quatum Bataui paucorum annorum decursu inde acquisierint, frequentiores enim longe & splendidiore iam à Batauis ibi exercentur negotiationes, plus etiam bonorum & mercium eo à Batauis advehitur, quam antehac vnquam à Lusitanis factum, vnde tot etiam ibi mercatores iam existunt, qui Batauorum commercia omnes expetunt, vtpote ex quibus plus commodi, quam ex Lusitanorum negotiationibus percipere possunt.

N

Aurum

*Aurum unde
accipiant.*

*Auri fodina
ubi.*

*Domini aurifo-
dinarum.*

*Qua sit fodina-
rum ratio.*

*Auri lotiones
& abstersiones.*

*Merces eorum
qui aurum fo-
diant.*

*Aurum quod-
nam optimum.*

Aurum autem quod hisce in locis permutatur, ex terra quidem erui-
tur, sed non in locis maritimis, verum in locis longe à mari distantibus,
quamuis quidam ex Nigritis dicant, non procul etiam à mari, fodinas
aliquas auri reperiri, nempe in loco quodam qui ipsis *Fætu* dicitur, vnde
etiam aurum illud, hoc nominis obtinuit, quod *Chika Fætu*, hoc est au-
rum ex *Fætu* vocatur. Non facile tamen dictum est & explicatu, quo in lo-
co Auri fodinæ certo inueniantur, cum pauci etiam in maritimis ciui-
tatibus Nigritæ inueniantur, qui earum exactam notitiam & cognitio-
nem habeant, vel vnquam aurifodinis præsentibus adfuerint, cum occul-
tæ admodum habeantur, & omni studio à Dominis possessoribusque
suis abscondantur.

Quilibet autem Rex proprias & peculiare Aurifodinas suas habet,
vnde aurum per subditos suos erui & in lucem produci curat, quod ita
erutum, mercaturæ beneficio ad alios postmodo peruenit, ambulans ex
manu in manum, donec tandem ad Batauos deuoluatur qui in Hollan-
diam illud transportant, ybi propter communem vtilitatem in mone-
tam redigitur, cum pro fulua ista seu flaua quæ ex *Guinea* affertur terra,
victum & amictum acquirere quilibet, & de rebus omnibus ad vitam
necessariis sibi prospicere quam optime possit.

Nec vero etiam qua ratione aurum illud eruatur sciri potest, aliter
quam ex Nigritarum quorundam relatione. qui dicunt foueas eos satis
profundas facere, Cumque inter fodiendum vena sese aliqua auri ape-
riat, pergere eos solere & vestigiis istis insistere, donec metam vel ter-
minum venæ assequantur. Vnde colligitur fodinas istas arbori prope-
modum similes esse, quæ radices suas ad omnia latera passim extendat &
emittat.

Sed & in fluuiis aurum reperitur, inter arenulas nempe vi pluuiarum
& imbrium à montibus detractas. Ibi enim videas multos in aquis se-
dentes, aurum arenis permixtum, cochlearibus ex fundo eleuare, & si-
mul cum arenis in peluim colligere. Et hoc quidem aurum non eadem
semper quantitate inuenitur, interdum enim particulæ occurrunt di-
gitorum, fabarum, pisorumque magnitudine, interdum instar limaturæ
cupræ, & arenularum tenuissimarum illud sese offert. Quin imo raro in
fluuiis purum & à terræ permixtione liberum reperitur, Itaque lotioni-
bus, abstersionibus & purgationibus multis opus habet. Et arenosum
quidem illud, statim in fluminibus istis aqua eluunt atque purgant, sed
nunquam purum plane efficere, & fecibus suis liberare prorsus possunt,
semper enim arenarum aliquid ei admixtum manet.

Iam vero non sine magno labore & ingenti periculo aurum ex cauernis
& fodinis eruitur, multis cum iactura & dispendio vitæ ei colligendo &
eruendo insistentibus, In foueis enim illis & fodinis multi subinde ni-
mio æstu suffocantur, non pauci etiam fame & siti confecti misere per-
eunt, vt ita mercedem suam bene promereantur, Ea vero dimidium
semper est, de omni auro quod colligunt & inueniunt, illud enim in
duas æquales semper diuiditur partes, & vna quidem Regi vel possesso-
ri fodinarum cedit, altera vero metallicis illis qui aurum illud college-
run relinquitur.

Porro Aurum ipsis *Chika* dicitur, & ad naues Batauorum, per diuites
quosdam mercatores, non procul à *Maine* habitantes rude affertur,
quæ admodum scilicet inuentum & ex terra erutum est, quod ipsum etiã pro
optimo

optimo habetur, Quamvis enim arenis prorsus non careat, preciosius tamen est altero, & à fraude doloque magis alienum, ita ut malleo percussum & ventilatione ab arenis purgatum neminem decipiat, talis enim purgatio non intermittenda est, licet Nigritis odiosa existat & damnosa, arenulæ enim diligenter excutiendæ sunt, si pondus tuum iustum habere velis, licet aliqui Batauorum reperiantur, qui ut mercatores Nigritas ad se inuitent & alliciant, absque excussione & ventilatione aurum illud accipiunt.

Postquam igitur Nigritæ isti & Æthiopes viderunt propter aurum plures quotidie ad littus illud naues appellere & tantum à Batauis propterea deuorari laborem, cœperunt non solum magni aurum suum æstimare, sed etiam cristas erigere & non parum propterea insolescere, multi enim hodie tam insolentes ibi reperiuntur ut vix aliquem alloquio dignentur, cupientes nimirum omnibus notum fieri, se preciosissimo auro instructos esse & præ aliis abundare, quod quidem etiam Deum Batauorum, per contemptum appellant, cum eos tanto flagrare amore videant, ut posthabito omni labore & molestia, mille sese dummodo eo potiantur, exponere periculis non dubitent.

Fastus Nigritarum & insolentia propter aurum.

C A P. XXXXVII.

DE VALORE ET PRECIO AVRI, QVOD IN HIS REGIONIBUS reperitur, itemque de multiplici eius deprauatione, & quomodo dolus animaduertere atque caveri possit.

QUAMVIS Nigritæ aurum suum satis magno expendant, & permutent precio, tamen cum videant quam preciosa res sit & quam auide ab omnibus expetatur, acquiescere tali precio non possunt, sed in omnes intenti sunt occasiones & vias, quomodo per fraudes & deprauationem precium eius augeatur, & ex vncia vna vel sescuncia fiat. Aurum igitur illud optimum habetur, quod rude est & nondum liquefactum, arenulas admixtum habens, quæ tamen diligenter excutiendæ sunt, ut aurum probe purgetur. Quod autem differentia quædam vel certi gradus in auro reperiantur, & alterum altero interdum sit præstantius, inde fit, quod vena auri alia aliam generositate superet, Nam & in eadem vena, quo profundius ea perscrutetur & aperiat, eo aurum deprehenditur magis magisque à præstantia sua discedere & degenerare, præstantissimum enim quodque est quod in superiori parte venæ alicuius reperitur, quod vero profundum magis est, illud propius ad argenti naturam accedit, & cum eo magis est permixtum.

Quoddam aurum optimum.

Auri differentia unde.

Verum quod ad differentiam auri attinet, cum ea non omnibus perscrutatu & scitu necessaria sit, necessarium non esse arbitror, multa hoc loco de valore & precio auri verba facere. Ne tamen silentio hæc plane prætereantur, breuiter sciendum est, auri quod in his regionibus expenditur, præstantiam versari inter 22. & 23. Carata vnius Bessis vel Marcæ quam vulgo vocant, idque de puro & nondum liquefacto auro, quemadmodum scilicet ex terra illud producit accipiendum est. Alterum vero quod ex liquefactis armillis, in auribus & aliis eiusmodi clinodiis confusum & commixtum cernitur, aliquanto semper inferius est & minus

Auri valor & premium.

generosum. Ingens enim sæpe deprauatio & dolus huic auro subest, ita ut aliquot grana sint de marca detrahenda, quibus à priori non liquefacto scilicet superetur.

Auri corrumpendi studium.

Quamuis autem omnes eo sint animo, ut peregrinos decipere, & aurum corrumpere expetant, potissimum tamen hoc vitio qui tenuioris fortunæ sunt mercatores laborare videntur, Quibus enim nerui ad exercendam mercaturam necessarii desunt, plerunque astutiores sunt & magis fraudulentum, aurumque summa celeritate corrumpere & deprauare solent, idque sæpe tam occulte & recte, ut dolus vix deprehendi & animaduerti possit. Sed huius tamen deprauationis causa prima à Batauis dependet, quippe qui materiam & instrumenta ipsis, quibus ad deprauationes eiusmodi utantur, vendiderunt & dederunt, gladium ita in suam ipsorum perniciem, Nigritis porrigentes.

Antequam autem deprauationem metuerent, & de dolo quicquam cogitarent Bataui, circumuerti sæpe sunt & decepti, At qui cum fraudem persentiscerent tandem & olfacerent, ita Nigritas acceperunt, ut etiamnum hodie pudore confusi cohorrescant, si tantum mentionem fieri eius audiant, cui poenas fraudis suæ primas dederunt.

Lusitanorum erga corruptores auri rigor.

Sed & Lusitani non parum eis terroris incusserunt, feceruntque ut nemo auderet vel granulum auri corrupti ad castellum *de Mina* portare, summo enim rigore cum eis processerunt, & nullo personarum habito respectu in crucem egerunt quotquot vel minimæ fraudis deprehendebantur rei & suspecti. Sic enim aliquando accidit, ut pater Regis de *Comendo* aliique eius legati ad castellum *de Mina*, commerciorum cum Lusitanis exercendorum causa proficiscerentur, afferentes secum non exiguam auri quantitatem, Verum cum illud corruptum aliquo modo, deprehenderetur, absque ulla cunctatione & mora omnes in patibulo suspensi, & laqueo suffocati sunt.

Lenitas Batauorum.

Eiusmodi quidem rigorem nondum ab Hollandis experti sunt, qui poena leniori contenti, eos hactenus non semel dimiserunt, quod tamen bono Hollandis minime cessit, poenam enim Nigritæ, nisi satis grauis sit, aspernantur prorsus, & à prauis suis machinationibus non abstinent, ita secum cogitantes, si fraudem Bataui non animaduertant, bene est, si vero ea deprehendatur, aurum nostrum placide amiceque dimissi recipiemus.

Nigritæ inter aurum discernere facile possunt.

Ipsi quidem auri cognitionem egregiam habent, & facile legitimum ab adulterato discernere possunt, quamuis margaritarum, gemmarum & aliorum preciosorum lapidum, notitiam nullam habeant, rubristamen coraliis in mari nascentibus exceptis, quæ in magno apud eos precio existunt. Argentum plus iusto etiam nouerunt, ad valorem auri minorandum, turpissime eo abutentes.

Corruptio crassa nec tamen sensibilis.

Cæterum quomodo aurum liquefaciendum sit à Lusitanis didicerunt, cumque nullum aurum sine argenti vel cupri additamento liquari & fundi possit, quod alias non cohæreat, & malleum in incude non ferat, quemadmodum illud à Lusitanis edocti vsu quotidiano cognouerunt, ipsi limites additionis huius prætergressi, nimis multum cupri vel argenti auro liquefacto permiscerent, quantitatem eius incredibili fraude augere conati sunt, Eo enim processerunt audaciæ, ut integras monetas argenteas auro liquefacto immiscere non dubitarint, unde integros Regales & thaleros minores Bataui in auro absconditos aliquando in-

venerunt,

venerunt, Quæ quidem adulteratio & fraus talis est, vt non facile animaduertatur, neque enim lapide Lydio, neque vlla alia ratione, nisi forte securi aurum istud diuidatur, dolus in medio absconditus deprehendi potest.

Atque hoc quidem modo aurum suum argento & cupro deprauare solent, Cum autem quotidiana experientia didicissent, Orichalcum huic permissioni non conuenire, quod cum aurum eo contineri non possit, dolus facile prodatur auro nempe isto, sub incudem reuocato, aliam excogitarunt rationem, qua Orichalcum etiam auro immiscerent, Cum igitur interdum nummis quibusdam vtantur qui quadratam formam obtinent, magna copia orichalcum eis affundunt, quod dolum in nummis istis præsertim recentibus, non facile animaduerti posse sciant, licet tēporis progressu, colorē mutantes, dolum etiā prodant & aperiant.

*Moneta aurea
qua vtuntur,
quomodo cor-
rumpatur.*

Sed & aurum arenosum quod ipsi *Chika Fatu* nominant, Orichalco corrumpere cæperunt, Quamuis enim illud non liquefiat, tamen cum Bataui limas aliquando afferentes, vsum istius instrumenti ipsis monstrassent, Orichalcū limare & in tenuissimū redigere puluerē cœperunt, quem postea auro permiscerent, Et hæc quidē corruptio omnium pessima est, quippe quam nemo olfacere & animaduertere facile possit.

*Corruptio aurū
tenuioris.*

Quamuis igitur summa eorum sit in corrumpendo & adulterando auro calliditas & astutia, multi tamē etiam à Batauis modi inuenti sunt, quibus fraudem facile deprehendant, vt ita circumveniri non nisi incauti possint, Nam & ipsimet plerunque dolum certis signis aperiunt, & sese velut forices suo ipsorum indicio produnt, si enim male sibi conscii sint, & aurum falsatum afferant, timidi admodum accedunt, & attoliti quasi negotiationes aggrediuntur, cumque illis peractis Bataui aurum probare volunt, ægre illud ferunt, & ne hoc faciant modis omnibus deprecantur, Quin & colorem in facie mutant, & toto corpore quasi febrici correpti cohorrescunt, ac tandem rebus suis summa celeritate confectis, ex naui discedere admodum properant, metuentes semper ne fraude patefacta male mulctentur.

*Quomodo dolus
ipsorum depre-
hendatur.*

C A P. XXXXVIII.

DE VERMIBVS, QVIBVS NON NIGRITAE SOLVM IN HIS
regionibus habitantes, sed etiam peregrini eo proficiscentes, passim tor-
quentur, unde nimirum existant, cuius forma sint,
& quomodo curentur.

NAVDITA res est, quæ legentibus etiam hæc, non parum mira videbitur, quod in corporibus eorum, qui hoc itinere vtuntur, & in has regiones frequenter nauigant, vermes nascuntur, præsertim si circa Castellum de *Mina* frequenter sese contineant. Quod ipsum tamen non ita pridem Batauis innotuit, Cum qui ante aliquot annos nauigationem hanc susceperunt, nihil horum deprehenderint, nihilque de plaga & affectione hac cognitum habuerint.

*Bataui vermes
in littore de
Mina acci-
piunt.*

Non tamen apud omnes, vermes hi apparent, nec eodem tempore sese exerunt. Quidam enim citius quidam tardius illis torquentur, sic enim inuenias, qui dum in itinere adhuc sunt eos accipiant, alii

peracto itinere, alii post mensium aliquot, alii post totius anni à reditu suo decursum illis infestantur. Sunt vero etiam quidam ab eis prorsus immunes, etiam si aliquoties hæc loca frequentarunt.

*Qui Nigritarū
hunc morbo sub-
iecti.*

Nigritæ & Æthiopes ibi habitantes ipsimet etiam illis valde torquentur, potissimum tamen illi, qui Castello *de Mina* sunt viciniore, Nam qui vel ad 25. miliaria tantum septentrionem versus, à Castello hoc remoti sunt, dolores hosce prorsus ignorant.

*Quid apud ve-
teres de his ver-
mibus annota-
tum reperia-
tur.*

Historici veteres multa quidem de hisce vermibus annotata reliquerunt, scribes inter alia, vermes eos veros esse, & vermium aliorum instar vitam etiam habere, Nihil tamen de origine & causis eorum asserunt, vnde nimirum in corporibus hominum existant, & vnde nutriantur, Quod quidem argumento est, veram eos causam æque ac nos ignorasse, Cum verisimile sit, eos si veri aliquid hac de re cognitum habuissent, illud posteris etiam communicaturos fuisse. Nam & Græci & Æthiopici scriptores eorum mentionem facientes, incolas quidem huius loci valde ab eis torqueri affirmant, sed circa causarum & propagationis eorum inquisitionem, vel piscibus magis muti deprehenduntur.

*An sint veri &
viventes ver-
mes.*

Quin imo non paucos inuenias Doctores, qui probare conantur, nec vermes eos veros esse, nec vitam habere, qui quotidiana quidem experientia satis refutantur, ex qua manifestum est veros, naturales & perfectos eos vermes esse, & vitam vere obtinere.

Sed & hoc admiratione dignum est, hanc solam regionem, cum paucis adhuc aliis, quarum *Iohannes Hugo* meminit in itineralio suo, huic malo subiectam & expositam esse, Aliæ enim Insulæ omnes in India Orientali & Occidentali, quemadmodum etiam in China, Bresilia, & alibi sitæ, vermes hosce prorsus ignorant, & quod magis mireris, ipsam etiam S. Thomæ inhabitantes insulam, qui locus tamen omnium in toto mundo insaluberrimus habetur, de hoc morbi genere nihil quicquam nouerunt.

*Causa huius
mali varia.*

Quod attinet ad causas vnde nimirum hi vermes in humanis corporibus nascantur, Nigritæ quidem varias afferunt, sed nullam vere confirmare possunt, Quidam enim prouenire eos dicunt ex nimia cum mulieribus familiaritate & consuetudine, Alii dicunt ex certis quibusdam piscibus, quorum quotidianus ibi vsus est, eos oriri, vnde reperiuntur qui piscibus in vniuersum omnibus, qui istis quidem in locis capiuntur, abstinent, Alii ex nimio aquæ vsu eos procreari asserunt, nempe ex natando & potando, Alii terram ipsam incusant, Alii vino de Palma causam imputant, sed & panes quos *Kankiens* vocant, aliqui hoc nomine accusant, vt vere hic dicere possis, quot capita tot sensus, quilibet enim peculiarem sibi causam fingit, eamque cæteris omnibus præfert, & præ aliis tuetur, cum nemo tamen sit, qui rationes sententiæ suæ vel in speciem probabiles afferre possit.

*Causarum re-
futatio.*

Certum enim est causas hæc nullas esse, nec vllam etiam veram causam dari posse, cum contrarium sæpe acciderit, Deprehensum enim est aliquos quibus cū Nigritis mulieribus nulla intercessit familiaritas, qui à piscibus, panibus, vino palmarum aquisque marinis plane abstinuerunt, lauando sese non oblectarunt, nec pedem etiam ex naui in terram posuerunt, plus tamen à vermibus hisce doloris perpeffos esse, quam qui cum mulieribus crebro conuersantes, pisces panesque eorum comederunt,

runt, vino palmarum sese ingurgitarunt, denique & in terra & in aquis sese frequenter oblectarunt.

Præsumitur tamen omnium maxime, ex aqua potabili eos progenerari quæ à Nigritis redimitur, qui eam ex lacunis & stagnis suis haurire & afferre solent, Et sane si rem altius perpendere velimus, videbitur quidem hanc verissimam eorum causam esse, Nam & in Insula quæ *Ormus* dicitur, & huic malo etiam subiecta est, qui à vermibus tuti esse volunt aquam dulcem quam bibant, ad id. sæpe orgyas sub aqua salsa existentem, mergorum beneficio ex mari extrahi curant.

Verum quidem est, quosdam hoc malo non infectos esse, qui multum tamen aquæ illius biberunt, sed hi nauibus suis in portu *Ackræ* ciuitatis substerunt, & in portum *Mourre* ciuitatis venerunt, vbi potissimum malum hoc vires suas exercet. Nam qui ad *Ackram* ciuitatem & loca vltiora commercia sua exercent, raro hoc morbo corripiuntur, quemadmodum etiam Nigritæ in hac ciuitate habitantes parum vel nihil de eo cognitum & perspectum habent, cum econtra qui ad *Mourram* negotiationibus operam dare solent, malum hoc euadere vix possint. Nihil tamen certi, vt vt sit, hic definire de causa huius mali volumus, litem sub iudice relinquentes.

Qui illis corripiuntur dolorem percipiunt incredibilem, Quidam enim nec stare nec incedere, quidam vero nec sedere nec decubere possunt, Aliqui quasi exanimes iacent, quidam in furorem aguntur, & vt vinculis tempestiue constringantur necesse est.

Sed & variis sese modis exerunt & ostendunt, Quidam enim cum ingenti frigore & horrore, quidam cum ingenti æstu & calore præsentiam vermis alicuius deprehendunt, quidam cum eo cõsistantur, antequam id ipsum sentiât, sic vermes ipsi sese in aliquibus per exiguam pustulam, apud alios per puncturas rubentes, & pulicum vestigia æmulantes, ostendunt, In quibusdam cum ingenti tumore coniuncti sunt, vt sub cute latentes cernere exacte possis, apud alios per vlcera & carbunculos erumpunt.

Præterea in diuersis etiam locis apparent, nempe in suris & pedibus, in genibus & poplite, in crure, in brachio, in femore, in inguine & scroto, plerunque tamen in partibus carnosissimis, Intensissimum autem dolorem experiuntur, qui eos in partibus occultis accipiunt, neq; enim vlllo in loco alio dolor ab illis magis exquisitus & vehemens deprehenditur.

Iam quod ad curationem attinet, non est quidem necesse, vt antequam appareant, remedia eis adhibeantur, sed quamprimum in corpore animaduertuntur, necessarium est, vt à labore quis abstineat & ad quietem se componat, idque potissimum si pedes eo infestentur, tunc enim motus crebrior perniciosissimus, quies vero gratissima est, & frigus diligenter cauere debet, quo enim quis magis quieti & calori studet, eo curationem magis promouet, & citius hoc malo liberatur, Neque vero etiam promotione alia, vtpote cutis apertione sectionibus & aliis opus est, ipsimet enim exitum sibi quærunt, & caput perforata cute exerunt.

Cæterum cum eo vsque peruenerunt vt apprehendi digitis possint, paulatim extrahendi sunt, donec sequantur, cauendum autem est ne nimis eos vrgeas, vbi enim subsistunt, respirandum est, & à vellicatione protractioneq; abstinendû, donec ipsi sese rursus mouere incipiant, interim vero

Causa verissimior.

Dolor intolerabilis.

Modus sese ostendendi varius.

Qua loca corporis vermibus infestentur.

Curatio vermium.

Exitus vermium quomodo promouendus.

vero pars illa quæ extra cutem prominet, diligenter vel baculo implicanda, vel alliganda est, ne remeando, corpori sese rursus insinuet. Quoties autem exitus ita promouetur, toties copiosa tabi & puris materia simul excernitur, promotio vero hæc singulis diebus tētanda atque reiteranda est, donec prorsus extrahantur, interim tamen videndum ne abrumpātur antequam exitum invenerint, veneno enim constant presentissimo & nocentissimo, quo infectum vulnus ita intumescit, ut in magno versari ægrotum periculo necesse sit.

Non raro autem accidit, ut vno extracto, alius statim ei succedat, & per idem foramen exitum sibi quærat. Quin etiam alii pluribus, alii paucioribus torquentur. Quosdam enim invenias, qui decem vel duodecim vermes simul & semel ex diuersis corporis partibus prominentes habeant, qui quantum inde percipiant doloris, quilibet æstimare facillime potest.

Quantitas horum vermium.

Ad quantitatem eorum quod attinet, ea quidem non vniusmodi est, Quidam enim inveniuntur vel orgyam vnam in longitudine excedentes, alii vero breuiores sunt, Quidam crassitie sua fides crassiores æmulantur, alii vero vix minores in testudine quin imo vix tenuiora bombycina vellinea fila assequuntur, & attingunt.

Remedia Nigritarum contra vermes.

Nigritæ quidem remedia illis nulla adhibent, sed exitum ipsis liberum relinquunt, quo absoluto vulnera sola aqua marina eluunt, quam illis admodum conuenire affirmant. Ut autem in pauca contraham, dolor hic tantus est, ut quis hoc iter abiurare, & locum hunc in perpetuum vitare deberet potius quam cruciatum ab vno tantum horum vermium perferentiscere & experiri.

Testimonia Autorum quorundam de his vermibus.

Iohannes Hugo Lindschottanus, de his vermibus in Itinerario suo scribit, morborum omnium maxime detestandum, ab his vermibus existere, qui cruciatus exquisitissimos gignant, homines in Insula quæ Ormus vocatur infestent, & ab aqua quam bibant ortum suum habeant. Al-saharani vero quidam in praxi sua cap. II. de his vermibus ita scribit: Reperiuntur loca quædam, ubi in humanis corporibus vermes nascuntur, quam aliqui passionem bouinam nominant, eo quod boues eiusmodi morbis plerunque obnoxii deprehendantur, vermes enim intra carnem & cutem nascentes sese extendunt & tamdiu oberrantes serpunt, donec perforata cute exitum inueniant. Curatio autem consistit in purgatione & excretionem abundantis pituitæ siue phlegmatis. Vulnera post vermium eruptionem, butyro recenti, cui salis nihil admixtum sit, inungenda sunt, quo dolor quidem lenitur, & sanitas mirabiliter promouetur.

CAP. XXXIX.

DE SALE QVOD IBI CONFICITVR, QVOMODO NIMIRUM coquatur, & quales eo negotiationes exercentur.

Salis candor.

AL quod ibi paratur candidissimum est & pulcherrimum, ita ut qui illud non nouerunt, Saccharum esse affirmēt, cum præsertim sportis etiam eiusmodi infusum exsiccet, ut formam Sacchari, pilei instar acuminati referat, & instar Sacchari etiam induratum, radi possit. Magna autem copia cibis affunditur,

ditur, Cum illis bene salis libentissime vescantur, Interim vero foliis vi-
rentibus inuoluitur, ne candor eius feruore solis immutatus pereat.

Commercia eo bona faciunt, vehentes nimirum illud ex vna ciuita-
te in aliam, & magna copia diuendentes. Optimum vero quodque in *Sal optimum*
Anta & Chinka paratur, itaque etiam incolæ horum locorum, ob salis *ubi paratur.*
præstantiam, passim celebres sunt. Coquitur potissimum mensibus Ia-
nuario, Decembri & Nouembri, quibus tanta copia conficitur, vt ad to-
tum sufficere annum possit.

Exiguo autem illud labore parare solent, cum sua sponte candorem
& albedinem istam contrahat, & vna coctione perfici possit. Præstan-
tia vero & bonitate tanta est, vt nostro salis, quantumuis maximo labo-
re parato, non facile cedat, sed æstum solis nimium ferre & sustinere non
valet.

CAP. L.

DE LVSITANORVM IN INQVIRENDA ET ACQVIREN-
da hac regione calliditate, quomodo nimirum hoc regnum exploratum sibi
subiecerint, & quanta crudelitate erga Nigritas
& alios commercia sua ibi exer-
centes vsi sint.

QUANTVM ex historiis & relationibus hominum fide di-
gnissimorum colligi potest, Insula quidem *S. Thomæ* omni- *Insula S. Tho-*
um prima fuit, quam Lusitani apertam occuparunt, Eam e- *ma primo à*
nim iam ante possederunt, quam ad continentem Africæ, & *Lusitanis in-*
ita etiam ad regnum *Guinea* peruenirent. Postquam autem perlustrato *uenta.*
hoc regno, animaduertenter terram esse bonam, & regionem etiam ex-
ercendis commerciis conuenientissimam, vtpote cuius incolæ rebus
necessariis fere omnibus carerent, quas ipsi sine vlllo labore transuehe-
re ad has terras magna copia possent, abundarent vero contra rebus pre-
ciosissimis, maxime tamen auro quod omnium votis expeteretur, ope-
ram dederunt, vt ex Nigritis quidem, qui tum temporis beluarum in-
star à conspectu peregrinorum sese occultabant, expiscari & explorare
possent, quæ loca regionis istius fertilissima essent, & quæ merces popu-
lo futuræ essent acceptissimæ, vt ita rem facere & lucrari aliquid in re-
gionibus istis possent.

Exploratis autem omnibus, quæ ad propositum suum facere vide-
bantur, ad Insulam *S. Thomæ* reuersi sunt, referentes Gubernatori i-
stius Insulæ, omnia quæ viderant & à Nigritis cognouerant, qui quidem
non quieuit donec paratas, & populo, commeatu, tormentis armisque
necessariis instructas naues aliquot, ad portum *La Mina* ablegaret, vt cum
populo isto contraherent, & amicitiam aliquam inchoarent.

Has naues incolæ quidem magna lætitia exceperunt, quibus quidem *Lusitanorum in*
hæc familiaritas eo nomine gratissima erat, quod populum istum amice *ex. ugnandis*
& placide secum contrahere cernerent, Fistulam enim tum Lusitani ha- *Æthiopum a-*
bebant dulce canentem, donec quod in animo habebant, obtinerent & *numis astutia.*
capta volucris propositum suum in actum producerent.

Æthiopes igitur hi videntes, quantis ab hoc populo afficerentur be-
neficiis, & quam amice honorificeq; in nauibus ipsorum acciperentur,
O depo-

deposita paulatim feritate sua, mitescere & amore eos prosequi indies maiori cœperunt, regionem suam omnem ipsis peruiam facientes, & permittentes, ut domum quandam in loco, qui suis negotiationibus aptissimus ipsis videbatur, extruerent, qui vero hoc spectabant vnice, ut semel admissi, vires suas indies magis magisque confirmarent, donec vel totam regionem sibi subiectam facerent, & incolas omnes subiugatos quasi, imperio & potestati suæ subiicerent.

*Lusitanipotes-
tatem accipi-
unt Castellum
in hu regionis
bus extruendi.*

Cum autem Æthiopes ab initio non statim intelligere & subolsface-re possent, quo fine domum ibi aliquam extruere peterent, facile pe- tentibus assensum præbuerunt, commoti nimirum tot splendidissimis promissionibus, quæ ab ipsis quotidie proficiscebantur, afferentibus scilicet subinde varia munera Regibus eius loci, quibus ingenium & na- tura Lusitanorum nondum erat cognita aut perspecta.

*Castelli La Mi-
na extructio.*

Post multas igitur & varias regionis huius explorationes, cum anim- aduertissent probe, quo in loco castellum vel propugnaculum extrui posset, quod ad suppressendos incolas, & tyrannidem suam exercen- dam quam optime faceret, tandem opus aggressi, cæperunt domum a- liquam extruere, quam inhabitarent, idque in tali loco, quo cupidita- tibus suis explendis, nullus aptior & conuenientior esset. Cum igitur a- liquot ex Lusitania naues, lapidibus cæmento variisque instrumentis quibus ad ædificandum opus haberent, onustas, acceperant, principio quidem humilem tantum domum ædificarunt, sed progressu temporis eam mirum in modum amplificarunt & extenderunt, nominantes eam *La Mina*, Atque huius quidem castelli beneficio, progressu temporis Domini totius fere regionis facti sunt, cum non solum agrum excole- re & suis commodis aptum facere, verum etiam, incolas varia mul- tarum rerum cognitione instruere & informare cœpissent, Qui omne fere quicquid habent hodie & norunt, ipsis acceptum referre co- guntur.

*Castellam
Aziem.*

*Castellum
Cama.*

Cæterum cum animaduertenterent vnum hoc castellum non satis fo- re explendo suo desiderio, diffidentes nimirum ex hoc vnicō castello totam debellare regionem, eamque sibi reddere subiectam, occupa- to castro *Achombene*, quod tribus tantum miliaribus à promontorio *De Trespunctas* abest, nouo illud castello firmare conati sunt, quod hodie *Aziem* vocant, sed & tertium hisce adiecerunt, intermedium scilicet inter dictum promontorium, & Castellum seu propugnaculum *La Mi- na*, in ripa fluminis à S. Georgio denominati, non procul à Castra *Anta*, quod quidem Castellum hodie *Cama* plerunque dicitur.

Hunc vero locum propterea elegerunt, quod eum rebus omnibus quæ ad sustentationem vitæ nostræ facere possunt, utpote gallinis, oui- bus & capris, Oryza, Milio, tritico & frumento alio quod Bataui *Grain* vocant, calamis item sacchari & aliis rebus necessariis, abundare vide- rent, Cui & hoc accessit, quod pisces flumine locus iste celebris es- set, unde toti regioni de piscibus prospiceretur, & tributum colligere- tur non exiguum, cui quidem accipiendi & à piscatoribus exigendo Lusitani iam aliquot nauigia *Almadias* Hispani nominant, destinarunt, quibus ab vno loco in alium traicere & ita tributum conquirere pro li- bitu possint.

His tamen nondum acquiescentes, noctes diesque id agebant, ut impe- riū suum promouere magis magisque & cōfirmare possent, progressi igitur
ex vno

ex vno loco in alium, commercia sua passim exercebant, Cumq; ad pagum quendam qui Nigritis *Ackra* dicitur, & 20. miliaribus Gallicis à Castello *La Mina* abest, venissent, vidissentque locum esse commodum, & auro abundantem, ad laborarunt sedulo vt & ipsum sibi subiicerent, multis igitur nauigiis eo delati, castellum ibi moliri etiam inuitis incolis cœperunt.

Verum cum imperiose ibi omnia facere; tumultuari, incolas male mulctare & tyrannidem suam exercere non dubitarent etiam, antequam castellum illud perfectum & munitum satis esset, Nigritæque viderent pisces, quos magno labore in mari cepissent, per vim sibi tributum nomine eripi, & multa tyrannice ab ipsis fieri, cœperunt consultare, quomodo seruitutis iugo excusso, eos castello exturbarent, seque in libertatem pristinam assererent; Adiuti igitur paganorum quorundam mercatorum qui in locis à mari remotioribus habitant opera, sub prætextu exercendæ mercaturæ, ad castellum profecti sunt, cumque intromitterentur, & vero Lusitani nihil prodicionis metuerent, facto repente in eos impetu, castellum occuparunt, Lusitanis omnibus oppressis & trucidatis, Quo facto castellum euertere, muros demoliri, & funditus eruere quæ extructa erant omnia non cessarunt, vnde vel hodie-

Castellum in Ackra inuitis Nigritis exturbatur.

Castellum in Ackra à Nigritis eueritur.

no adhuc die rudera propugnaculi subuersi, ibi cernuntur. Cum igitur Lusitani qui in aliis erant castelis, vidissent, Nigritas trucidato populo suo castellum in *Ackra* subuertisse, in omnes intenti rationes fuerunt, quomodo eos reconciliatos, humanitate fictaque beneuolentia expugnarent, instructis itaque nauiculis aliquot ex Castello *La Mina* negotiationes in *Ackra* renouatum, & incolas illos rursus placatum descenderunt, Qui vero eos in terram admittere nullo modo volebant, Itaque in mari subsistere, & aduentantes scaphis suis mercatores, præstolari coacti sunt.

Lusitani Nigritas reconciliare nituntur.

Interea Galli qui aliquandiu in littore granorum de *Manigette* hærentes, cum Æthiopibus commercia exercuerant, ad littus auriferum *Guinea* progressi sunt, cumque animaduertent Lusitanos insignem ibi demetere fructum, hinc inde oberrantes quæsiuerunt an & ipsi commodum aliquod inde reportare possent. Verum nemo ex Nigritis erat qui cum ipsis contrahere auderet, metu nimirum Lusitanorum, ne scilicet eos offenderent, qui id ipsis serio interdixerant, Ad *Ackram* vero tandem delati, Nigritis grati & accepti fuerunt, qui etiam commercia cum eis exercere non dubitarunt, cum hostes Lusitanorum essent. Sic igitur Ackrenses primi fuerunt, qui à Lusitanis deficientes, aliorum populorum, vtpote Gallorum commercia acceptarunt.

Galli cum quibus primum negociari inceperunt.

At Lusitani, qui Dominos sese Regionis istius ipsimet fecerant, & iam imperii sui fines proferre atq; extendere summo studio nitebantur, cum hoc vidissent, mandatum Nigritis dederunt, ne cum vlla alia gente quicquam vel contraherent vel commercii haberent, In vincula aliquoties coniicientes eos qui secus fecissent. At vero Nigritæ imperium hoc asperrantes à commerciis istis non modo non abstinebant, sed indies familiaritatem cum Gallis maiorem contrahebant, nominantes eos *Borfochanga*, propterea, quod aliquanto minoris bona sua venderent, quam Lusitani, & quod tolerabiliore precio quæ vellent ab ipsis accipere possent. Exacerbati igitur & accensio odio Lusitani, duas triremes instruxerunt, & noctu per vniuersum fere littus vagantes, scaphas Nigri-

Lusitani Nigritas à commercio Gallorum retrahere conantur.

tarum quotquot inuenire poterant, destruxerunt, parum tamen hoc suo furore proficientes, Nigritis scaphas alias parantibus, Gallis vero libere accedentibus & recedentibus, commodumque non exiguum inde reportantibus.

*Lusitani Gallis
resistunt.*

Cum igitur viderent Lusitani se hoc modo nihil proficere, & Nigritas à Gallorum commerciis abstertere & auocare non posse, consilium ceperunt, quomodo Gallis vel portum præcluderent, vel nauibus & bonis suis omnibus eos priuarent, Euocatas igitur ex Lusitania duas ingentis magnitudinis triremes, portum regni *Guinea* Gallis præcludere conati sunt. Et vero conatus hic non plane irritus fuit, nuper enim adhuc nauem quandam Gallicam ex *Diepena* venientem, cui nomen *Esperanse* vel *Spei* erat, tormentis maioribus perforatam suffocarunt, maxima quidem parte hominum in aquis submersa, residuo vero comprehenso & ad triremes damnato. Accidit hoc ante annos plus minus 18. Et hodie no adhuc die aliqui de hac naui in castello *La Mina* reperiuntur.

*Galli littus hoc
deserere coguntur.*

Eandem vero fortunam etiam naues aliæ ab his triremibus expertæ sunt, Nam & in promontorio quod *Cabo Corso* vulgo vocant, & ad *Berquin* aliquot naues opprefferunt, quæ clades cum nuper admodum Gallis acciderit, fit vt subinde aliqui ex captiuis ad naues Bataurorum confugiant, atque ita captiuitate se liberari petant. Cum igitur barbaram hanc & nefandam Lusitanorum crudelitatem Galli aliquoties essent experti, temperare sibi & abstinere ab hoc itinere, quam tantis sese obiectare periculis maluerunt. Itaque iam Littus hoc à Gallis plane desertum & vacuum cernitur.

CAP. LI.

DE CAPITALI ODIO LVSITANORVM IN CASTELLO LA
Mina habitantium, quo omnes gentes, sine peculiari Regis in Hispania
consensu & permissu commercia in his regionibus exercere
volentes maxime tamen Batauos & Belgas prosequuntur.

Consilia Lusitanorum aduersus omnes nationes.

VM Lusitani à commerciis Gallorum Æthiopes auocare nullo modo possent, qui omnibus & comminationibus & inhibitionibus eorum posthabitis, in proposito suo pergere, & commercia cum Gallis indies maiora exercere non cessarent, mutato consilio, id egerunt, vt Gallos accessu prorsus arcerent, atque ita illis non amplius aduenientibus, commercia ista caderent ipsis solis commodo & lucro omni perfruētibus. Non autem aduersus Gallos tantum hæc directa fuere consilia, omnes enim mercatores cuiuscunque etiam nationis essent, vi summa ab isto littore prohibere, & omnibus modis persequi constituerunt, nemini parcentes, cuiuscunque vel nationis, vel conditionis, dignitatis & fortunæ essent.

Galli suppressi.

Facto igitur à Gallis initio, eos aliquoties ita exceperunt, vt tandem furori ipsorum cedere, & ab itinere hoc abstinere cogerentur, cum expugnatis ipsorum nauibus, miserum in modum eos affligerent, & in captiuos sæuient.

Lusitani ipsi ab hoc littore arcentur.

A Gallis ad propriam suam nationem descenderunt. Erant enim in Lusitania aliqui, qui perspecto huius nauigationis commodo, ipsi etiam

eam

eam instituere cœperunt, sed sine tamen consensu & permissu Hispanorum Regis peculiari. Cum igitur ad loca quædam venirent, quæ commodis Lusitanorum *de Mina* commercia ibi sua exercentium, seruirent, atque ita ab illis viderentur, ipsi triremes statim suas ad locum istum destinarunt, Verum cum Lusitani ante triremium aduentum, perfecta negotiatione sese expediissent, & periculum ita effugissent, facta diligenti inquisitione, ex Nigritis, & navis ipsius & nautæ præfectique nomina cognouerunt, & ablegata statim celoce, rem omnem ad Vice Regem detulerunt, qui nauim istam diligenter obseruari, & quamprimum adueniret detineri præcepit. Cum igitur ventis tandem secundis portum affecuta, domum rediret, de mandato statim Regis, omnes qui in naui erant, captiui abducti & ad mortem condemnati sunt, naui ipsa cum bonis omnibus fisco Regio applicata, idque nullam ob causam aliam, quam quod absque consensu & permissu Regio, nauigationem hanc instituissent & in Guineæ littore mercaturâ exercere ausi fuissent.

Navis Lusitanica confiscatur.

Non diu est, cum Barca quædam vel naus Hispanica ex loco quodam quem *Port à Port* vocant, ad alium *Rio d' Ardea* dictum, nauigare volens, in piratas incidit, Hæc igitur ad Castellum *de Mina* appellens, vires colligere, & de aqua dulci aliisque ad cœptum hoc iter absolendum necessariis rebus sibi prospicere expetebat. Verum cum naus hæc, licet Barca Hispanica esset, priuilegio tamen regio de portu hoc adnauigando careret, à Gubernatore Castelli *de Mina* potestatem adnauigandi impetrare non potuit. Quin imo hoc ab ipso qui in ea erant accipiebant responsi, si captiuitatem euitare vellent, littus non legerent, impune enim se illud non habiturum, Itaque sine ulla refectione inde discedere, & cœptum iter continuare coacti sunt.

Navis Hispanica portu La Mina ardetur.

Quod si igitur tanta erga suam nationem sunt crudelitate & inhumanitate, & quidem in re tam leui, quæ nihil præter com meatum concernit, quis mirabitur tam immanes eos esse, & tam insatiabilem exercere sauitiam erga gentes alias, quarum hostes sunt prorsus abiurati? quemadmodum præ cæteris quidem Bataui sunt, quibus molesti esse & modis omnibus insidiari non dubitant.

Nam vt in describendo Lusitanorum odio, ad Batauos tandem perueniamus, ipsi quidem notitiam huius littoris à quodam *Bernhardo Ericksen Medenbuccensi* acceperunt. Hic enim regionem hanc primus inuenit & perscrutatus est, cum captiuus quidem in Insula *Del Príncipe* à Lusitanis teneretur, vbi etiam cognouerat, quomodo Galli locum istum deseruissent, & crudelitate Lusitanorum victi, à nauigatione ista iam abstinerent. Liberatus igitur captiuitate sua & in Batauiam iterum reuersus, commodum huius regionis quibusdam aperuit mercatoribus, qui fidem ei habentes, instructa statim naui, impetrarunt ab eo, vt periculum faceret, & iter hoc aliis præmonstraret, quod ipsum quidem etiam lubens præstitit, qui cum patefacto vniuerso littore, saluus domum reuersus sit, atque ita glaciem quasi primus perfregerit, honore inuenti & aperti huius littoris priuandus non est.

Bataui quoque Autore notitiam huius littoris acceperunt.

Lusitani igitur videntes littus hoc Batauis innotuisse, & Gallis magno labore vix depulsis Hollandos iâ succedere à quibus plus damni expectandū esset, cum nauibus vterentur & longe maioribus, & populo, rebusque necessariis aliis multo Gallicanis nauibus instructoribus valde sibi metuere cœperunt, præsertim cū triremes suas non modo nauibus hisce

Lusitani aduentu Batauorum perterriti sunt.

Lusitanorum
adversus Ba-
tauos techna
varia.

præualere, sed nec subsistere aduersus eas posse cernerent. Cogitare igitur caperunt quomodo conatibus hisce Batauorum sibi admodum perniciosis, irent obuiam, cumque aperta vi naues arcere non possent, ad fraudes dolosque conuersi, Æthiopes passim, vbi Batauos mercaturam exercere videbant, in eorum perniciem excitant, multis eos mendaciis peruertentes, Dicebant enim Batauos proditores esse, & hostes Regis sui, venisse vero non tam mercaturam exercendi, quam regionem explorandi gratia, & vt occupata regione ipsos captiuos partim abducerent, partim in seruitutem perpetuam redigerent.

Hæc & alia falso inter Nigritas de Batauis spargentes, multa simul munera ipsis deferebant, vt per prodicionem vel ipsi Batauos opprimerent, vel in manus Lusitanorum traderent, Centum florenorum precium à Gubernatore suo cum accepturum asserentes, qui vel vnicum ex nauibus istis comprehensum Gubernatori castelli *de Mina*, offerret. His igitur technis, mendaciis nempe & pollicitationibus splendidis animos Nigritarum fere expugnarunt, ita vt non solum decipere Batauos & circumuenire, sed etiam vitæ & fortunis ipsorum insidiari modis omnibus ab initio tentarent.

Verum cum non pauci ad naues Batauorum quotidie venientes contrahere cum ipsis, commerciaque exercere varia inciperent, cognoscere facile, mendaciis eos prægrauatos esse, quippe qui longe alio essent animo quam Lusitani de ipsis per calumniam falso retulissent. Itaque summam eorum humanitatem apud alios prædicantes, plures subinde secum adduxerunt, effeceruntque vt familiaritas Nigritarum cum Batauis hodie maior sit, quam vnquam cum Lusitanis fuit.

Æthiopes ali-
quos Batauos
produnt.

Interea vero cum Gubernatores castelli *de Mina* viderent, commercia hæc inter Nigritas & Batauos indies maiora fieri, & multum inde damni ad se deriuari, quamuis mendaciis & calumniis parum vel nihil proficerent, non tamen cessarunt dies noctesque cogitare quomodo ipsis incommodarent. Et promissis quidem splendidis, non semel apud Nigritas obtinuerunt, vt damnum ipsis inferrent, quemadmodum circa promontorium quod *Cabo Corco* vocant, aliquando factum meminimus, vbi *Simonem* quendam *Taye* qui ibi commerciorum gratia subsistebat, ingeniosa fallacia, aliquot sociis priuarunt, Dicebant enim Regem huius promontorii in propria persona nauem Batauorum ascendere, & perlustrari decreuisse, Itaque Nauclerus, vt Regem eo melius acciperet, doli nihil subesse ratus, scapham suam maiorem cum sociis aliquot ad littus misit, qui Regem ibi præstolarentur, venientem exciperent, & secum ad nauem perducerent, sperans negotiationes suas aduentu Regis mirifice promotum iri.

Proditio Nigri-
tarum Bataui
aliquos intem-
tata.

Paulo post Æthiopes multis nauiculis suis, ad scapham Batauorum appropinquare visi sunt, cantantes, ludentes & plaudentes, non secus ac si Regem suum secum haberent, Verum euentus fallaciam aperuit, quæ primum enim scapham Batauorum assequerentur, summo in eam proruentes impetu, omnes ex improviso oppressos trucidarunt, vno atque altero exceptis, qui summa dexteritate ex manibus ipsorum cum scapha elapsi, mortisque periculo euitato ad naues Batauorum reuersi sunt.

Hæc vero proditio ex instinctu Lusitanorum *de Mina* facta fuerat, qui cum nec hoc modo rem succedere feliciter cernerent, iam ratio-
nem

nem Nigritas docere cæperunt, qua aurum adulterarent, & malum pro bono Batauis obtruderent, sperantes, se vel hac ratione effecturos, vt commerciorum huiusmodi propter dolum Nigritarum multiplicem ^{Ethiopes in-} pertæsi, tandem à littore hoc abstinere, sed nec hac ratione res ex a- ^{stinctis Lusita-} nimi sententia successit, Bataui enim dolum subolfacere statim cœpe- ^{tanorum, aurum} runt, & aurum maiori studio impofterum explorantes facile euitarunt, ^{adulterare in-} sed & *Mattheus* quidam *Cornelius* nauium quarundam præfectus, ita Ni- ^{cipiunt.} gritas ob adulteratum & vitiatum aurum corripuit, vt non modo ab im- postura hac impofterum abstinere cæperint, sed etiamnum hodie ad mentionem nominis eius exhorrescant.

Sed & quendam ex Nigritis *Voetien* dictum, qui mercator habebatur ^{Proditio auro} celeberrimus, & propter consuetudinem nimiam, commerciaque quæ ^{impetrata &} exercebat quotidie, Batauis familiarissimus erat & gratissimus, oblata ^{redempta.} certa auri summa Gubernator castelli *de Mina* induxit, vt per proditionem aliquot Batauos Lusitanis se traditurum reciperet.

Hærebat tum in littore isto scapha quædam maioris capacitatis, qua- les sunt quas Onerariæ naues quasi affeculas secum trahere solent, Hanc ingressi proditores Nigritæ, amice Batauos salutabant, & varia locuti, versari dicebant non procul à littore ceruos aliquos & feras alias quas sclopo perimere facilimum foret, Itaque Bataui cupiditate ceruorum accensi, tres statim ex societate sua in terram deponunt vt feris illis insi- diarentur.

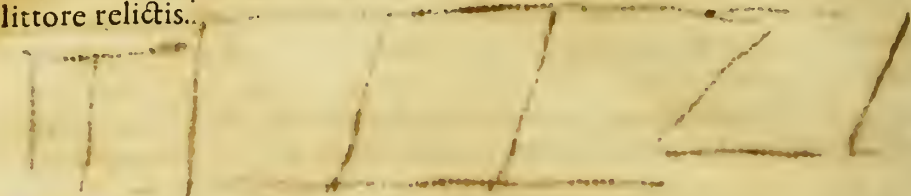
Interim Nigritæ summam simulantes beneuolentiam & amice ad- modum cum Batauis confabulantes adeo securos eos reddebant, vt et- iam funiculos fumigantes quorum in displodendis sclopis vsus est ex- tinguerent, quippe nihil proditionis ne per somnium quidem metuen- tes, Occasionem igitur hanc proditioni suæ maxime inseruientem, non esse negligendam rati, vnanimi in eos impetu facto, omnes in sca- pha opprimunt, quosdam secum ex scapha in aquam protrahentes, quosdam vero vulnerantes, & interficientes, Et hoc quidem tumultu omnes tum trucidati fuissent, nisi faber quidam lignarius, qui in tra- be quadam dissecanda occupatus forte fuerat, ipsis auxilio venisset, Is enim securi sua instructus accurrit tumultuantesque Nigritas feriens grauitè læsit, ossa & costas eorum rimatus, ita vt semianimes quidam cõciderent. Itaque hoc viso exanimati cæteri ex scapha desilientes, per medias vndas natando euaserunt.

Quamuis autem Dei beneficio scapham tum adhuc conseruarint, & ad nauim cui seruiebat reduxerint qui superstites essent illæsi, illi tamen qui ceruos venatum in terram descenderant, comprehensi & ad castel- lum *La Mina* viui perducti sunt, vbi in summa inopia vitam eos agere miserrimam, certissimum est. Qui enim in Castello *de Mina* vel alibi ^{Lusitani in Ca-} habitant Lusitani, nullos captiuos morti adiudicare & supplicio affi- ^{stello de Mina} cere possunt, sine peculiari consensu & permissu Magistratus Lusitaniæ, ^{non habent ius} nisi forte captiuus aliquis, captiuitate sese liberaturus, fugam arripiat, ^{supplicij in ca-} is enim si rursus apprehendatur, tormento maiori insertus per explosio- ^{pituos.} nem interficitur, quod quidem supplicij genus non ita pridem Gallus quidam, qui captiuitatem effugiens iterum comprehendebatur, ex- pertus est.

Sed vnum adhuc malitiæ & crudelitatis ipsorum exemplum hic com- memorare libet, quod Anno 1599. statuerunt in 5. Batauos, qui scapha sua
 pagum

pagum Mourre petitori, castellum de Mina transire coacti sunt, cum enim sub ipso iam propugnaculo veherentur, ingens tranquillitas facta est, ut progredi nullo modo valentes, contra voluntatem suam moras ibi neētere cogereantur. Itaque Gubernator Castellum de Mina hoc videns, aliquot statim Nigritas emisit, qui superata & expugnata scapha, Batauos omnes, hastis & sagittis misere confectos, & funi alligatos, in mare præcipitarunt, perq; medias vndas raptatos cum in terram adduxissent, resecta ceruicibus capita Gubernatori obtulerunt, corporibus in littore relictis.

Fastus Lusitanorum reprimuntur.

Cæterum hac victoriola erecti aliquo modo, spiritum sumpserunt, & post dies pauculos, in Ianuario nempe Anni 1600. nocturno tempore aliquot Cymbis suis, beneficio Nigritarum aduecti scapham Batauorum aliam oppressum & expugnatum venerunt, Atqui ab illis cum appropinquassent, ita accepti sunt, ut optarint se ex Castello suo pedem nunquam extulisse, Aderant enim in conflictu hoc viri præstantes & illustres personæ aliquot, quibus misere contrucidatis & peremptis, fastus eorum ita repressus est, ut redire impofterum & noui aliquid moliri amplius iam non audeant.

Fastus Lusitanorum reprimuntur.

Quod vero clandestinas attinet insidias, rudentes quidem & funes nauibus nocturno tempore abscindere, & alia quæuis tentare non dubitarunt; quo damnum saltem Batauis aliquod inferrent, quos canepius & angue hætenus semper oderunt, quamuis haud raro etiam consilia ipsorum, ab omnipotētia & benignitate diuina irrita facta sunt. Cum vero iam vires eorum admodum attritæ sint, & nulla ipsis auxilia ex Lyfahona mittantur, quibus sese rursus confirmarent, quiescere iam coguntur, quin imo in castello suo instar Daxorum delitescunt, nunquam erumpentes, sed & rarissime egredientes, metu Nigritarum, ne cum numero pauci sint, per prodicionem & insidias in Batauorum manus tradantur. Nam & Æthiopes ab ipsis indies magis magisque deficiunt, cum conuersationem & familiaritatem Batauorum magis quam Lusitanorum sibi experiantur lucrosam.

Vires Lusitanorum in castello de Mina hodie exiguæ.

CAP. LII.

DE GVBERNATIONE CASTELLI SIVE PROPVGNACVLI
de Mina. per Regem Hispania facta, & de insigni lucro quod ad Regem
ex hoc castello quotannis redijt, Itemque de autoritate, po-
tentia, commerciis & vxoribus Lusitanorum
in hoc castello habitan-
tium.

POST QVAM Lusitani de mandato Regis suis, littus hoc Guineæ aperuerunt, & ut supra dictum, aliquot castellis vel propugnaculis firmarunt, ut nulla Nigritarum seditione facile inde expelli & einci possent, Hispaniæ Rex considerans
sc Do.

se Dominum iam regionis istius factum, & locum esse commercii magno cum fructu exercendis conuenientissimum, inito cum mercatoribus aliquot Lusitaniæ contractu, Castellum *de Mina* ipsis tradidit, hac lege vt ipsis solis & nemini mercatorum alii cōmercia ibi exercere cū Nigritis liceret, ipsi vero contra, Regi aliquot centenos Portugalicos auri puri annuatim persoluerent. Mandato igitur publico peculiariter cauit, ne quisquam subditorum suorum, per vniuersum Regnum suum nauigationem hanc susciperet & vllam in littore Guineæ mercaturam faceret, sine permissu mercatorum qui negotiationes has & commercia ab Hispaniæ Rege redemissent, capitis pœna in omnes huic mandato non parituros sancita.

Castellum La Mina qua condicione mercatoribus, ab Hisp. Rege traditum.

Vt autem mercatores hi ab omni incurſu tutiores essent, & sese à vi externa aliorū populorum eo rectius defenderēt, castellū hoc commedatū & munitiōibus omnis generis abunde firmari Rex præcepit, dato ei Gubernatore vel præfecto aliquo, qui cum imperio ibi esset & ab omnibus hostium incurſionibus mercatores defenderet, Et quidem quod ad Præfectos illos siue Gubernatores attinet, illi quidem non sunt perpetui, sed auocantur & renouantur singulis tribus annis, suntq; plerunque capitanei vel præfecti, qui præclaram Regi antea nauarunt operā, & in bello vel læsi sunt membra, vel mutilati, vt eos iam rude donatos, ad diem vitæ sustentare necesse esset. Hi enim in recompensationē fidelium eiusmodi seruitiorū, huic Castello Gubernatores transmittuntur, vt rem facere, & opes ibi accumulare possint, ne Regi molestiam amplius vllam creent, atque ita à sumptibus in illos impendendis, Rex liberetur.

Castellum La Mina munitur.

Gubernatores Castelli.

Gubernatores igitur vno quolibet triennio finito, prouinciā depōnunt, At præſidarii milites ad diem vitæ ibi commorari & manere coguntur, suntque eiusmodi fere homines, qui vel in Portugalia vel in Hispania, ob insignē aliquod facinus capitis damnati, vitam suam liberalitati & gratiæ Regis annumerare & acceptam ferre coguntur.

Milites præſidarii qui quales ibi.

Hi igitur ex Hispaniæ & Lusitaniæ regno proſcripti, ad hoc castellum relegantur, vt ibi stipendia faciant, & mercatoribus sint præſidio, Stipendia vero vnde viuunt à Rege accipiunt, Ipsius n. est, omnes sumptus, qui ad sustinendos præſidarios & alia requiruntur, ferre, nec quicquam mercatoribus oneris impositū est, nisi vt naues mercibus omnis generis oneratas, procuratoribus suis transmittant, quorū officium est vt in hoc littore permutatis cū fructu bonis, aurū diligenter colligant, & nauibus Hispanicis impositū ad Dominos suos in Lusitania degentes remittant.

Sumptus quos facere coguntur.

Barcæ enim siue naues Hispanicæ ante hæc tempora duabus in annis vicibus Lyſabona ad castellum hoc mittebantur, semel sub initium anni, mensibus nēpe Aprili & Maio, & semel sub finē eius, mensibus nempe Septembri & Octobri. Nec verò Hispanicæ tantum, sed & Gallicæ ad hoc iter destinabantur naues, quæ nimirum ei sufficere viderentur, vnde etiam nauigatio hæc Gallis primum innotuit qui progressu temporis, ipsi quoq; littus hoc inuisere, & commercia cum Nigritis propria exercere conati sunt, vt supra copiosius dictum est.

Naues Lusitanorum bis in anno hoc littus frequentarunt.

Non autem separatim sed coniunctim, & cum comitatu quatuor vel quinque nauium, hæc nauigatio quotannis perficiebatur, quæ simul ad Castellum *de Mina* appellentes, post bonorum siue mercium depositiōnem, ad quatuor vel 6. septimanās donec reficerentur, & rebus necessariis rursus instruerentur, ibi subſtiterunt.

P

Poterant

*Navigatio hac
quam cito à
Lusitanis perfici-
atur.*

Poterant igitur tum Lusitani spacio octo vel nouem ad summum mensium hanc nauigationem absoluerè, quam hodie Bataui, decem, imò duodecim, & interdum octodecim mensibus vix perficiunt, quibus sæpe tot mensibus in littore subsistendum & cōmorandum est, quot Lusitani toti vix itineri impenderunt, Cuius quidem rei causa est, quod nullam ibi domum Bataui habeant, vbi bona & merces suas deponere possint, quemadmodum Lusitani faciebant, quorum tamen commercia terminum fere iam assecuta sunt, ita vt plus fere detrimenti quam commodi ex castello hoc ad Hispaniæ Regem hodie deriuetur, cum commercia Lusitanica iam fere cessarint, propter nauium Hollandicarum multitudinem, Batauorumque frequentiam, qui tanti sæpe merces suas in hoc littore diuendunt, quanti eas Lyfabonæ vel alibi, Lusitani ipsimet redimere coguntur.

*Lusitanorum con-
suetudo vetus,
commercium cum
Nigritia exer-
cenda.*

Principio quidem cum vniuersa negotiatio penes Lusitanos solos his quidem in regionibus esset, merces ipsi suas maximi aestimare solebant, nec vlla ipsis festinatione opus erat, qua minoris quam sperauerant, eas diuendere cogerentur, domum enim habebant vbi depositas merces ad futuram necessitatem asseruarent, & cū fructu tandem diuenderent.

Præterea merces nullas particulatim, sed coniunctim, & magna copia vendebant, sic enim Nigritas assuefecerant, vt priusquam ad Castellum *de Mina* empturi quibus indigerent, proficiscerentur, auri tantum comportarent, quantum florenorum Hungaricorum quatuor millium summam equaret, neque enim domum mercatoriam aperiebant donec summa hæc esset completa.

Iam vero cum auro hoc accepto, domum mercatoriam aperirent, dabatur vnicuique quid & quantum volebat, nec vero integrum erat Nigritis quod vellent eligere & hoc illud repudiare, sed cgebantur acquiescere & accipere quicquid ipsis porrigebatur absque vlla tergiversatione.

*Negotiatio lu-
crofa.*

Quid hic de *Dache* quod vocant, seu muneribus dicam, quæ Nigritæ à Batauis hodie peracta mercatura exigunt? Moris profecto tum non erat vel tantillum ipsis donare, neque quisquam Æthiopum reperiebatur, qui donariorum mentionem facere auderet. Poterant igitur tum Lusitani merces suas tanti vendere, quanti ipsimet volebant, cum nemo adesset qui eos impediret, nemo etiam ex Nigritis conqueri de precii magnitudine auderet. Vnde colligere facile est & iudicare, cum quanto isthæc ipsorum negotiatio, lucro & commodo tum fuerit coniuncta.

Præterea tantum Nigritis iniecerant timorem, vt nemo esset, qui vel granulum auri adulterati & corrupti castello inferre, & Lusitanis pro bono obtrudere auderet.

*Rigor Lusitanorum
erga Ni-
gritas.*

Et sane qui Castello *de Mina* subiecti sunt Nigritæ, etiamnum hodie vinculis istis quasi constricti à Gubernatoribus tenentur, si enim Gubernator intelligat, aliquem forte ex illis, naues Batauorum sine suo cōsensu ascendisse, compedes ei statim iniici curat. Quod si aliquem vel vestem, vel calceos, vel pileum, vel aliud quid eiusmodi ab Hollandis, facta permutatione, accepisse animaduertat, statim ei id vel prorsus eripi, vel vsu eius ipsi interdici iubet.

Ante aduentum certe Batauorum Lusitani sese in castello non multum continebant, sed libere, passim regionem istam peruagantes, hinc inde

inde oberrabant, omnia perscrutantes & inquirentes, vnde vel minimum sese percepturos vtilitatis sperarent. Verum Barauis iam pedem in terram ex nauibus suis ponentibus, Lusitani sese retrahentes loca illa omnia vbi Barauos subsistere nouerant, deseruerunt, vtpote cum quibus conuersari, & amicitiam colere legibus & statutis suis prohibeantur. Vnde factum est, quod loca ista omnia vbi Bataui multum versantur & commorantur, à Lusitanis plane defecerint. Hoc vero ausim affirmare, Barauos si Castellum *de Mina* in sua haberent potestate, vel in maiori apud Nigritas istos dignitate & auctoritate, quam Lusitani vquam fuerunt breui futuros.

Interim tamen negari non potest, multo regionem istam per Lusitanos meliorem factam, qui multis eam, potissimum tamen propriæ vtilitatis gratia, auxerunt commodis, sic enim multis pecoribus abundare iam cernitur, quæ ante Lusitanorum aduentum plane ignorabantur. Sic triticum Indicum, quod *Mays* vocant, Lusitani primi ibi seminarunt, quod etiamnum necessitati Nigritarum inseruit. Sic vt haberent quo sese recrearent, calamum indicum siue saccari cannas, & mel arundinis, cum *Bannana de congo*, *Annanis* & aliis fructibus, his regionibus importarunt; qui fructus Nigritas ante hæc tempora plane fuerunt incogniti, & propterea auide initio ab ipsis expetebantur, ad explendam nimirum voluptatem suam. Tunc temporis fructus isti satis magno vendebantur precio qui progressu temporis ita vilescere cæperunt, vt iam vel minimo veniant, Cum regio omnis illis expleta abundet.

Lusitani multis commodis terram hanc affecerunt.

Cæterum quod ad valetudinem & sanitatem Lusitanorum attinet, ipsi quidem egregie se ibi continere & aërem istum ferre melius quam Bataui possunt, quod ipsum quidem ex diligenti cura fieri existimo, cum valetudinis suæ rationem habere melius quam Bataui sciant & soleant.

Sed mulieres Lusitanicæ ibi sese ægre continere possunt, semper enim infirma sunt valetudine, & morbis perpetuis intabescunt, quod natura loci eas non ferat, & aërem plane habeant contrarium. Eam ob causam Lusitani raro mulieres secum adducunt, sed eligunt sibi ex Nigritas prudentiores quasque, vel eas quas *Melato* vocant, quæ intermedii sunt inter albedinem & nigredinem coloris, Luridas nempe, quibus ipsi admodum delectantur. Quamuis enim non ita illis copulentur vt separari ab illis non possint, sed pecunia eas redimere soleant, habent tamen eas pro vxoribus legitimis, sed quas pro libitu tamen à se dimittere possint, aliis in locum ipsarum electis & receptis.

Lusitani Nigritas mulieribus vtuntur.

Hæ vero mulieres plerunque aliis, quibus Nigritæ vtuntur, delictiores sunt & insolentiores, vestimentis etiam elegantioribus vtuntur, vnde facile etiam est eas à vulgarioribus discernere, Capillum enim omnem abradunt & detondent instar virorum, quod præ aliis omnibus peculiare habent, vestimentis interim etiam splendidioribus & ornatu maiori vtentes.

DE PROPUGNACULO SIVE CASTELLO LA MINA, *quo-
modo nimirum extructum & munitum sit, qualibus personis habitetur, &
quam comineaturibusque necessariis aliis hodie
sit instructum.*

*Commoditates
huius Castell.*

CASTELLUM vel propugnaculum *La Mina* satis firmum est, & in conuenienti loco situm, vnde & commercia promoueri & regio ab omnibus incurfionibus defendi quam optime possit. In loco enim optimo & totius quasi regionis intermedio extructum est, vt pagani eo vndique confluere facillime possint, & commercia sua cum peregrinis exercere, Nam & præstantissima ibi reperiuntur pecora, & fructus optimi, aliaque quæ ad communem necessitatem & sustentationem vitæ necessaria sunt, vt castellani sese inde sustentare quam optime possint.

*Arc & propu-
gnacula.*

Sed & naturali robore munitissimum est, Arcem habens super saxum firmissimum extructam, quam ab altera parte mare alluit, vbi duobus simul firmissimis propugnaculis infestum est, ab altera parte similiter propugnacula duò habet, sed non æque firma & munita, quod periculum ab ea parte non vsque adeo magnum imminere castello videatur. Ex firmissimis autem lapidibus propugnacula ista extructa sunt, quos ex solido saxo exciderunt, quemadmodum etiam Castellum totum fere saxo insistit, & tam eleganter ei impositum est, vt saxum nemini impedimento vel damno esse possit.

Vallum.

Mœnia.

Fossa.

Vallum ab ea parte qua mare respicit, aliquando quidem depressius habet, sed locus ibi natura munitissimus est, altissimis nempe saxis, quibus propugnacula imposita sunt, formidabilis. At vero à parte opposita, muros habet admodum à terra eleuatos, quos inter & arcem ipsam, interstitium quoddam est, vt circumiri Castellum vndiquaque possit, quod magnitudine sua arcem *Rammetiam* in Selandia ferme adæquat. Sed & fossam habet murum vndiquaque cingentem & ambientem, ab vna quidem parte vacuum fere, & siccam, at ab altera, qua mare attingit aqua satis repletam. Nam ab orientali parte fossa hæc multo profundior est, & aqua ita abundat, vt Barcas siue nauigia ipsorum admittat, vnde etiam mercaturam ibi olim exercere quam felicissime potuerunt.

Porta.

Turris.

Portas porro Castellum duas habet, vnā in latere orientali & alteram in occidentali, quarum occidentalis quidem præcipua & fortissima est, Sed & pontem habet versatilem, cui turris ex lapidibus elegantissime contrata imposita est multis cernaculis cubiculisque exornata, quam quidem castellanus vel Gubernator ipsemet inhabitat. Porta altera, domui mercuriali vicina, mercibus potissimum importandis & efferendis inseruit.

Templum.

Cæterum in medio castelli, area est insignis capacitatis, quam nuper extructo templo exornarunt, Illud enim extra castelli mœnia in monte quodam olim habuerant, sed propter motus varios & incurfiones hostium, destructum nuper & demolitum, intra mœnia recipere statuerunt, hostes nimirum, hoc templo, propugnaculi loco aduersus castellum vti & non parum castello damni inde inferre posse videntes. Facta est

Et est autem hæc templi destructio circa annum Christi 1596. cum *Caro-*
lus quidam *Hutscrus* Castellum expugnare decreuisset.

Habitatur autem hodie non multis admodum Lusitanis, numero
nempe eorum indies magis magisque decrescente; ita ut vix triginta
in eo numerari possint, quorum tamen plerique etiam infirma sunt va- ^{Quot & quali-}
letudine, decumbentes nimirum in Nosocomio extra castellum, quod ^{bus personæ Cas-}
Fermerye dictum, visibus ægrotantium destinatum est. ^{tellum hoc ho-}
^{die habitetur.}

Qui bona adhuc utuntur valetudine, non sunt de communi populo;
sed personæ illustres, qui tempore necessitatis sese defendere, & aduer-
sus hostem tueri non diu possent. Gubernatori moderno nomen est
Christophoro de Mena, Hunc ordine sequuntur, vnus qui ipsis *Padre* & al-
ter qui *Veador* dicitur, post eos numerantur Procurator Regius, Præfe-
ctus præfidiariorum militum siue centurio, Procurator mercatorum in
Lusitania, cum paucis aliis qui publicis funguntur officiis, Hi autem
omnes habitationem suam in castello habent, Cæterum gregarii & præ-
fidiarii milites, tonsor item & alii, extra Castellum omnes in pago pro-
pe illud sito habitant, & horas suas norunt, quibus ad excubias in castel-
lo agendum, ascendant, quibus tamen etiam satis negligenter præsumt, si
nullas in mari naues adesse videant.

At vero Nigritas imperio suo subiectos adhuc habent quampluri-
mos, ita ut septingentorum fere numerum facile colligere posse vide- ^{Nigrita Lusita-}
antur, Hi ipsis Lusitanis multo sunt natura etiam ipsa deteriores, exa- ^{nis subiecti.}
sperantur vero & indies magis magisque aduersus Batauos à Lusitanis
excitantur, ita ut maximum ab illis expectandum ei periculum sit, qui
bellū forte Lusitanis inferre conetur. Vasto n. omnes sunt corpore & nō
sagittis saltē misilibusq; hastis, sed & tormentis & bombardis uti norunt
optime, ita ut non parum hostibus facessere negotii posse videantur.

Ad com meatus bellicos quod attinet, illis quidem ante hæc tempo- ^{Com meatus}
ra melius etiam instructi fuerunt, siquidem parum ipsis ex Lusitania ^{bellici.}
bellicorum com meatuum hodie transmittitur. Cum enim Rex Hispa-
niæ videat, lucri se ex hoc castello non tantum hodie percipere, quam
superioribus annis factum est, sumptibus etiam quodammodo parcen-
dum existimat, Vnde misere hodie cum illis agitur, morbis enim confe-
cti, famem tolerare & in ediam sæpe cogerentur, nisi necessitati ipsorum
qui Insulam S. Thomæ inhabitant Lusitani, subuenientes, eos interdum
subleuarent, quibus quod etiamnum Castellum hoc possident, vel solis
acceptum referre coguntur.

Nec vero dubium mihi vllum est, quin si Batauis fidē habere, & eorum
expetere familiaritatē auderent, iā pridē relicto castello suo ipsis sese ad-
iunxissent. Verū cum iniuriarū quas ipsis sæpe intulerūt, memores, mor-
tis periculū extimescant, atq; ita ne scyllā vitantes in charybdin incidāt,
sua culpa merito vereātur, castellū hoc vel inuiti, magno cū labore & pe-
riculo metu tamē periculi maioris cōseruare cogūtur, in tāto hodie me-
tu viuentes, ut non facile pedem extra castellum & pagum suum ponere
audeant, ne à Nigritis, forte qui à Batauorum sunt partibus, compre-
henfi trucidentur. ¶ Sicigitur Castellum hoc quo ad situm loci & æ- ^{Fortuna Lus-}
dificium ipsum, satis firmum est, nec facile expugnatum, At vero Lusita- ^{nanorum mu-}
norum fortuna & conditio hodie prorsus immutata est, nam cum na- ^{tata.}
ues ante hæc tempora, ex Lusitania & Insula S. Thomæ magna frequen-
tia quotannis adventantes numerarent plurimas, vix hodie Barcam ac-
cipiunt

ciunt vnam atque alteram, cum transitus ipsis interclusus fere sit, & præpeditus Batauorum nauibus, quibus haud raro etiam præda fieri solent.

Tormenta &
pulvis tormen-
tarius.

Quod attinet ad tormenta minora & maiora ænea, ea quidem ipsis non desunt, multa enim ab altera potissimum parte, qua mare respicit, disposita in vallo & propugnaculis cernuntur, nec tamen omnia ex armamentario protracta ibi conspiciuntur, ut iudicari de multitudine & quantitate ipsorum posset. Hoc enim Gubernatores tanquam singulare aliquod secretum nemini aperiunt, attamen cum haud Nigritarum, ad naues tacite ablegatorum opera, in redimendo à Batauis puluere tormentario vtantur, auro eum preciosissimo, si pro voto copiosum satis habere possent, libenter præponderaturi, facile inde conicere est, tormentis eos quidem in castello melius quam puluere tormentario instructos esse. Sed hæc hæcenus de Castello *La Mina*, dicta sufficiant. Iam quo cursu & tramite naues Batauorum, peracta mercatura domum reuertantur, & quid in reditu ipsis occurrere plerunque soleat, paucis ut exponamus restat.

CAP. LIIII.

DE RATIONE ITINERIS QUOD PERACTA IN HOC LIT-
tore mercatura, instituitur plerunque ad regnum Benin
& Rio Forcados.

Vbi plerunque
naues discessum
parantes sol-
vant.

PERACTA iam ex animi sententia & voto mercatura, cum domum redire Bataui constituerunt, plerunque à pago *Mourre* itineris initium facientes soluunt, cum locus iste propter rerum omnium abundantiam, & altitudinem vel eleuationem suam, nauibus discessum parantibus omnium aptissimus deprehendatur, quippe vbi sibi de rebus ad iter necessariis prospicere, & cursum ita instituere possunt, ne ad vallum propellantur.

Angulus ad
modum pericu-
losus.

Solent autem plerunque cursum suum, versus Insulam S. Thomæ, vel etiam ad *Rio de Gabom*, locum nimirum sub linea æquinoctiali situm, dirigere, cum ad superandam S. Thomæ Insulam, multum laboris requiratur propter fluctuum nempe rapacitatem & vehementiam, qua naues plerumque vallum versus aguntur, vel ad sinum à *Ferdinando Poo* cognominatum, abripiuntur, qui quidem sinus diligentissime cauendus est, si quis enim in eum incidat, non facile se inde rursus expediet, sed in extremo versabitur vitæ & salutis periculo, nisi ventum forte septentrionalem accipiat, sine eo enim vix quisquam inde euadet & liberabitur, cum aliqui ibi sex vel septem septimanis hæserint antequam ad promontorium, quod *Cabo Lopo Gonsalves* vulgo vocant pertingere potuerint.

Ad ventorum vero rationem quod attinet, sciendum est, ventum quo quis ad lineam æquinoctialem accesserit propius, eo magis in austrum inclinare, ita ut linea hac superata, ventus deprehendatur vel Notus plane, vel Euronotus, vbi vero quis quod similiter notandum est, pisces volantes maiores deprehenderit, non procul sese ab Insula *S. Thomæ*, vel ab Insula *Del Principe* abesse, statuat.

Cum

Cum autem Auriferi littoris terminus non longius sese extendat, quam à promontorio, quod de tribus punctis vocatur, usque ad fluuium, *Rio de Volta* dictum, solent plerunque qui ab hoc littore discedentes, regnum *Benin* inuisere volunt, cursum suum iuxta vallum tenere, prætereuntes flumina aliquot, quæ vocantur *Rio de Volta*, *Rio de Adra*, & *Rio de Esago*, Nam ad hæc loca nemo accedit, eo quod nihil ibi reperiatur, unde lucrum percipi possit, præter Eboris paululum, quod laborem & molestias itineris recòpensare non potest, si respicere periculorum magnitudinem velis, quibus sese, loca ista compellantes propter fluctuum & ventorum vim maximam, exponunt.

In ipso fluminis *Forcado* ingressu, insula sita est, flumen vero ipsum, & totus ipse tractus, tam longe lateque extenditur & patet, ut præ aliis agnosci & discerni facile possit, nam regio ipsa ad 40. fere miliaria Gallica, usque ad fluuium, *Rio de Ardea* dictum excurrit, Visitatione sæpe à Lusitanis, & passim nota est, non quidè propter terræ bonitatē, sed propter mercaturæ ^{Mercaturæ} ^{mancipiorum.} copiam, quæ ibi magno numero diuendita, hinc inde, vel ad Insulam S. Thomæ, vel ad Brasiliam & alia loca transportantur, ut præparando melliarundineo, & Saccharo conficiendo adhibeantur.

In his riuus nihil præstans & eximium reperitur quod alicuius esset momenti, præter genus quoddam cæruleorum, viridum & nigrorum lapillorū, ex quibus orbiculos suos coralinis parare solent, qui propter coloris præstantiam ab aliis Æthiopibus valde expetuntur, quemadmodum etiam in Guineæ littore à Nigritis plurimi fiunt. Vtriusque sexus ^{Nuditatis liber-} ^{tatis signum.} homines nudi ibi incedunt, donec vendantur & in seruitutem redigantur, tunc enim pudenda sua obuelare & tegere incipiunt.

Lusitani magna ibi commercia exercent, & frequentes ibi sunt in coëmendis mancipiis siue seruis, unde etiam maior incolarum cum Lusitanis, quam cum aliis populis familiaritas existit. Quin etiam habitantes ibi quidam Lusitani reperiuntur, qui bona omnia, quæ in mercaturam venire possunt redimant.

A *Rio de Adra* usque ad *Rio de Lago*, miliaria Gallica 10. numerantur, in quo toto tractu, nihil quod ad mercaturam faciat, reperitur. A *Rio de Lago* usque ad *Rio de Benin* miliaria 20. vel circiter numerantur, Estque ^{Regnum Benin} ^{quot miliaribus} ^{à Guinea absit.} communis hæc opinio, Regnum *Benin*, à littore *Guinea*, nempe à *Mourre*, ubi naues plerunque soluunt, centum miliaribus distare, cum descenditis fluminis beneficio vel vnico biduo eo pertingere naues possint, quæ sex fere septimanas in reditu à regno *Benin* ad littus *Guineæ* usque conficiant.

CAP. LV.

DE MAGNITUDINE ET SITV CIVITATIS BENIN,

una cum omnibus quæ memoratu digna ibi
occurrunt.

IVITAS *Benin* prima quidem facie admodum magna videtur, quamprimum enim eam ingrediaris, longa & lata tibi platea aperitur, quæ amplissimam quamque in nostris ciuitatibus plateam vel octies latitudine sua superare cernitur, Recta autè ad finem usque ciuitatis excurrit absque vlllo sinu, & licet quis quadratam horè procedendo absoluerit, terminum tamen non modo non videbit, sed è longinquo cacumen arboris sese ei aperiet, tanto interuallo, quantum

Platea recta in
ciuitate *Benin*,
latitudinis &
longitudinis
maxima.

tum acies oculorum assequi vix potest, A qua quidem arbore, platea hæc longissime adhuc extenditur, ita ut licet eundo ad arborem hanc peruenis finis tamen nullus tibi appareat, sed ædificia tamen post arborem istam aliquo modo prioribus minora, & ex parte desolata, cernuntur, ut colligi possit finem plateæ non procul à desolatis istis ædificiis abesse.

Arborem hanc antequam quadrantem horæ eundo absolueris, non videbis, visa autem ea, dimidium adhuc miliare tibi conficiendum restat antequam eam assequaris unde quidam pro certo affirmare non dubitant, plateam hanc rectam, exceptis suburbiis, vel integrum miliare longam esse.

Vallum.

Fossa.

Porta.

Suburbium.

Portam ingressis vallum sese offert, ex aggesta in aggerem terra ingenti & altitudine & latitudine, formidabile, similiter & fossa lata atque profunda, quæ aquam quidem nullam habet sed multis est altissimis arboribus confita. Hæc satis longe sese extendit, sciri tamen non potest, an totam civitatem ambiat, Porta vero civitatis ex ligno facta est, ita ut claudi & aperiri possit, & ad eam semper reperiuntur qui excubias agant, Antequam autem ad portam venias, suburbium transire necesse est satis magnum, In platea vero illa magna de qua antea dictum est, constitutus, ab utraque parte diuerticula satis spaciose ampla & lata videbis, quæ ambages quidem non habent, tanta vero sunt longitudine, ut oculis terminum nullum assequi possis.

Plura autem hac de civitate scribenda essent, si integrum alicui esset & permissum, eam probe contemplari & perscrutari, At vero hoc nemini conceditur, Quamprimum enim quis portam ingrediatur, adiungitur ei statim comes aliquis, qui eum per plateas deducat, cuius rei hanc quidem causam prætendunt, ne peregrinus aliquis à via recta forte deflectens aberret, sed recta ad locum quem petit perueniat, cum error in tam vasta & magna urbe sit facilis, sed interim tamen ire quo velint, & omnia prohibitu contemplari peregrini ab adiuncto sibi comite prohibentur.

Pecora & fructus varij.

Pecoribus fructibusque iucundissimis incolæ admodum abundat, ut inde vivere & sese sustentare quam optime possint. Vinum generosissimum habent, duorum generum, aliud enim *Vino de Palia* vocant, aliud *Vino de Bordon*, quorum illud horis matutinis & circa meridiem, hoc vero horis vespertinis bibunt libentius, quod diversis istis temporibus vina hæc diversa convenire melius existiment.

Allium indicum.

Sed peculiare adhuc fructuum genus habent, sapore allium nostrum referens, coloris autem plane purpurei. Et quidem vota facturi, vel iuramentum prestituri, promittunt se ab illis quidem allii huius capitibus, quæ in tot vel tot, (numerum certum exprimentes) particulas recidant, plane velle abstinere, Quidam autem se fructum hunc omnino vitaturos vouent.

Ædificia nobilium.

Ædificia sese ordine optimo consequuntur, & eodem fere modo quo in nostris civitatibus passim sibi coherent, quæ vero personis nobilibus & genere præstantioribus inhabitantur, Cæteris magis sunt eleuata, ita ut per gradus aliquot ascendere intrantes oporteat, In vestibulis, porticu quasi quadam exornata sunt, ubi in umbra solis ardores imbresque declinantes, obambulare & sedere possunt, in quem quidem usum primo statim diluculo scopis per mancipia purgata, mattis siue storiis ex stramine contextis insternuntur. Cubicula interna muri alicuius instar costrata sunt & formam quadratam obtinent, His tectum ab omni parte superimpositum, in medio apertum est, ut soli & luci ingressus pateat. Cæterum in his cubilibus non modo dormiunt, sed cibum et capiunt, quem tamen in culinis seorsim constructis præparant, quemadmodum eiusmodi mansuunculas & cellas multas sub eodem tecto & varias habent.

At

At vero ædificia vulgaria hoc modo constructa non sunt, pariete enim siue muro vnico tantum cōstant, in cuius medio ianua lignea cōstituta est. Fenestrarū vsum prorsus ignorant, lucē & aërem per tectū recipientes. Cæterum ædificia omnia rubra sunt, parietes habent firmos admodum & crassos, ex terra nonnihil rubente constructos, terram enim istam aqua modice affusa instar argillæ vel figularis terræ præparant, & madidam coaceruantes exaggerant, vt calore solis postmodum indurata; murum quasi repræsentet. Duorum autem pedum vt plurimum crassi sunt isti parietes, ne iniuriis tempestatum facile cedant, cum fieri interdum soleat, vt vi imbrium & pluuiarum paries vnus atque alter destructus atque solutus in terram præcipitetur.

Aula regia magnæ est capacitatis, & multis aëis quadrangulari forma factis conspicua, quæ atriis constant quam plurimis, quorum quodlibet porticum habet, sub qua Satellites regii excubias agere conspiciuntur. Tantæ autem magnitudinis hæc aula est, vt terminus eius nusquam appareat, Cum enim defessus ambulando, existimas ad finem te iam peruenisse, ianua statim alia occurrit, qua apertâ, aëra patet vel priori longe capaciôr. Mansiones habet non tantum pro hominibus, sed etiam pro brutis animantibus, vtpote pro Equis & iumentis, quamplurimas, sed & Equi in stabulis satis generosi nostris tamen multo minores, reperiuntur, vnde apparet, multis Regem ipsorum militibus instructum esse, quorum etiam passim aliqui in aula conspiciuntur.

Cæterum Rex multos habet aulicos nobiles, in aula sibi ministrantes, qui cum aulam ascendunt, equis feruntur, insidentes iis instar nobilium in gynecæis scæminarum, pedibus ab altera tantum parte demissis, Ab vtroque autem latere seruos habent sibi adiunctos, quorum humeris innitantur, A tergo sequitur eos magna seruorum & mancipiorum caterua, quorum aliqui vmbellas tenent ad arcendum à capite nobilis istius solem aut imbres comparatas: Et hi quidem Equis proximi incedunt, reliqui vero certo interuallo subsequentes, partim tympana pulsant, partim cornibus & tibiis ludunt. Equus porro non solus incedit, nec à nobili sessore regitur, sed per ministrum siue famulum aliquem ducitur, atque ita quidem cum tympanorum & tibiæ cantu, nobilis quilibet aulam Regis quotidie ascendit.

Qui nobilitatis sunt præ cæteris splendidioris & illustrioris, præter hæc commemorata instrumenta musica, adhuc aliud peculiare habent, quo ad aulam regiam contendentes vtantur, serui enim ipsorum reticulis quibusdam instructi sunt, sacculos istos fenestratos siue cancellatos, quibus viri in forum piscarium apud nos egredientes vulgo vtuntur, æmulantibus, his, nescio quid inclusum, si manibus pulsetur sonum edit, qualis solet esse nūcum in vasculo aliquo cominotarum strepitus. Nobile igitur ad aulam Regis pergente, ingens à seruis circa eum cursantibus, strepitus excitatur.

Seruos & ancillas Regi & Reginæ ministrantes, in aula ista reperiri quamplurimos inde facile colligitur, quod passim cernuntur fructus varios, oleum palmarum, aquam & gramen pro equis, in capitibus gestare. Solet autem Rex interdum cibis quibusdam lautioribus, nobiles honoris & fauoris ergo donare, qui quidem per ministros eleganti ordine sibi inuicē succedentes, ab aula portantur, præcedentibus quibusdam albo baculo instructis, qui populum comprimant, & regis istis ministris via cedere iubeant.

Q

Cæterum

Processiones regia.

Cæterum vxores Rex iste complures habet, & binas in anno processionibus instituit, quibus aula egressus vniuersam ciuitatem perlustrat; Tunc vero vniuersas suas vires & potentiam colligit, vt sese cum vxoribus suis oblectare possit, quarum vltra 600. eum tum comitantes, sæpe numerantur, quamuis non omnes sint legitimæ, cuilibet enim in hoc regno vxores pro libitu plures habere concessum est, vnde nobiles sæpe 80. vel 90. habere dicuntur, nec quisquam reperitur fortunæ tam abiectæ, qui non decem vel duodecim vxores domi suæ habeat.

Polygamia.

Forum.

Porro loca etiam habent emendis & vendendis rebus variis peculiariter destinata. Hoc enim in loco forum maius est, *Dia de Ferro* ipsis vocatum, in alio vero forum minus est, quod *Ferro* vocant, atq; in his locis res variæ venû exponuntur, nempe canes viui, quibus passim vescuntur, Simii & cercopitheci assati, glires & mures maiores, Psittaci, galinæ, lacertæ calore sôlis indurata; fructus præterea varii, vinum de palmis & alia quæ ad sustentationem humanæ vitæ necessaria sunt. Afferunt vero etiam in forum catinos ligneos, poculaque & supellectilem aliam, cum gossypio in fila diducto & parandis vestimentis accommodato, præterea & instrumenta ferrea, capiendis piscibus, scindendo agro & aliis vsibus quotidianis apta, cum hastis, sagittis & armis bellicis aliis. Omnia autem decenti ordine in foro disposita cernuntur, & quilibet in forum procedens locum quo se conferat peculiarem habet, pro ratione mercium quas venum expositurus affert:

Nuditas virginum & luuenum.

Iuuenes & virgines, omnes nudi incedunt, donec ad matrimonium transeant, nisi forsitan à Rege priuilegium & potestatem accipiant, vestimentis nuditatem suam contegendi. Hoc enim pro magno beneficio habent, si à Rege potestatem sese vestiendi impetrent, & tunc vario colore illuminati & vestibus induti, peculiare quasi festum celebrant, amicos, & consanguineos, qui ipsis de hoc honore gratulantur, conuiuio excipientes.

Ritus Mahometici.

Circumcisionem & ritus Mahumeticos alios obseruant. Cutem tribus fissuris ab humeris ad vmbilicum vsq; secant, necessarium hoc ad salutem existimantes. Præterea sinceri etiâ sunt & iniuria neminẽ non ex suis modo, sed nec ex peregrinis facile afficiunt. Lædere enim peregrinũ aliquem capitale apud ipsos est, qui peculiari etiam modo delinquentes supplicio afficiunt, manibus enim condemnatum in tergum reuinctis, & obligatũ oculis, iudex in altum protrahit, vt caput eius versus terram propendeat, quod apprehensum spiculator securi abscindit, trunco postmodum in quatuor partes dissecto & in campum proiecto, vt ab auiibus deuoretur.

Capitis supplicia.

Metus auium.

Aues admodum extimescunt, & metuunt pœna capitis in eum fancita, qui vel exiguum ipsis inferre detrimentum præsumat. Nam & peculiariter quidam ad hoc constituti sunt vt auium curam gerant, de alimento eis prospiciant & ab omni iniuria eas vindicent, qui quidem certum locum in montibus norunt, quo alimentum magna quidem reuerentia asportatum, exponant, quod postmodum ab auiibus deuoratur. Sed & peregrinos omni honore & obseruantia prosequuntur,

Honor peregrini habitus.

salutantes eos humanissime, & de via ipsis cedentes, etiam si ingenti onere aggrauati & oppressi incederent.

DE FLUVIO VEL TRACTU, QUEM RIO DE ANGRA

vocant, cui Insula Corisco inserta est.

SUPERATIS, de quibus sub finem capitis 54. dictum est fluminibus, fit interdum, ut nautæ, præter omnem spem & expectationem; inuiti quodammodo & fluctibus maris vehementioribus abrepti, deueniant ad tractum seu riuum, quæ vulgo *Rio de Angra* vocant; in cuius ingressu Insula *Corisco* sita est, quæ, locus est horridus & incultus, nullisque habitatur hominibus; cum præ- *Insula Corisco.*
ter aquam & ligna nihil proferat. Itaque quæ ad hanc insulam propelluntur, de aqua dulci & lignis sibi prospicere naues solent, & recto postmodum cursu promontorium, quod *Cabo Lopo Gonsalves* vocant petere, ut inde Europæ rursus fines assequantur.

Cæterum in hoc fluuio vel tractu tres adhuc aliæ Insulæ reperiuntur, nullius momenti; quippe præter ligna, & lapides nihil fere suppeditantes, Insulæ hæc olim nomine caruerunt; nominantur verò hodie *Isle de Moucheron*, eo quod quidam *Balthasar de Moucheron* eas occupatas, Ca- *Insula de Moucheron.*
stello vel propugnaculo munierit Anno Christi 1600. sperans se ibi habitaturum, & commercia ex locis aliis eo pertracturum. Sed fama huius rei ad *Æthiopes* in *Rio de Gabom* habitantes perlata, cum audiissent, peregrinos quosdam eo habitatum venisse; consiliū de castello expugnando & omnibus funditus extirpandis cepērunt, quod quidem etiam in actum statim prodixerunt, Antequam enim castellum illud perfectū esset & absolutū, cum vix quatuor mensibus ibi vixissent sub imperio cuiusdam *Eduardi Hesi*, ab *Æthiopibus* oppressi omnes & extincti sunt, propugnaculo diruto & euerso.

Insula *Corisco* à Lusitanis sic vocata est, quod perpetuis tempestatibus fulgurum, tonitruum, procellarum & imbriū sit exposita, quam ob causam etiam nullis habitatur hominibus; Terra præter cucumeres nihil proferre valet, Aquam vero bonam & salutarem, multasque arbores habet, quæ vel *Brasilienses* rubedine superant. Lignū hoc instar politissimi speculi nitet, & tanta est duricie, ut vix ingenti labore inflecti possit. Cæterum capacitatis hæc insula tantæ est, ut miliare integrum in circumferentia contineat, portum tamen, ubi naues appellant, conuenientem nullum habet.

A *Rio de Angra*, ad *Rio de Gabom*, 15. numerantur milliaria Gallica, Nullam vero hæc loca vel vicinitatem vel familiaritatē cum aliis colunt, sed modo bellum inuicem gerunt, modo pacem constituunt. Habent quidem etiam Regem proprium, sed potentia tamen illis qui in *Rio de Gabom* habitant inferiores sunt, quos beneuolentia longe superant, ita ut commercia cum illis melius exerceri possint; Tempore enim illo, quo *Æthiopes* in *Gabom* Castellum de *Moucheron* occupatum, magna crudelitate euerterent, illi qui in *Angra* habitant longe sese ab illis separarunt, dolentes admodum populi istius vicem, sed impedire tamen hanc crudelitatem non poterant, cum qui in *Pongo* habitant, cum illis in *Gabom* sese coniunxissent.

Cæterum in hoc fluuio vel tractu *De Angra*, commercia summa celeritate perficiuntur, Ebore enim abundant, Cuius mercaturam ibi facere mediocrem *Bataui* solent. Quod ad linguam attinet, ea quidem ab illis in *Gabom* nonnihil discrepant, religione vero vel superstitione potius per

omnia ferme, non solum cum illis qui in *Gabom*, sed etiam cum illis qui in *Cabo Lopo Gonsalves* habitant, consentiunt, ut paulo post fusius dicetur.

CAP. LVII.

DE FLUVIO SIVE TRACTU, QUEM RIO DE GABOM vocant; Itemque de promontorio, quod vulgo, *Cabo Lopo Gonsalves* vocatur, ubi naves Batavorum appellere coguntur. Quæ nimirum horum locorum sit conditio, & quid ibi notatu dignum occurrat.

QUANDO QUIDEM illi qui in *Rio de Gabom* habitant, vicinitatem colant cum illis qui promontorium tenent quod *Cabo Lopo Gonsalves* vocant, vnaque non solum lingua, sed & religione siue superstitione potius utantur, visum nobis est, eos coniungere, & conditionem horum locorum vno capite pertractare. Tractus autem hic quem *Rio de Gabom* vocant, quindecim miliaribus ad meridiem magis vergit quam *Rio de Angra* situsque est recta sub æquinoctiali linea, miliaribus 45. ab Insula S. Thomæ distans. Locus alioquicognitu facilimus, nam in ipso statim ingressu, vadum occurrit, trium vel quatuor orgyas longum, ubi ingens exauditur strepitus, à fluctibus ingenti impetu ex riuo seu flumine isto in mare sese exonerantibus.

Ingressus huius fluuii ad 4. miliaria patet, sed latitudo hæc paulatim decrescit, ita ut circa Insulam *Pongo*, ultra duo miliaria amplius non habeat. Ab utraque ripa elegantissimis arboribus conspicuus est. Insula vero ipsa magis ad septentrionem quam ad meridiem vergit, & non procul ab ea adhuc alia conspicitur, multis fructibus, ut pote *Bannanis*, *Iniamis*, malis aureis & id genus aliis abundans.

Ad duo miliaria in flumine hoc progressis, vadum sese offert & arena 8. orgyarum. Littus vero in hoc flumine alterum, meridiem, alterum vero septentrionem versus excurrit. In medio profunditas est 12. vel 13. Orgyarum, quæ ubi dimidio miliari à vallo abfueris, in 4. 6. vel 7. orgyas definit, ita ut littus legere possis, & naui ad vallum quam proxime accedere, propter fundum mittendis anchoris conuenientissimum.

Fluuius porro hic tribus tres Reges potentissimos, Dominos agnoscit, quorum vnus in plaga Septentrionali, nempe in *Caiombo*, alter in meridionali, nempe in *Gabom*, resident. Tertius vero Insulam *Pongo*, excelso admodum monte conspicuam, possidet. Atque hic omnium potentissimus est, bellum subinde cum Rege in *Gabom* gerens, cum altero vero in *Caiombo* amicitiam colens, Cum econtra qui plagam meridionalem seu *Gabom* tenent, familiaritatem cum vicinis populis in promontorio seu *Cabo Lopo Gonsalves* habitantibus colant.

Religio.

Quod ad religionem ipsorum attinet, non est quidem in ea dignum quid annotatu, Deum enim & verbum eius prorsus ignorant, Solem & lunam venerantes. Quidam arbores pro Diis habent, Alii terram colunt, quod alimenta eis suppetit, unde & conspurcare eam & sputo commaculare indignum putant.

Non

Non multum in plateis conspiciuntur, egressi vero sicam semper in manibus gerunt, cutem habent per vniuersum corpus varie fissam & disiectam, ita vt aspectu tam viri quam mulieres sint admodum mirabiles. Inter edendum non bibunt, sed finito tandem prandio se ad ebrietatem usque ingurgitant: Est autem potus ipsorum vel vinum de palma, vel *Melasso*, qui potus est ex aqua melle permista factus, similis melicrato nostro.

Mane surgentes prefectum suum, qui ipsis *Chaveponso* dicitur, salutaturi conueniunt, admissique ad eum in genua procidunt, manibus perstreptentes & dicētes, *sino, sino, sino*, quæ verba salutem ipsorum lingua significant.

Propensi admodum sunt ad furta. Mulieres ad Scortationem & libidines summo impetu feruntur, inprimis autem peregrinorum appetunt concubitus, honori sibi maximo eos ducentes, vnde etiam viros videas peregrinis vxores suas ipsosmet adducere, Et Rex ipsemet non veretur eis vxores suas offerre. Quin & incestu sese inuicem contaminant, sic enim & pater cum filia, & mater cum filio suo, vbi ad annos maturitatis & pubertatis peruenerint, scortari & fornicari non dubitant.

Ad partes corporis obscenas tegendas, storiis vtuntur ex arborum corticibus mirabiliter contextis, & rubro colore infectis, quas Simiarum, cercopithecorum & aliarum ferarum pellibus formidabiles reddunt, tintinnabulo in medio appenso. Capite ferme nudo tam viri quam mulieres incedunt, capillum habentes mirabiliter attonsum vel colligatum. Sunt tamen, qui pileos gestent exiguos, ex viminibus vel corticibus arborum, quas *Cocos* vocant contextos. Quidam etiam ingentes plumarum fasciculos in capitibus gestant, qui laminis aut filis ferreis capillis hinc inde alligati sunt.

Corpora interdum rubro colore inficiunt, qui ex decocto arboris vel ligni cuiusdam paratur. Quidam annulos in naribus, auriculis & labiis gestant. Quidam segmenta cornuum vel dentium Elephantinorum, labiis, naribus & auriculis inserunt, & per labium inferius perforatum, linguam interdum exserunt. Quidam annulos ab auribus dependentes habent quadrantem vel etiam trientem assis ponderantes. Sed & baculos eis inserunt interdum 5. vel 6. digitos longos.

Plerique cingulum gestant ex corio Bubali crinibus nondum liberato, quod ad palmi vnus spacium non coit, connectitur vero funiculo ex arborum corticibus facto, & post hoc cingulum gladiolos breues & latos, in vagina ferrea absconditos inserunt, gestantes eos plerunque in anteriori corporis parte.

Armis vtuntur variis, nam non solum hastulas habent vel iacula missilia, sed etiam arcus & sagittas veneno infectas. Præterea nouum ali- quod habent armorum genus, nostris muricibus non absimile, nisi quod cuspides habeat magis extantes. Sunt enim pugiones tribus aculeis extantibus infecti, qui in hostem coniecti, quomodocunque decidunt, semper hærent. Tympana habent in inferiori parte non nihil coarctata. Hastis vtuntur artificiosissime elaboratis, fabros enim habent cudendi ferri satis peritos. Cum autem in bellum proficiscuntur, mulieres eorum arma portant.

Feroces admodum sunt & crudeles, semper enim in armis sunt, bella
tam

tam mari quam terra gerentes. Nemini vero, & præsertim peregrinis nullis fauent. Nam & in Batauis, crudelitatis suæ signum nuper statuerunt, opprimentes Annō 1601. summa celeritate Barcam siue nauim Hispanicam, & duas Hollandicas alias, quarum altera Palmula, altera Æthiopissa dicebatur, Batauis simul omnibus, qui in illis erant contrucidatis & interfectis.

Somnium. Ad ornatum muliebrem quod attinet, Mulieres multas armillas ex cupro vel stanno factas, non exigui ponderis brachiis cruribusque circumdatas gestant; præcinctorio iunceo pudenda obtegentes. De administratione vero rei domesticæ, nihil attinet multâ scribere, Viunt enim more agrestium bestiarum. Ad somnum sese componere volentes, in terram decumbunt, Quidam tamen stragula vel storiâ ex iunco contextas corporibus suis substernunt. Maximus mulierum labor est, portare aquam, & allatos ex agro fructus in cibum præparare.

Cibus. Cibus autem quo maxime vescuntur, sunt fructus, quos *Iniamos*, *Batates* & *Bannanas* vocant, his posterioribus enim induratis, panis loco vuntur. Solent vero & pisces interdum & carnes, vel fumo vel solis æstu indurare, ut ad futuram necessitatem asseruari melius possint. Habent præterea & Calamos Indicos, & radices alias. Cibus autem sumpturi omnes humi decumbunt; absque vlla verecundia manus patinis ligneis, (solum enim *Mani*, siue Præfectus eorum, Stanneis vititur) immittentes, & bestiarum instar arrepta frustra abligurientes.

Ædificia. Ædificia habent ex calamis & arundinibus artificiose constructa, & foliis arborum *Bannanas* ferentium, contexta, longe elegantiori forma quam quæ in Guineæ littore visuntur.

Ornatus regius. Aula Regis, omnia in ciuitate ædificia alia magnitudine superat, vocaturque *Golipatta*. Et Rex quidem ornatu vititur vario, maxime tamen orbiculis osseis testaceisque. Hos enim colore rubro infectos, & Sphæricularum precatoriarum instar chorda traiectos; à collo suspensos habet, brachiis similiter & cruribus eos circumuoluens. Faciem plerunque albo colore pingit, subditos habet admodum morigeros, & sibi bene fauentes. Ante portam aulæ eius, tormentum æneum collocatum cernitur, vna cum sclopis, bombardis & armis aliis, quæ à Gal-
lis, facta aliarum rerum permutatione ante hæc tempora sibi comparauit. Admodum enim armis eiusmodi, in primis vero sclopis & bombardis delectantur, & amore addiscendi vsum eorum ingenti flagent.

Hyems. Hyems apud eos ab Aprili ad Augustum vsque durat, quo quidem tempore æstus experiuntur intensissimum, & dies habent plerunque tenebricosos, ob imbrum & pluuiarum magnis guttis destillantium frequentiam, quæ tamen simulatque in terram deciderunt, æstu nimio statim consumuntur & exsiccantur, ne vestigium quidem vllum post se relinquentes. Cæterum flumina ab hisce pluuiis & imbribus magnâ sumere incrementa videntur, & propterea copiosis præstantissimis piscibus natantur.

Æquinoctium. Æquinoctium habent perpetuum, nunquam enim vel crescere, vel decrescere dies ibi animaduertuntur. Quemadmodum hyemis initium apud ipsos in ver nostrum incidit, sic æstatis initium apud ipsos in autumnum nostrum, Septembrem videlicet cadit, vnde calorem in æstate

æstate remissiore aliquanto, quam in hyeme experiuntur. Tarde admodum & distincte loquuntur, vnde facilius lingua eorum intelligi & addisci potest, quam eorum qui in littore Guineæ habitant.

Promontorium quod *Cabo Lopo Gonsalves* vocant 8. miliaribus à *Rio de Sissus* ^{promonto-}
Gabon, meridiem versus situm est, & facile agnosci potest, cum terra ibi ^{est sen Cabo Lo-}
nulla sit alia, quæ occasum versus tam longe in mare excurtat, quam i- ^{po Gonsalves.}
psum hoc promontorium, quod gradu vnico ab æquinoctiali linea me-
ridiem versus nauigando distat.

Ad promontorium vbi peruentum est, fluuius quidam, tribus ab eo
miliaribus fere Euronotum versus excurrent, quem Bataui ple-
runque eboris coëmendendi gratia inuisere solent. Reperiuntur autem in
eo Equi marini & crocodili, vnde colligere quidam volunt, alueum eum
forsitan ex Nilo deriuatum esse.

Cæterum multis animalibus & feris bestiis tractus hic abundat, ha- ^{Animalia.}
bet enim Elephantēs, Bubalōs, Dracones, Serpentes, Simios, Cercopi-
thecos, & feras alias, aspectu horrendas, natura vero nocentissimas. Ho-
mines autem qui in hoc promontorio habitant, multo sunt illis, qui in
Gabon viuunt, humaniores, & conuersationes peregrinorum facilius ad-
mittunt, vnde etiam commercia cum his melius exercere quam cum il-
lis possunt, cum nullum adhuc illatæ Batauis iniuriæ exemplum extet.
Portum verò promontorium hoc admodum conuenientem habet, vbi
non solum anchoris firmari, sed etiam purgari & reparari naves quam
optime possunt, Itaque domum reuersuri Bataui eum non facile præter-
ire solent, cum præsertim etiam de alimentis & rebus necessariis aliis
sibi ibi prospicere quam optime possint. Sed bolide profunditas ibi cre-
bro exploranda est, cum locus iste propter latentium breuiorum
& arenarum frequentes tumulōs, periculo
non destituatur:

F I N I S.

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

1713

ICONES

Seu

VERÆ ET VIVÆ RE-

PRÆSENTATIONES OMNIUM

PRÆCIPVARVM RERVM, DE QVIBVS IN HOC

libro pertractatum est, virorum nempe & mulierum cum vestimentis,

armis & ornatu ipsorum, Mercatum item & superstitionum, Bellorum,

Iudiciorum, Ædificiorum, Piscationum, Cōmerciorum, & rerum huius-

modi aliarum: Ceremoniarum item creandi Nobiles & sepeliendi de-

functos: Variorum præterea animalium, arborum & fructu-

um ex terra nascentium, &c. quæ omnia in aurifero

Guineæ littore inveniuntur & cer-

nuntur,

ELEGANTISSIME IN ÆS INCISÆ,

& legentium oculis expositæ.

Studio & opera

IOHANNIS THEODORI, ET IOHANNIS ISRAE-

lis de Bry, fratrum germanorum.

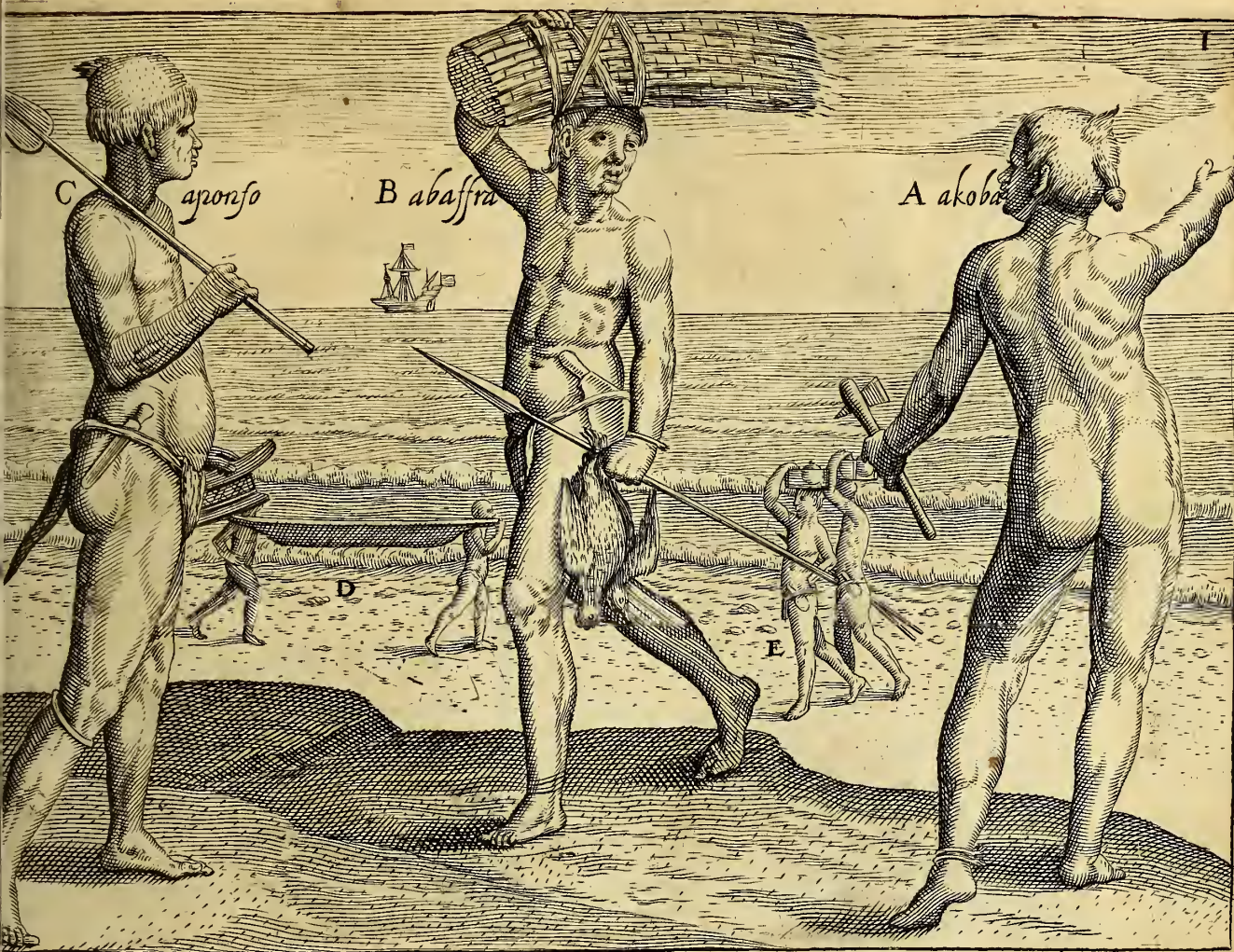

FRANCOFORTI.

Ex Officina Typographica Wolfgangi Richteri, Sumptibus
Fratrum prædictorum.

M. DCIII.

I.
REPRÆSENTATIO VIRO-
RVM QVORVNDAM IN AVRIFERO
Guineæ littore habitantium.

Expressimus hac Figurâ staturam & proportionem virorum in hoc littore degentium, cuius nimirum sint magnitudinis & formæ. Denotat vero A. litera mancipium siue seruum, quem ipsi Akoba vocant, quomodo nimirum in Syluam securi instructus egrediatur, ad secandum ligna. B. litera denotat Agricola vel rusticum aliquem, Abaffra dictum, cum calamis Indicis & rebus aliis ad mercatum tendentem. C. piscatorem vel nautam Aponso dictum denotat, quomodo nimirum sella & instrumentis aliis instructus ad littus maris contendat, piscatum abiturus. D. ostendit rationem portandi Cymbas vel Nauculas à littore ad locum stationis. E. rusticos repræsentat, vinum de Palma ad mercatum portantes.

NPJCB

III.
REPRÆSENTATIO MVLTIE-
RVM, ET VESTIMENTORVM, QVI-
bus vtuntur.

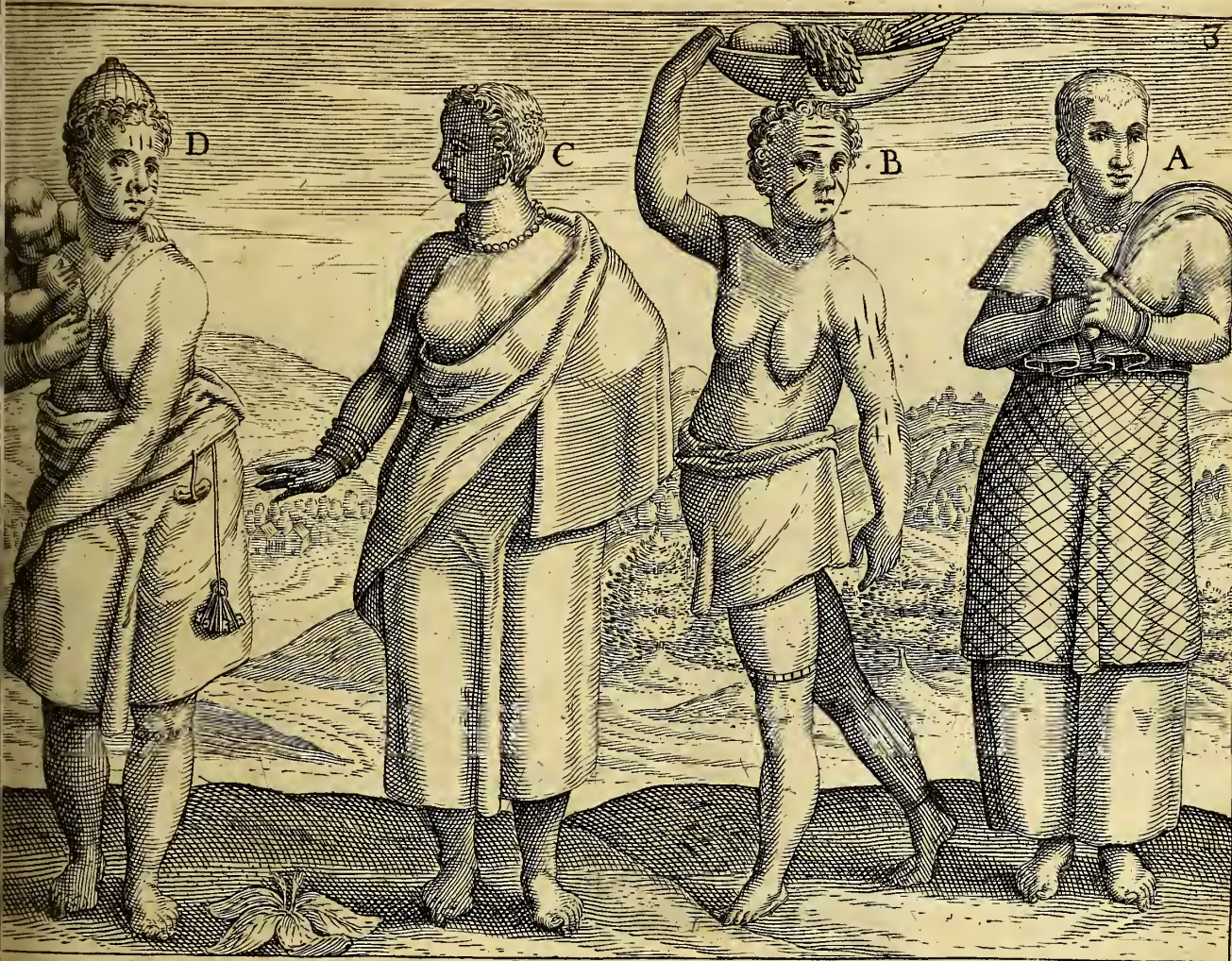

Expressimus hac Figurâ staturam & proportionem mulierum, & vesti-
mentorum, quibus induta per plateas incedunt. A. uxorem Lusitanâ
cuiusdam denotat, quales in Castello La Mina Lusitanis cohabitant, co-
loris ex albo & nigro in luridum commixti, vocantur Lusitanis Melato,
& loco vxorum habentur, cum Lusitanicas mulieres litus hoc non fe-
rat, incedunt rasis capitibus, & multis orbiculis precatoriis varie exor-
nata. B. mulieres exprimit rusticas, cum omnis generis fructibus quoti-
die in forum procedentes. C. virgo est, Acatiaffa vulgo dicta, quomodo nimirum armillis &
monilibus aliis ornata, vestimentis item nitidioribus induta, per plateas incedere soleat. D.
mulierem denotat vulgatam seu plebeiam, quam Hiro vocant, quomodo nimirum infantes
suos, quos à tergo suspensos gestant, mammillis in humerû reiectis, inter eundem nutriat. Faciem
habet scissam varie & coloratam, capillis in capite conuolutis & instar pileoli alicuius eleuatis.

IV. REPRÆ-

HPJCB

III.
REPRÆSENTATIO VESTI-
MENTORVM, QVIBVS VIRI IN HOC
littore vtuntur,

*Expressimus hac Figurâ modum, quo viri in hoc littore vestiuntur. A. it-
tera Nobilem denotat, vel alium sortis præcipua virum, quem Brenipo-
no vocant, quomodo nimirum per plateas quotidie incedat, vitta in ca-
pite tectus, & pallio vestimentisq; aliis linteis indutus. B. Mercatorem
denotat, Batafou dictum, quomodo peregrè veniens commercia in lo-
cis maritimis exercere expetat, pileum in capite habet ex pellibus caninis
factum, femora linteo conuoluta cinctus est, gerens in vna quidem manu
iaculum vel hastam missilem, in altera vero peluim cupream. C. interpretem & proxenetam
denotat, qui mercatores paganos in contrahendo cum Batauis iuuat, pileolum ex calamis In-
dicis factum in capite habens. D. rationem ostendit, quomodo peracta mercatura pagani, ex
ciuitatibus maritimis discedentes, mancipiorum suorum opera merces coemptas domum trans-
portent.*

IV. REPRÆ.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1900

RPJCB

IV.
REPRÆSENTATIO FORI
CELEBERRIMI IN CABO
Corrso.

Plcherrimum & celeberrimum fere forum in Cabo Corrso rep. dicitur, cuius hic representationem lectori communicare visum est. A. litera aedificiū præfecti istius loci denotat. B. Horreum est, pro custodiendo frumēto præfecti. C. Banīanas siue fructuum forū est, quod pomariū dixeris, macello simul coniunctū, ubi carnes venduntur. D. locus est Agricolis vinum de Palma vendentibus destinatus. E. Forum est gallinarium. F. est forum piscarium. G. forum lignarium. H. forum frumentarium. I. locus est vendendis recentibus aquis destinatus. K. Forum matutinum est, vendendis calamis Indicis destinatus. L. ostendit rationem quomodo mercatores pagani linteum à Batauis coemptum, remetiantur. M. Locus est vendendis panibus, quos Kanquiens vocant, destinatus. N. Mensa est vel Ara, ubi Fetisso suo sacrificant. O. Bataui sunt, in forum res necessarias empturi procedentes. P. Satellites sunt præfecti, qui armati per plateas incedunt. Q. via est ad mare ducens. R. via est quæ ad Castellum De Mina itur. S. via est ad Civitatem Fœtu, & alias à mari remotiores ducens.

B

V. REPRÆ-

NPJCB

V.
REPRÆSENTATIO VARIA-
RVM CEREMONIARVM, AD RELIGIONEM
ipforum pertinentium.

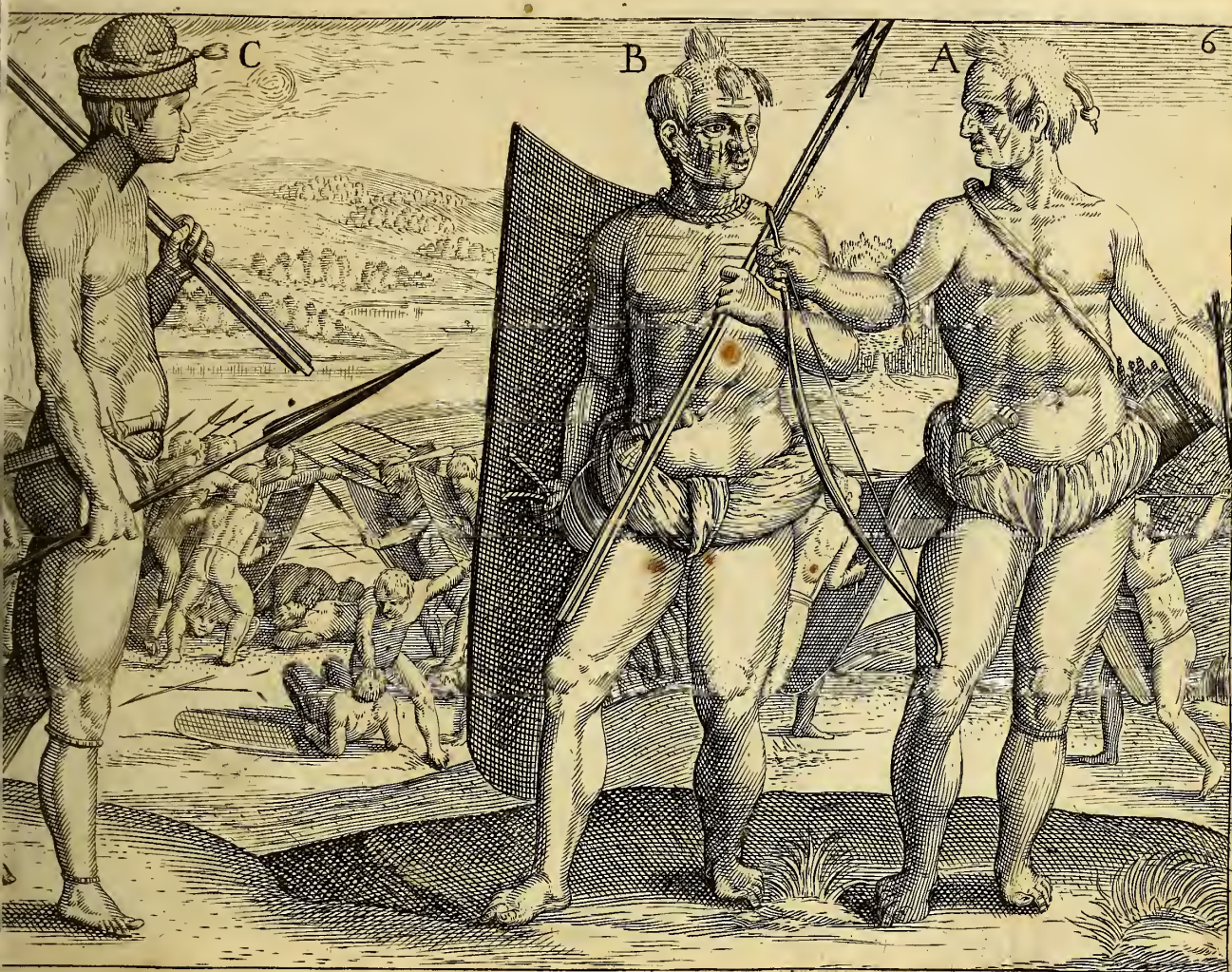

Explicare hac Figurâ conati sumus varias Ceremonias & superstitiones, quas circa cultû numinis sui Fetisso adhibere solent. A. litera denotat quomodo Fetissero siue sacerdos cum duabus suis vxoribus, ad arborem consistentes, Numen suum inuocent, & in honorem eius vestimentis præstantioribus induti tympanum pulsent saltentq. Ad radicem arboris ater canis expressus est, qualis huic Fetissero plerumq. apparet & ad interrogata respondet. Arbor ipsa multis annulis stramineis circumdata est, quos ipsi Sainctos vocant, & postmodum brachiis, pedibusq. alligant. B. explicat aliam inuocandi numinis sui rationem, qua vtuntur pro impetrandis multis mercatoribus, itemq. pro pluvia obtinenda, cuius beneficio multum auri inueniant. C. exprimit ceremonias, quibus in deuouendis aliis vtuntur, item in defunctis suo Fetisso, seu numini, commendandis, ne ipsis in itinere impedimento sit. D. rationem ostendit, qua singulis diebus Martis sabbatum suum celebrant, circumcissionem & alias Ceremonias administrantes.

ALMA MATER COLLEGE
LIBRARY

(AP. 188)

VI.
REPRÆSENTATIO BELLO-
RVM, ET QVOMODO SE AD ILLA
præparent.

IN bellum profecturi armis sese instruunt, primo enim Clypeos apprehen-
dunt, qui ex arundinibus facti sex pedes longi & quatuor lati sunt, in-
stratam pellem bouinam habentes, vteo fortius iniuriis externis resi-
stant. Qui nobiliores sunt, laminas ferreas duos pedes longas eis imponi,
& rubro colore exornari curant. Præter hos Clypeos sertum ex arborum
frondibus contextum, ab humero infra brachium alterum suspensum ge-
runt, excipiendis plagis & verberibus destinatum, manu altera hastas
tenent siue iacula missilia, ex ferro pulchre elaborata, sub cingulo sicam latentem habentes. A.
litera gregarium denotat militem, quem ipsi Confokom vocant, quomodo nimirum arcu &
pharetra sagittis grauida instructus in bellum abeat. B. præparationem præfecti, qui ipsis Æno
dicitur, & reliquorum nobilium denotat. C. Militem siue Confokom ostendit alium, qui sagit-
tis missilibus armatus, & pugionem post cingulum insertum habens, in bellum proficiscitur.
Patet vero etiam ex hac Figurâ, quomodo pugnantes congregiantur, & propria ædificia ciuita-
tis, sæpe igne ante, quam in bellum proficiscantur, perdant atq; exurant.

B 3

VII. REPRÆ-

THE BATTLE OF BELLIC
AND THE BATTLE OF BELLIC

PCB

VII.
 REPRAESENTATIO PROCES-
 SVS IN IVDICIIS CIVILIBVS ET
 criminalibus vsitati.

R

Onere tibi hac Figurâ ante oculos voluimus rationem iudiciorum, quomo-
 do nimirum in Iudicium acti, accusentur & condemnentur. A. litera
 Regem vel praefectum denotat, pro tribunali sedentem. B. ostendit ratio-
 nem quomodo Aethiops, qui Batavum aliquem trucidauerat, supplicio
 affectus sit, hasta nimirum per corpus eius acta, & capite cernicibus rese-
 cto, quod postea ab arbore suspensum fuit. C. rationem ostendit, quomodo
 corpus in aliquot partes dissectum auibz deuorandum obiciatur. D. Ra-
 tionem ostendit, quomodo mulier quaedam viro suo ob adulterii suspicio-
 nem seipurgat, assumpto scilicet potu, quem iuramenti loco habent. E. ostendit rationem, quo-
 modo sibi inuicem sese obligant, plantis pedum eius, cui obligatio ista sit, faciem & totum corpus
 suum crentes. F. vindicta rationem monstrat, quomodo nempe se ipsos vlciscantur, cum in cau-
 sis arduis iudicio Regis stare recusant. G. rationem ostendit, quomodo mulieres eum, qui suppli-
 cio affectus est, deplorent & querantur.

VIII. REPRÆ.

102
The first of the
the first of the

103

VIII.
REPRÆSENTATIO COMMER-
CIORVM ET NEGOTIATIONVM, QVAS NI-
gritæ cum Batavis exercent.

Delineauimus hac Figurâ rationem Commerciorum; quomodo nimirum Nigritæ Cymbis suis, quas ipsi Ehem vocant, ad naues Batavorum adue-
cti, mercaturam cum eis exercent. A. Navis est Hollandica, commer-
ciorum gratia in Guineæ littore subsistens. B. mercatores sunt AEthio-
pes, ad Batavorum nauim aduecti ut merces ab ipsis coemant. C. ratio-
nem monstrat quomodo, cum mercibus domum reuertentes, ab ociosis
quibusdam, in littore maris aduentum eorum præstolantibus, excipian-
tur, qui oretenus mare ingressi Cymbas exonerare solent mercibus, in terram delatis. D. Telo-
nium Regis est, ubi tributum soluere de mercibus coemptis mercatores hi coguntur. E. rationem
ostendit, quomodo Cymbam in terram deducant, & in locum stationis deportent.

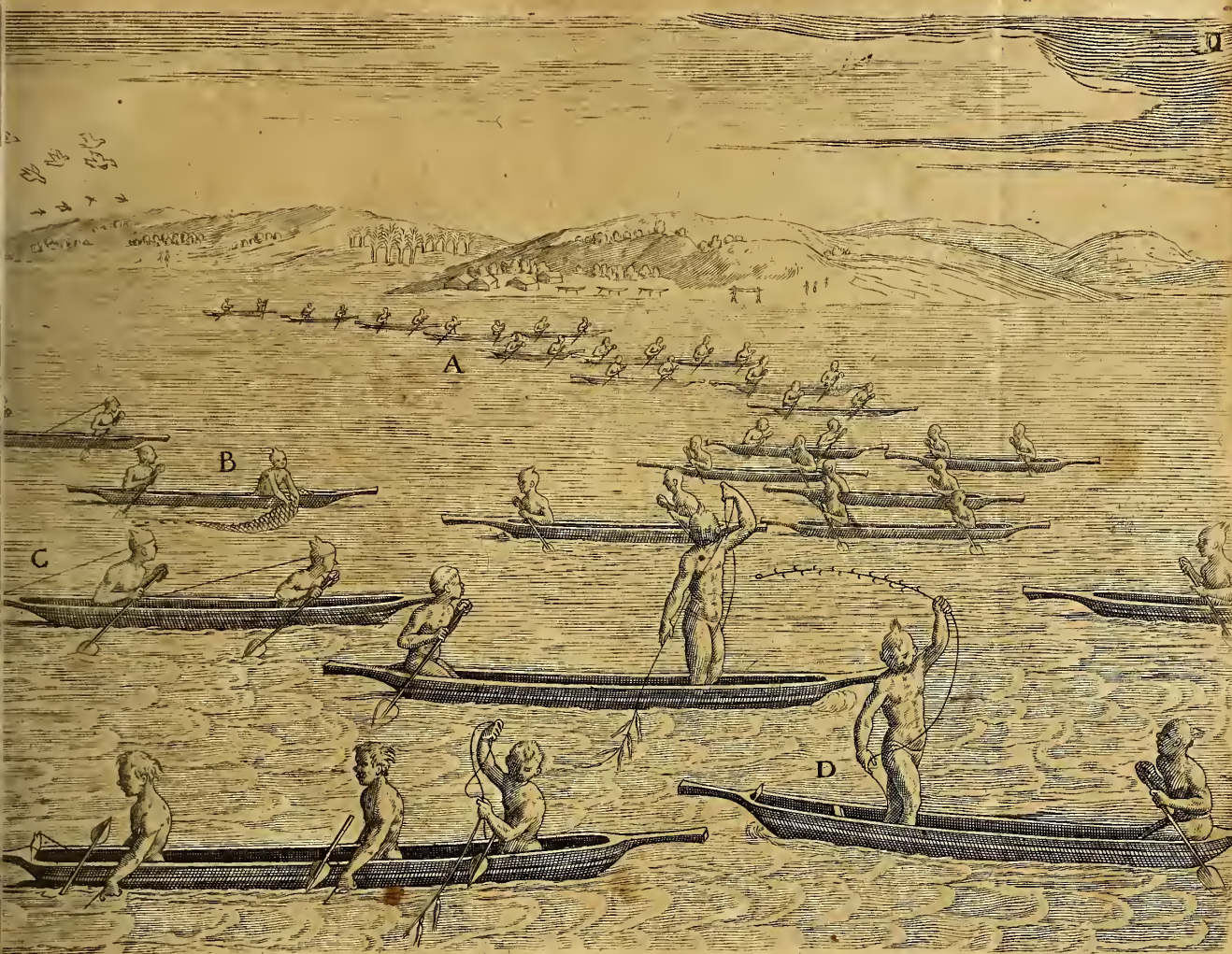
C

IX. RE-

1897
JANUARY 1st - 1897
The first day of the year
1897

RPJCB

IX.
REPRÆSENTATIO PISCATIONVM
DIVERNARVM.

*D*xplicare hac Figurâ conati sumus rationem, quomodo de die piscaturam exerceant, & qualibus instrumentis utantur. A. litera studium ipsorum ostendit, quo piscatura incumbunt, primo nempe statim diluculo cateruatim in mare proficiscentes, ubi bini semper in una cymba sedentes, ingenti labore contendunt, ut primas in piscatione obtineant. B. Hi pisces retibus capiunt, quæ sub noctem mari immersa, horis matutinis rursus eleuant, pisces ex eis colligentes, Lucis nostris non absimiles. C. Hi funiculis capitibus suis alligatis, & magna celeritate per mare traductis, pisces capiunt, quos Quorgofado vocant. D. Hi cymbis suis in mari quiescentes, funiculos eiiciunt multis hamis infestos, quibus pisces adherent, halecibus nostris non absimiles, quos ipsi Sardino vocant.

1000

X.
DELINEATIO PISCATIO-
NUM NOCTURNARVM.

*Um precipuam in capiendis piscibus adhibeant diligentiam, rationem et-
iam piscationum nocturnarum. delineare tibi voluimus. A. Piscatores
quidā cymba ab altera parte multis foraminib. ptusa utuntur, per q̄ ab i-
gni in cymba excitato, radii in mare proiciuntur, quib. inuitati pisces, fusi-
na traiectione extrahuntur. B. Hic facem ardentem altera manu praefere-
ns, altera fuscina tenet, cumq̄ videt pisces appropinquare, immissa in aquā
fuscina, traiectione ex mari eleuat. Interim cymba per nautam aliquem ad
locum dirigitur ubi pisces sese forte ostendunt. C. Hic rete habet, quo in
mare proiecto, simili ferè ratione qua nostri, pisces comprehendit. D. Piscatores hi altera manu
facem praeferentes altera corbem tenent sportis, quæ pullis gallinarum apud nos insterni solent,
non absimilem, cum igitur pisces vident, corbem ipsis insternunt, immissaq̄, ex superiori parte
manu, comprehensos extrahunt, funiculo per oculos eorum traiectione, à collo eos suspendentes, qui
quidem sapore ad Salmōnes nostros proxime accedunt. E. Scapha est, carbaso iunceo instructa,
quali utuntur, vinum de Palmis, ex una ciuitate in aliam deuehentes.*

1708

XI.
REPRÆSENTATIO PECO-
RVM ET ANIMALIVM IN GVI-
nea cicuratorum.

Nimialia hac Figurâ cicurata omnia, tam quadrupeda quam volatilia, quæ in Guinea quidem reperiuntur, tibi representata exhibemus. A. vaccam denotat, cornua in capite transuersa habentem. B. cerua est, nostris similis. C. Sus est, nostris paulo minor. D. Vis est, Cabrito ipsis dicta, latranti habens caprarum pellibus similem. E. pauonem denotat pennis & colore nostratibus similem. F. Canis est, os aliquanto nostris longius habens, sed latrare non valens. G. Felis est vel Catus Agali, à quibus zibethum vel moschus colligitur. H. Avis est, Aquile similis, nisi quod cauda Gallum Decumanum, quæ Gallopauum alii vocant, representet, male admodum olens. I. Felis est vel Catus barbam habens. K. Anser est ab Hollandis eo perlatus. L. animalculum est mustelam referens. M. Gallus & gallina sunt nostris similes. N. Dama sunt vel capella syluestres. O. Psittacus est coloris cærulei. P. Nidulos auium representat, quos aues quædam à tenerimis arborum frondibus suspendunt, ut à serpentibus libera esse & pullos excludere possint. Q. simii sunt & cercopitheci. R. Apes ad arborum frondes nidulantes denotat.

XII. Deline-

1000 1000 1000 1000 1000
1000 1000 1000 1000 1000

1000

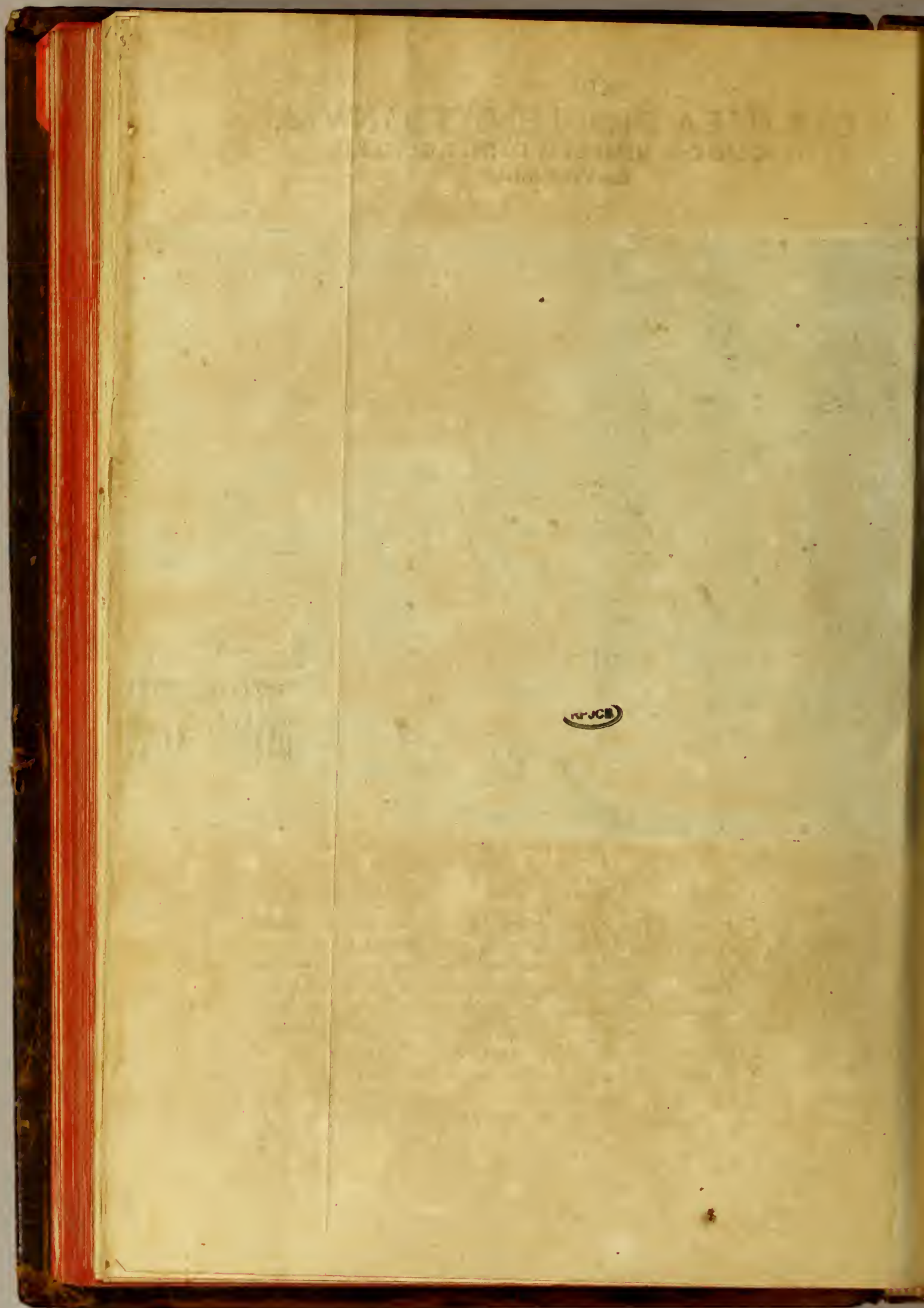
XII.
 DELINEATIO VENATIONVM,
 QVOMODO NIMIRVM OMNIS GENERIS
 feras capiant.

Venationum delineationem hac Figurâ tibi proponere voluimus, quomodo nimirum feras quasdam venari & capere soleant. A. litera modum ostendit capiendi Pardales siue Leopardos. B. rationem monstrat quomodo Cernos hastis suis missilibus & sagittis traiciant. C. Venationem leporum exprimit, quos in unum congregatos locum baculis ferire solent, ut concidentes statim extinguantur. D. Rationem ostendit capiendi Elephantes, parata nimirum per dolum fouea, in quam transire volentes decidunt, ita ut inde liberari amplius non possint.

D

XIII. RE-

XIII.
REPRÆSENTATIO BESTIARVM
 FERARVM OMNIS GENERIS, QVALES IN
 Guinea reperiuntur.

IN hac Figura omnis generis feras bestias expressimus, qua & inter se ipsas discordes, & hominibus nocentes sunt atque perniciose. A. Elephas est inimicitiam cum Rhinocerote habens. B. Tigris est fera crudelissima, & hominibus præ ceteris insensa. C. Pardalis seu Leopardus. D. Crocodilus in terra & aquis vivere valens. H. Rhinoceros est animal unius in nare cornu, hostis Elephantis insensissimus. I. Rana est eiusdem cum nostris forma. K. Vulpeculam denotat. L. Formicam, qua ibi ingentes & copiose reperiuntur, multumq; hominibus perniciose existunt. M. Lacertus est hostis insensissimus serpentum. N. Serpens est, quales ibi ingentis magnitudinis reperiuntur. O. Araneus est nostris multo maior. P. Grues notat.

ANALYST

1892

WJCB

XIV.
REPRÆSENTATIO AGRI-
CULTURÆ ET FRUCTIVVM VARIORVM
ex terra nascentium.

Agricultura illorum rationem percepturus literas sequentes inspice. A. Modum tibi ostendit excidendi & comburendi sylvam aliquam, ut agrum sibi præparent, ubi frumentum serant B. Rationem monstrat agrum parandi, & seminandi frumentum. C Rationem ostendit, qua finita agricultura, radices & stipulas comburant, & lati epulentur. D. Milium est vulgare ipsorum frumentum. E. Ostendit quomodo pisa minora, rubri & nigri coloris, nascantur. F. Oryzam denotat. G. Triticum Turcicum, quod ipsis Mays vocatur. H. Arbor est fabas maio-
res proferens. I. Vero exprimit rationem quomodo nimirum grana Manigette nascantur. Postremo ratio etiam colligendi ex arboribus vinum hic exprimitur, & quomodo Palma arbor cum senio confecta vinum suppeditare amplius recusat, à radice abscissa, igne accendatur, ut ab altera parte vinum destillet, ex qua radice arbor postmodum noua renascitur.

1850

(RUCB)

XV.
ÆDIFICIORVM, ET REI FAMI-
LIARIS ADMINISTRANDÆ RATIO.

*H*æc ædificiorum in Guinea ratio est, quorum unumquodque tot mansiones habet, quot persona in eo reperiuntur. Vir enim & mulierum qualibet mansiones habent peculiare, & ab aliis distinctas, ubi etiam pernoctare cum liberis suis solent. A. litera Regem denotat in porticu sedentem, seque cum nobilibus suis aulicis interdum oblectantem. B. Tympanum ostendit & vasculum, quod aqua repletum præ foribus aule Regie semper conspicitur. D. Rationem ostendit, qua viri & mulieres seorsim in mansionibus suis somnum capiunt, pedibus igni oppositis. E. Culina est ab aliis mansionibus distincta. F. Rationem ostendit potationum, qua à viris crebro instituuntur. G. Mulier est puerpera, qua edito in lucem infante, potum ex granis Manigette confectum bibit. H. Rationem ostendit, quomodo puerpera statim à partu seipsam cum infante recens nato in mari lauet.

XVI. DELI-

MAINTENANCE DIVISION
CITY OF CHICAGO

(NPJCB)

XVI:
DELINEATIO SOLENNITATIS,
TIS, QVA NOBILES CREARI SOLENT.

D

Elineauimus tibi hac Figurâ rationem creandi Nobiles in hoc Guinea re-
gno. Honor hic apud ipsos præcipuus est, & magno cum Triumpho alicui cõ-
fertur, itaq; etiam à pueritia sua semper eum expetunt, & totam substan-
tiam suam ei impendunt. In hac autem solennitate mulieres ludendo,
cantando & saltando, viri verò pugnando & certando per integrum sese
triduum oblectant, quo finito bouem tandem mactatum inter populum
distribuunt, qui quidem litera A. in hac Figurâ denotatur. B. Candi-
datus est Nobilitatis, seu persona, cui nobilitatis insignia iam conferenda sunt; qui in sella sedens
à seruis vel mancipiis suis per ciuitatem circumgestatur, ita vt pedibus suis mancipia vel seruos
duos premat, qui incuruati sub ipso incedunt. C. Vxor est huius noui nobilis, armillas aureas in
brachiis habens. D. Præfectus ciuitatis est, qui cum consiliariis suis sedens Triumphum intue-
tur. E. Mulieres sunt chorum ducentes. F. Psalteria sunt siue mulieres in pelui & aliis in-
strumentis musicis ludentes. G. Satellites sunt siue Milites, qui Nobilem comitantur & varios
spectatoribus ludos præbent. H. Mulier est, quam sale & albo colore Nobilium vxores alia con-
spargunt. I. Vulgus est vtriusq; sexus spectatum hunc Triumphum adueniens.

E

XVII. RE-

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading.

Handwritten text in the middle right section of the page, consisting of a few characters.

Handwritten text in the lower middle section of the page, enclosed in a small oval shape.

XVII.
REPRÆSENTATIO MULIER-
RVM VARIE EXORNATARVM, ET QVO-
modo matrimonium contrahant.

Inhac Figura mulieres quasdam varie exornatas & rationem contrahendorum matrimoniorum expressimus. A. litera Regiam denotat mulierem, quam Æneodise vocant, ostendens quali in Sabatho habitu utantur, & quomodo per plateas incedant, ornata nimirum multis orbiculis Coralinis funiculo traiectis, & altera quidem manu muscarium tenentes, quo muscas abigant, alteram vero armillis aureis insignitam habens, quibus Clypei ad modum minoris operculi facti adherent. B. Meretrix est siue mulier usuaria. Etigaso dicta, quæ similiter sese pulchre exornare solet, Cutem in facie & humeris aliquot secturis aperiens, pedibus vero nolas & tintinnabula circumdans, ut in cedens exaudiatur, & brachiis annulos eburneos induens. Huic infantem apposui, indumento retis alicuius instar indutum, quo aduersus Diabolorum insultum eum reddi autumant. C. Mulier est operas domesticas persiciens. D. ostendit rationem contrahendi matrimonium. E. Modum ostendit, quo in plateis se inuicem matutino tempore salutare solent, digitis duobus prioribus perstreptentes, & Auzy suum ingeminantes.

1000
BANK OF AMERICA
NEW YORK

(RPJCB)

XVIII.
REPRÆSENTATIO CERE-
MONIARVM, QVIBVS IN SEPELIENDIS
defunctis suis vtuntur.

Explicare hac Figurà voluimus, quibus Ceremoniis defunctos suos prosequantur, & quomodo eos terræ mandare soleant. A. Monumentum est, defuncto una cum omni supellectile, quam ipsi tradunt, sepeliendo destinatum. B. Pompam denotat mulierum, funus deducentium & concomitantium, quarum quæ funus præcedunt pelluiis & instrumentis aliis ludentes, canunt & saltant, Reliquæ vero multis lachrymis funus prosequuntur, ingentem luctum & mœrorem præseferentes. C. Rationem ostendit, quomodo mulieres hinc inde per sepulchrum serpent, cum defunctus in id iam collocatus, & terra aliquo modo opertus est. D. Rationem ostendit, quomodo peracta iam sepultura mare ingrediantur, & corporibus aqua probe ablutis, domum tandem Cibo & Potu sese recreatum pergant.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON
1881

RFJCB

REPRÆSENTATIO MAIESTATIS, QVA REX IN CABO LOPO GONSALVES coram peregrinis sese ostentare solet.

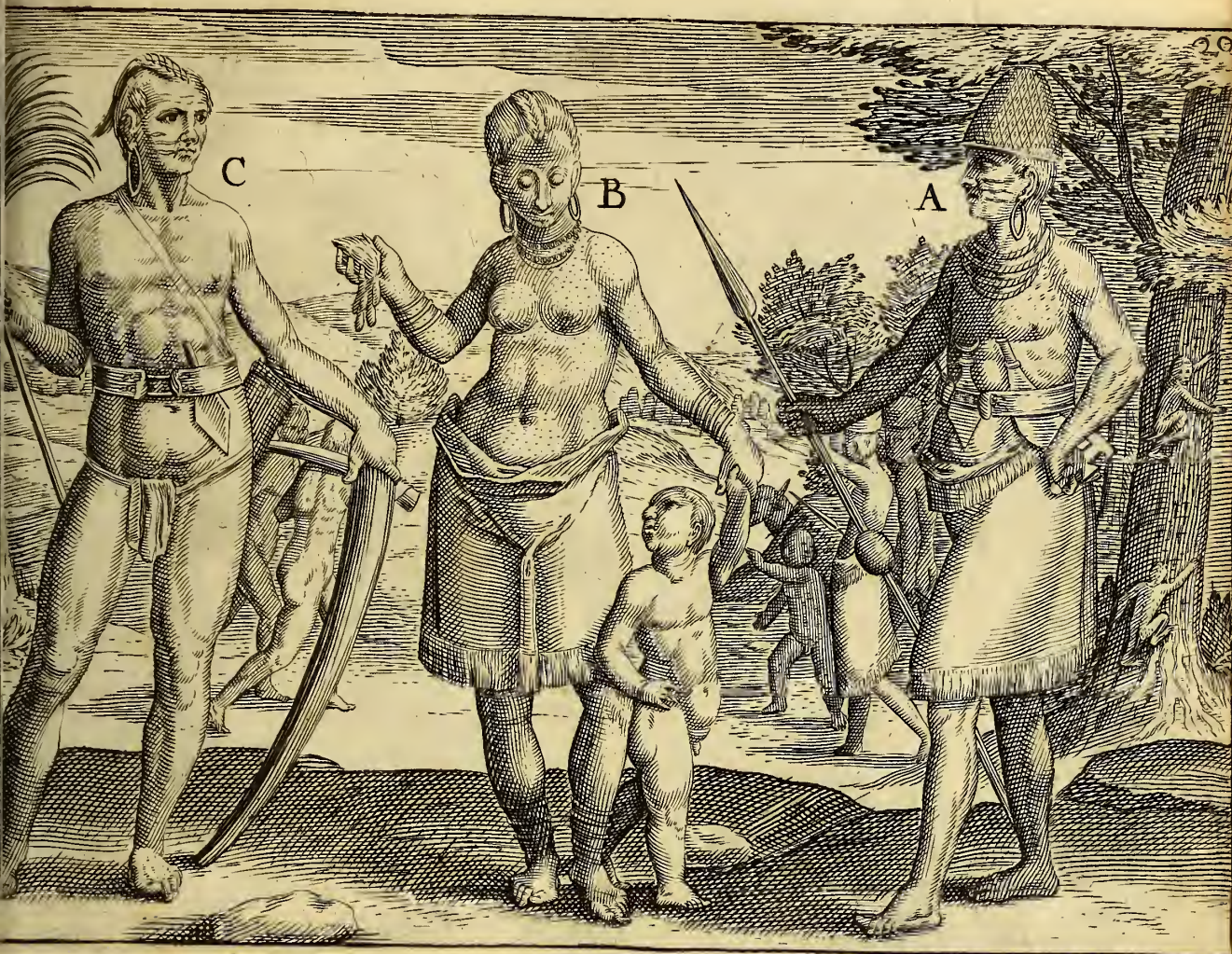
Expressimus hac Figurâ constitutionem promontorii, quod Cabo Lopo Gonsalves vulgo vocant, & primo qdem Maiestatem Regiâ, qua Rex in hoc promontorio peregrinis sese exhibere solet, si qui fortè ad colloquium eius admitti expetant, ubi in sella, ad tres vel quatuor gradus eleuata, residens, ab utroq; latere Nobilibus suis cingitur, & peregrinos in Storiâ humi strata residere iubet. Deinde scapham ex arbore excavata constructam tantæ magnitudinis & capacitatis, ut vel 60. personas simul capere & sustinere possit. Tertio, Equum marinum, quorum ibi multi reperiuntur in terra & aquis simul viuentes. Tandem adificiorum rationem, & quomodo mulieres vel Storias texere, vel Bananas igni torrere soleant.

RPJCB

REPRÆSENTATIO EORVM

QVÆ PRÆTEREA IN CABO LOPO GON.

salues notatū digna cernuntur.

Va in Figurâ præcedenti exprimi non potuerunt, & tamen notatū adhuc digna in promontorio seu Cabo Lopo Gonsalues, itemque in Rio de Gabon occurrunt, in hanc tabellâ coniecimus, ubi A. litera denotat virum aliquem Illustrem; modo quo possunt optimo exornatum; qui manu quidem hastam missilem tenet; at post cingulum ex corio Bubali factum, pugiones & cultros varios insertos gerit. B. Mulierem notat quæ infantem manu ducens armillas cupreas & stanneas in manibus pedibusque gerit, quarum aliqua pondere suo vel 4. libras excedunt. Cutem habent in toto corpore variis secturis & puncturis deformatam & colore ceruo infectam. C. Virum notas vulgarem, quomodo nimirum quotidie per plateas incedens, mercaturam Eboris cum peregrinis exercent.

THE JOURNAL OF THE
AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
PUBLISHED WEEKLY
CHICAGO, ILL., U.S.A.

RFJCB

XXI.
REPRÆSENTATIO BELLO-
RVM, QUÆ ÆTHIOPE INVICEM
gerere solent,

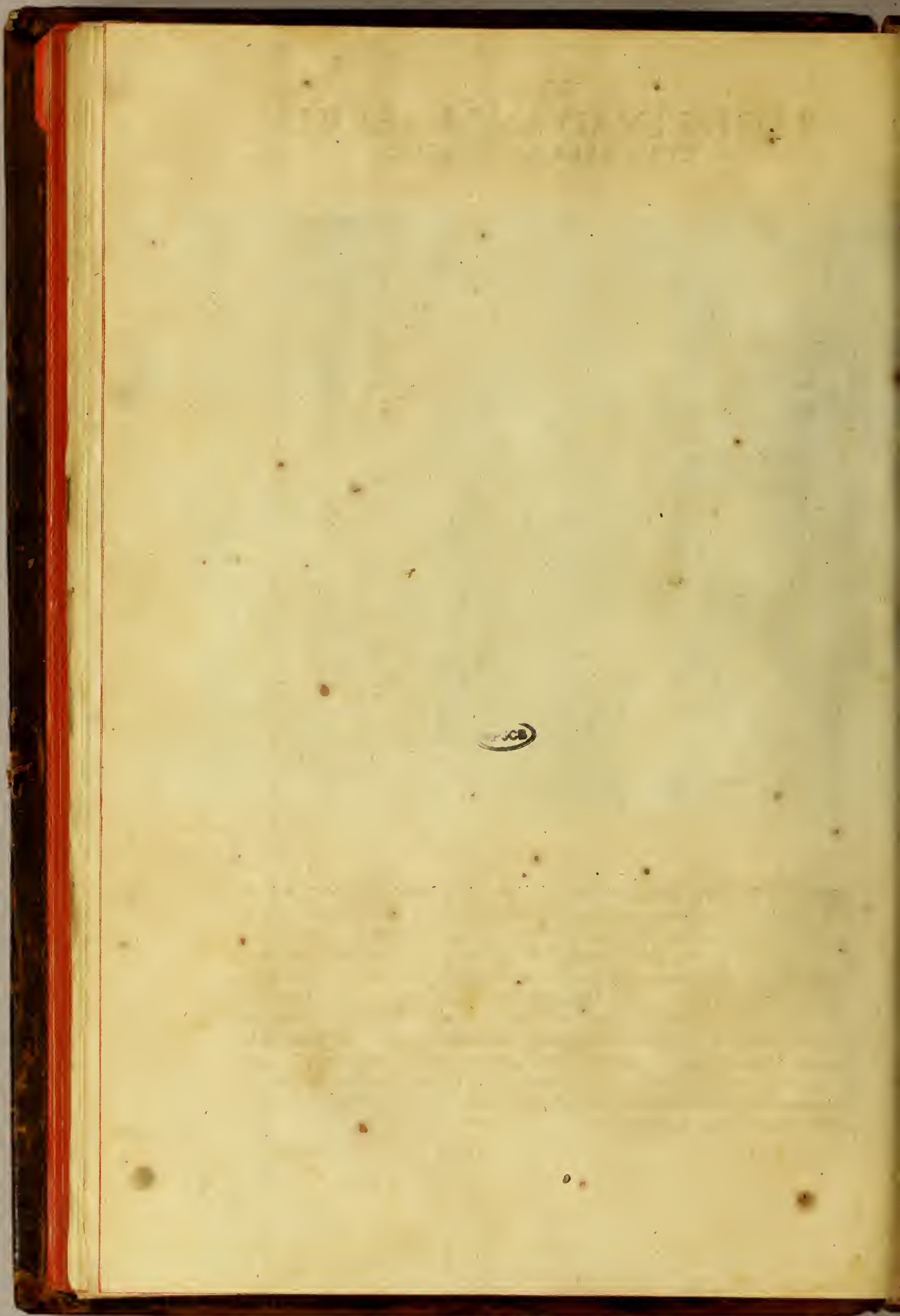
*A*ethiopes in Guinea habitantes, ingenti erga se inui-
cem odio flagrant, & excitato bello armis haud ra-
ro contendunt. Non solum autem viri in bellum pro-
ficiscuntur, sed si causa quidem ardua sit, & bellum
non facile cōpositum iri videatur, uxores & liberos,
cum uniuerſa supellectile & bonis omnib. secum ex
ciuitate in campum abducunt, adificiis propriis igne prius accensis,
ne si hostis fortè superior fiat, ea occupare possit. Rationem igitur
præliorum eiusmodi hic exprimere volumus, addentes simul quomo-
do Reges finito bello, & firmata ab utraq; parte pace, obsides sibi in-
uicem, magna cum solennitate transmittant.

XXII.
REGIÆ IN GVINEA SEPVL-
TVRÆ REPRÆSENTATIO,

Um AEthiopes in Guinea habitantes in ea sint opinione, q̃ defuncti hinc in alium mundum transmigrant, ubi similiter viuunt & rebus variis ut in hoc mundo opus habeant, solent Regem suum defunctum non solum varia supellectile ciboq̃, & potu donare, sed etiam seruos & ancillas ei assignare, quorum ministerio in altero mundo utatur. Hinc igitur alius uxorem suam, alius filium, alius seruum & mancipium, ei offerunt, ex improviso eos trucidantes, & ad aulam Regiam deportantes, ut Regem in itinere comitentur, & seruitiis eius fungantur. Et quidem corpora intersectorum una cum Rege uni imponuntur tumulo, capita vero ceruicib. resecta, hastis circa tumulum defossis, affiguntur. Ceterum sepulchro vniuersa Regis arma cibumq̃, & potum imponunt, & imagines aulicorum ex terra ad viuum efformatas consecrant, excubias ad tumulum subinde agentes, ne quid impostarum rerum inde subtrahatur.

REPRÆSENTATIO ÆDIFICIO- RVM IN BENYN, ET QUID PRÆTEREA notatu dignum ibi occurrat.

Benyn Ciuitas magna est, ædificia habens pulchra quidem, sed fenestris carentia, lucem vero per tectum recipientia. Ex his quæ Nobilibus habitantur personis, præ cæteris illustria sunt & eleuata, ut non nisi per tres vel quatuor gradus, introitus ad ea pateat. Regem habet, aulam ingentis capacitatis inhabitantem, ad quã aulici Nobiles sequenti modo feruntur. Equis, quos admodum humiles habent, sellam Ephippii loco insternunt, cui postmodum Nobilis instar virginum in nostris regionibus insidet, pede utroq; ab altero tantum latere demissis. Ab utroq; latere comitatur eum seruus aliquis, cui inter equitandum innititur, ne equo decingat, Equum vero tertius quidam loro ducit. A tergo autem magna eum seruorum Copia comitatur, quorum vnus umbella solem à capite eius arcet, reliqui instrumentis musicis ludunt, ut ita Nobilem suum honorifice ad aulam perducant. Adieci mus vero etiam rationem, reos capitali supplicio afficiendi, huic enim obligatis oculis ad locum supplicii perducto, manus post tergum colligata attrahuntur, ita ut caput in terram demittere cogatur, & postmodum Spiculator securi ferit, corpore in quatuor partes dissecto.

W.F.C.B.

XXIV.
DELINEATIO CASTELLI ET
PROPUGNACVLI LVSPANORVM,
La Mina, &c.

Castellum La Mina, alias à S. Georgio etiam cognominatum, à Lusitanis Anno 1482. de mandato Iohannis II. Portugaliæ Regis extructum est, ut Aethiopicis terrori esset, & peregrinos simul ab hoc littore prohiberet. Cuius quidem delineationem tibi ob oculos ponere visum est. A. enim litera, Castellum vel propugnaculum ipsum. B. Templum S. Georgii, à quo Castellum etiam nomen S. Georgii obtinuit. C. Pagum ad Castellum pertinētem. D. vero templum S. Iacobi denotat.

RPJCB

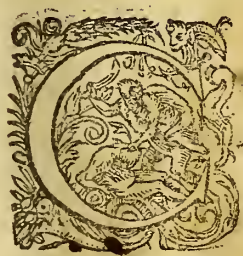
XXV.
DELINEATIO TOTIVS
INSVLÆ S. THOMÆ.

Cum in descriptione huius historiae aliquoties facta fuerit mentio insulae à S. Thoma cognominatae, quae prima fuit, quam Lusitani in Africa aperuerunt, & cuius beneficio postmodo uniuersum Guineae littus inuentum & apertum est, opera pretium nos facturum putauimus, si eius delineationem huic quoque operi adderemus. Constat autem haec insula in circumferentia sua miliaribus 26. sita est praecise sub linea Aequinoctiali, Metropolis eius à veteri totius insulae nomine Portoasan vocatur, & aedificiis fere 1200. constat. Inuenta est à Lusitanis Anno 1485. quo tempore mera ibi solitudo, perpetuis syluis formidabilis erat. Eodem autem anno etiam insula Del Principe à Lusitanis aperta est, qui littus Guineae eruere & aperire coeperunt, circa An. 1483. temporibus Henrici infantis Portugaliae.

RPJCB

XXVI.
REPRÆSENTATIO CAPITVM
PRÆCIPVARVM ALIQVOT PERSONARVM
in Benyn.

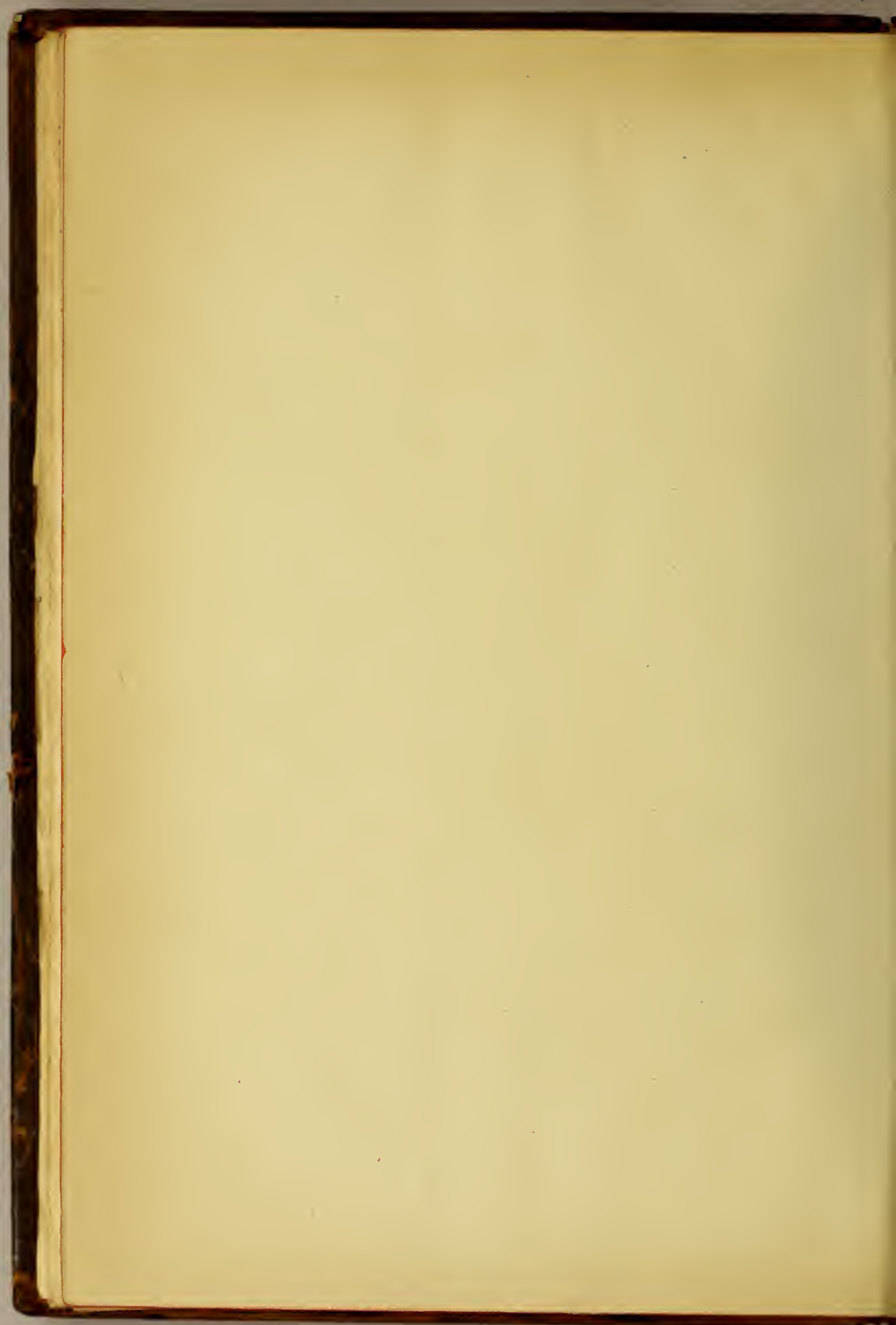

Um insignis horum populorum fastus ex varia capillorum in capite rasura passim appareat, visum est sub finem huius operis aliquot Capita depicta oculis tuis exponere. Notandum autem est, presentem hanc rasuram tam virorum quam mulierum, in Benyn potissimum usitatam esse, ubi certi personarum gradus hac rasura ab inuicem discernuntur, ut velex ipso intuitu, quæ persona cuius conditionis dignitatisque sit, & qualem munus sustineat, cognosci facile possit.

F I N I S.

Maneat Gloria Altissimo Deo:

RPJCS

T
DeBry
SV
pt. 6
1604
1
Lat.
cop. 1

